

תמצית גפ"ת

בבא בתרא ב. – ס:

אסומכוס. ולא אמרינן הכא כל דאלימ גבר משום דאיכא דררא דממונא, והחידוש הוא שאע"פ שנפלו לרשות אחד מהם ושהו ברשותו הרבה, אינו נאמן שהם שלו במיגו שהיה יכול לומר לקחתיה ממנו, דמיגו במקום עדים הוא, דאנן סהדי שלא עשאה לבדו כיון שחבירו היה חייב להשתתף עמו. ולרש"י (ד.) בקושיית הגמ' פשיטא איירי שנפלו האבנים לרשות שניהם בשוה.

ממה בונים את הכותל – בונים את הכותל כפי מנהג המקום, שאם נהגו לבנות מגויל בונים מגויל ואין אחד יכול לומר שאינו חפץ אלא בגזית, וכל אחד נותן מחלקו ג' טפחים, ובגזית כל אחד נותן ב' טפחים ומחצה, ובכפיסין כל אחד נותן ב' טפחים, ובלבנים כל אחד נותן טפח ומחצה. ואפי' אם נוהגים לבנות מהוצא לולבי דקלים (ובע"ב פירש נצרים) ודפנא ענפי עץ ערמונים, יבנו מהוצא ודפנא (ד.) וכתבו התוס' שאם נהגו בגויל יותר מו' אינו מחויב, וכן בכולם, ואם נהגו פחות מהוצא ודפנא לא יכול לעשות כך, דמנהג הדיוט הוא, וכן בשאר מקומות דכתיב הכל כמנהג המדינה אין לסמוך על מנהג הדיוט. ולהלן ג. 'בואר מהו גויל וגזית וכו'.

ב: – ג. האם שותף יכול לכפות את שותפו להשתתף בבניית הכותל – איתא במתני' "השותפין שרצו לעשות מחיצה בונים את הכותל באמצע" – לל"ק מחיצה היינו גודא – כותל (וכמו שמצינו לשון זה לגבי כלאים וכדלהלן), והא דלא קתני בונים אונתו באמצע, קמ"ל שאין די במסיפס אלא צריך כותל, ולפי זה בהכרח דס"ל לתנא דמתני' שהזק ראייה לא שמיה הזק, ולכן רק אם רצו צריכים לבנות מחיצה, וקמ"ל מתני' שאף אם אחד שכנע את השני לבנות כותל ונתרצה, בונים את הכותל באמצע, ואינו יכול לטעון שנתרצה רק לחסימת האוויר ע"י מחיצה דקה כגון של נסרים, המספיקה למניעת הזק ראייה, או שיבנה את כל הכותל ברשותו, ולא נתרצה לבנית חצי הכותל ברשותו ולמעט מקום תשמישו. וכתבו התוס' שללישאן זו מספיק שיקנו וישעבדו נכסיהם לעשית הכותל, וא"צ קנין ברוחות או בחזקה. עוד כתבו התוס' שישומר חנים יכול להתנות להיו כשואל, והוי קנין גמור שמחייב עצמו לשלם על אונס.

השותפין:

סיבת התחלת מסכת בבא בתרא בדין שותפין, משום דבסוף בבא מצינא איירי בחלוקת האבנים בבית ועליה שנפלו, ובב' גינות זו ע"ג זו, (וטעם זה נצרך אף אם כולה נזיקין לאו חדא מסכתא, אף שלענין מחלוקת ואח"כ סתם אין סדר למשנה, משום שפעמים שנה רבי את המסכת האחרונה לפני הראשונה). תוס'.

בנית מחיצה בין חצרות השותפים

הקדמה לסוגיא: הנדון בסוגיא היא על חיוב בניית כותל בין ב' חצרות גינות או שדות, אם חייב לבנות משום הזק ראייה, או דאיירי בנתחייבו ע"י קנין, (ונסתעף מזה הנדון אם הזק ראייה שמיה הזק) וכשבונים כותל ממה בונים אותו ומהו גובהו ועוביו, ולמי שייך המקום והאבנים אם נפל הכותל, ומה עושים לסימן כשרק אחד מהם בונה את הכותל.

ב. מקום בניית הכותל – שותפים בחצר שבתי שניהם פתוחים לחצר, ורוב תשמישם בחצר, שבאים לעשות מחיצה ביניהם, בונים את הכותל באמצע שכל אחד נותן חצי מקום עובי הכותל.

חלוקת האבנים והמקום אם נפל הכותל – כיון שכשבאים לבנות שניהם משתתפים באבנים ובמקום (לל"ק שניהם חייבים לבנות משום הזק ראייה, ולל"ב איירי שאנו זוכרים שהקנו זה לזה לעשות מחיצה. תוס') לפיכך כאשר נפל הכותל לאחר שנים רבות שניהם מתחלקים באבנים ובמקום כותל, ואין אחד יכול לומר שנבנה בשלו והאבנים היו משלו. ואיתא בגמ' ד. דקמ"ל דאע"ג דנפל לרשות אחד או שאחד מהם פינה את האבנים לרשותו, מ"מ חולקים, דשותפין לא קפדי אהדדי. וכתבו התוס' דכיון שאין חזית לא לזה ולא לזה, פשיטא דחולקים באבנים ובמקום הכותל אע"פ שנפל הכותל לרשות אחד מהם, ולא דמי למחליף פרה בחמור דמי שמוחזק זוכה, דהתם מתחילה היה הדבר מבורר וברשות אחד מהם נולד הספק, אבל כאן ג' לפני נפילת הכותל אם היו באים לחלוק היו חולקים בשוה, אפי' לרבנן דפליגי

ומ"מ בגינה שמגדלים בה ירק לאכילה וכל שעה היא עומדת בקמותיה חייב לבנות כותל (ובבקעה אינו חייב לבנות כותל מפני שרק חודש בשנה היא עומדת בקמותיה, ובחודש זה אסור לעמוד שם. תוס'), משום דאסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה שלא יזיקנה בעין רעה (והדימוי חצר לגינה הוא מאיזה אבנים בונים את הכותל).

וכן מחייבים אדם להשתתף בבניית בית שער (צורת עיגול עם פתח בצד שלא יראו בני רה"ר לתוך החצר) ודלת לחצר, דהזיקא דרבים שאני, דזימנין דחקי רבים ועיילי להתם, ולרשב"ג כופים רק על בניית הדלת משום שיכולים לראות מרחוק. תוס'.

וכן מחייבים אדם להרחיק כותל מחלונות ביתו של חבירו ד' אמות, (אם הכותל גבוה יגיבהו מלמעלה ד"א כדי שלא יציץ וישחה ויראה, ומלמטה כדי שלא יעמוד על הכותל ויראה, וממול הבית כדי שלא יחשיך את הבית) דהזיקא דבית שאני משום שאדם עושה ביתו דברי הצנע.

וכן בגג הסמוך לחצר צריך לעשות לגג מעקה ד' אמות, משום שבעל החצר טוען שכיון שאין תשמיש הגג קבוע אינו יודע מתי ישתמש כדי להסתיר עצמו משא"כ חצר שתשמישה בכל שעה אין עושים בה דברי הצנע.

ובחצר גופא אם היה שם כותל שנתרצו הראשונים לעשותו ונפל מחייבים אותם לבנות כותל (משום שהורגלו לעשות דבר הצנע בחצר בלא ליזהר זה מזה. תוס'). ואין חייבים לבנות יותר מגובה ד' אמות, אף אם הכותל הישן היה גבוה יותר.

ללישנא בתרא הזק ראייה שמיה הזק והיכא שחולקים את החצר חייבים שניהם להשתתף בבניית הכותל, ואין די במסיפס בעלמא.

חלוקת כתבי הקודש - כתבי הקודש של שותפין והיינו ס"ת או נביאים וכתובים הכתובים בכרך אחד לא יחלקו אותם אע"פ ששניהם רוצים.

גויל גזית כפיסין לבנים - גויל היינו אבנים לא משויפות, גזית הם אבנים משויפות, והם טפח יותר מכפיסין מחמת הבליטות שבצדדים כפיסין הם אריחים וארייה הוא חצי לבינה, והלבינה ג' טפחים, ונותן אריח מכאן ואריח מכאן וטפח טיט ביניהם, לבנים הם לבנים שלמות המונחות לעובי הכותל. ודווקא בטיט מספיק טיט ברוחב טפח, אבל בריכסא טיט המעורב באבנים דקות

ולל"ב כוונת מתני' "השותפין שרצו לעשות מחיצה" היינו שנתרצו לעיקר החלוקה (ומחיצה היינו פלוגתא כדכתיב "ותהי מחצת העדה"), ולשון מתני' הוא כלשון בני אדם האומרים בא נעשה חלוקה, ואיירי בחצר שאין בה דין חלוקה, והוא שאין יכולים לחזור, הטעם הוא משום דאיירי שעשו קנין (ברוחות שכל אחד ברר לו חלק וע"י הקנין קנו כל אחד חלקו, ולרב אשי איירי שכל אחד החזיק בחלקו רפק ביה פורתא, וקרקע נקנית בחזקה אחרי שהסכימו בשעת חלוקה, וכתבו התוס' שהחידוש של רב אשי הוא שא"צ לומר לך חזק וקני). אבל קנין על החלוקה גרידא אינו מועיל דאין חליפין קונים אלא דבר ממשי, וסיבת הכפיה לבנות כותל היא משום דס"ל דהזק ראייה שמיה הזק, ואף שאין בחצר דין חלוקה קמ"ל מתני' שאחרי שנתרצו לחלוק אין די במסיפס אלא בונים כותל.

מתי נאסרה התבואה כשנפרצה מחיצת הכרם הסמוכה לשדה - אם נפרצה מחיצת הכרם הסמוכה לשדה לבן של חבירו, וסמך את זרעיו לגדר, ובלי גדר צריך להרחיק ד"א כדי עומדת הכרם, ובשיעור זה הוי כלאים, ונפרצה המחיצה, אומר לו לבעל הכרם לגדור כדי שהגפנים לא יאסרו את התבואה, וכתבו התוס' שבעל הכרם חייב לגדור משום שהוא המזיק, ואפי' לרבי יוסי דס"ל שעל הניזק להרחיק את עצמו, מודה הכא דהמזיק ירחיק משום שזה גירי דליה. ואם חזרה ונפרצה אומר לו גזור, ואם נתייאש מלגודרה נאסרה התבואה אם הוסיפה וגדלה בשיעור אחד ממאתים, וחייב בעל הכרם באחריותה, ואם לא נתייאש מלגודרה ועוסק כל שעה לגדור לא נאסרה, וכמו שמצינו שאם האדם מחזור לקטוף את הירק הוא לא נאסר, וטעמא משום דכתיב "לא תזרע" דומיא דזריעה דניחא ליה. ואם לא אמר לו לגדור אינו חייב באחריות, וגם אם נפרצה צריך לחזור ולומר לו גזור, ואם חזרה ונפרצה מסתפק ר"י אם צריך לחזור ולהתרותו בפעם השלישית. ואם הוסיפה התבואה אחד ממאתים ב' הפעמים יחד, אין מצטרפים לאסור. עוד כתבו התוס' דהכא לא חשיב הזק שאינו ניכר, שהרי ניכרים הגפנים בשדה, (אבל מטמא אינו ניכר אם הוכשרו).

הזק ראייה אי שמיה הזק

ונ"מ לחיוב בניית כותל

ללישנא קמא הזק ראייה לאו שמיה הזק ואין מחייבים אדם לבנות כותל בין החצרות, ודי במסיפס בעלמא, לרש"י היינו יתדות עץ התחובים בארץ, וכתבו התוס' שאם נתרצו לעשות כותל עושים אותו מגויל או גזית עם הרבה חלונות, או שאינו גבוה עשרה טפחים.

צריך יותר מטפח, וי"א שבריקסא צריך טפח, ובטיט מספיק פחות, ונ"מ למקבל עליו לבנות כותל לחבירו.

כמה עובי נצרך כדי להעמיד כותל- כותל של ד' אמות צריך שיהיה עוביו ה' טפחים כדי שיעמוד, ואם גובהו יותר מזה צריך ששה טפחים, וכן היה הטרסקין בבית המקדש הראשון להבדיל בין ההיכל לקדשי הקדשים שהיה גבוה ל' אמות והיה עוביו טפח, וא"צ לכל גובה ד' אמות עוד רוחב ה' טפחים, אמנם מקדש שני שהיה גבוה יותר שהיה ק' אמה (דכתיב "גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", וי"מ דקאי לענין השנים שהיה קיים שהראשון היה קיים ארבע מאות ועשר שנים והשני ארבע מאות ועשרים ושני הדברים נכונים), לכן עשו פרוכת ולא כותל, ולא עשו כותל ל' אמה והשאר פרוכת, דגם ל' אמה אינו עומד אלא ע"י כובד התקרה ומעזיבה, ולא עשו פחות מל' משום דבעינן שיהיה הכל או מכותל או מפרוכת. וכתבו התוס' שלתירוץ זה א"צ לתירוץ הקודם. עוד כתבו שהנדון בסוגין הוא לענין כותל מגזית העשוי לימים רבים, אבל שייך לעשות כותל חלש יותר ברוח פחות מהנזכר בסוגיא. וטרסקין י"מ דהיינו מפסיק וסוגר (את הלוחות שניתנו בסיני שהיו בקודש הקדשים), וי"מ דהיינו פנים וחוץ (שיש ספק אם אותה אמה מקודשת כפנים או כחוץ, ולכן בבית שני היו ב' פרוכות).

ג: השיעורים האמורים במתני' לעובי הכותל, היינו שיעור האבנים עם הסיד שעליהם.

איסור סתירת בית הכנסת

אסור לסתור בית כנסת לפני שבונים חדש, אא"כ יש בישראל **תיוהא** ביקוע שיש חשש שיפול, (ורב אשי הכניס מיטתו לשם עד שהתקינו את המרזובים כדי שלא יתיימש מלבנות את החדש). וכתבו התוס' שישן סמוך לבית הכנסת במקום שהאורחים רגילים לישן ולאכול, אבל בבית הכנסת עצמו אסור לאכול ולשתות או להכנס שם מפני החמה והגשמים, ולא אמרינן שבת כנסיות שבבל על תנאי הם עשויות, אלא לענין שאחרי שחרבו מותר לעשות שם מה שירצה, חוץ מקלות ראש.

טעם האיסור - י"מ משום פשיעותא שיארע אונס ויפשעו ולא יבנו אחר, וי"א שהטעם משום שבינתיים לא יהיה להם מקום להתפלל, ונ"מ כשיש מקום אחר להתפלל.

מרימור ומר זוטרא היו סותרים ובונים חדש לחורף וסותרים ובונים חדש לקיץ, ששל חורף היה נמוך וכתליו רחבים וחלונותיו מועטים מפני הצניעה, ושל קיץ היה אחר שהאוויר שולט בו. וכתבו התוס' שההתר הוא דהוי כמו שיש בו

תיוהא, ואם היו ב' מקומות צ"ל דאירי שהיה בו תיוהא, או דנימא שאם יש בית כנסת אחר מותר (ולעיל איירי שיש מקום להתפלל אבל אינו בית הכנסת), או דנימא שאין לחוש שיפשעו כיון שיש קור וחום, או כיון שזה לזמן גדול.

איסור סתירת בית הכנסת הוא אפי' אם מוכן להם כסף ביד הגבאי לבנית השני, דשמא ישתמשו בכסף לפדיון שבויים, וחשש זה שייך אפי' אם האבנים מסודרות והקורות מונחות, דשמא ימכרום, אבל כשבית כנסת החדש כבר בנוי מותר לסתור את הישן מפני שאין דרך אדם למכור דירתו, וא"צ להמתין עד שיתפללו בחדש. תוס'.

מה שיעץ בבא בן בוטא להורדוס לסתור את ביהמ"ק, צ"ל שהיה בישראל תיוהא, או שמלכות לא חוזרת בה, אפי' אם אמר המלך שיעקור הר.

הורדוס היה עבד של בית חשמונאי, ורצה לישא נערה מבית חשמונאי, וכששמע בת קול שמי שימרוד יצליח הרג את כל אדוניו חוץ מאותה נערה, וכשראתה הנערה שהוא רוצה לישא אותה עלתה לגג והכריזה שמי שיאמר שהוא מבית חשמונאי אינו אלא עבד, (וכתבו התוס' שלפי זה מה שאמרו לאגריפס "אינו אתה" היינו לפי שעבד חייב במצוות) ונפלה מהגג ומתה, והטמינה הורדוס בדבש, י"א שבא עליה וטמנה כדי ליישב יצרו, וי"א שלא בא עליה וטמנה כדי שיאמרו שנשא בת מלך. והרג את כל החכמים (כתבו התוס' דלאו דווקא כולם דהא אישתיירו בני בתירא) כיון שהם אומרים שאין מלך אלא "מקרב אחיך", ושייר את בבא בן בוטא כדי להוועץ בו, וגרם שיהיה עוור, וניסה לגרום לו שיקלל אותו ולא הסכים, וגילה לו הורדוס שזה הוא עצמו, ואמר לו שאם היה יודע כמה רבנן זהירים לא היה הורגם, ואמר לו בבא בן בוטא שתקנתו שיעסוק בבנין ביהמ"ק, ושישלח לשאול את המלכות אם יכול לבנות ובינתיים יבנה, וכן עשה, ואמרו שמי שלא ראה את בנין הורדוס לא ראה בנין יפה מימיו, ובנאו בשיש כחול ירוק ולבן שורה נכנסת שורה יוצאת, ואמרו לו חכמים שלא יצפה את האבנים זהב, כי עדיף כך שזה נראה כגלי היס. (ואף שדינאל נענש על שהשיא עצה לנבוכדנצר שחתכוהו מגדולתו, וי"א מה שזרקוהו לגוב האריות, מ"מ הורדוס היה עבד שהוא חייב במצוות, או משום שבית המקדש לא יכל להבנות בלי המלכות.

ד: **בנית כותל בגינה ובבקעה** - סתם גינה שהקראתיה קשה כמקום שנהגו לגדור ומחייבים אחד את השני לגדור, אבל סתם בקעה כמקום שנהגו שלא

לגדור, ואין מחייבים אחד את השני לגדור. ועיין בגמ' בדברי אב"י וברש"י ותוס' ובקושית רבא.

בנית כותל במקום שנהגו שלא לגדור

אם רק אחד רוצה לעשות כותל יבנה את הכותל כולו ברשותו, ויעשה חזית מבחוץ ועל כן אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם.

מהי חזית – לרב הונא לל"ק הכונה שיעשה בליטה שיעבה את הכותל ע"י אבנים וט"ט לתוך של חבירו, שאם יעשה לתוך שלו חבירו יוכל לעשות ג"כ ברשותו, אבל לחתוך את הבליטה הוא דבר ניכר. ולל"ב יעשה בליטה לתוך שלו, ואין חוששים שגם חבירו יעשה לתוך שלו מפני שזה ניכר, אבל החיתוך אינו ניכר, והגמ' שואלת על זה מלשון "ועושה חזית מבחוץ", וכתבו התוס' דמ"מ אינה יתובתא, ד"ל שהכונה מחוץ לכותל. ולר"ח חזית היינו לטוח את האמה העליונה מבחוץ, שאם יטוח בשלו חבירו יטוח ג"כ, ואין חוששים שיקלף את הטיח, מפני שהקילוף ניכר.

ד: ובכותל העשוי מהוצא לרב נחמן יכוון את ראשי ההוצין לצד חבירו, ולר"ח יוציא את ראשי הקנים המעמידים את כותל ההוצא, ויטוח אותם בטיט כדי שלא יחתכם דבהוצא אין החיתוך ניכר. תוס'. ואין לחוש שיקלף משום שהקילוף ניכר. ולאב"י אין תקנה להוצא אלא שיכתוב שטר.

ואם שניהם נתרצו לעשות כותל יבנו אותו באמצע, ויעשו חזית משני הצדדים, ועל כן אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם. לרב אשי יכולים ג"כ שלא לעשות חזית כלל, ומתני' איירי שקדם אחד ועשה חזית, ולרבא מפרזיקא מתני' לא תני תקנתא לרמאי, ועל כן פירש רבינא דאיירי בהוצא, וקמ"ל שאף הוצא מועילה עשית חזית, ודלא כאב"י.

מקיף וניקף

אם החיצוני גדר ג' רוחות אין מחייבים את הפנימי לשלם כלום, דסתם בקעה הוא מקום שנהגו שלא לגדור, ולא מהני ליה מידי שהרי יכולים להכנס מהצד הרביעי.

ואם עמד המקיף או הניקף וגדרו את הצד הרביעי חייב הפנימי לשלם מחצה, ואף דהזק ראה לא שייך בבקעה מ"מ צריך גדר גבוהה י' טפחים למנוע כניסת בהמות.

שיעור החיוב לרבי יוסי ולת"ק – איתא במתני' "רבי יוסי ואומר אם עמד ניקף וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל", וצריך לבאר כמה חייב לשלם ומה סובר ת"ק.

שיטת רב הונא שלרבי יוסי משלם לפי הכותל שנבנה בפועל, ולת"ק משלם דמי קנים בזול רש"י מבאר הטעם מפני שטוען שגדר כזו מספיקה לו. והתוס' כתבו דלא דמי ליורד דשמיין וידו על התחתונה, דסגי ליה בנטירא בת זוזא, אמנם אן סהדי שהיה מתרצה לשלם דמי קנים בזול.

לחייא בר רב לרבי יוסי משלם דמי קנים בזול, וא"כ צריך לבאר מה סובר ת"ק. הגמ' מבארת שלת"ק אינו חייב לשלם אלא שכר שמירה, מה שהיה צריך לשלם לשומר בכל שנה כשהיא בקמותיה, או דס"ל שאינו משלם אלא על הצד הרביעי ולא על הג' הראשונים מפני שכבר יצא זכאי בדין כיון שהיו ימים רבים ולא הועילו לו, ולא על הג' הראשונים, או שנחלקו היכא שהמקיף גדר את הרביעית, שלת"ק אינו משלם אלא על הרביעית, אבל על הראשונות פטור, לרש"י טעם הפטור משום שכבר יצא זכאי בדין שהיו שם ימים רבים ולא הועילו לו, וכתבו התוס' דקצת קשה דא"כ לא ישלם אלא טפח אחרון, והתוס' ביארו שמתרצה לשלם על הרביעית ע"מ שיהיה גזור מד' רוחות, אבל כשהניקף גדר חייב על הכל דגלי דעתיה דניחא ליה, ולרבי יוסי אף בזה מגלגלין עליו את הכל. או שלת"ק אף בגדר מקיף מגלגלין עליו את הכל, ולרבי יוסי דווקא כשהניקף גדר מגלגלין עליו את הכל, אבל כשגדר מקיף בגמ' איתא ד"לא יהיב ליה מידי" ובתוס' הביאו גירסא דלא יהיב ליה אלא דמי רביעית, וביארו התוס' דאף דסגי ליה בנטירא בת זוזא, מ"מ אין לך אדם שלא יסייע לרביעית כדי שיהיה גזור מד' רוחותיו.

ה: רבינא הקיף את רוניא מד' רוחות ולא רצה רוניא לשלם, וכשהראה שאכפת לו משמירת התמרים, אמר לו רבינא שא"כ הוא חייב לשלם, שהרי לכל הפחות היה צריך לשכור שומר, ואמר רבא לרוניא שיפייס את רבינא, דאל"כ יחייבו לשלם כפי שווי הגדר כרב הונא אליבא דרבי יוסי דכן הלכה.

מדיני בר מצרא – רב ספרא בריה דרב ייבא אמר לרבינא שלא יסלק את רוניא משדה שקנה סמוך לשדהו, מדינא דבר מצרא, כיון דאמרי אינשי "ארבעה לצלא ארבעה לצללא". י"מ דרצען עני נצרך לד' ככרות ליום כמו עשירי, וא"כ מדין "ועשית הישר והטוב" צריך ג"כ

זה דווקא אם לווה בעדים צריך לפורעו בעדים משום דלא הימניה, אבל כשלא לווה בעדים אף שיש אגן סהדי שחייב א"צ לפורעו בעדים. תוס'.

טענת פרעתי בתשלום על בנית כותל-

מבואר במתני' שאם יש ויכוח ביניהם אם השני שילם לאותו שבנה את הכותל, אם הנדון הוא על הד' אמות הרי הוא בחזקת ששילם, שכיון שידוע לכל שהוא חייב לשלם לא היה בונה משלו אלא היה תובעו בב"ד, אא"כ יביא התובע ראייה שלא שילם והיינו שתבעו ולא נתן לו.

ולר"ל הא דנאמן לא איירי בטוען ששילם בזמן, דזה פשיטא שנאמן, אלא איירי לפני סוף בנית הכותל, ומ"מ נאמן כיון שכל רגע הוא זמנו.

ומהאי טעמא ג"כ אין ראייה לספק הנ"ל אם נאמן לאחר הזמן לומר שפרע בתוך הזמן, ד"ל שאינו נאמן, והכא לא חשיב פריעה בתוך הזמן כיון שכל רגע הוא זמנו.

ואם הנדון הוא על יותר מד' אמות כשסמך כותל אחר בזה יש חזקה שלא שילם, וצריך להביא ראייה ששילם שכיון שאינו ידוע לכל שהוא חייב לשלם, אינו עשוי לשלם עד שיחייבוהו ב"ד. וכתבו התוס' דאיירי שידוע שסירב להשתתף מתחילה, ולכן הוי בחזקת שלא נתן, וא"צ להעמיד בשעשה חזית.

ואף שאם טוען ששילם בזמנו נאמן הכא אינו נאמן, ואף לאביי ורבא שבהלוואה נאמן אף בתוך הזמן, דאומר שאולי חכמים לא יחייבו אותו לשלם.

ומהאי טעמא אין מכאן ראייה שאם טוען לאחר הזמן ששילם בתוך הזמן אינו נאמן, דהכא אין סברא שישלם דמי יימר דמחייבו ליה רבנן.

התובע מנה מחבירו והלה מודה, ולמחרת טוען ששילם, פטור אפי' אם לווה בפני עדים, דהמלוה את חבירו בעדים א"צ לפורעו בעדים, (ואם טוען ששילם בתוך הזמן תלוי בספק הנ"ל), ואם טוען להד"מ חייב, דכל האומר לא לויית כאומר לא פרעתי, מפני שמי שאינו לווה אינו פורע. וכתבו התוס' דטעם זה הוא כדי שלא נאמר שכוונתו כאילו לא לוויית לפי שפרעתי, ובאומר לא לויית ובאו עדים שלווה ופרע, ג"כ הוי כאומר לא פרעתי, ואין העדים נאמנים.

מתי חייב להשתתף בבנית הכותל כשסמך לו כותל אחר-

הבונה כותל גבוה מד' אמות בינו לבין חבירו נתבאר לעיל שהשני פטור על התוספת, ואם סמך כותל אחר

לוותר לעני. וי"מ דשכרו מועט מפני שצריך לשלם ד' לקנית העור וד' לעבדנים, ועל כן יש לוותר לו. ורש"י מבאר שכיון שהיה לו שדה בתוך שדותיו של רבינא ויותר לו, כי בכמה דברים הוצאות שדה אחת שווה לב' שדות. והתוס' הקשו דאין מרחמין בדין, ור"ת מפרש שרבינא היה מצרף מג' רוחות ורובינא מרוח אחת, ועל זה אמור רב ספרא שאין חילוק ביניהם. ור' אברהם מפרש שרובינא היה אריס בשדות שהיו לרבינא במצרא, ועל זה אמור רב ספרא שגם לאריס יש דין מצרף.

כותל חצר שנפל חייב להשתתף בבנייתו עד גובה ד' אמות דבהכי סגי להזק ראייה, ואם בנה גדר יותר מד' אמות אין חייב השני לשלם, אמנם אם סמך כותל אחר לכותל זה, אע"פ שעדיין לא שם תקרה, מגלגלין עליו את הכל דגלי דעניה דניחא ליה בהגבהה. וכתבו התוס' שאע"פ שבוה נהנה וזה לא חסר פטור הכא חייב, דגלי דעניה דניחא ליה בהגבהה, או משום דחשיב חסר, כיון שהיה צריך להגביה את הכותל מחמת ההזק ראייה.

מתי אדם נאמן לומר שפרע את חובו

ה: בהלוואה- לריש לקיש אינו נאמן לומר שפרע בתוך זמן ההלוואה, והלואי שיפרע בזמנו, וכן עשה מר בר רב אשי. ולאביי ורבא אף בתוך הזמן נאמן, ד"ל שפרע בתוך הזמן כדי שלא יטרידו, וכן עשו רב פפא ורב הונא בריה דרבי יהושע. והלכה כר"ל.

אף **יתומים** אינם נאמנים לומר שהחוב שולם (אע"פ שאין ליפרע מנכסי יתומים אלא בשבועה), דחזקה דלא עביד איניש לפרוע בתוך הזמן. ודווקא ביתומים גדולים, אבל בקטנים אינו גובה אפי' תוך זמנו, דשמא התפיס צרי לפרעון. תוס'.

אם תבע את הלווה לאחר הזמן וטוען שפרע בתוך הזמן, הגמ' מסתפקת אם אומרים "מה לי לשקר" שהרי היה יכול לטעון שפרע בזמנו, וממילא נאמינו בשבועה שפרע בתוך הזמן אף שזה נגד חזקה, או שלא אומרים מה לי לשקר נגד חזקה.

כמה פרטים וביאורים מדברי התוס' בסוגין-

א' בסתם הלוואה לא חשיב תוך ל' תוך הזמן.

ב' דווקא אם יש עדים על ההלוואה עם הזמן אינו נאמן לר"ל לומר שפרע, דאל"כ נאמן במיגו שיכל לומר לא לויית או לא קבעת לי זמן.

ג' בכור בתוך ל' הוי בחזקת שלא נפדה לכו"ע, משום שאינו חייב עד ל' יום לפדותו, ושמא ימות בתוך ל' ויפטור. וה"ה שוכר אינו נאמן לומר ששילם בתוך הזמן, דשמא יפול הבית ויצטרך לצאת

ד' אף למ"ד המלוה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים, אם לווה שלא בעדים והודה בפני עדים א"צ לפורעו בעדים. וכן למ"ד

חייב. ואם סמך רק לחלק מהכותל בגובה או ברוחב, לרב הונא חייב על הכל, אא"כ בנה בקרנא ולופתא בחיבור שבקרו זזית, והיינו שהכותל הראשון הוא ממשיך את כותל הבית מצד אחד, ובנה כותל כנגדו בקרן השנייה, ופטור כיון שכותל כזה אינו עשוי להמשיכו. והתוס' מבארים קרנא ולופתא הם ב' דברים, קרנא היינו שעשה כותל קצר ובסופו זזית, ולופתא היינו זזית בראשו מפני הגשמים, והם הכר שלא ימשיך עוד את הכותל.

ולרב נחמן אינו חייב אלא על מה שסמך, אמנם באפריזא לרש"י היינו שנתן על הכותל שבנה (שאינו גבוה ככותל חבירו) קרש ארוך המשמש להניח עליו קורות לבניית עליה, חייב על כל הגובה, דסופו להגביהו כשיעור העליה, ולתוס' היינו שבסוף הכותל יש אבן בולטת ואבן שוקעת, וכן בקבעתא דכשורי שעשה ככותל שבנה מקום להנחת קורות המשמשים לבניית עליה וכן"ל.

אף אם הראשון השאיר בכותל שבנה חלונות או נסרים הכנה שיוכל השני להניח שם קורות אין השני נאמן מחמת כך לומר ששילם, דטוען הראשון שעשה כך כדי שלא יצטרך אח"כ כשישלם לקלקל את הכותל.

חזקת תשמישין

חזקת תשמישין שונה מחזקת קרקעות, דחזקת קרקעות צריך ג' שנים, וחזקת תשמישין אפי' משתמש רגע אחד בפניו ושותק הוא חזקה, דלא שביק איניש להשתמש בשלו תשמיש של קביעות בלא רשותו, ובהכרח ששילם או שנתן לו רשות. אמנם דווקא כשטוען שמכר לו או שנתן לו מתנה, אבל עצם השתיקה אינה טענה ולא היא חזקה.

הנחת קורות על כותל חבירו- המחזיק להניח קורות כבדות על כותל חבירו הרי זה חזקה גם לקורות דקות, ואם החזיק לקורות דקות לרב יוסף יש בזה חזקה גם לקורות כבדות, ולרב נחמן לל"ק לא הוא חזקה, ולל"ב הוא חזקה.

נפילת מי גשמים לחצר חבירו- המחזיק שיטפטפו מי הגשמים בחצר חבירו על פני כל אורך הגג ללא מרזב הוא חזקה אף להנחת מרזב לשם דעדיף לבעל החצר שהכל יקלח למקום אחד, ואם החזיק להנחת מרזב לרב נחמן לל"ק אינו חזקה לטפטוף, ולרב יוסף הוא חזקה לטפטוף, ולל"ב דרב הונא הוא חזקה לטפטוף, אמנם לא יעשה שם צריפא דאורבני והיינו גג מעצב ערבה, שמתוך שהטיפות סמוכות אין בעה"ב יכול להשתמש תחתיהם, ולרב יוסף גם זה מותר, וכן הורה רב יוסף למעשה.

ז: קורה העשויה לצל הוא חזקה רק אחר ל' יום, אבל קודם לכן לא מחה מפני שסבור שיסלקה, וכתבו התוס' שעד ל' יום הוא חזקה שלא נתן, ואח"כ הוא בחזקת שנתן. **ובסוכת מצוה אחר ז' ימים** (ושמני עצרת. תוס') שכיון שהשאירה יותר מהצורך היה לו למחות, וא"כ י"ל ששילם לו להשאירה שם לעולם, ולא דמי לסוכה לצל, דדרכם היה לקבוע סוכתם לצורך כל השנים, ואם חיברה בטיט הוא חזקה מיד.

השוכר חדר בבית משותף יכול להשתמש בזיזים ובכתלים מבחוץ עד ד' אמות אף שלא כנגד החדר שלו, ואם שכר עליה יכול להשתמש בעובי הכותל במקום שנהגו כך והיינו בראש הכותל, ובגינה שממול הטורקלין אסור מפני שהיא עשויה לנוי ולא להכנס לשם, ורב נחמן מתייר, וברחבה שאחורי הבתים אסור, ורבא מתייר.

דיני מחיצה לגגות וחצרות

מחיצה בין ב' גגות- אם יש ב' בתים משני צידי רה"ר, כל אחד עושה חצי מחיצה ביניהם, ומעדיף יותר מחצי כדי שלא יראה בהדיא לגגו של חבירו, וכן הדין כשיש ביניהם רה"ר, וקמ"ל שאף שצריך בלאו הכי להצטנע מבני רה"ר, מ"מ מוטל עליו להשתתף במחיצה, כיון שהרבים אינם מזיקים בלילה וכשהוא יושב ובלא עיון, משא"כ גג. ואף אם אחד הקדים ובנה חצי מחיצה חייב חבירו לבנות חצי, ואינו יכול לשלם לראשון שיעשה עוד חצי בטענה שהיה מוכן לעשות הכל ברשותו, אבל אינו רוצה לחזור אחר פועלים בשביל דבר מועט, דטוען שגם הוא לא רוצה שיתרועעו יסודותיו מכווד הבנין, ואם באו לדין מתחילה או שכל אחד יעשה חצי, או שאחד יעשה והשני ישלם לו על ריעוע היסודות. וכתבו התוס' דקמ"ל שאינו יכול לומר שיעשו הכל ברשות אחד מהם ויריחו את ההעפדה.

גג הסמוך לחצר צריך לעשות לו מחיצה ד' אמות משום הזק ראייה. ואם היתה החצר למעלה מהגג א"צ בעל החצר לעשות מחיצה כיון שגג לא קביע תשמישתיה, ונח להזהר שלא יראוהו.

גג הסמוך לגג לשמואל א"צ לעשות מחיצה ביניהם מפני שגג אין תשמישו קבוע (אבל כשהגג הוא בצד השני של רה"ר אינו מרגיש בחבירו כדי להזהר ממנו. תוס'). ולרב נחמן צריך מחיצה י' טפחים כדי שיהיה נתפס עליו כגגב אם יעבור את המחיצה, ולא יוכל לומר שנפל לו משהו לשם, ולא די לזה מסיפס, (אבל לגדיים וטלאים מספיך בכדי שלא יזדקר בבת ראש).

שתי חצרות זו למעלה מזו לרב הונא התחתון בונה גדר עד גובה העליון, ומשם משתתף העליון כדי שלא יפסיד מחמת שפלות קרקעו של תחתון, ולרב חסדא העליון צריך לסייע למוטה. וכתבו התוס' בשם ר"ת דאיירי שקרקע התחתון גבוהה יותר בהמשך, דאל"כ אינו צריך להשתתף שמה שגבוה יותר מ'ד' אמות מקרקעו, ולר"י אף בלאו הכי צריך התחתון לסייע כיון שהוא מזיק לעליון כשהוא עומד שם.

ז. דין בית ועליה ששקעו - בית ששקע ואין יכול התחתון להכנס לדירתו בלא להתכופף, אין התחתון יכול לכופף את העליון להשתתף בבניית הבית והעליה מחדש, ואף אם בעל הבית מוכן לשלם בעצמו אינו יכול לכופו לשכור דירה אחרת לזמן הבניה, אפי' אם בעל הבית משלם את דמי השכירות. אמנם אם גובה הבית הוא פחות מ' טפחים יכול לכופו, וכן הדין אם התנו על כך מראש, ושיעור השקיעה י"א שגבהו הוא בין מידת ארכו למידת רחבו כמו ההיכל, וי"א כדרך שרגילים לדור, והיינו בכדי להסתובב בבית עם חבילת קנים ארוכים.

הבונה כותל סמוך לחלונות חבריו וטוען בעל החלונות שהוא מחשיך לו את החלונות, אין יכול לכופו לעשות לו חלונות חדשים, ואף לא לחדש את הכותל אפי' לא את כל הכותל, מפני שישן וחדש אינם מתקיימים יפה ביחד, ואפי' אם רוצה לחליף לו את כל הבית אינו יכול לכופו, מפני שאינו רוצה לטרוח לעבור למקום אחר, ואפי' אם מדובר באוצר של תבן או עצים מפני שאינו רוצה לטרוח להעבירם למקום אחר.

אחים שחלקו בירושה ואחד נטל איספלידא לרש"י היינו טרקלין, ולערוך היינו מערה, ור"י מפרש דהיינו אנסדרא שפרוצה מרוח אחת ויש שם הרבה אור. והשני נטל גינה, יכול השני לבנות כותל בגינה בשלו, ואין הראשון יכול לטעון שהוא מאפיל עליו, מפני שכשחלקו שמו רק את ההפרש במחיר מחמת הלבנים והקורות, ולא את ההפרש שמחמת האויר, ולא החזיק ג' שנים.

ואף שסיכמו שיקבל "איספלידא" עדיין שמה עליה אע"פ שאינו כשאר איספלידא, וכמו שהמוכר בית כור עפר סאתים כחצר המשכן, יכול לתת לו שטח של לתך אם המקום נקרא בית כור, וכתבו התוס' דאיירי שהלוקח יודע שיש לו קרקע קטנה שנקראת בית כור, אבל בלאו הכי אע"פ שראה את הקרקע בשעת המכירה צריך להשלים לו לבית כור ממש. עוד כתבו דאיירי ששילם לו פחות מדמי לתך, דליכא למימר הדמים מודיעים, או שנתן לו דמי לתך והגדון הוא אם חייב

שנקרא פרדס אע"פ שאין שם רימונים, וכן המוכר כרם יכול לתת לו משום שנקרא כרם אע"פ שאין בו גפנים.

ואינו יכול לטעון שהוא רוצה לגור שם כמו שגרו אבותיו, וכמו שאמר שמואל שהאחים שחלקו אין להם זה על זה לא דרך אע"פ שלאב היתה שם דרך, (דהמוכר בעין יפה הוא מוכר וממילא כל אחד לא שייך לעצמו כלום. תוס'). ולא חלונות לערער על סתימת אורו, ולא סולמות לרש"י היינו שאינו יכול לקבוע סולמות כדי לעלות לעליה, בחצר שנטל אחיו, ולתוס' איירי שגם החצר שלו וקמ"ל שלא ישעין את הסולם על הבית, ולא אמת המים להעביר מים מהנהר דרך רשות אחיו, (ולרב יש להם). וכתב ר"י דאיירי שעדיין יש לו אור אך לא אור גדול הנצרך לאנסדרא, ולר"ת אינו מחסר מהאור אלא גורם שלא יוכל לראות משם את שדותיו.

אחים שחלקו בירושה ואחד נטל כרם והשני נטל שדה לבן, יש לבעל הכרם ד' אמות בשדה לבן לעבודת הכרם, מפני שע"מ כך חלקו, וחישבו את ההפרש בשעת החלוקה.

ז. יתומים שיש להם שטר ויצא עליו שובר, אינם יכולים לגבות ע"י השטר כיון שיש שובר, ואמר רב חמא לא קורעים את השטר שמה כשיגדלו יפסלו את השובר, וי"א שקורעים את השטר מפני שאין מחזיקים את העדים כשקרנים, ולרב חמא ממה שיצא השובר רק לאחר מיתה משמע שזה מזויף.

השתתפות בהוצאות משותפות

בית שער ודלת לחצר - כל אחד מבני החצר חייב להשתתף בבניית בית שער שיושב שם שומר ומרחיק את בני רה"ר מלהציץ בחצר, וכן חייב להשתתף בבניית דלת לשער חצר לנועלו, ולרשב"ג א"צ בית שער אלא בחצר הסמוכה לרה"ר, (ולת"ק בכל מקום זימנין דדחקי רבי'ם).

ואף שמצינו שאלהיו הנביא הפסיק להתגלות לחסיד שעשה בית שער לחצרו לפי שעניים הצועקים אין קולם נשמע, יש לחלק כדלהלן, א' איירי התם בבית שער שבתוך החצר, ב' הבית שער מבחוץ אלא שיש לו דלת אבל כשהוא בפנים אפי' יש לו דלת ופותחת הוא רע, כיון שאין העני יכול לבוא אלא עד פתח החצר. תוס'. ג' יש לו דלת ופותחת ומפתח תמיד שם והעני פותחה ונכנס, ד' הפותחת מבפנים.

חומה דלתים ובריה – כל אחד מבני העיר חייב להשתתף בבניית חומה דלתים ובריה, ולרשב"ג דווקא עיר הסמוכה לספר צריכה חומה, (ולת"ק בכל מקום שייך שיזדמנו גייסות).

אין מחלקים את התשלום – לל"ק אמר ריו"ח שגובים לפי ממון ולא לפי נפשות, כיון שאין בזה סכנת נפשות אם לא יעמדו נגדם. (ובטעו במדבר מחשבים לפי נפשות כיון דאיכא סכנת נפשות) תוס'. ול"ב אמר ריו"ח שגובים לפי קירבת הבתים שהבתים הקרובים לחומה יותר צריכים אותה, והני מילי כששניהם עניים או עשירים, אבל עשירים רחוקים משלמים יותר מעניים קרובים. תוס'. ואין לזוז מהלכה זו.

ח. רבנן לא צריכי נטירותא – תלמידי חכמים א"צ להשתתף בבניית החומה ובהעמדת הדלתות בחומה, ובתיקון החומה, ובשכירת פרש ושומר, דרבנן לא צריכי נטירותא, דכתיב "אספרם מחול ירבון" שמעשיהם של צדיקים כשהם מרובים מגינים עליהם כחול המועט המיגן על הים, והא דכתיב "אני חומה ושדי כמגדלות" לר"ל הכונה שכנסת ישראל כחומה, ובתי כנסיות ומדרשות במגדלות, וי"מ שהכונה שהתורה כחומה והת"ח כמגדלות.

תלמידי חכמים פטורים מתשלום מס, דכתיב "אף חובב עמים כל קדושו בידך" – לשומרים, וכתיב "גם כי יתנו (יהיו שונים בתורה) בגויים עתה אקבצם, ויחלו (יהיו בטלים) מעט ממשא מלך ושרים", וכתיב "מנדה בלו והלך (מיני מיסים) לאו שליט למרמא עליהם".

יתומים צריכים להשתתף בהוצאות שמירת העיר, וכן שאר דברים שיש להם הנאה מהם, ואין פוסקים צדקה עליהם אפי' לפדיון שבויים (שהיא חשובה משאר צדקה ומוכרים ס"ת לפדיון שבויים כמו ללמוד תורה ולישא אשה. תוס'), אך מותר לגבות מהם צדקה כדי להחשיבם.

חפירת באר – יתומים אפשר לחייבם בהוצאות חפירת באר, אמנם אם לא מצאו מים יש להחזיר להם מה ששילמו, דלאו בני מחילה ניהו. ות"ח משתתפים בהוצאות חפירת הבאר שהכל צריכים למים, אבל אם בני העיר חופרים בעצמם א"צ להשתתף בחפירה, ולר"ח איירי לענין הסרת גבשושית מרחוב העיר.

רבי אמר שהוא נותן פת רק לבעלי מקרא בעלי משנה גמרא הלכה אגדה, ולא לעמי הארץ, מפני שאין פורענות באה לעולם אלא בגללם, (וכמו שמצינו שהטיל המלך על בני טבריה להביא דמי הכתר, ואמר רבי שרבנן לא צריכים לשלם, וכשברחו בני העיר האחרים מחל המלך על התשלום לפי כמה שברחו). אמנם כשראה רבי שרבי יונתן בן עמרם נכנס כאילו הוא עם הארץ, לפי שלא היה נהנה מכבוד תורה (ואמר פרנסני ככלב וכעורב שחס הקב"ה על הכלב שאכילתו שוהה במיעו ג' ימים, ומזמן אוכל לבני העורב), אמר שכולם יכנסו לקבל.

אחרי כמה זמן נחשב כאנשי העיר – לגבי תשלומין המוטלים על בני העיר, אחרי י"ב חודש נחשב מבני העיר, ואם קנה בית דירה הרי הוא כאנשי העיר מיד, (ולרשב"ג י"א שמספיק שיקנה קרקע כל שהוא, וי"א שצריך שיקנה קרקע הראויה לבית דירה. י"א.) והא דביעין י"ב חודש היינו לגבי חיזוק שערי העיר, אבל לקבורה של עניי העיר ט' חודשים, ולכסות עניי העיר ששה, ולקופה ג', ולתמחוי ל' יום. ולגבי עיר הנידחת שיירה עוברת שלנה שם חייבים סקילה כיחידים וממונם פלט, ואם שהו ל' יום הרי הם כיושבי העיר והם בסייף וממונם אבד, וכן מצינו לגבי נדר שאם נדר מ"אנשי העיר" אסור ממי ששהה בעיר י"ב חודש, ואם נדר מ"יושבי העיר" אסור ממי ששהה ל' יום.

דיני צדקה ומעלותיה

רב יוסף קיבל ארנקא דדינרי מאיפרא הורמזי – לשון חן מאת המקום. תוס'. ונתן את הכסף לפדיון שבויים לפי שהוא מצוה רבה, ואף שאין מקבלים צדקה מהעכו"ם, קיבל משום שלום מלכות, ולא יכל לתת לעניי עכו"ם משום שאסור לגנוב דעת העכו"ם, אבל להלן י: נתנו לעניי עכו"ם משום שאף הגויים יודעים שישראל מפרנסים גם עניי עכו"ם, ולקבל מהם שרגא לבי כנישתא מותר כמו שמקבלים מהן נדרים ונדבות.

ח: דיני קופה של צדקה

נגבית מערב שבת לערב שבת.

נגבית בשניים דאין עושין שררה על הציבור בפחות משניים, דכתיב "והם יקחו את הזהב", (אבל נאמנות יש גם לאחד, ולכן אפשר לקחת ב' אחים), והשררה בזה היא משום שממשכנים על הצדקה (ואפי' בערב שבת שיש פתחון פה לבעה"ב לומר שהוא טרוד), ואם אינו אמיד אין ללוחצו וכתבו התוס' שאף שמצות עשה שמתן שוכרה בצדה אין ביי"ד מזהירים עליה, הכא כופין היינו בדברים,

או שקיבלו עליהם שיכופו אותם, ולר"י כופין בצדקה משום לאו ד"לא תאמץ", ולריצב"א הכונה שבי"ד אין נענשים או שאין מכין עד שתצא נפשו אבל כופין.

מתחלקת בשלשה כדיני ממונות שצריך לתת לכל אחד לפי הילדים התלויים בו, ומתחלקת רק לעניי העיר, אבל לגביה א"צ שלשה לפי שידוע כמה כל אחד צריך לתת. תוס'.

רשאים בני העיר לנהוג בקופה כמו בתמחוי אם ירבו עניי עולם, ולשנותה לכל מה שירצו (כגון לעשות מחצלאות לבית הכנסת, וכתבו התוס' שמוות לבני העיר לשנותה אפי' לדבר הרשות ואפי' באה ליד גבאי, אבל לגבאי אסור, וכן הנוהג שרגא לבי כנישתא אסור לשנותה לדבר הרשות), ושמואל אמר שאפשר לגבות בכיס אחד גם לעניי עולם, ורבה התנה שיוכל לתתם לעניי עולם, ורב אשי אמר שאינו צריך להתנות כיון שנותנים על דעתו.

גבאי צדקה אינם רשאים לפרוש זה מזה שלא יאמרו שדעתו לגנוב, אא"כ זה לשער וזה לחנות ושניהם נראים כאחד, ואם מצא מעות בשוק או שהחזירו לו חוב בשוק, לא יכניסם לכיסו שלא יאמרו שהוא גונב מעות צדקה, אלא יכניסם לכיס של צדקה וכשיבוא לבייתו יטלם, ואם אין עניי לחלק פורטים מפרוטות נחושת המחליות לפרוטות כסף לאחרים ולא לעצמם שלא יחדום שפורטים בזול, (וגבאי תמחוי מוכרים לאחרים ולא לעצמם), ואין מונים את המעות שתיים שתיים אלא אחד אחד שלא יאמרו שנוטל שניים ומונה אחד.

דיני תמחוי - התמחוי נגבה בכל יום, ואף גבייתו בשלשה כדי שלא יצטרכו לחפש שלישי לחלוקתו שהיא באותו יום. התמחוי מתחלק אף לעניי עולם.

"והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע" זה דיין שדן דין אמת - שלא יפסקו על פי עדים שידועים שהם משקרים לאמיתו - שלא יטו את הדין (וי"א אף גבאי צדקה), וכתבו התוס' שהרקיע מזהיר יותר מהכוכבים, שהרי מי שלא מצא בת"ח ישא בת גבאי צדקה, ואם לא מצא ישא בת מלמדי תינוקות, וי"מ דהיינו רקיע שע"ג החיות שאורו כאור החמה, **"ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד"** י"א גבאי צדקה, וי"א מלמדי תינוקות שמלמדים ומחנכים אותם בדרך טובה, ומלמדים בנאמנות (כרב שמואל בר שילת שלא ראה את גינתו י"ג שנה, ואח"כ כשראה ג"כ היה דעתו עליהם), **"ואוהביו כצאת השמש בגבורתו"** אלו תלמידי חכמים.

ט. רשאים בני העיר לשנות את המידות, ולקבוע שערים ושכר פועלים, ולקנוס את העובר על כך, אמנם אם יש אדם חשוב בעיר אין בכוחם להתנות אלא בפניו, ולכן ב' טבחים שסכמו שמי שישחט ביום של חבריו יקרע לו את עור הבהמה ועשו כך, חייבם רבא לשלם.

אין מחשבין עם גבאי צדקה ולא עם גזברי הקדש, לומר היכן נתתם מעות שגבייתם, והנותן מעות לגזבר נאמן שבביתו, ימנה את מה שנותן לו אע"פ שאינו עושה עמו חשבון אה"כ.

אם צריך לבדוק את המבקש אם הוא עני - לרב הונא למזונות בודקים, אבל לכסות לא בודקים. ולרב יהודה למזונות לא בודקים ולכסות בודקים, ונחלקו בסברא אם בכסות לא בודקים משום בזיון, או שבמזונות לא בודקים משום צער, או שנחלקו בביאור הפסוק "כי תראה ערום וכיסיתו", ותניא כוותיה דרב יהודה.

כמה יתנו לעני - עני העובר ממקום למקום אין פוחתין לו מככר של רובע קב הלוקח בפונדיון כשלוקחים ארבעה סאין בסלע, ואם לן שם נותנים לו מיטה וכו', ולשבת נותנים לו מזון ג' סעודות. וכתבו התוס' שככר בפונדיון הוא מזון ב' סעודות, ואע"פ שרגילות שיש לו מזון סעודה אחת, מ"מ כיון שאין מחלקים תמחוי בלילה (לפי שא"א לראות למי נתנו ולמי לא), לכן צריך שיהיה לו סעודה ליום וסעודה ללילה, ועוד סעודה שיטול עמו ולא ילך ריקם (ויהיה רעב מפני שאין לו פת בסלו), ובשבת צריך עוד סעודה בשביל סעודה שלישית, ואף שלר"ע מי שיש לו מזון י"ד סעודות לא יטול מן הקופה, דעשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, הכא שכבר הצטרך ליטול נוטל גם לסעודת שבת.

עני המחזר על הפתחים אין נותנים לו מקופה של צדקה מתנה מרובה, אלא מתנה מועטת זכיון שלמד לחזר על הפתחים דיו בכך.

לעולם אל ימנע אדם עצמו מלתת שלישי שקל בשנה.

מעלות הצדקה -

שקולה צדקה כנגד כל המצוות.

הזוכה לתת צדקה מתקיים בו "הלא פרוס לרעב לחמך" ואם לא זכה מתקיים בו "ועניימ מרודים תביא ביתך" ממשלת רומי שצווקת תמיד הבו הבו שאנו צריכים.

גדול המעשה אחרים לתת צדקה מנותן הצדקה.

והכניסו לבית האסורים, וציווה שלא יאכילוהו ולא ישקוהו, שהמלך ישגר דורון למי שהאכילו והשקהו.

ע"י הצדקה לא מפסיד ממונו - כשם שמזונותיו של אדם שזר שיתפרנס ממנו קצובים לו מראש השנה עד ראש השנה, כך חסרונותיו הפסידים שעתיד להפסיד קצובים, זכה למזל טוב נותנם לצדקה, לא זכה יפסיד כסף זה. וכמו שמצינו בבני אחרותו של ריו"ח שראה ריו"ח בחלומו במוצאי יו"כ שהיו עתידים להפסיד באותה שנה ז' מאות דינרים, וכפה אותם בדברים לתת צדקה (ולא אמר להם כדי שיעשו המצוה לשמה) ונתנו פחות י"ז ממה שנגזר, ולקחו בית הקיסר מהם י"ז דינרים.

כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים, ורב פפא כמעט נענש על כך בסקילה.

מה גורמת הצדקה -

צדקה והסד מביאים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.

הצדקה מקרבת את הגאולה.

הצדקה מצילה ממות, (הר קשה ברזל מחתכו, ברזל קשה וכו').

הצדקה מצילה ממיתה משונה (אם נותן לארנקי של צדקה, שממונה עליה אדם נאמן כרבי חנניא בן תרדיון אבל א"צ שיהיה צדיק כמותו. תוס'. והוא אינו יודע למי נתנה והעני לא יודע ממי קיבלה), ומדינה של גיהנום, וכתבו התוס' שאף שדינה של גיהנום הוא רע ביותר, מ"מ זה יותר חידוש שמציל ממיתה משונה בעוה"ז. לפי שרוב הדברים אין עומדים לאדם אלא לאחר מיתה, ובעוה"ז אין עומדים לאדם אלא מצוות גדולות.

הנותן פרוטה לעני זוכה ומקבל פני שכינה (משא"כ הנותן דורון למלך בשר ודם שיש ספק אם יקבלוהו), ורבי אלעזר היה נותן צדקה לפני התפילה. (ת"ח המנודים שינה מעיניהם בעוה"ז הקב"ה משיבים מזיו השכינה לעוה"ב).

הנותן צדקה הוי כמלוה לקב"ה וכביכול יש בזה עבד לווה לאיש מלוה.

הצדקה מרוממת את קרן ישראל, ואת קרן הנותן.

י: מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים, יפזר מעותיו לעניים, וי"א ישמח את אשתו לדבר מצוה.

איזהו בן עוה"ב "כל שכנגד זקניו כבוד" שחולקים להם כבוד מחמת חכמת זקנתם, וכמו שאמר רב יוסף בריה

צדקה מכפרת בזמננו כמו שקלים בזמן ביהמ"ק, ואם לא נותן יקחו ממנו העכו"ם בזרוע, ומ"מ נחשב זה לצדקה.

ט: כל פרוטה ופרוטה של צדקה מצטרפת לחשבון גדול.

גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשנה רבינו, לענין שהצדקה בכוחה לכפות אף, אמנם חימה אין הצדקה כופה. ויש שדורשים שכל דיין הנוטל שוחד מביא חימה עזה בעולם.

כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בדברים מתברך ב"א ברכות.

כל הרודף אחר הצדקה הקב"ה ממציא לו מעות ועושה בהם צדקה, וי"א שהקב"ה מזמין לו בני אדם מהוגנים לתת להם צדקה, כדי לקבל עליהם שחר.

כל הרגיל בצדקה זוכה לבנים בעלי חכמה בעלי עושר בעלי אגדה שמתוך שהם דרשנים ומושכים את הלב כולם מכבדים אותם.

טומאת אדם - שרץ מטמא אדם דכתיב "או איש אשר יגע בכל שרץ", שכבת זרע מטמאה אדם דכתיב "או איש", מצורע בימי סיפורו בין טהרת הציפורים להבאת קרבנותיו מטמא אדם, דלפינן מימי חילוטו (שבשניהם נאמר כבוס בגדים), ובימי חילוטו הוקש למת שמטמא אף באוהל. (ודווקא לענין זה ילפינן, אבל בכמה דברים ימי חילוטו חמורים מימי ספורו. תוס'). ואין ללמוד ממה שמטמא בגדים, דדילמא טומאה בחיבורים שהוא לובש שאני, אבל אם נגע באדם, היה אפ"ל שלא מטמא. ובגדים שאינו לובש לרש"י לא חשיב חיבורים, ולתוס' לא ממעט אלא אדם וכלי חרס, וכתבו שיש לגרוס טומאת בגדים שאני, שאע"פ שמטמא בגדים אין ראה שמטמא אדם. (וכשדנו בענין זה גרם רב אחדבוי בר אמי חלישות הדעת לרב ששת, ונעשה רב אחדבוי אילם ושכח תלמודו, וביקשה אמו (לרש"י אמו של רב ששת, ולר"ח אמו של רב אחדבוי שהיתה מניקתו של רב ששת) שיתפלל עליו ולא הסכים, עד שאמרה לו שיכיר טובה לשדיים שינק מהם, והתפלל ורב אחדבוי התרפא, ונקרא "עולא משגש אחרתה דאימיה").

י. פונסת עניים היא רצון השם - אין לטעון שאין לנו לפרנס עניים, שאם לא היה רוצה הקב"ה שיהיו עניים היה מפרנסם בעצמו, דמה שעשאים עניים הוא כדי שאנו נצלב ע"י הצדקה מדינה של גיהנום, והדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על בנו (ולא על עבדו)

חלוקת שותפין

כמה צריך שישאר לכל אחד בשביל לכפות חלוקה - בחצר ד' אמות, ובשדה ט' קבין ויש מקומות שמספיק ט' חצאי קבין ואע"פ שבפחות מזה נחשב שדה, מ"מ אינו חשוב לטרוח לחרוש ולזרוע אלא בשיעור זה, ובגינה חצי קב ולר"ע בית רובע, ובטרקלין ומורן (-מיני פלטין) ושובר וטלית ומרחץ ובית הבד ובית השלחין שיש לו מעין יוכלים לזרוע בו שאר זרעים ממילא יש בו דין חלוקה גם בפחות משדה, צריך שישאר שיעור חשוב לכל אחד, וישאר שמוזע עליו אחרי החלוקה. ואם שניהם רוצים להתחלק יכולים אפ"ל בפחות מזה, חוץ מכתבי הקודש כ"ד ספרים הכתובים גליון כס"ת שלנו, שאין חולקים אע"פ ששניהם רוצים משום שגנאי הדבר לחותכם.

ד' אמות לפתח הבית -

אין שותף יכול לדרוש לחלק את החצר, אא"כ יש בה ד' אמות לכל אחד לתשמישין, חוץ מד' אמות שיש בפתח הבית שהם צורך הבית לפרק המשא שעל החמור, ובבית א"א לפרק מפני שיש בו כלים.

אם מתחשבים במספר הפתחים - כשמחלקים חצר לרב הונא מחלקים לפי שיעור הפתחים, וביאר רש"י דאייני באב שחילק נכסיו על פיו, ונתן לאחד בית עם ב' פתחים ולשני פתח אחד, שכשבאים הבנים לחלוק את החצר זה נוטל שני שלישי וזה שלישי. ולרב חסדא כל פתח מקבל ד' אמות, ואת השאר חולקים בשוה, ותניא כוותיה דרב חסדא, ועוד מבוואר בברייתא שאם הפתח הוא ח' אמות, יטול ד' אמות על שמונה כנגד הפתח.

מי שיש לו בחצר **פירא דסופלי** חפירה שנותנים בה גרעיני תמרים למאכל בהמה מקבל ד' אמות מכל צדדיה, אא"כ יש לו פתח מיוחד לשם וממנו משליך את הגרעינים ונוטלם, שאז מקבל רק ד' אמות לפני הפתח.

י"א: ד' אמות לפני הפתח למי שיש לו

אכסדרא - מי שיש לו לפני פתח הבית אכסדרא (לרש"י אכסדרא אין לה דפנות, ולתוס' יש לה ג' דפנות) אינו מקבל לפניו ד' אמות, כיון שיכול לפרק משאו באכסדרא, ואכסדרא דבי רב (לרש"י יש לה דפנות המוקפות חלונות, ולתוס' הדופן הרביעית גבוהה ד' אמות או י"ט פסחים) פשוט שנחשבת כחדר ומקבל ד' אמות, ואף באכסדרא רומייתא (לרש"י יש שם דפנות נמוכות שאינם מגיעות לתקרה

דרכי יהושע, שפרחה רוחו וראה עליונים שכאן הם עליונים מחמת עושרם, שם הם למטה, ותחתונים שכאן הם שפלים מחמת עוניים, שם הם למעלה, והתוס' כתבו שקבלה ידם שראה את שמואל וישב לפניו תלמידו רב יהודה. והבעלי תורה חשובים בעוה"ב כמו שהם חשובים בעוה"ז, והיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, ועוד היו אומרים שהרוגי מלכות (והיינו הרוגי לוד שלא היה להם אלא זכות אחת, והם לוליינס ופפוס שמסרו נפש להציל בת ישראל) אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתם.

צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת -

כשישראל עושים צדקה קרנם מתרוממת, אבל חסד לאומים חטאת, שאין עושים אלא כדי להתגדל, ואע"פ שהאומר סלע זו לצדקה בשבין שיחיו בני או בשביל שאהיה בן עוה"ב הרי זה צדיק גמור על דבר זה ומחשבה זו, הני מילי בישראל שלבו לשמים, ואף אם לא יחיה אינו מהרהר אחר מידת הדין, אבל בעכו"ם לא מפני שאינו נותן אלא ע"מ זה, ואם לאו מתחרט. וי"מ שחסד עכו"ם הוא חטא לפי שאין עושים אלא כדי שתמשך מלכותם, וי"מ לפי שאין עושים אלא כדי להתייחר, (וכל המתייחר נופל בגיהנום), וי"מ לפי שאין עושים אלא כדי לחרף אותנו, ולרבי נחוניא בן הקנה קריאת הפסוק היא 'צדקה תרומם גוי וחסד' והיינו לישראל, ו'לאומים חטאת', ולריו"ח כוונת הפסוק שהצדקה מכפרת על העכו"ם כשם שהחטאת מכפרת על ישראל.

רבי אמי לא קיבל צדקה מאיפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא, דס"ל שאין להרבות זכויות לעכו"ם, דכתיב 'ביבש קצירה תשברנה' שכשתכלה זכות שבידם ישברו ורבה קיבלם משום שלום מלכות, ונתנם לעניי עכו"ם.

י"א. בנימין הצדיק הוסיפו לו כ"ב שנה על שנותיו,

לפי שנתן צדקה משלו (אחרי שנגמר בקופה של צדקה), והציל אשה ושבעה בניה, וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא שאמר הקב"ה לקין 'קול דמי אחיך' דמו ודם זרעיתיו, ומידה טובה מרובה.

מונבז המלך (בנה של הילני מזרע החשמונאים) בזבז אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת, ואמר שהוא גונז אוצרותיו למעלה, במקום שאין היד שולטת בו, והוא דבר שעושה פירות, והוא גונז נפשות במקום ממוז, וגונז לעצמו במקום לאחריים, וגונז לעוה"ב במקום לעוה"ז.

הפנימיות כיון שדרך החיצוניות אינו שם, וא"כ למה החצרות החיצוניות יכולות לעכב, והגמ' אומרת שחסורי מחסרא, ורשב"א חולק וסובר שגם החיצוניות יכולות להשתמש עם הפנימיות.

י"ב. אם יכולים לסגור את המבוי למעבר-

מבואות המפולשות לעיר אחרת יכולים אנשי עיר אחרת לעכב את אנשי העיר מלסתומם, אפי' אם יש להם דרך אחרת, משום שמיצר שהחזיקו בו רבים ברשות אסור לקלקלו, אבל שלא ברשות אמרינן "לנקוט פזרא וליתיב. תוס'.

וכן אם רוצים לשים במבוי דלתות, יכולים בני רה"ר לעכב בעדם, ולא דווקא בד' אמות הסמוכות לרה"ר, והטעם משום שפעמים דחקי רבים ועיילי להתם.

המשך דיני חלוקה

חלוקת שדה - אין חולקים את השדה אלא עד שיהיה בה כדי לזה וכדי לזה, כל מקום לפי עניינו, במקומו של ת"ק היה השיעור ט' קבין לכל אחד, ובמקומו של ר"י שהקרקע היתה חשובה ט' חצאי קבין לכל אחד, ובשיעור זה בשעת הזרע שהחרישה קלה יכול לחרוש פעמיים, ולל"ב כדי שיעור חרישה בימי הזריעה, ואיירי בקרקע קשה שיהיה בחרישתה בשעת הקציר ב' ימים. רש"י מביא גירסא אחרת, שלליק איירי בימי הזריעה, וצריך יומיים כי נהגו לחרוש פעמיים, ולל"ב איירי בימי הקצירה, ואיירי בקרקע קשה שבימי הזריעה צריך יום שלם. ולר"ח בהדורי היינו שבחזרתו הוא זורע תוך כדי חרישה שניה.

בור שדולים ממנו מים, שיעור חלוקתו הוא כדי דליית יום אחד, משום שכר הפועל.

כרם שיעור חלוקתו הוא ג' קבין לכל אחד, וכן מצינו שהמוכר לחבירו חלק בכרמו צריך לתת לו לפחות ג' קבין, (ואמר רבי יוסי שאין אלו אלא דברי נביאות), ובבל צריך שיהיה שלש קבוצות של י"ב גפנים.

מיום שחרב בית המקדש אע"פ שניטלה נבואה מן הנביאים לא ניטלה מן החכמים, וחכם עדיף מנביא, וראיה ממה שפעמים גברא רבה מחדש דבר וטעמו עמו, וכן נאמר מהלכה למשה מסיני, (אבל ממה שכיוון לדברי אמורא אחר, אפי' הוא גדול ממנו, אין

ולתוס' הדופן הרביעית גבוהה י' טפחים או פחות) מקבל ד' אמות.

בית שער בית קטן שלפני פתח הטרקלין ו**מרפסת** שעולים לשם בסולם ופתוחים לשם כמה פתחי עליות, מקבלים ד' אמות לרגלי הסולם, וגם אם כמה בתים פתוחים למרפסת מקבלים רק ד' אמות.

לול של תרנגולים אין לו ד' אמות מפני שא"צ לפרוק משא, אלא התרנגול מטפס ועולה ומטפס ויורד.

בית שחציו מקורה אע"פ שקרויו כלפי חוץ אינו מקבל ד' אמות, מפני שיכול לפרק בפנים.

דין פתח שסתמו - בית שסתמו את הפתח יש לו ד' אמות, ואם פרץ את פצימיו אין לו ד' אמות. אחד מבני מבוי שרוצה לפתוח פתח במבוי אחר יכולים אנשי המבוי לעכב עליו, ואם היה לו פתח סתום אין בני המבוי יכולים לעכב עליו, וא"כ כשסתמו פרץ את פצימיו. וכן לגבי בית שיש בו מת אם סתם את הפתח אינו מטמא את כל סביביו אלא כנגד הפתח, אבל אם פרץ את פצימיו מטמא את כל סביביו לרש"י מטמא כדן קבר שטימאו חכמים את סביבותיו כדי שלא יתקרבו לשם עושי טהרות, והתוס' כתבו שבית אינו מטמא את סביבותיו כיון שמחיצותיו ניכרות ואין לחוש שיעלה ויאהיל עליו, אלא הכונה לזיוים הבולטים, שאם פרץ את פצימיו הכלים שתחתם טמאים שמו משם יצא המת, ואם לא פרץ את פצימיו אינו מטמא כיון שמסתבר שיצא מפתח זה.

פרנסת האכסניא (לרש"י היינו חיל המלך שמוטל על בני העיר לתת להם אכסניא בבתיהם, ולר"ח היינו זבל של שיעור שנתנה במקום אחד) מתחלקת לפי בני אדם הדרים בבית, ולא לפי פתחים. וזבל שבחצר הנצרך לזבל שדות מתחלק לפי פתחים לפי שהשליכו את הזבל דרך הפתחים.

אחד מבני המבוי שרוצה לסתום כנגד פתחו, לרש"י היינו ד' אמות שיש לו, ולתוס' אין ד' אמות במבוי אלא בחצר, ואיירי שרוצה לסתום כל מה שכנגד פתחו, לרב הונא יכולים כל בני המבוי לעכב עליו לרש"י מפני שמאריך את הדרך למי שרוצה ללכת עד סוף המבוי, ולתוס' מפני שאם יהיו אנשים רבים במבוי לא יהיה להם מקום, והגמ' שואלת ממה שמבואר בבביתא שכשיש כמה חצרות הפתוחות למבוי, כל חצר יכולה להשתמש עם החצרות החיצוניות יותר כיון שהדרך שלהם היא משם, אבל לא עם

ראיה שזה נבואה, דדילמא לענין זה הם בני אותו מזל).

י"ב: מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לשוטים ולתינוקות, וכמו שמצינו שהיה שוטה שאמר שימנו לריש מתיבתא את החותם טביומי, והלך מר בר רב אשי, ובאו הרבה שליחים להמלך אם למנות את רב אחא, ודרש בפניהם מר בר רב אשי ומוניוהו, ואמר רב אחא שכל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו, וכשראה שעבר זמן ולא מינוהו אמר כל המריעין לו, לעולם אין מטיבין לו. תוס'. וכל המטיבין לו לא במהרה מריעין לו. ותינוקת מצינו שאמרה שתנשא גם לרבא וגם לרמי בר חמא.

קודם שיאכל אדם וישתה יש לו שתי לבבות, ואח"כ יש לו לב אחד.

הרגיל ביין אפי' אם ליבו אטום כבתולה יין מפקחו.

קדימה בירושת שדה סמוכה

בכור נוטל את ב' החלקים שלו סמוכים זה לזה דהרי הם כחלק אחד.

יבם שקם תחת אחיו לנחלה ונוטל ב' חלקים, לאביי נוטל את ב' החלקים שלו סמוכים זה לזה, ד"בכור" קרייה רחמנא, ולרבא אינו נוטלם סמוכים זה לזה דאינו כבכור אלא לגבי הויה, דכתיב "והיה הבכור" ולא לגבי חלוקה.

יורש שיש לו שדה ליד אחת השדות של אביו לרבה נוטל את השדה הזו בירושה משום שכופין על מידת סדום וכתבו התוס' בשם ריב"א דאינו דין דאורייתא שהרי יכול לטעון שרוצה דווקא רוח זו, ועוד שהרי בזה נהנה זה לא חסר אין הדין אלא שאינו יכול לתבוע ממנו ממון, אבל פשיטא שיכול למחות שלא יכנס לגור בביתו, אלא כופין מתקנת חכמים. ולרב יוסף יכולים לומר שקרקע זו חשובה עבורם כנכסי דבי בר מריון שהיו מעולות. וכתב רש"י דדווקא בשדה בעל שפעמים זו מתברכת יותר מזו, אבל בשדה לכן לא, והתוס' כתבו שדה שצריכה השקיה שייך שתתברך יותר מאחרת. והתוס' פירשו נכסי בר מריון היינו שלא מסכימים למכור לו זכות זו אלא בדימים יקרים.

ואם שתי השדות סמוכות כל אחת לאמת מים אחרת ולאחד יש שדה סמוכה לאחד מהם לרבה נוטל שדה זו שהרי גם לשניה יש אמת המים, ולרב יוסף יכולים לומר

שאולי האמה השניה תתייבש, ולכן הם מעדיפים לקבל בשני השדות או שישלם להם, וכן הלכה. והתוס' פירשו דלא איירי שהאחד מהאחים מצרן, אלא באים לחלוק ב' שדות, והנדון הוא אם לחלק כל שדה לחצי או לכל אחד שדה שלימה, וכן במקרה הבא.

ואם שתי השדות סמוכים לאמת מים אחת לרב יוסף כופין על מידת סדום, וכן הלכה, ולאביי יכול לטעון שרוצה שהיה יותר אריסים לאחיו ותהיה השגה שלו משתמרת.

י"ג: ב' שדות הסמוכים לאמת המים ולנהר חולקים אותה באלכסון לפי שהנהר טוב מאמת המים, והסמוך למים טוב מהרחוק, ומחלקים באלכסון לח' חלקים, ואז מקבלים חלקים שווים. ולר"ח איירי שהנהר בצד מזרח צפון והנהר בצד מערב דרום, ולכן חולקים את השדה לשתיים באלכסון.

גוד או אגוד

חלוקה בדבר שאין בו כדי חלוקה - לרב יהודה יכול אחד השותפים לכפות את שותפו למכור את חלקו או לקנות ממנו את חלקו, ולרב הונא אינו יכול לכפותו על כך. שיטת ר"י שלרב יהודה יכול לקצובסכום יקר יותר מהשווי האמיתי, ולומר גוד או אגוד. ולריב"א דווקא בשווי האמיתי.

בכור ופשוט שהוריש להם אביהם עבד או בהמה טמאה שא"א לחלקם לרב הונא משתמש הבכור ב' ימים והפשוט יום אחד. לרש"י נקט דווקא בכור ופשוט משום דטריחא מילתא להיות שותפים, ולר"ת הטעם משום שהבכור שמוקבל ב' ימים מקבל יותר מפי שניים, שיכול לשלוח את העבד למקום רחוק יותר שמרויחים שם יותר, וקמ"ל שאף בזה חולקים לימים. ולר"י החידוש הוא שכיון שמצינו ששניים שנסתתפו בשור לחרישה כל אחד חורש יום אחד אע"פ שלאחד יש שני שלישי, וא"כ ה"ה הכא, קמ"ל דלא, דשאני התם שעל דעת כן נשתתפו.

אמנם אף לרב יהודה היכא שאחד הצדדים לא יכול לקנות את חלקו של השני אינו יכול לכפותו למכור לו את חלקו, ועל כן **חציו עבד וחציו בן חורין תיקנו שכופין את רבו לשחררו** וכותב העבד שטר על חצי דמיון, (מפני שאינו יכול לישא לא שפחה ולא בת חורין, והעולם נברא לפריה ורביה. וב"ה אמרו שעובד את רבו יום אחד ויום אחד לעצמו, וחזרו להורות כדברי ב"ש), מפני שאין האדון יכול לקנות ממנו את חלקו.

שניהם רוצים אף אי אמרינן גוד או אגוד אין חולקים, דתרוויהו צריכי להאי ולהאי.

כתבי הקודש

כתיבתם בכרך אחד - לר"מ ורבי אפשר לכתוב תורה נביאים וכתובים בכרך אחד ואע"פ שאסור להניח נ"ך על תורה, כשהם מדובקים ביחד מותר. (ונביאים וכתובים מותר להניחם זה ע"ג זה אף בשני כריכות) תוס'. ולר"י צריך לכתוב כל אחד מהם בפני עצמו, שלא יראה הכל כמו תורה או נביאים. תוס' ולחכמים כל אחד מספרי הנביאים והכתובים צריך להיות בפני עצמו שלא יראה הכל כמו נביא אחד. ובברייתא אחרת מבואר שאפשר לדבק תורה נביאים וכתובים.

שיור קלף חלק - צריך לשייר בראש הספר קלף חלק כדי לגלול ע"ג העמוד של עץ, ובסופו כדי לגלול את ההקף מפני שיש לו רק עמוד עץ אחד וגוללו מתחילתו לסופו, והקשו התוס' שהרי כתבי הקודש נגללים מסופם לתחילתם, ועל כן גרס ר"י שעושה בראשו כדי הקף העץ ובסופו כדי לגול עמוד, ובשם רשב"א כתבו דהכא איירי בספר שיש בו תנ"ך, ולכן גוללים אותו מתחילתו לסופו, שלא יהיה נראה סתורה שומרת את ה"ך, ואמר רב אשי שבס"ת השיעור בתחילתו ובסופו שוה, משום שכל הספרים נגללים מתחילתם לסופם, ויש להם עמוד אחד, וס"ת נגלל לאמצע ויש לו ב' עמודים.

שיעור ההפסקה בין ספר לספר - בין חומש לחומש ובין נביא לנביא צריך להניח ד' שיטין, ובתרי עשר ג' שיטין, ואם מסיים למטה יכול להתחיל את הנביא שאחריו למעלה, משום שאם בא לחתוך חותך, ולא יניח ד' שיטין דגנאי הוא שעמוד אחד יהיה משונה מחבירו, רש"י. וכתבו התוס' שדין זה הוא רק בנביא שאפשר לחותכו. ולריצ"ב"א אף אם מתחיל מלמעלה צריך לשייר ד' שיטין, ודווקא בנביא, אבל בס"ת לא יסיים מלמטה ויתחיל מלמעלה אפי' בהנחת ד' שיטין שמא יבוא לחתוך. עוד כתבו שאף שאין חותכין בשביל חלוקה, מ"מ מותר לחתוך לא בשביל חלוקה.

י"ד. אורך והקף הס"ת - לא יהיה ארכו יותר מהקפו ולא הקפו יותר מארכו אלא צריך לצמצם את גודל הכתב שהיה אורכו כמו חוט המקיף את עביו, ואמר רבי ששיעורו ארכו כשהכתב בינוני בגויל שהוא עור שלא ניתקן אלא שהשירו את השיער וכותבים בו במקום השיער ששה, ובקלף שחותכים את הגויל והחלק שלכיוון השיער קרוי קלף (והשני זוכסוסטוס) וכותבים במקום החתך איני יודע. ורב הונא

עבד אין לו חיים ואינו מקיים לא פרו ורבו ולא שבת, ומ"מ אין כופין את רבו לשחררו כיון שמקיים שבת כל דהו, והוא אנוס. ו"שבת" שייך אף בצד עבדות, ופרו ורבו שייך רק בצד בן חורין. שפחה כפו לשחררה רק מפני שנהגו בו מנהג הפקר, ו"ל משום שאפי' כשתהיה בת חורין לא תקיים שבת, כיון שאינה מצווה על פריה ורביה.

עשה דפרו ורבו אינו דוחה לאו דלא יהיה קדש, משום שהוא עובר על הלאו בהערה, והעשה מתקיים רק בגמור ביאה, ועוד שהרי היא לא מצווה, ועוד דאפשר לקיים שניהם ע"י כפיה.

אע"פ שהמשחרר עבדו עובר בעשה, מ"מ משום מצוה רבה כופין לשחררו.

לא אמרינן שימכור עצמו בעבד עברי, משום שאסור למכור עצמו בעבד עברי. ואינו יכול לבעול חציה שפחה וחציה בת חורין, משום שגם בזה אתי צד עבדות ומשתמש בצד בן חורין. ולא אמרינן שישמא ממזרת, משום שאין זה תקנה להרבות ממזרים בישראל. ולישא נתניה אסור.

י"ג: וכן אם אחד הצדדים לא יכול לקנות את חלק השני אינו יכול לכפותו שיקנה את חלקו, ולכן עני ועשיר שירשו בית המרחץ ובית הבד, אין העני יכול לכפות על העשיר לקנות את חלקו, (ואם עשאו להשכרה או שאפשר להשכירו. תוס'. השכר לאמצע).

וכן בב' שפחות שאחת יודעת לאפות ולבשל ואחת יודעת לטוות ולארוג (וי"א תכשיטי ספסלים) אין חולקים, מפני שיכול לומר שהוא צריך את שני הדברים, וטעם זה שייך גם בב' כתבי הקודש.

איתא בברייתא "כל שאילו יחלק ושמו עליו חולקים, ואם לאו מעלים אותו בדמים", והגמ' מוכיחה מזה שאומרים גוד או אגוד, והגמ' אומרת שנחלקו בזה תנאים, דאיתא בברייתא שאם אומר לשותפו כגון בחצר שאין בה דין חלוקה שיטול כשיעור חלוקה והוא יטול פחות שומעין לו, ולרשב"ג אין שומעין לו, וכיון שאין סברא שרשב"ג יחלוק בזה, א"כ חסורי מחסרא ונחלקו בגוד או אגוד כשלא רצה למחול כלום. והגמ' דוחה ד"ל שטעמא דרשב"ג שאין לו מעות לשלם על מה שמקבל יותר מחלקו, ואינו רוצה מתנה משום ששונא מתנות יחיה.

כתבי הקודש אין חולקין אע"פ ששניהם רוצים, ואמר שמזאל דהיינו דווקא בכרך אחד, אבל בשני כריכות כגון תורה בכרך אחד ונביאים בכרך אחד חולקין. אביי מוכיח מכאן דס"ל לשמזאל דאמרינן גוד או אגוד, ורב שלמן דוחה דאיירי בששניהם רוצים, וכתבו התוס' שאם אין

כתב ע' ס"ת ולא איתרמי ליה שיהא ארכו כרחבו אלא אחד.

י"ד: וכן לר"מ ולר"י היו מונחים בארון השם וכל כינויו, דכתיב "אשר נקרא שם שם ד' וכו'".

הארון הלוחות והס"ת

מידת הארון והלוחות - ארון שעשה משה היה אמותים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו. והלוחות ארכם ששה ורחבם ששה ועבים שלשה.

שיטת ר"מ - לר"מ שהאמה היא של ששה טפחים, והלוחות היו מונחות כנגד ארכו של הארון זו ליד זו, ונמצא שמקום הלוחות היה י"ב טפחים, ועובי הארון בשני הצדדים יחד היה עוד טפה, ונשאר ב' טפחים לספר תורה שכתבו משה, והיה הס"ת מונח ארכו לרחבו של הארון, וברוחב הארון היו הלוחות תופשות ו' טפחים, ועובי הארון מב' הצדדים עוד טפה, ונשארו עוד ב' טפחים כדי שהס"ת לא יכנס ויצא בדוחק, שאף שאין מוציאים אותו לקרות בו, מ"מ היו מוציאים אותו כדי לתקנו שלא יתעפש ויתקלקל, וכן משרחב משכן שילה עד שבנה שלמה את ביהמ"ק היו יכולים להוציאו. ואי נימא שס"ת יש בהקפו ו' טפחים, א"כ ליכא למימר שס"ת זה היה נגלל לאמצעיתו, וצ"ל שהיה נגלל לתחילתו, והיה כורך מעט למעלה. והא דכתיב "ושמתם אותו מצד ארון ברית ד'", היינו שיהא מונח בארון בצד, ולא בין הלוחות. וכן היו מונחים בארון שבירי הלוחות דכתיב "אשר שברת" "ושמתם" (ולר"י כוונת הפסוק שאמר לו הקב"ה יישר כחך ששברת), והעמודים היו מונחים בחוץ.

שיטת ר"י - לר"י האמה היא של ה' טפחים, והלוחות היו מונחות בארכו של הארון על רוחבו ולא על חודו, ונשתייר בארכו חצי טפה, ועובי כל דופן היתה אצבע, וברוחב הארון תפשו הלוחות ו' טפחים ועובי הדפנות חצי טפה, ובטפח הנותר היו מונחים העמודים עמודי כסף כמו עמודי ס"ת היו שוכבים לארכו והלוחות ביניהם, וכתבו התוס' שהעמודים הם סימן להעמדת ישראל, ולא עשאום של זהב כדי שלא להזכיר מעשה העגל, וכן היו מונחים בארון מתחת הלוחות שבירי הלוחות, דכתיב "אין בארון רק" הואי מיעוט אחר מיעוט דבא לרבות שבירי לוחות. והס"ת היה מונח ע"ג הארגז ששיגרו הפלישתים לישראל שהיה מונח ליד הארון, ולפני שהביאו הפלישתים את הארגז היה הס"ת מונח ע"ג קרש שהיה יוצא מן הארון.

כתבי הקודש, המשך -

סדרן של נביאים - יהושע ושופטים שמואל ומלכים ירמיה ויחזקאל ישעיה ותרי עשר. והושע היה הראשון מתוך ד' נביאים של אותה תקופה והם ישעיה עמוס ומיכה, ומה שהקדימו את ישעיה להושע משום שנבואת הושע נכתבה יחד עם חגי זכריה ומלאכי שהיו סוף הנביאים בתחילת בית שני, ולא כתבוהו בפני עצמו כיון שהוא קטן ויכול להאבד. ואף ישעיה קודם לירמיה ויחזקאל, מ"מ סידרו את ירמיה שהוא עוסק בחורבן, ואח"כ את יחזקאל שתחילתו בחורבן וסופו בנחמה, ואח"כ את ישעיה שכולו נחמה.

סדרן של כתובים - רות תהילים איוב משלי קהלת שיר השירים קינות דניאל אסתר עזרא ודברי הימים, רות קדמה לדוד, ואיוב כמ"ד שהיתה בימי מלכת שבא. ולמ"ד שאיוב היה בימי משה לא הקדימו את איוב לפי שאין מתחילים בפורענות, ורות אע"פ שהיא פורענות יש לה אחרית, שיצא ממנה דוד שריווהו להקב"ה בשירות ותשבחות, ומשלי וקהלת הם שני ספרי חכמה, ושיר השירים אמרו לעת זקנתו, וקינות אמרו ירמיה שהיה אחר שלמה, ודניאל היה בגולה אחרי ירמיה, ואסתר אחריו בימי אחשוורוש, ועזרא אח"כ בימי דריוש השני. וכתבו התוס' שאע"פ שגם באיוב יש אחרית, שאני רות שהיא אחרית של כל ישראל, ועוד דאיכא למ"ד שלא כפל הקב"ה שכרו אלא כדי לטורדו מן העולם. עוד כתבו התוס' שלא כתבו איוב אחר רות, משום שתהילים הוא האחרית של רות. ולמ"ד שאיוב מעולי גולה, מ"מ כתבוהו אחרי תהילים משום שהוא דומה לו, שהם שירה ומקראות קצרים וניגון אחד, ולר"ת הוא דומה לתהילים משום שנכתב ע"י ד' זקנים, ודוד כתב ספרו ע"י ז' זקנים.

מי כתב את הספרים -

תורה - משה כתבה, ואת פרשת בלעם, ח' הפסוקים האחרונים של התורה י"א שכתבם יהושע וי"א שמשוה כתבם בדמע מפי הגבורה (ורב שאמר שיש לקוראם באדם אחד יכול לסבור כשתי השיטות, לרבינו משולם אין לש"ץ לקרוא פסוקים אלו, ור"ת כתב שהכונה שלא יחלקום לב' עולים. ועכשיו נוהגים שאין העולה קורא כדי שלא יתבייש מי שאינו יודע לקרוא, והסרסור אינו קורא אלא קורא את אלו שיש להם לקרות, כדי שתנתן התורה ע"י סרסור, ויכול להיות שקצת מסייע לו בנחת).

יהושע כתב את ספרו והשלימו פנחס.

שמואל כתב את ספרו (והשלימוהו גד החוזה ונתן הנביא) ואת **שופטים** ורות.

דוד כתב את ספר **תהילים** ע"י עשרה זקנים (אדם הראשון והוא איתן האזרחי מלכי צדק אברהם משה הימן ידותון אסף וג' בני קרח, ויש גורסים שלמה. תוס').

ט"ו. ירמיה כתב את ספרו ואת ספר **מלכים** וקנינות.

חזקיה וסיעתו כתבו את **ישעיה ומשלי שיר השירים וקהלת**, ונקרא ע"ש חזקיה מפני שגרם להם לעסוק בתורה. וישעיה לא כתב את ספרו משום שהנביאים היו כותבים ספרם לפני מיתתם, וישעיה נהרג ע"י מנשה.

אנשי כנסת הגדולה חגי זכריה ומלאכי זרובבל מרדכי וחבריהם כתבו את **יחזקאל ותרי עשר ודניאל ואסתר**, ויחזקאל לא כתב ספרו, שמוא מפני שלא ניתנה נבואה ליכתב בחו"ל, ולכן כתבוהו אנשי כנסתה"ג כשהגיעו לארץ, וכן כתבו אז את דניאל ואסתר. (והקשו התוס' שגם ירמיה הלך למצרים ונתנבא שם, ולא מצינו שחזר לא"י). ותרי עשר לא כתבו הנביאים עצמם מפני שהם נבואות קטנות, וכשראו נביאים אחרונים שהנבואה מסתלקת כתבו את נבואותיהם וצירפו אחרים עמם כדי שלא יאבדו מחמת קטנם.

עזרא כתב את ספרו ואת היחס **בדברי הימים** עד אליו (ואז עלה לארץ ישראל), והשלימו נחמיה בן חכליה.

איוב

מתי היה חי - י"א שהיה בימי משה (ומשה כתב את ספר איוב. וימי שנותיו היו משעה שנכנסו ישראל ממצרים ועד שיצאו, והיינו שאז היה חי, וי"א שחי בזמן אחר כמנין השנים שהיו במצרים), ולרבא היה בימי המרגלים, וי"א שלא היה ולא נברא אלא משל היה ללמוד ממנו תשובות למקטרגים על מידת הדין, ושאין אדם נתפס על צערו, ור"ל ס"ל שאיוב היה אלא שלא באו עליו יסורים, וכונת הכתוב שאילו היו באים עליו היה יכול לעמוד בהם. ולר"י ח"ו ר"א היה מעולי גולה ובית מדרשו היה בטבריה.

ט"ו: ובברייתא איתא שי"א שהיה חסיד מאומות העולם, (ולא בא לעולם אלא כדי לקבל שכרו, והביא עליו הקב"ה יסורים והתחיל מחרף ומגדף, וכפל הקב"ה שכרו כדי לטרדו מן העולם), ובשם ר"א איתא שהיה בימי השופטים (שהיה דור שכולו הבל והיה שופט את שופטיו, ואפי' הטובים שבהם לא היו כלום, והשופטים עצמם היו מקולקלים והתוס' הקשו דאמרו בתמורה

שכל האשכולות מימות משה עד שמת יוסף בן יעזר לא היה בהם שום דופי), ולרבי יהושע בן קרחה היה בימי אחשורוש, ולרבי נתן היה בימי מלכות שבא (ומלכת שבא לא היתה אשה וכוונת הפסוקים למלכות שבא), ולחכמים היה בימי כשדים נבוכדנצר, ולשיטות אלו היה מישראל (שהרי ביקש משה שלא תשרה שכינה על אומות העולם), וי"א שהיה בימי יעקב ונשא את דינה, ולדבריהם לא היה מישראל.

דורו של איוב היה שטוף בזימה.

ז' נביאים התנבאו לאומות העולם בלעם ואביו ואיוב אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליהוא בן ברכאל הבוזי. הגמ' אומרת שלא כולם היו מאומות העולם שהרי אליהוא היה מישראל, אלא הכונה שעיקר נבואתם היתה לאומות העולם, משא"כ שאר נביאים שאף שנתנבאו גם לאומות העולם, מ"מ עיקר נבואתם לישראל.

מעשה איוב

השטן אמר לקב"ה שלא מצא בכל הארץ אדם נאמן כאברהם, שאע"פ שהקב"ה הבטיח לו את הארץ, והיה צריך לקנות מקום לקבור את שרה, לא הרהר. ואמר לו הקב"ה שאיוב אין כמוהו בכל הארץ, שנאמר בו איש תם וישר ירא אלוקים וסר מרע (היינו ותרן בממונו שהיה רע בעיניו לדקדק בחצי פרוטה שאינה ממון), ובאברהם כתיב רק ירא אלוקים.

ואמר השטן שהוא ירא אלוקים בגלל שד' שומר עליו (וכל הנוטל ממנו פרוטה מתברך, והעושים שלו היו הורגים זאבים, והטעימו הקב"ה מעין העולם הבא הריון ולידה ביום אחד).

ואמר לו הקב"ה שיכול ליטול את כל אשר לו אך לא ישלח ידו באיוב עצמו.

ט"ז. כששמע איוב את מה שקרה למשפחתו ולממונו לא התרעם על הקב"ה, ואמר הקב"ה לשטן שהנה איוב "עודנו מחזיק בתומותו, ותסית בי לבלעו חינם" (כביכול הקב"ה ניסת). ואמר לו השטן "כל אשר לאיש יתן בעד נפשו", והרשה לו הקב"ה לגעת בו אך לו להמיתו, (שבור חבית זו ושמור יינה).

למרות זאת לא חטא איוב בשפתיו אבל בליבו חטא, ואמר שהעולם נתון ביד רשע, י"מ שביקש לכפור בעיקר (וכפר בתחית המתים), וי"מ שלא דיבר אלא על השטן, וטען שכמו שהקב"ה ברא סימני טומאה

בלי בסם ובורסי ומ"מ אוי למי שהוא בורסי, כך אוי למי שבניו נקבות.

וד' ברך את אברהם בכל – לר"מ היינו שלא היתה לו בת, ולר"י שהיתה לו בת, ולאחרים היתה לו בת ושמה בכל, ולר"א המודעי היתה איצטגנינות בליבו וכל המלכים היו משכימים לפתחו ליטול ממנו עצה, ולרשב"י היתה תלויה אבן טובה בצווארו, והיתה מרפאה את הרואה אותה ואף שעד יעקב לא היה חולשה, י"ל דאיירי בחולי שעי"י מכה, או שהכונה שלא היה חולי של מיתה. תוס'. (וכשנפטר אברהם תלאה הקב"ה בגלגל חמה), וי"מ שנתברך שלא מרד עשיו בימיו, ושעשה ישמעאל תשובה בימיו (דכתיב "ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו", שהקדים ישמעאל את יצחק לפניו, ולכן כתיב בישמעאל ויגוע וימת, כמו שכתוב בצדיקים).

ביום שנפטר אברהם אבינו עשה יעקב אבינו תבשיל של עדשים כדי לנחם את יצחק, י"מ משום שאין לה פה כאבל שאינו מדבר, וי"מ משום שהיא מגולגלת כמו אבילות שמגולגלת על כל באי עולם, ונ"מ אם מועיל לנחם בביצים. ובאותו יום בא עשיו על נערה מאורסה ואע"פ שלא נצטוו מ"מ מכוער הוא הדבר. תוס'. והרג את הנפש וכפר בעיקר ובתחית המותם וביזה את הבכורה את העבודה שהיא בכורות.

י"ז. אברהם יצחק ויעקב הם הג' שהטעימו הקב"ה בעוה"ז מעין עוה"ב, (ואיוב לא הטעימו הקב"ה מעין עוה"ב אלא בחד מילתא. תוס'). ולא שלט בהם יצר הרע, (וי"א שגם בדוד לא שלט יצר הרע), והיינו שכיון שראה הקב"ה שהם זוחקים עצמם להתרחק מן העבירה, סייעם שמכאן ואילך לא ישלט בהם היצר הרע. ולא שלט בהם מלאך המות אלא מתו בנשיקה על פי שכינה, וכן במשה אהרן ומרים, ובששה אלו לא שלטה רימה שאין הרימה באה אלא מטיסה מרה המטפסת מסכיניו של מלאך המות, וכן בבנימין, וי"א שאף בדוד לא שלטה רימה, וכתבו התוס' שאף שמי שאין לו קנאה אין עצמותיו נרקבים, מ"מ שולטת בו רימה.

ארבעה מתו בעטיו של נחש שבגלל עצתו של הנחש נגזרה מיתה על כל צאצאי אדם הראשון, בנימין עמרם ישי וכלאב בן דוד.

וטהרה וגן עדן וגיהנום, כך הקב"ה ברא צדיקים ורשעים, וא"א לשנות את הדבר וא"כ החוטאים הם אנוסים, ואמרו לו חבריו שאף שהקב"ה ברא יצר הרע ברא לו תורה תבלין, שהתורה מבטלת הרהורי עבירה, וא"כ הבריות יכולים להציל עצמם.

וטען איוב שמא התחלף לקב"ה איוב באויב, ואמר לו הקב"ה שכמו שכל שערה יש לה גומא בפני עצמה, וכל טיפת גשם יש לה מקום בפני עצמה, וכל קול היוצא מהעננים יש לו שביל בפני עצמו, והוא מזמן נשר שיתפוס את ולד היעלה בדיוק ברגע המתאים, ומזמן נחש להכיש את האילה בדיוק בזמן הלידה, א"כ ודאי שלא נתחלף איוב באויב.

השטן נתכוון לשם שמים שלא ישכח הקב"ה את רחמיו לאברהם, וכן פניה הכעיסה את חנה כדי שתתפלל.

יצר הרע – מחטיא את האדם וא"כ מקטרט עליו ונוטל את נשמתו. הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות.

איוב היה גוזל שדה מיתומים ומשביחה ומחזירה להם, והיה שם שמו על אלמנות כדי שירצו לשאת אותם.

עפרא לפומיה דאיוב- חברותא כלפי שמאי, כלום יש עבד שמוכיח את רבו, ועל שאמר שלא הסתכל אפי' על פניה, הרי אברהם אפי' באשתו לא הסתכל.

ט"ז: איוב לא דיבר בדעת, ומכאן שאין אדם נתפס להתחייב על מה שהוא מדבר קשה בשעת צערו.

איך ידעו ג' רעיו של איוב ממה שקרה לו – י"מ ע"י הכתר שהיה להם שבכל כתר היו ג' פרצופים, וכשבאים יסורים על אחד פרצופו משתנה, וי"א ע"י ג' אילנות שהיו להם, (והיינו דאמרי אינשי או חברותא או מיתותא). והם באו לנווד לו ולנחמו, ובאו ממרחק של ג' מאות פרסאות, ונזדמנו להכנס יחד באותו שער.

לידת בנות – ויהי כי החל האדם לרוב על פני האדמה ובנות יולדו להם" לריו"ח באה רביה לעולם שע"י הבנות מתרבה העולם לפי שממהרות להיות לה זרע, ולר"ל באה מריבה לעולם (ולכן כשהחזיר הקב"ה לאיוב כפול ממה שהיה לו, לא נכפלו בנותיו, ולריו"ח נכפלו ביופים). ובר קפרא אמר שכמו שא"א לעולם

לא יחפור:

אסור לסמוך (אפי' לרבי יוסי שמתיר ליטוע אילן בלא הרחקה, דשאני התם שכעת אין שורשים, אבל הכא החפירה עצמה מרפה את הקרקע).

וכתבו התוס' שלפי ב' הלישנות בדעת אביי, אם אחד סמך ובא השני לחפור בור, צריך להרחיק ו' טפחים. עוד כתבו שאין השני יכול לטעון שע"י הסמיכה יצטרך להרחיק את האילן יותר כדי שיהיה כ"ה אמה, משום שהרחקת האילן היא כדי שהאילן לא יזיק, והבור לא נקרא מזיק.

ולפי לישנא בתרא אליבא דאביי הא דמבואר במתני' שיש להרחיק ג"ט מכותל בורו של חבירו, איירי בבאו לחפור בבת אחת שאז שניהם צריכים להרחיק, ובסלע הבא בידיים קרקע רכה שמתפוררת מאיליה מודה אביי שגם הראשון צריך להרחיק ג"ט (ושניהם צריכים גם לסוד בסיד, וא"צ הרחקה יותר מג"ט).

י"ח. ביאור מתני' אליבא דרבא - ולרבא שאסור לסמוך אף דליכא כותל, הא דתנן במתני' שצריך להרחיק גפת וכו' וכן זרעים וכו' וכן ריחיים ותנור, ואיתא במתני' שהרחקה היא מ"כותל" חבירו, ומשמע שאם אין כותל מותר לסמוך, ואין לומר דשאני הכא דלא שייך טעמא דכל מרא מרפית לארעאי, דלא אמר רבא טעם זה אלא אליבא דרבי יוסי, וכאן איירי אליבא דרבנן. תוס'. וצ"ל שאף אם אין כותל אין לסמוך, וקמ"ל מתני' שגפת וכו' מזיקים לכותל, וזריעה וכו' מזיקים לכותל משום מתונתא, ואינו יכול לטעון שיסיר כשיבוא לבנות כותל, מפני שזקק לקלוקל הקרקע נשאר גם אחרי שישלך, ועוד שכיון שיש טורח בסילוקם יכול לעכב מתחילה שלא אח"כ לא ימור לסלקם. תוס'. וכן קמ"ל שריחיים קשים לכותל משום שהם מרעידים את הכותל, ותנור מזיק לכותל ע"י ההבל. והא דתנן שמרחיקים משרה מי שרית פשתן מירק של מיני מאכל, וכרישין כרתי מבצלים, חובת הרחקה היא אף אם אין ירק ובצלים, וקמ"ל שהני קשו אהדדי.

ומודה רבא שאדם יכול לעשות בדירתו חנות של נחתומין או צבעין או רפת, ורק אם לחבירו כבר יש אוצר מעל דירתו אסור, דחנות ורפת הם דירתו של אדם, ואין לנו לאסור אח"כ הנזק מוכן. נזק הרפת הוא משום הריח, ונזק החנות לרש"י הוא מפני העשן, ולתוס' משום ההבל (ועל זה אמרו שביין התיירו מפני שמשביחו, והבל משביח את היין, אבל עשן מזיק ליין ולכן יין מעושן פסול לנסיכים).

נטיעת אילן סמוך לשדה חבירו -

במתני' (כ"ו). מבואר שצריך להרחיק נטיעת אילן משדה חבירו ד' אמות, כדי עבודת הכרם (והיינו האילן).

הרחקת נזיקין

הקדמה: הגמ' דנה איזה שימושים אסור לאדם לעשות בתוך שלו בסמוך לרשות חבירו, מחמת שגורם נזק לחבירו. ויבואר בסוגיא מה גורם נזק לדבר אחר, ומהו שיעור ההרחקה, ועל מי מוטלת ההרחקה על המזיק או על הנזק, ואם חייב להרחיק כשהשני עדיין לא העמיד את הדבר הנזיק.

הרחקת חפירות מבורו של חבירו - אין לחפור בור עגול שיח - ארון וצר ומערה - מקורה ואמת המים ונברכת כובסין וה"ה חריצין ונעיצין, ואין נ"מ בין בור שהוא עמוק יותר, לאלו שאינם עמוקים כ"כ. תוס'. בתוך ג' טפחים לכותל בורו של חבירו והיינו שצריך להרחיק ג' טפחים מהכותל שבתוך הקרקע, שהרחיק הראשון כשבא לחפור, ונמצא בין הבורות ו' טפחים. (ומתני' דקתני "כותל" אתא לאשמועינן דשיעור כותל ג' טפחים, ונ"מ שהאומר לחבירו שהוא מוכר לו "בור וכותליה" צריך שיהיה הכותל ג' טפחים), וסד בסיד את כותל החפירה, והגמ' ("ט). מסתפקת אם צריך גם הרחקה וגם סיד או שמספיק אחד מהם.

בטעם ההרחקה רש"י כתב משום שהחפירה מחלישה את כותלי הבור, והתוס' כתבו דאיירי שיש בהם מים, וטעם ההרחקה הוא משום מתנתא (רטיבות), ומה שהגמ' הזכירה שהחפירה עצמה מזיקה, היינו שאז מתחיל הנזק, ונ"מ שגם לרבי יוסי חייב להרחיק משום דהוי גירי דליה, ובלא המתנתא היה מספיק הרחקה פחות מג' טפחים.

י"ז: אם מותר לסמוך לרשות חבירו כשאין לו

בור שם - לל"ק אם השדה עשויה לבורות כגון בית השלחין שצריכה השקיה באופן תדיר אסור לסמוך לכו"ע, ואם אינה עשויה לבורות לאביי מותר לסמוך כיון שאינה עשויה לבורות, ולרבא אסור לסמוך מפני שיכול גם השני לחפור שם בור. ולל"ב בשדה שאינה עשויה לבורות לכו"ע מותר לסמוך, ואם השדה עשויה לבורות לאביי מותר לסמוך (אפי' לרבנן שמחייבים להרחיק נטיעת אילן כ"ה אמה מבור חבירו כדי שלא יזיק את חבירו, ולא אמרין זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. דשאני הכא שכעת אין בור), ולרבא

תוס'). לחרישה במחרישה ולבצירה בעגלות, שלא יכנס לקרקע חבירו. והא דא"צ להרחיק משום הזק השורשים לעכב את המחרישה ולחפירת הבור, צ"ל דאיירי שיש בקרקע סלעים המונעים את חדירת השורשים, ומהאי טעמא אם יש גדר מותר לשניהם לסמוך את האילן לגדר דאז אינו מזיק לעבודת הכרם, ואפי' אם בצד אחד יש שדה לכן זה אינו כלאים, אע"פ שהשורשים מתפשטים מתחת לגדר, ומספיק לזה צורת הפתח. ואם אין סלעים המונעים את חדירת השורשים וראוי חבירו לקצוץ את השורשים עד עומק ג"ט, כדי שלא יעכבו את המחרישה. לרש"י איירי כאן שהראשון סמך שלא כדון, וכתבו התוס' בשם הריצב"א שבכהאי גוונא אין רשאי לקצוץ את האילן אא"כ נותן דמים, ואם לא יתן דמים יצו לקצוץ את האילן ויהיה כעין שורש של חבירו, ולרבא אסור אע"פ שאין שם בור, והא דתנן ש"אם האילן קדם לא יקוץ" איירי בלוקח שאדם נטע אילן בתוך שלו ואח"כ מכר חצי שדהו לאחר, לרש"י האילן ביד מוכר, ולרבי"ם האילן ביד לוקח, ולשני הפירושים אם המוכר גם חפר את הבור, אין נ"מ מה קדם, וכונת הגמ' שנטיעת האילן קדמה לערעור בעל הבור. ור"ח מפרש דאיירי בלוקח שהחזיק באילן ג' שנים, וטוענים ללוקח.

י"ח: הרחקת חרדל ודבורים זה מזה למסקנת

הסוגיא - אם היו לאחד דבורים ובא אחר לזרוע חרדל, והחרדל מחמת חריפותו גורם לדבורים לאכול את הדבש שלהם, לרבי יוסי מותר לו לזרוע, דס"ל על הניזק להרחיק את עצמו, וכמו שמצינו שרבי יוסי מתיר ליטוע אילן אע"פ שיש בסמוך לו בור, ולדבריו א"צ להרחיק את המשרה מן הירק, ורבי יוסי מוסיף לומר שגם אם נסבור שעל המזיק להרחיק את עצמו, יהיה מותר לזרוע חרדל, משום ששניהם מזיקים, שכמו שהחרדל מזיק את הדבורים כך הדבורים מזיקים את החרדל, ורבנן ס"ל שעל המזיק להרחיק את עצמו אע"פ שמתחילה עשה ברשות, ולכן אסור לזרוע חרדל, וס"ל שהדבורים לא מזיקים לחרדל, משום שאת הגרעין אינם מוצאות כדי לאוכלו, ואם יאכלו את העלים אין בזה נזק כיון שחוזרים לגדול.

ביאור המו"מ בגמ' -

ביאור התוס' לשיטת רש"י - לדעת אב"י אפשר לפרש שנחלקו רבנן ורבי יוסי כשבעל הדבורים סמך תחילה, דלחכמים השני צריך להרחיק הכל כמו בבור, ולרבי יוסי כיון שסמיכת הדבורים היא קצת שלא כהוגן מפני שהשני עתיד לזרוע חרדל, להכי גם הוא יכול לסמוך, (ולא דמי לבור שהשני מזיק בידיים ע"י החפירה), אבל לרבא כיון שגם הראשון היה צריך להרחיק, איך יתכן שנחייב את השני להרחיק הכל.

ותי' רב פפא דאיירי שזרע חרדל ומכר חצי שדהו הולוקח העמיד דבורים, דלרבנן על המזיק להרחיק את עצמו אע"פ שסמך בהתר (ולא דמי לאילן שיש בקציצתו הפסד מרובה, דלהכי כשקוצץ נותן דמים, ולא מצינו בשאר דברים שנותן דמים), ולרבי יוסי כיון שזריעת החרדל היא כהוגן, ממילא בעל דבורים צריך להרחיק הכל.

והגמ' שואלת למה הסומך בהתר צריך להרחיק.

ותי' רבינא שלרבנן אע"פ שסמך בהתר על המזיק להרחיק את עצמו.

והגמ' שואלת דא"כ רבי יוסי על הניזק להרחיק את עצמו, וא"כ למה במשרה וירק אסור, (שהרי בעל הדבורים הוא הניזק, דלהכי לרבנן בעל החרדל צריך להרחיק, ואע"פ שגם הדבורים מזיקים, לא חשיב מזיק כיון שסמך בהתר).

מסקנת הגמ' מבוארת בדברי הגמ'.

ביאור התוס' בדברי הגמ' - שיטת התוס' שלרבינא מודה רבא לאביי שאם אין כותל או ירק מותר לסמוך (והגמ' חוזרת בה מכל התיירושים הנ"ל), ועל המזיק להרחיק את עצמו היינו שאינו חייב להרחיק אא"כ הוא "מזיק" בפועל, ורק בחפירה צריך להרחיק בלי כותל, משום שהוא נקרא "מזיק" ע"י כל מרא ומרא. וא"כ רבא מבאר את מחלוקת רבנן ורבי יוסי כאביי.

י"ט. הרחקת נברכת כובסין מכותל - נברכת

כובסין יש להרחיקה ג' טפחים מכותל בורו של חבירו (ואע"פ שאינה דבר קבוע), והיינו במחמצין מקום שריית הבגדים, אבל את הנדיין שמשפשים שם את הבגדים והמים ניתזים למרחוק צריך להרחיק ד' אמות.

סמיכת דברים המוסיפים הבל לכותל חבירו,

והטמנה בהם בשבת - גפת - פסולת זיתים זבל מלח סיד וסלעים שאש יוצאת מהם יש להרחיק ג' טפחים מכותל חבירו משום שההבל מזיק לחומה, וצריך גם לסוד בסיד. הגמ' שואלת למה באיסור הטמנה של חמין בשבת בדבר המוסיף הבל (גזירה שמא יטמין ברמין) המושנה לא מונה סלעים, ולמה בדין הטמנה המושנה מונה חול ובדיני הרחקה לא, ואין לומר שהטעם מפני שאין דרך להטמין בחול, שהרי התנא מונה אף גיזי צמר ולשונות של ארגמן אע"פ שאין דרך להטמין בהם, ועל כן אביי מבאר שאין חילוק בין הרחקת נזיקין להטמנה בשבת, וכל אחד מלמד על מה שחסר בשני, ורבא מבאר שאין מטמינים בסלעים מפני שמשתכי קדירה, י"מ ששבורים וי"מ שמעלים חלודה, וכתבו התוס' שלפי זה התנא לא שנה אופן זה מפני שאינו שכיח, או דבאמת מותר להטמין בסלעים, דבמילתא דלא שכיחא לא גזור בה רבנן. וכן המנהג להטמין בסלעים. ור"ת מפרש משתכי שההבל שלהם מקלקל את המאכל, ולר"ח הכונה שהם מעלים עפר תיחוח מקלקלים ומחלידים את הארץ שהיא יסוד הכותל, ואינם מוסיפים הבל, ומותר לטמון בהם. ואין איסור לסמוך חול לכותל חבירו מפני שרק בקדירה חמה הוא מוסיף

הבל, אבל מדבר קר הוא מתקרר, ואמנם חול לח אסור לסמוך משום מתונתא.

אין חורשים בתוך ג' טפחים לכותל חבירו מפני שחפירה מחלישה את יסוד הכותל והוא עלול ליפול, ודין זה הוא בין בחורש לזרעים ובין בחורש מסביב לאילנות, ומהאי טעמא אין זורעים בתוך ג' טפחים לכותל חבירו, אמנם גם הזורע במפולת יד ע"י מעדר בלא מחרישה אסור לו לזרוע שם, ואיסור זה הוא מחמת הזריעה, ואסור גם באופן שאינו משקה את הזרעים, וטעם האיסור משום שהזרעים מחלידים את הקרקע ומעלים עפר תיחוח ומתמוטטת הקרקע שביסוד הכותל, אבל אין טעם האיסור משום שהשורשים מתפשטים לצדדים, שהרי מותר לזרוע סמוך לגפן המוברכת בקרקע אע"פ שאין על גבה עפר ג' טפחים וכתבו התוס' שטעם ההתר הוא משום שאין איסור ביניקה משותפת, אם אינם מעורבים ע"ג הקרקע, ואיירי שזה רחוק ג"ט מהגפן היוצאת מהקרקע, ומ"מ על גביו ממש אסור מפני שהשורשים נכנסים בתוך הגפן והיו כמרכיב זרעים באילן, וכל זה בכרם, אבל שאר אילנות שהם קשים אין שורשיהם הזרעים נכנסים לתוכם.

י"ט: מי רגלים - במתני' איתא שאין מטיילים מי רגלים בתוך ג' טפחים לכותל חבירו מפני שהם ממסמסים את הלבנים, ורבה בר בר חנה סובר שאין האיסור אלא לשפוך שם עביט מלא, אבל מותר לאדם להשתין בצד כותלו של חבירו, והגמ' מוכיחה שאף בזה צריך להרחיק ג' טפחים בכותל של לבנים מטיט שנתייבש בשמש, ובכותל של אבנים ירחיק טפח, ובכותל הבנוי בסלע א"צ להרחיק.

חציצה מפני הטומאה

בחלון שבין שני בתים

שיעור חלון המעביר טומאה מבית לבית - חלון שבין שני בתים העשוי לתשמיש, אם יש בו פותח טפח הרי הטומאה שבבית אחד עוברת לבית השני, ואם נתמעט מטפח אפ"ל במשהו אין הטומאה עוברת לבית השני, (ובחלון זה איירי בסוגין, וחלון לאורה אם הוא עשוי בידי אדם שיעורו כמלוא מקדח גדול של לשכה, וחלון זה אם היה בו שיעורו אינו מתמעט אם נשאר בו שתי אצבעות על אגודל, ואם אינו עשוי בידי אדם שיעורו כמלוא אגרוף של בן אבטיח שהוא כראש כל אדם, ואם חשב להשתמש בו שיעורו כחלון לתשמיש, ואם חשב עליו למאור שיעורו כעשוי בידי אדם למאור, וחלון העשוי לאור ולשמור גינות ופרדסים שיעורו כמלוא מקדח בינוני.

חלון שיש בו דבר שעתידי ליטלו משם, אם הטומאה עוברת - שמואל מחדש שדבר שנמצא

בחלון וממעטו מטפח אינו ממעט (לחצוץ מפני הטומאה) אם הוא עתידי ליטלו משם, ולכן ריקק שהוא ראוי לאכילה אינו ממעט בחלון, ואע"פ שהוא מאוס מפני שהוא דק ומתלחלח מהכותל אין אומרים שמבטלו שם, וכ"ש שעוגה עבה אינה ממעטת.

דבר שהוא מקבל טומאה אינו חוצץ מפני הטומאה, ולפי זה שמואל שאמר שריקק אינו חוצץ מטעם שעתידי ליטלו משם, איירי ברקיק שנילוש במי פירות שאינם מכשירים אוכל לקבל טומאה, ול"ח איירי בשמן, וכתבו התוס' ששמן מכשיר, ודווקא מוהל היוצא מתחילה אינו מכשיר. עוד כתבו שאוכל שירד לידי קבלת טומאה אינו עולה מידי כך אלא בשינוי מעשה, ולא די במחשבה לבטלו מתורת אוכל. עוד כתבו דהוה מצי לשנויי דאיירי ברקיק פחות מכביצה שאינו מקבל טומאה.

חציצה בקופה מלאה תבן וחבית מלאה גרוגרות - הא דאיתא באהלות שקופה מלאה תבן וחבית מלאה גרוגרות שלא הוכשרו חוצצים מפני הטומאה באופן שאם הקופה והחבית ינטלו, יכולים התבן והגרוגרות לעמוד בפני עצמם, והטעם משום שכל דבר החוצץ צריך שיוכל לעמוד בפני עצמו, דאל"כ הוי סתימת עראי, אי נמי בעיני שדבר החוצץ יעמוד ע"י דבר שאינו מקבל טומאה.

לשמואל שדבר שעתידי ליטלו משם אינו חוצץ, איירי בתבן רקוב שאינו ראוי לבהמה ואפ"י ע"י תיקון. תוס'. ויש בו קוצים ואינו ראוי לטיט, והוא רטוב ואינו ראוי להסק, והסק גדול לא שכיח. ובגרוגרות איירי שהתליעו שאינם ראויים לאדם. והחבית עצמה אינה חוצצת מפני הטומאה, משום שדבר המקבל טומאה אינו חוצץ, ואיירי בחבית של חרס המקבלת טומאה, והיינו שפיה לכיוון הבית ששם הטומאה, או שהיא של מתכת.

וכתבו התוס' שכלי חרס אם הוא סותם את החלון לגמרי הוא חוצץ אע"פ שאינו מבטלו, ואם אינו סותם את החלון לגמרי בעי ביטול, וכן כלי עץ שאינו מקבל טומאה לא בעי ביטול. עוד כתבו התוס' שאם החבית נמצאת בחלל הבית השני הרי החבית עצמה מעבירה את הטומאה, דחבר הרי הוא כחלל אף לטומאת אהל, והכא איירי שהגרוגרות מכסות את כל החבית, או שאין החבית יוצאת מחוץ למתל.

כ. אלו דברים חוצצים בחלון, ובאיזה אופן איירי לשמואל -

עשבים שתלשן והניחם בחלון, ואיירי באפרזתא שאינם ראויים לבהמה מפני שהוא סם המות לבהמה. או עשבים שעלו מאליהם, ואיירי או בכותל חורבה שלא יטלם אע"פ שהם קשים לכותל, או בבאים חוץ

הטעם שאינם חוצצים מפני שמזיקים לכותל ועתיד ליטלם, משום שגם מלח מזיק, אלא איירי במונחים ע"ג חרס שאינם מזיקים לכותל.

מה מועיל למחיצה - כל דבר מועיל למחיצה, ואף מלח סדומית שהוא עבה וקשה כאבן, ומלח איתרוקנית אם יש עליו קורה עושים בו מחיצה, מפני שכובד הקורה מעמיד את המלח, (וכמו שאפשר להניח את קורת המבוי על שני צבורי מלח שהם גבוהים עשרה), ואם אין עליו קורה אין עושים בו מחיצה מפני שמתפזר. ורוב אין עושים בו מחיצה מפני שהוא ניתך כשהוא מתחמם.

הרחקת נזיקין - המשך

הרחקת ריחיים - ריחיים יש להרחיקם ג' טפחים מן השכב שהם ד' מן הרכב מפני שהקרקע רועדת כשמסובבים אותם, והטעם משום הרעש, ואין הטעם משום נדנדוד הקרקע שהרי דמצינו שריחיים של חמור שהם קטנים ואינם מנדנדים את הקרקע ירחיקם ג' מן האיסטרוביל מושב הריחיים, שהם ד' מן הקלת המשפך. לר"ח אין הכונה שחמור טוחן בריחיים אלא שריחיים מונחים ע"ג עצים, וזה נקרא חמור, והאדם מסובב את הריחיים ברגליו, ולריחיים אלו אין רעש, אבל ריחיים שטוחן בהם בגופו או בידי ים בהם רעש, ולר"י אף בריחיים של חמור טוחן ביד אלא שהוא ע"ג בנין.

הרחקת תנור

מהכותל - תנור שהוא צר מלמעלה ורחב מלמטה יש להרחיקו מן הכותל ג' מהחלק התחתון שהם ד' משפתו העליונה מפני שהבל התנור מזיק לכותל. ומכאן שתנור צריך שיהיה בסיסו רחב טפח יותר מהשאר, ונ"מ למקח וממכר.

מהרצפה - אין להעמיד תנור בבית א"כ יש מעל גביו ד' אמות עד התקרה כדי שהאור לא יאחז בתקרה, ואם מעמידו בעליה צריך שתהיה תחתיו מעזיבה - ט"ח ג' טפחים כדי שלא תבער התקרה, ובכירה טפח שאינה הסק גדול כתנור, ובתנור של נחתומים שמסיקים אותו תדיר צריך מעזיבה ד"ט, ובכירה של נחתומין ג"ט.

מי שהרחיק כדין והזיק - לחכמים חייב ומ"מ מעכבים עליו השכנים להרחיק כשיעור, שמא ידליק בתיהם ואין לו מה לשלם. ולרשב"ג פטור.

הרחקה מאוצר של חבירו

אין לפתוח חנות של נחתומין ושל צבעין או רפת בקר מתחת אוצרו של חבירו.

משלשה לחלון. והא דתנן באהלות שזרעים וירקות המחוברים לקרקע אינם מביאים טומאה ולא חוצצים בפני הטומאה (חוץ מהירקות שמנו שם) היינו שאינם נעשים אהל לחצוץ על מה שמעליהם או מתחתיהם, מחמת שהרוח מנשבת בהם, ואינם עומדים במקום אחד, והוי דומיא דעוף הפורח. תוס'.

מטלניות שאין בהם שלש על שלש שאינם מקבלים טומאה, ואיירי בלבד עבה שאינם ראויים להיות טלאי לבגד, והבד הוא כעין בד של שק, שאינו ראוי לקנח פי מכה של הקזת דם, (ואמנם בד של שק ממש שיעורו ד' על ד').

אבר ובשר המדולדלים בבהמה וחיה והם עומדים ליד החלון והאבר בחלון ולא הוכשרו לקבל טומאה, **ועוף ששכן בחלון**, ואיירי שהם קשורים ואינם יכולים לברוח, והם טמאים ואינם ראויים לאכילה, והם כחושים שאינו עתיד למוכרם לנכרי, ואינו עתיד לתלוש את האבר ולזורקו לכלבים, מפני צער בעלי חיים, ואינו עשוי לתת את העוף לתינוק משום שהוא מסרט. ואף לר"מ שבעלי חיים אינם נעשים מחיצה, מ"מ הם ממעטים בחלון. תוס'. עוד כתבו דאיירי בקוף העומד לשעשוע, דאינו עתיד ליטלו משם.

עובד כוכבים שישב בחלון, ואיירי בחבושי מלכות, ואף שעשאו חכמים כזבים לכל דבריהם, מ"מ כיון שמדאורייתא אינם מקבלים טומאה, הם חוצצים מפני הטומאה.

בן שמונה המונח בחלון, ואינו מקבל טומאה דהוי כאבן, ואיירי בשבת שאסור לטלטלו (ואמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה), ואיירי בגוסס שעתידי למות לפני צאת השבת ושם תהא קבורתו. תוס'.

מלח, ואינו מקבל טומאה לפי שאינו אוכל בפני עצמו, ואיירי במלח מר שאינו ראוי לאדם, ויש בו קוצים ואינו ראוי לעיבוד עורות, והוא מונח על חרס שאינו מזיק לכותל, והחרס עצמו אין בו שיעור לחצוץ, וכמו שמצינו לענין שבת ששיעורו כדי ליתן בין פצים לחבירו. והתוס' ביארו שאין בו כדי ליתן בין פצים לחבירו, וממילא אינו ראוי לכלום ולא יקחנו משם.

כ: כלי חרס שאינו מקבל טומאה לפי שאחוריו לצד אהל הטומאה, ואיירי בכלי מטונף שאינו ראוי לאדם, והוא נוקב ואינו ראוי למקוץ דם.

ספר תורה, ואיירי בבלוי שאינו ראוי לקרות בו, והוא גונזו שם.

אבל השלג והברד והגליד והכפור והמים אין ממעטים בחלון והואיל ונימוקים מאליהם, ומים בכלי כיון שאינם עומדים בלי הכלי אינם ממעטים. וכתבו התוס' דמיירי בשלג שלא חשב עליו לאכילה דאינו מקבל טומאה. וא"א לבאר

מבעיט בו ויוצא, ולכן התקין יהושע בן גמלא להושיב מלמדי תינוקות בכל מדינה ועיר ולהכניסם בגיל ו' בבריא ז' בכחוש, והא דתנן בן ה' למקרא היינו בבריא לגמרי. תוס'. ובזכותו לא נשתכחה תורה מישראל.

מלמד בכל עיר - מתקנה זו ואילך אין מביאים תינוק מעיר לעיר שמא יזק בדרך מפני שהשטן מקטרט בזמן הסכנה, אלא כופים את בני העיר לשכור מלמד, אבל מביאים מבית כנסת לבית כנסת, אפי' אם יש ביניהם נהר ויש עליו גשר רחב, ואם אין על הנהר אלא גמלא - לוח צר לא.

מגיל ו' יש לספות לתינוק בעל כרחו כתורא.

אין להכות את התינוק אלא בערקתא דמסנא מכה קלה שלא יזוק, ומי שאינו לומד לא יסרו יותר מדאי ולא יסלקו אלא מ"מ ישב יחד עם הלומדים וסופו לתת לב.

כ"ה תינוקות ראויים למלמד אבל בפחות אין בני העיר יכולים לכופ לשכור מלמד, וחמישים ראויים לשניים, ואם יש ארבעים מביאים מלמד ומסייעים לו לשכור ריש דכנא שיחזור עם התינוקות מה שלמדו.

אם יש מלמד טוב יותר מהמלמד הראשון לרבא אין מסלקים את הראשון שמא עי"ז יתפאר הראשון שאין כמותו ויבוא להתרשל שלא יחשוש שיסלקוהו, ולרב דימי מנהרדעא מסלקים, דעי"ז יהיה "קנאת סופרים תרבה חכמה" שידאג מקנאת חבירו שסילקוהו, ויתן לב ללמוד יפה.

אם עדיף גמיר או דייק - אם מלמד אחד מלמד הרבה ולא מדייק, והשני מדייק ולא לומד הרבה, לרבא הראשון עדיף דשבשתא ממילא נפקא, ולרב דימי מנהרדעא השני עדיף, דשבשתא כיון דעל על, (וכמו שמצינו שיואב לא הרג את הנקבות של עמלק מפני שלמד "תמחה את זֶכַר עמלק", ורצה להרוג את רבו משום "ארור עושה מלאכת ד' רמיה", וכתוב "ארור מונע חרבו מדם, וי"א שהרגו).

כ"א: בעלי אומנויות שקלקלו - מלמד תינוקות, והנוטע כרמים למחצה (והנטיעות לא גדלו כמו שצריך. תוס'). ושוחט, ומקזיז דם, וסופר העיר לרש"י היינו לבלר ולתוס' כותב שטרות אבל לבלר יכול לתקן, הרי הם כמותרין שלא יקלקלו, ואם קלקלו מסלקים אותם בלי התראה, וכן בכל פסידא דלא הדר.

אוצר של יין במתני' איתא שמותר לפתוח תחתיו חנות של נחתומין ושל צבעין מפני שמשביחו, אבל לא רפת בקר, ואספסתא שהיא לחה ומתחממת ומעלה סרחון דינה כרפת בקר, ובבבל אפי' עשן הנר מזיק לין.

אם הרפת קדמה לאוצר אינו חייב לסלקה, והגמ' מסתפקת אם כיבוד וריבוץ לצורך האוצר, או רבוי בחלונות כדי שיכנס אויר לאוצר שלא תירקב, או בנית עליה ע"ג הבית שהיו רגילים לבנותה לאוצר (זה עדיף מחלונות מפני שכל הבנין לאוצר), או הכנסת תמרים ורימונים ולא יין ושמן נחשבים כקדימה או לא.

אלו דברים אדם רשאי לעשות בביתו -

חנות - אם בא לעשות חנות בביתו יכולים למחות בו, מחמות קול הנכנסים והיוצאים, אבל מותר לעשות כלים בביתו ולמוכרם בשוק, ואף שיש רעש מקול הפטיש והריחיים (לאביי מבואר בסיפא דמתני' שדיירי חצר אחרת אין יכולים למחות).

כ"א. הרוצה להיות רופא או מקזיז דם או אורג (לאחרים, ולעצמו או בחצר אחרת שרי, אי נמי אף לאחרים מותר ואין אסור אלא בגרדי שיש הרבה נכנסים ויוצאים. תוס'). בני החצר מעכבים עליו מפני שמרבה את קול הנכנסים והיוצאים.

מלמד תינוקות - אחרי תקנת יהושע בן גמלא (כה"ג בימי בית שני, וצדיק גמור היה) להושיב מלמדי תינוקות בכל מדינה ועיר, אין אחד מבני החצר יכול למחות על כך, אא"כ הוא סופר העיר לרש"י היינו שמושיב מלמדים תחתיו ומורה לכולם מה לעשות ויש מזה רעש גדול, ולתוס' הכונה כותב שטרות. ומה שמצינו שיכולים לעכב ביד מלמדי תינוקות היינו תינוקות עכו"ם, ולמכור לסתם עכו"ם אסור אם יש ישראל שרוצה לקנות. תוס'.

מלמדי תינוקות

התקנה להעמיד מלמדי תינוקות - בתחילה לא למדו תורה אלא אלו שיש להם אב, דכתיב "ולמדתם אתם" יש שגורסים "ולמדתם" דמשמע מעצמכם. תוס'. ואח"כ התקינו להושיב מלמדי תינוקות בירושלים, דכתיב "כי מציון תצא תורה" שהיה מושפע ביראת שמים ובתורה מהקדושה והעבודה. תוס'. ואמנם לא עלו לירושלים אלא אותם שיש להם אב, ולכן התקינו להושיב מלמדי תינוקות בכל פלך, והיו מכניסים את הבנים בגיל ט"ז י"ז, ומי שרבו היה כועס עליו היה

לקיחת דבר שחבירו מחזר אחריו- מורחיקין
מצודת הדג מן הדג שנתן בו דייג אחר עינו והכיר חורו כמלוא ריצת הדג והיינו פרסה, ואין מכאן ראייה שיכול לטעון דקא פסקת לחיותאי, דשאני הכא שנתן שם מזונות דבטוח ילכדנו ונמצא חבירו מזיקו. וכתבו התוס' שבדבר של הפקר אין הלוקחו נקרא רשע (פירס טליתו על הפאה, ראה את המוציאה), ורק אם יכול למצוא במקום אחר (עני המהפך בחררה, פריסת מצודה), ובמעשה דרב מרי לא החזיק אלא בתורת משכון.

לר"י אין לחנווני חלק לתינוקות קליות ואגוזים כדי להרגילם לבוא אצלו כשאבותיהם שולחים אותם לקנות, וחכמים מתירים.

אם אומן יכול לעכב שלא יהיה עוד אומן כמותו-

י"א שחייט או בורסקי או מלמד תינוקות י"א נכרים וי"א ישראל וכבר יש מלמד אחר או שאר בעלי אומנויות יכולים לעכב שלא להביא אומן נוסף שאינו מבני המבוי, אבל אם הוא מבני המבוי אינו יכול לעכב, ולכן יכול להעמיד ריחיים או לעשות חנות או מרחץ ליד של חבירו, וי"א שאף אם הוא מבני המבוי יכול לעכב שלא יעסוק באומנותו, ורב הונא בריה דרבי יהושע מסתפק אם יכול לעכב על בן העיר ממבוי אחר או שגם הוא נקרא שכנו.

כ"ב. ובמלמד תינוקות מודה רב הונא שאינו יכול לעכב, כדי שיזהרו באומנותם שיראו זה מזה משום "קנאת סופרים תרבה חכמה".

ורוכלים מעיר אחרת יכולים לחזר בעיירות (תקנת עזרא כדי שיהיו תכשיטים מצויים לבנות ישראל), ומ"מ אינו יכול לקבוע חנות בעיר, אא"כ הוא צורבא מרבנן שהוא טרוד בגירסא ואין דרכו לחזר, וזה לפנים משורת הדין, וביום השוק יכולים לבוא מעיר אחרת למכור בשוק, כיון שגם הלקוחות מעיר אחרת וימכור לאלו הבאים מעיר אחרת. תוס'. אבל לא יסתובבו למכור בעיר, ורב כהנא התיר למכור לאלו שהיו חייבים להם מעות, כדי חייהם, עד שיגבו את החוב.

ת"ח שבא למכור סחורתו מעכבים את האחרים עד שימכור. ורב דימי מנהדרעא רצו לברר אם הוא ת"ח, ושאלוהו אם פיל שבלע כפיפה מצרית סל של ערבה והקיאה דרך בית הרעי, בטל ממנו שם כלי דהוי ככלי גללים ואינו מקבל טומאה. רש"י. ולתוס' הפיל בלע הוצין ונטלם אדם ועשה מהם סל, אבל אם נטמא ככלי לא בטלה ממנו קבלת הטומאה, ולא ידע ואף דלא איפשטא היה לו להביא את הראיות לדון בזה. תוס'. ולא הקדימוהו למכור, ואמר רב

יוסף שהקב"ה לא ישהה מלהעניש, ומת רב אדא בר אהבה, ונתאונו החכמים וכל אחד סבר שמחמתו מת, וכל מי שחבירו נענש על ידו אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה. וסבר רב יוסף משמחמתו מת, ורב דימי סבר שמת מחמתו, ואב"י סבר שמת מחמתו שהוא הקפיד על שאמר שעדיף ללמוד אצל רבא, ורבא סבר שמת מחמת שזלזל בכבודו של רבא, ורנב"י סבר שמת מחמת שפעם אחת התאחר מלבוא אליו לפני השיעור, ומסתבר כדבריו.

הרחקת נזיקין - המשך

כ"ב: **בנית כותל סמוך לכותל חבירו-** הבא לבנות כותל סמוך לכותל חבירו, צריך להרחיקו ד' אמות, וכן אם נפל הכותל שהיה בריחוק ד"א, ירחיק את הכותל החדש ד"א, משום שדריסת הרגל מועילה לכותל כיון שיסוד הכותל מתחזק (ביאור רבא במתניי). ודין זה שייך בכותל גינה שכיון שאין דריסת הרגל בפנים צריך דריסת רגל בחוץ, או בכותל חצר בעיר חדשה שעדיין לא דרסו שם, (ובית היו כגינה לפי שנותנים מיטה וכלים ליד הכותל, ועוד שאין שם רבים. תוס'). אבל כותל חצר בעיר ישנה א"צ להרחיקו ד"א. וכתבו התוס' שהראשון שבא לבנות כותל יכול לסמוכו לרשות חבירו, אף לרבא שגם הראשון צריך להרחיק, דלא אסר רבא אלא בדבר שהוא מביא את הנזק, אבל כאן אינו נזק אלא גורם למעט בדריסת הרגל.

בנית כותל סמוך לחלונות חבירו- הבא לבנות כותל סמוך לחלונות של חבירו, צריך להרחיק ד"א מלמעלה כדי שלא יציץ לכיוון מטה ויראה בבית חבירו, ומלמטה כדי שלא יעמוד על הכותל ויראה, וכנגד החלונות אם בא לבנות כנגדם צריך להרחיק ד"א משום דריסת הרגל וכנ"ל (רבא), ואם בא לבנות מן הצד שרוחב הכותל מכוון כנגד אורך הכותל הראשון, שאין בני אדם עוברים במקום קטן כזה מספיק להרחיק כמלוא רוחב חלון והיינו טפח, כדי שלא יאפיל, ואם בא לבנות משני צדדים של החלון זה כנגד זה צריך להרחיק ד"א. והגמ' דנה מזה מועילה ההרחקה הנ"ל להגביה את הכותל ד"א, והרי הוא מציץ, והגמ' מעמידה במדיר את כותלו שראש הכותל באלכסון לצד החלונות באופן שא"א לעמוד עליו. ולא מהני להגביה כותל ד"א עדיין יכול להציץ. תוס'.

בנית כותל ליד מרזב- הבא לבנות כותל ליד מזחילה של חבירו המונח לאורך הכותל צריך להרחיקו להרחיקו ד"א, כדי שחבירו יוכל להעמיד סולם בשיפוע כדי לנקות

את המזחילה מעפר וצוררות, וכתבו התוס' דאירי שמכר ונתן לחבירו זכות לזקוף את הסולם בחצירו. ואירי במזחילה שהתקרה משופעת - בולטת מכותל הבנין לתוך החצר, שיכול ללכת מתחת השיפוע, אבל בלאו הכי צריך להרחיק ד"א מחמת דריסת הרגל וכו"ל.

הרחקת סולם משונבך - הבא להעמיד סולם ליד שונבך חבירו הנמצא בחצר חבירו סמוך לכותלו צריך להרחיקו ד"א, כדי שלא תקפוץ נמיה לשונבך ותהרוג את היונים, ואף לרבי יוסי דס"ל שאדם רשאי לעשות בתוך שלו וא"צ להרחיק, הכא אסור לסמוך דכיון ששייך שהנמיה תקפוץ ברגע הנחת הסולם, וא"כ הוי גיריה דיליה - חיצים הבאים מגופו דמוזה רבי יוסי שצריך הרחקה, ואע"פ שזה גרמא מ"מ גרמא בנזיקין אסור ויכול חבירו לעכב כשבא להעמיד. וכתב רש"י שהרבה מדיני הרחקות הנ"ל ג"כ אינם כרבי יוסי. וכתבו התוס' דהנה הכא ובעוד מקומות מבואר שגרמא פטור, ומאידך מבואר בכמה מקומות שגרמי חייב, וצ"ל שגרמי היינו שהוא עצמו עושה את הנזק משא"כ גרמא, עוד י"ל שגרמי היינו שהנזק בא מיד, ובגרמא הנזק בא אח"כ, וריצב"א מבאר שגרמי חייב מטעם קנס, וקנסו רק בנזק גילי (שלא יזיק כל אחד לחבירו, ויתכן שקנסו אף בשוגג).

כ"ג. גרמא בנזיקין אסור - אין למקייז דם לשבת מתחת דקלים אף אם הם יושבים בשלהם. תוס'. אם עי"ז באים עורבים ומזיקים את הדקל. ואף אם החזיקו לעשות כך (לרבי"ם החזקה היא שמחל להם, ולתוס' איירי שטוענים שהקנה להם), אין חזקה לנזיקין לר"ת אפי' אם הקנה יכול לחזור בו דהוי קנין בטעות, ולתוס' אם יש לו ראייה שקנה אין הניזק יכול למחות, והני מילי לאיטטניס, אבל לאדם רגיל הוי חזקה, וכדאיתא במתני' שהמחזיק בשונבך הוי חזקה, ורק בנזק של עשן של כבשן שהוא גדול ומזיק ביותר. תוס'. וריח בית הכסא שלהם שהיה למעלה מן הקרקע והיה מסריח ביותר. תוס'. אין חזקה לנזיקין.

הרחקת שונבך - הבא לעשות שונבך צריך להרחיקו מהעיר נ' אמה לרש"י היונים מפסידים את זרעוני הגינות, ולתוס' מפסידים את התבואה ששוחים בגנות, (ואע"פ שהם עפות יותר וכדלהלן, מ"מ אינם אוכלות אלא עד נ' אמה), ומשדות אחרות לת"ק צריך להרחיק נ' אמה, ולר"י בית ד' כורין, כשיעור פריחת היונה בפעם אחת. והלוקח שדה עם שונבך אפי' אם אין סביבו אלא רובע קב הרי הוא בחזקתו.

פריסת מצודות ליונים - אין פורסים נשבים ליונים כדי שלא ילכדו בהם יונים אלא במרחק ל' ריס - ד' מילין, ובישוב אפי' במרחק ק' מיל לא יפרוס, י"מ דהיינו ישוב כרמים שפורחים הרבה מוכרם לכרם, וי"מ ישוב שובכין מפני שהיונים מדלגות משונבך לשונבך, ואירי שהשונבים האחרים הם שלו או של כנעני או של הפקר שאינו לוכד יונים של אחרים.

טוענים לירוש וללוקח - הטוען שהקרקע שלו בירושה או בקנין והמוריש או המוכר החזיק ג' שנים אינו צריך טענה, אבל בסתם מחזיק אם אינו טוען שקנאה אינה חזקה. והקונה שדה עם שונבך הרי הוא בחזקתו אפי' אינו רחוק אלא בית רובע, וכן הקונה או יורש. תוס'. חצר עם זיזים וגזוזטראות הבולטים לרה"ר הרי זה בחזקתה אע"פ שכשבא לבנות צריך לכנס לתוך שלו, (וצריכא דביזים וגזוזטראות י"ל שכנס לתוך שלו ומחלו לו ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר. תוס'. ובשונבך י"ל שכיון שהוא יחיד פייסו או שמחל לו).

רוב וקרוב

כ"ג. רוב וקרוב - לרבי חנינא הכרעה על פי רוב עדיפה מהכרעה על פי קרוב, אע"פ שהכרעת קרוב ג"כ מדאורייתא דכתיב 'והייתה העיר הקרובה אל החלל, וכתיב 'אחרי רבים להטות'. וכתבו התוס' דקמ"ל שאף היכא דליכא תרי רובי (שדלתות המדינה נעולות) רוב עדיף. ור"י מפרש דקמ"ל רבי חנינא שאפי' בקורבא דמוכח אזלינן בתר רוב, וט' חנויות הוי קורבא דלא מוכח, ורב (כ"ד). ס"ל שרק בקרוב דאינו מוכח אזלינן בתר רוב.

והא דמצינו בעגלה ערופה שהעיר הקרובה אל החלל צריכה להביא עגלה ערופה, איירי שאין עיר אחרת גדולה יותר, וכן איירי שהעיר יושבת בין ההרים שאין דרך רוצחים לבוא ממקומות אחרים לכאן, דאל"כ אזלינן בתר רובא דעלמא. והקשו התוס' דכאן משמע שהעיר שמסתבר שממנה יצא הרצח מביאה עגלה ערופה, וא"כ צ"ב למה אם העיר הסמוכה אין לה ב"ד, מביאה עיר אחרת שיש לה ב"ד.

ניפול הנמצא

אם נמצא בתוך נ' אמה לשונבך, אם אין שונבך בתוך נ' אמה הרי הוא של מוצא דאזלינן בתר רובא דעלמא, דהיכא דליכא חזקה הולכים אחר הרוב (ובאבידה לרשב"א חייב להכריז אף בעיר שרובה כנענים, דזה תקנת חכמים לקיים השבת אבידה, והמוצא לא מתיישב דשמא מוצא ישראל ויכריז). תוס'. עוד כתבו דאי איכא שונבך בתוך ל' ריס, אזלינן בתר רובא דעלמא.

ואם יש שובך בתוך נ' אמה הרי הוא של בעל השובך, ואין תולים בעוברי דרכים כיון שנוהרים שלא יפלו להם היונים, ורק היכא דודאי נפל תולים בעוברי דרכים. תוס'. ולרבי חנינא דס"ל שרוב עדיף מקרוב צ"ל דאיירי במדדה, דאינו יכול לדדות אלא נ' אמה ואם הלך יותר מנ' אמה הרי אינו בכלל מדדה אלא מפריה, והולכים בו אחרי רובא דעלמא, (אבל באינו מדדה ואין שובכים אחרים הרי הוא של בעל השובך אפי' אם הוא רחוק נ' אמה מן השובך).

רב ירמיה הסתפק מה הדין כשרגלו אחת מחוץ לנ' אמה, ועל שאלה זו הוציאוהו מביהמ"ד לרש"י לפי שהיה מטריח עליהם. וכתבו התוס' שאין הטעם משום שגבר זה אינו מצוי, שהרי מצינו דינים כאלו במשניות, אלא הוציאוהו מפני שאינו מדדה אפי' רגל אחת יותר מחמישים אמה, דכל מדות חכמים הם כך.

ואם נמצא בין ב' שובכות הרי הוא של הקרוב, ולרבי חנינא שרוב עדיף מקרוב איירי ששניהם שווים, ואיירי שהגוזל נמצא בשביל של כרמים, שאין הגוזל מדדה אא"כ הוא רואה את קינו ומהאי טעמא ליכא נמי למימר שהוא מעלמא, (וכתבו התוס' דהוי מצוי למימר ששאר השובכים יותר מנ' אמה, שרק שובכים אלו שייך לומר שמדדה ע"י הכרמים), אבל בלאו הכי אזלינן בתר רובא דעלמא, ואם יש רק ב' שובכין בתוך ל' ריס אין הולכין אחר רובא דעלמא. תוס'.

כ"ד. דם שנמצא בפרוזדור בין כותלי בית הרחם מבחוץ

(בגג הפרוזדור מן הלול ולפנים. תוס') הרי הוא טמא, שחזקתו שבא מן המקור, ואע"פ שדם העליה קרוב ודם העליה טהור, וכתבו התוס' שכאן זה קורבא דמוכח, שמן המקור אינו יכול לבוא לשם אא"כ שחתה ביותר. ולרבי חייא אמר שחייבים עליו על ביאת מקדש ושורפים עליו את התרומה דהוי דין ודאי. ורבא סבר שדין זה הוא אף אי נימא שקרוב עדיף מרוב, דכיון שדם המקור הוא מצוי דמיו רבים יותר ותידידים יותר אזלינן בתריה, וחזר בו רבא, והוכיח מרבי חייא שרוב עדיף מקרוב, ושרוב הוא דין דאורייתא אפי' ברובא דליתא קמן. תוס'. וכן הוכיח כדברי רבי זירא שאע"ג שדלתות המדינה נעולות אזלינן בתר רובא, והיינו בתשע חנויות שמוכרות בשר כשר ואחת מוכרת בשר טרף, שחתיתה שנמצאה הולכים אחר הרוב, אע"ג דליכא אלא חד רובא של אותה העיר, ואין לצרף לזה רוב טבחים שסביבות המדינה שהם ישראל, משום שדלתות המדינה נעולות, והכא נמי באשה ליכא אלא חד רובא ואזלינן בתר רובא. וכתבו התוס' שאע"פ שתי רובי זה גזירה דרבנן, היה מקום לגזור בתניות, שמא יקח מן הקבוע. ובאשה היה מקום לגזור שלא לשרוף מן הלול ולפנים אטו מן הלול ולחוץ.

חבית יין שצפה בנהר אם נמצאת כנגד עיר שרובה עכו"ם אסורה, ואם נמצאת כנגד עיר שרובה ישראל לרב מותרת אפי' נמצאת סמוך לבית עכו"ם. תוס' (כ"ג: ד"ה רוב), ולשמואל אסורה אפי' נמצאת כנגד עיר שכולה ישראל. תוס'. דשמא התגלגלה מעיר אחרת. הגמ' אומרת שאין הכרח לומר שנחלקו בדין רוב וקרוב, ד"ל שלכו"ע רוב עדיף מקרוב, ונחלקו אם מסתבר שהתגלגלה בזרם הנהר החזק שבמרכזו, או שהיתה טובעת בעיקולי – מערבולות המטביעות את מה שמגיע לשם, ופשרי' מי-הפשרת שלגים, המעכבים את מה שמגיע לשם.

המוצא חבית יין בכרם ערלה היין מותר בשתיה ואין חוששים שהוא ערלה, ואף אי קרוב עדיף מרוב, הכא אין דרך הגנב להצניע סמוך למקום הגניבה שמא ימצאוהו הבעלים, (ואי רוב עדיף מותר, שאע"פ שרוב היין אסור, מ"מ רוב גנבי ישראל. תוס'). אמנם ענבים אסורים באכילה, דדרך להצניעם קרוב.

המוצא נודות יין בין גפנים של ישראל היין מותר בשתיה (וכתבו התוס' דהכא הוי קורבא דמוכח), ולרבי חנינא איירי שרוב שופכי היין לנוודות הם ישראל, אמנם בנוודות קטנים חוששים שהם של עוברי דרכים, אא"כ יש עמהם נודות גדולים, שאז י"ל שהניחום כדי להשוות את המשא.

הרחקת אילן מן העיר

כ"ד: שיעור ההרחקה – הבא ליטוע אילן צריך להרחיקו מן העיר כ"ה אמה, משם נוי העיר שיהיה מרחב פנוי לפניו, וחרוב ושקמה שענפיהם מרובים יש להרחיקם מן העיר נ' אמה, ולאבא שאול כל אילן סרק יש להרחיקו נ' אמה מפני שהוא גנאי לעיר.

ואף שלרבנן יש להשאיר סמוך לעיר אלף אמה מגרש ואלף אמה שדה, ואין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה, מתנני' כר"א שמתיר לעשות שדה מגרש או מגרש שדה דס"ל שאין האיסור אלא בערי הלויים, ובכ"ה אמה הסמוכים לעיר אסור משום נוי העיר, או דמתנני' כרבנן ואין האיסור אלא בזרעים, אבל אילנות מותר, ובכ"ה אמה הסמוכים לעיר אסור. וכבר מצינו חילוק בין אילן לזרעים, שקרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה, אם נזרע רובו דינה כגינה שאין הקיפה לדירה

ואסור לטלטל בתוכו, ואם ניטע רובו דינו כחצר שלפני הבתים שהקיפוה לדירה ומותר לטלטל בו.

אם צריך לשלם לבעל האילן-

אם האילן קדם לעיר צריך לקוצצו, אך נותנים לו דמים, ואין יכול בעל האילן לבקש שישלמו לו לפני שיקוצץ, משום ד"קדירה דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא" שכל אחד יסמוך על השני שישלם, ובעל האילן נח לו להשאירו, לפיכך יקוץ ואח"כ יגבה מעותיו בבי"ד. וכתבו התוס' שאף שצריך לקוץ אף בלי הדמים, מ"מ פעמים שלא ישמע אם לא ידע מי ישלם לו. עוד כתבו דאם האילן קדם אין לחוש אם לא יקוצץ, כיון שסמך בהתר.

ואם העיר קדמה צריך לקוצצו ואינו מקבל דמים, ואף שהנטע אילן סמוך לבור בעל הבור לשלם אף שהבור קדם, שאני הזיקא דרבים מהזיקא דיחיד.

ובספק מי קדם צריך לקוצצו ואין נותנים לו דמים. ואף שבבור אם יש ספק לא קוצצים, התם אם האילן קדם לא יקוץ ועל כן כשבא לקוץ צריך ראייה, אבל הכא כיון שאף כשנטע כדין קוצצים ממילא אף בספק קוצצים, ולגבי הממון עליו להביא ראייה.

הרחקת גורן-

הבא לעשות גורן קבוע צריך להרחיקו מן העיר נ' אמה כדי שלא יזיק שהמוץ שיצא בזריה מוזק לבני העיר ומייבש את הזרעים, וכן הבא לעשות גורן בתוך שלו לא יעשה אא"כ יש לו נ' אמה לכל רוח, וכן ירחיק נ' אמה מנטיעות חבירו, ומנירו (-הרישה שחורשים בקיץ וממתנים מלזרוע עד החורף כדי שימותו שורשי העשבים) מפני שעושהו גלל שמרבה את הזבל יותר מדאי ושורף את הזרעים, ומדלועיו וקישואיו מפני שהאבקה מייבשתם.

אביי מבאר סיפא דמתני' שאם בא לעשות גורן שאינו קבוע, והיינו שאינו זורה ברחת, צריך להרחיקו מנטיעותיו של חבירו ומנירו בכדי שלא יזיק פחות מנ' אמה.

כ"ה. הרחקת דברים שיש להם ריח רע- מרחיקים

נבילות קברות ובורסקי נ' אמה מהעיר, ואין עושים בורסקי אלא במזרח העיר מפני שבדרך כלל הרוח המזרחית חלשה ואינה מביאה את הריח לעיר, ובתוס' כתבו שהרוח המערבית תרחיק את הריח מן העיר, וכמו שמצינו שהישן למזרח הגורן דמו בראשו, מפני שהרוח מכניסה את הקש בחוטמו, ולר"ע מותר גם בצפון ודרום, וצריך להרחיק

נ' אמה, אבל במערב אסור מפני שהיא תדירה בהשראת השכינה, וכדלהלן.

מקום שכינה-

לרבי אבהו **שכינה במערב** ולכן נקרא "אוריה" בלשון לע"ז והיינו שהשכינה במערב ופניו למזרח נמצא המזרח אדיר, וי"מ שאוריה היינו מערב. וכן לריב"ל שכינה במערב, וכדכתיב "וצבא השמים לך משתחווים" שהשמש והירח העומדים במזרח משתחווים למערב" ואף שבלילה משתחווים למזרח, אין ללמוד אלא ממה שאנו רואים. תוס'. ולרב אחא בר יעקב אין משם ראייה, דשמא הם משתחווים למזרח והולכים לאחוריהם. (ואין ללמוד ממה שהשכינה בבית המקדש היתה במערב, די"ל שהשכינה בכל מקום, ומ"מ ארון וכפורת חייבים להיות רק במקום אחד, ולריצב"א אף שקודש הקדשים היה במערב, הארון היה במזרח קודש הקדשים. תוס').

ולרב אושעיא **שכינה בכל מקום** (ששלוחי המקום מחזירים שליחותם לומר עשינו שליחותך למקום שמשם נשתלחו דאף שם השכינה שרויה), וכן ס"ל לרבי ישמעאל (דכתיב "ומלאך אחר יוצא לקראתו"). ורב ששת (שהיה מאור עיניים ואמר לשמשו שיעמידו להתפלל לכל צד, חוץ ממזרח שאע"פ שגם שם יש שכינה, מ"מ עובדי ע"ז מתפללים לשם). וס"ל לרבי ישמעאל, ודלא כברייתא שאומרת שצריך להתפלל לכיוון ירושלים, דכתיב "והתפללו אליך דרך ארצם". תוס'.

יערוף כמטר לקחי וכו' הגמ' דורשת פסוק זה על ד' רוחות שכמו שא"א לעולם בלא רוחות, כך א"א לעולם בלא תורה.

רוחות- ד' רוחות מנשבות בכל יום, ורוח צפונית מנשבת עם כולם, ואלמלא כן אין העולם יכול להתקיים, ורוח דרומית קשה מכולם, ואלמלא מלאך מעמידה היתה מחריבה את כל העולם. רוח מערבית באה מעורפו של עולם י"מ מחוזקו של עולם, וי"מ מאחוריו של עולם (ונקרא אחר משום ששכינה במערב ופניה למזרח, ולמ"ד ששכינה בכל מקום נקרא מערב אחר מפני שהשכינה בביהמ"ק במערב ופניה לישראל משתחווים במזרח. תוס').
רוח צפונית מוזילה את הזהב מפני שמוחממת ומביאה שרב ומגיע רעבון לעולם. רוח מזרחית מסערת את כל העולם והיינו כשהיא באה לפורענות, אבל בסתמא היא נוחה מכל הרוחות. רוח דרומית מביאה מטר ומגדלת עשבים, ומיום שחרב ביהמ"ק לא באו גשמים מרוח דרומית (ואין הגשמים יורדים מאוצר טוב), וכשהמטר יורד בזעף הוא בא מרוח מזרחית.

כ"ה: סדר מהלך החמה בעולם - לר"א העולם כאכסדרא שאינו מוקף בצד צפון, וכשהחמה מגיעה לצפון מערב היא נכפפת ועולה מעל הרקיע ומהלכת ברוח צפונית. ולרבי יהושע העולם מוקף מכל צידיו כקובה, והולכת ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לצפון וכשהחמה מגיעה לצפון מערב היא מקיפה וחוזרת מאחורי הכיפה דרך חלון, שמהלך החמה ביום הוא דרך דרום אפי' ביום קצר, ובליילה דרך צפון אפי' בליילה קצר, ומזרח ומערב לפעמים החמה מסבבת בליילה, כשהימים קצרים, והחמה יוצאת מצפון מזרח ושוקעת בצפון מערב, ולפעמים מהלכת ביום, כשהימים ארוכים, יוצאת בדרום מזרח ושוקעת בדרום מערב, ומהלכת בליילה ג' רוחות, דכתיב "הולך אל דרום וכו'".

הרוצה שיחכים ידרים, והרוצה שיעשיר לרב יצחק יצפין, ולרבי"ל ידרים, והיינו שיצדד אצדויי מעט לצד דרום, דהא ס"ל ששכינה במערב. ובבל שהיא לצפונה של א"י יתפללו לצד דרום לצד ירושלים, דכתיב "והתפללו אליך דרך ארצם".

שיטת רבי יוסי בחדלל ודבורים נתבארה לעיל י"ח: .

הרחקת אילן מבור

שיעור ההרחקה - הבא ליטוע אילן צריך להרחיקו מבורו של חבריו כ"ה אמה, וחורב ושקמה ששורשיהם מרובים יש להרחיקם נ' אמה, והרחקות אלו הם בין אם האילן גבוה מהבור שאז השורשים יורדים למטה ומזיקים לבור, בין אם הוא נמוך מהבור שאז השורשים מרפים את הקרקעית של הבור, ובין אם הם באותו גובה.

אם צריך לשלם - אילן ובור הסמוכים יותר מהשיעור הנ"ל, אם הבור קדם יקצוץ את האילן וישלם עבורו דכיון שנטע ברשות, ואין האילן מזיק אלא אחרי זמן מרובה, לא חייבוהו חכמים לקוץ בלא דמים, בשביל הזיקא דיחיד, ואם האילן קדם או שיש ספק מי קדם לא יקצוץ.

שיטת רבי יוסי בהרחקת נזיקין שאף כשהבור קדם לא יקצוץ, שזה חופר בתוך שלו, וזה נוטע בתוך שלו. והלכה כרבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו. ומודה רבי יוסי שאם הוא מזיק בגרייה דיליה צריך להרחיק, וכגון אדם שגר בעליה ונוטל דינו ונופלים המים מידו ממש על התחתון, (אבל אי פסקי והדר נפלי לא הוי גרייה דיליה).

ועל כן כותשי שזמשמין שהבית מתנווד מכח הכאתם צריכים להתרחק מן הבית, כפי השיעור שהמכסה שעל הכד מתנווד, לרש"י היינו כד המונח על החומה, ולתוס' היינו שהבנין מתנווד כמו שמתנווד מכסה כד האחוז ביד אדם. עוד כתבו התוס' שאע"פ שבונה הבית היה עני, וא"כ סמכו בהתר דלא היה להם לחשוב שיעשיר ויבנה בית, מ"מ כיון דהוי גרייה דיליה צריכים להרחיק, כיון שאין תשמישם קבוע כ"כ, ואמנם ברפת בקר ותנות של נחתומין אם סמכו בהתר א"צ להרחיק, כיון דתשמישם קבוע.

כ"ו. חיוב במזיק ע"י זיקא

המנפץ פשתן והנעורת עפה ומזיקה, לרבינא לא חשיב גרייה דיליה כיון שהרוח היא מעיפה את הנעורת, ואף שהמזיק ע"י גץ שיצא מתחת הפטיש חייב אע"פ שהרוח מוליכתו, שאני התם שהוא מעונין שהגץ יצא החוצה כדי שלא ישרוף את ביתו. ולמרימר המנפץ חייב, וכמו שמצינו לגבי שבת שהזורה רוח מסייעתו חייב, ורבינא ס"ל דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל בנזיקין גרמא פטור, ומרימר ס"ל דמ"מ גרמא בנזיקין אסור.

והקשו התוס' למה אינו חייב מטעם אש, דהא איירי הכא ברוח מצויה, ות"י ר"י שרק כאשר הוא עשה אש והרוח הוליכתה והזיקה חייב, אבל אם הרוח עשתה את האש פטור, דהוי כליבה וליבתו הרוח, ובגץ שיצא מתחת הפטיש הגץ יוצא ומתרחק מכוחו לבד, וחייב על מה שגומרו והולך ברוח מצויה. ואמנם כל זה לרבי יוסי, אבל לרבנן חייב להרחיק אפי' כשמזיק ע"י הרוח, כמו לעיל לגבי גורן. עוד כתבו התוס' שמחלוקת רבי יוסי ורבנן אינה לענין חיוב הרחקה, אבל לענין תשלומין לא פליגי, ולהכי לא מצי לאוקמי מה שחייב בגץ כרבנן. עוד כתבו שבגמיה חייב להרחיק אפי' לרבי יוסי משום שפעמים קופצת בזמן הנחת הסולם. ועוד י"ל שבעלי חיים המירי מרוח.

הרחקת אילן משדה חברו

שיעור ההרחקה - הבא ליטוע גפנים או שאר אילנות צריך להרחיקם משדה חברו בין שדה לבן בין שדה אילן ד' אמות, כדי עבודת הכרם שכשיחרוש לא יצטרך להנסט לשדה חברו, והני מילי בא"י אבל בבבל שמחרשתם קצרה ד' בב' אמות (ובדורא דרעותא בעינן ד"א, משום שהיתה להם מחרישה כמו בא"י. תוס'). וכן באילן הסמוך לאילן או גפן הסמוך לגפן, אבל הבא ליטוע אילן ליד גפנים צריך להרחיקם יותר, מפני שהציפורים יושבות על העצים ומזיקות את הענבים, וכתבו התוס' שדין זה הוא דווקא כשנטוע אילן, ולא כשנטוע זרע, דזה אינו גרייה דיליה. (ורבא בר רב חנן לא רצה לקצוץ בעצמו משום שאסור לקצוץ דקל שעושה קב פירות, והא דאיתא במתני' קוצץ ונותן דמים, י"ל דאיירי באילן סרק, או שמכחישים יותר מדאי.

תוס'. ורבי חנינא אמר שבנו מת בגלל שקצץ תאנה, ואמר לרב יוסף שהוא יקצוץ).

לרש"י (י"ח). נקט הכא גפנים לומר שאין איסור כלאים אם יש גדר באמצע, והתוס' הק' דהכא איירי בגפנים הסמוכים לגפנים, ועל כן כתבו דנקט גפנים וכל אילן דלא נימא שרק בגפנים צריך ד"א כמו לענין כלאים.

ואם יש גדר כל אחד יכול לסמוך אילנו לגדר, ואם השורשים יוצאים לשדה חבירו רשאי בעל השדה שיצאו לתוכה השורשים לקוצצם עד עומק ג' טפחים כדי שלא יעכבו את המחרישה, ואם בעל השדה חופר בור שיח ומערה יכול לקצוץ את השורשים כפי הנצרך לחפירת הבור, והעצים שלו.

כ"ו: קציצת שורשי אילן של אחר - רב הונא בריה דרבי יהושע קצץ את שורשי הדקלים שהיו לרב פפא בסמוך לשדהו, ואמר שעושה כך מפני שבא לחפור שם, ואמר לו רב הונא שמיצר של יחיד שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו, וכן היה יכול לומר לו שמחוזן לט"ז אמה אינו יכול לקצוץ שאע"פ שהשורשים מתפשטים כ"ה אמה, אינם יונקים אלא בט"ז אמה. רש"י.

והתוס' מבארים שבני רה"ר החזיקו לעבור בגבול שדהו של רב הונא, וברשותו החזיקו, ולשם היו יוצאים השורשים של רב פפא, ורב הונא חפר שם וקצץ את השורשים, וטען לו רב הונא שכיון שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו, וממילא אסור לו לקצוץ את השורשים, ואמר רב הונא שיכל לומר לו שכיון שנשאר ט"ז אמה למעבר הרבים אין בזה משום מיצר שהחזיקו בו רבים. ובאופן אחר ביארו התוס' שהגדון היה למי שייכים השורשים, ואמר רב פפא שאף שאין לו חזקה כרבים שהחזיקו במיצר לענין למנוע את הקציצה, מ"מ אין זה סיבה שלא יהיו השורשים שלו, ורב הונא יכל להשיב לו שאין השורשים של בעל האילן אלא בתוך ט"ז אמה.

שיעור יניקת שורשי אילן ונפקא מינא לכמה דינים

שיעור היניקה לדין מעילה בהקדש - שורשי אילן של הדיוט שנכנסו לתוך קרקע של הקדש, או של הקדש שנכנסים לשל הדיוט, אף שאסור להנות מהם מדרבנן, אין בהם מעילה אם נהנה. הגמ' רוצה לפשוט מהרישא שהשורשים שנכנסים לרשות חבירו הם של בעל האילן ולא של בעל הקרקע, והגמ' אומרת דא"כ בסיפא מבואר שהם של בעל הקרקע, ועסקינן בגידולים הבאים לאחר מכאן וסבר שאין מעילה בגידולים, וא"כ אין ראייה מכאן של מי השורשים, והא דלא אשמועינן שאף שורשי הקדש בשדה הקדש אין בהם מעילה, משום דאתא לאשמועינן שאין נהנין אפי' שאין הכל של הקדש.

תוס'. ור"ח מפרש שאפשר לפשוט שהשורשים הם של בעל האילן, דאל"כ ליתני ברישא של הקדש בשל הקדש, והגמ' באה לבאר את הסיפא, ששל הקדש שנכנסו לשל הדיוט אין בהם מעילה, כיון שאין מעילה בגידולים. ולרבינא לא קשיא מפני שיש חילוק בין תוך ט"ז אמה דאזלינן בתר אילן, לחוץ מט"ז אמה שאם יצאו ט"ז אמה לתוך של הדיוט אין מועלין בהם.

שיעור היניקה לדין ביכורים - אילן הנמצא בתוך ט"ז אמה למיצר לעולא גזלן הוא מפני שיונק משדה חבירו, ואין מביאים ממנו ביכורים רש"י כתב שא"צ להביא ביכורים, דבעינן "אשר תביא מארצך". והתוס' כתבו הטעם שאין מביאים גזל על המזבח. ולרב דימי כך סובר גם ריו"ח (כ"ז:), ולרבין ריו"ח סובר שבין אילן הסמוך למיצר ובין אילן הנוטה לרשות חבירו מביא ביכורים וקורא, שע"מ כן הנחיל יהושע את הארץ שהתנה עמהם שלא יקפידו על כך. רש"י. חשיב "מארצך". תוס'. רש"י כתב שנוטה היינו נופו, והתוס' הביאו מדבריו דאיירי בשורשים.

אף לעולא יש שורשים עד כ"ה אמה, ומ"מ אינם מכחישים בקרקע אלא ט"ז אמה (כ"ז:).

וכתבו התוס' דהלכה כרבי יוסי שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו, ועולא ס"ל כרבנן, והא דבעו רבנן רק ד' אמות היינו היכא דמפסיק צונמא.

שיעור היניקה לדין חרישה בערב שביעית

עשר נטיעות המפוזרות בבית סאה לאורכו ולרוחבו בשוה מותר לחרוש עבורם עד ר"ה של שביעית, מפני שהם צריכים את כל הבית סאה, והלכה למשה מסיני היא. (ופחות מעשר נטיעות א"צ חרישה כ"כ, ויותר מ"ל אין חורשים לפי שעומדים ליעקר. תוס'). ובית סאה הוא חמישים אמה על חמישים אמה, ולפי החשבון יוצא שלכל אילן יש מאתים וחמישים אמות מרובעות, וזה דלא כדברי עולא שאילן יונק ט"ז אמה לכל רוח, והיינו ל"ב אמה על ל"ב אמה, שזה יוצא אלף וכ"ד.

כ"ז: ג' אילנות גדולים היונקים יותר מנטיעות, ומפוזרים בבית סאה לאורכו ולרוחבו בשוה, אף שהם של ג' בני אדם נחשבים שדה אילן שמותר לחרוש את כל הבית סאה בשבילים בערב שביעית עד עצרת, דאילו שדה לבן מותר רק עד הפסח, ואם הם מפוזרים יותר אין חורשים מפסח עד עצרת אלא תחת האילן וחוצה לו כמלוא אורה וסלו, ולפי שיעור זה לכל אילן יש שמונה מאות ושלושים ושלושה ושליש אמה, ודלא כעולא, ואין לומר דלא דק, דהא הוי קולא לפוטרו מביכורים. הגמ' מבארת ששיעורו של עולא הוא בעיגול, וריבוע של אלף וכ"ד אמה יוצא שבע מאות שישים ושמונה בעיגול (שהרי המרובע יתר על

לשורשים שבחו"ל, וטעמא דרבי משום שמעל הקרקע הגזע חוזר ונעשה אחד, ונחלקו אם גם היניקה מתערבבת או לא.

קציצת ענפי אילן

בענפים הנוטים לשדה חבירו – אילן שענפיו נוטים לשדה חבירו, יכול בעל השדה לקצוץ מלא המרדע ע"ג המחרישה שלא יעכבוהו להוליך מחרשתו שם, ובחרוב ובשקמה שצילם מורוה ומזיקים לשדה יכול לקצוץ כל מה שנוטה לשדהו, ולאבא שאול ה"ה בכל אילן סרק, ובנוטה לתוך בית השלחין כל אילן יקצוץ כל מה שנוטה מפניו שהצל מזיק לבית השלחין.

בענפים הנוטים לרה"ר – אילן הנוטה לרה"ר לת"ק קוצץ את הענפים התחתונים כשיעור שיוכל לעבור שם גמל ורוכבו. לר"ל דין זה הוא לר"א הסובר שמותר לעשות חלל תחת רה"ר אם יכולה עכשיו להלך שם עגלה טעונה אבנים אע"פ שיתכן שתלעיע אח"כ, ולר"י ח"אף לרבנן שאין עושין חלל תחת רה"ר היינו שמא הכיסוי יתלעיע ולא ידע מכך, אבל כאן יכול לקצוץ כל ענף שיגדל.

לרבי יהודה די בשיעור שגמל טעון פשתן או חבילי זמורות יעבור שם, ואם יצטרך לעבור שם גמל ורוכבו יכול להתכופף.

לרבי שמעון יקצוץ כל מה שנוטה לרה"ר מפני אהל הטומאה שמה יפול כזית מת מתחת האילן ויאהילו הענפים על עוברי הדרכים ויטמאום, ואין החשש שמה יזרוק לשם עורב טומאה, דא"כ סגי בדיחלולי בעלמא, לרש"י היינו לחתוך ענף אחד מכל שני ענפים, כדי שהטומאה לא תיעצר שם, ור"ח מפרש דדחלולי היינו עץ בצורת אדם המבריא את העופות, דחיישנן שמה כשיברח העוף ישאיר שם את הטומאה.

העיגול רביעי), ונמצא שעולא הוסיף חצי אמה שההפרש הוא ס"ה אמות מרובעות, שהם חצי אמה על ק"ל אמה, שהם מקיפים את הל"ב אמה על הל"ב אמה, ונמצא יניקת האילן ט"ז וחצי אמה, ולא דק לחומר, (אך באמת גם מעל ט"ז אמה פעמים אינו מביא ביכורים. תוס'). ואמנם כיון ששיעורו של עולא הוא בעיגול שיעור ההפרש הוא שני שלישי אמה, ולא דקדקה הגמ' בזה, ויש גורסים תרי תילתי. וע"ע בתוס' מה שביארו, ואכמ"ל.

שיעור היניקה לדין ביכורים בלוקח אילן – לעולא אינו מביא ביכורים אם הוא סמוך ט"ז אמה למיצר, ולפי דבריו הא דתניא שהקונה אילן וקרקעו מביא ביכורים וקורא, איירי בקנאו עם ט"ז אמה שסביביו. ואם קנה ג' אילנות קנה עמם קרקע בשיעור זה, ומביא וקורא, ואם נופם יותר מט"ז אמה קונה תחתיהם וחוצה להם כמלוא אורה וסלו. תוס'. ובב' אילנות מביא ואינו קורא ולר"מ קנה קרקע ומביא וקורא. ואף שלמ"ד קנין פירות כקנין הגוף הקונה קנין פירות מביא וקורא, שאני הכא שאם יתייבש האילן מיד אין הקרקע שלו, ועוד שהרי אינה קנויה לו לשטוח בה פירות. תוס'.

והא דתניא שקרקע כל שהוא חייבת בביכורים איירי בחיטים שהרי כל ז' מינים חייבים בביכורים. ואף שחיטה יניקתה ג' טפחים כדאשכחן לענין כלאים, מ"מ עיקר יניקתה אינו אלא כנגדה. תוס'. (וכן קרקע כל שהוא חייבת בפאה, וכותבין עליה פרוזבול, וקונים מטלטלין אגב קרקע זו שאם קנה את הקרקע בכסף שטר או חזקה, קונה אף את המטלטלין אע"פ שמטלטלין אינם נקנים בכסף אלא במשיכה. ואין לגרוס ובידיו שאין וידיו אלא במעשר ואינו תלוי בקרקע, אבל התוס' כתבו שבירושמי מבואר שאף לידיו צריך קרקע).

פרוזבול הוא תקנת הלל שלא ימנעו מלהלוות מפני השביעית, ויעברו על "השמר לך וכו'" וגופו של פרוזבול הוא "מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינים שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה", ומקומין לה בשביעית בזמן הזה שהיא דרבנן. ולא תיקן הלל פרוזבול אלא כשיש ללווה קרקע, דלווה בלא קרקע לא שכיחא רש"י. ופירש רשב"ם דהא דמהני קרקע כל שהוא מפני שאין אונאה לקרקעות והוי כמשכנו על הכל, והתוס' הקשו דביטול מקח יש בקרקעות ביותר מפלגא, ועל כן פירשו הטעם מפני שיכול לגבות ולחזור ולגבות. עוד כתבו שעצין נקוב כותבין עליו פרוזבול, אע"פ שיכול לכלותו, דלא פלוג רבנן במקרקעי.

כ"ז: יניקת אילן שמקצתו בארץ ומקצתו

בחו"ל – לרבי טבל וחולין מעורבים זה בזה ואין סומכין על הברירה לומר שרק אלו הגדלים לצד הארץ חייבים, ולרשב"ג הולכים לפי מקום הגידול, ונחלקו אם יש ברירה. הגמ' מבארת שלעולא שהאילן יונק ט"ז אמה, וא"כ אף אילן שכולו בחו"ל והוא בתוך ט"ז אמה הוא יונק מא"י, איירי שיש הפסק צונמא בין השורשים שבא"י

חזקת הבתים:

באיסוף שהוא מביאם לביתו. ולר"ח סדר המשנה הוא תבואה בתשרי זיתים בשבט ותאנים באב, והיינו חזקה בשנה אחת, שהשנה מתחילה בתשרי.

מקור דין חזקת ג' שנים

ילפוטא משור המועד-

הולכי אושא אמרו שחזקת ג' שנים לומדים משור, שכמו ששור ע"י ג' נגיחות נהפך מתם למועד, כך ע"י ג' שנים יצאה הקרקע מרשות מוכר לרשות לוקח.

ואף ששור אינו חייב נזק שלם עד **נגיחה רביעית**, אין הטעם משום שאינו מועד אלא בנגיחה רביעית, דבשלישית נעשה מועד אלא שאין לו על מה לשלם. והא דפליגי אב"י ורבא אי איירי קרא אף בנגיחה רביעית, משמעות דורשין איכא בנייהו, אבל לכו"ע אינו חייב נזק שלם אלא בנגיחה רביעית. ולהר"י עזרא נחלקו אם חייב כשנגח את הנגיחה הרביעית ביום השלישי. תוס'.

כ"ח: ומ"מ חזקה שאין עמה טענה שאינו טוען שקנאה, אלא שלא אמר לו אדם דבר מעולם, אינה חזקה, ולא אמרינן דהוי בחזקת שלא ימחה עוד כי כבר מחל לו, או דאיירי כשטוען שקנה מאחר שקנה מהבעלים, והוא לא ראה שהמוכר קנה מהבעלים או שדר בה אפי' יום אחד. תוס'. דמה שאחר ג' שנים הקרקע ברשות המחזיק הטעם הוא דשמא טענתו שקנאה נכונה, ואז חזקת ג' שנים מעמידה את הקרקע ברשותו, אבל אם הוא לא טוען למה שאנחנו נטען עבורו, וכתבו התוס' דסוגיא דהכא כמו"ד ליעודי תורא, ואמנם הולכי אושא שייכים גם למ"ד ליעודי גברא, שע"י ג' התראות נעשה מועד, ועוד שהרי גם למ"ד ליעודי גברא חייב נזק שלם בנגיחה רביעית, כיון שהודיעוהו ג"פ שנגח וחייב לשמור שורו, דחיובא דשור תלוי במה שהוחזק ליגח.

ומ"מ **מחאה שלא בפניו** אלא אמר בפני עדים דעו שפלוני מחזיק בקרקע שלי בגזילה הוי מחאה, ואע"פ שבשור בעינן "והועד בבעליו" וההעדאה שהיא התראה לשמור שורו, היא כמו המחאה שהיא התראה לשמור את השטר והראיה, יש לחלק, כשהעדאה באה לחייבו ממון ולכן צריך בפניו כדי שיוכל להכחיש או להגים את העדים, אבל המחאה אינה אלא כדי שישמור את השטר, וזה מועיל אפי' שלא בפניו דהכא חברא חברא אית ליה עד שגייע הדבר לאוזניו, ויהר בשטרו. וכתבו התוס' שלהו"א כמו שהעדאה שלא בפניו לא מועילה, א"כ לא אמרינן קלא אית ליה, ה"ה מחאה לא תועיל, ונקט מחאה ולא חזקה כי חזקה נשמעת יותר מהעדאה. ומשני שיש קול גם למחאה וגם להעדאה, ומ"מ אף ששמע באלף עדים שהועד שורו גזה"כ דבעינן העדאה בפניו.

ואף לר"מ שמחייב בקירב נגיחותיו לא מהני חזקה ע"י שיאכל ג"פ ביום אחד ג' תאנים שכל אחת התבשלה אחרי הקודמת, דבנגיחה כל נגיחה נפרדת מהנגיחה

חזקה בקרקעות

כ"ח. אלו דברים צריכים חזקה ג' שנים שלימות- בתים בורות שיחין ומערות מערות שובכות מרחצאות ובית הבד, ובית השלחין שעושה פירות תדיר בגלל ההשקיה, והעבדים, וכל דבר שהוא עושה פירות תדיר, כל אלו צריכים חזקה ג' שנים, ובעינן באלו חזקה מיום ליום דבעינן שיחזיק ג' שנים בכל הראוי לצאת ממנה באותם שנים. ואם החזיק בהם ג' שנים שלימות וערערו הבעלים, והמחזיק טוען שקנאה ואבד שטרו מועילה החזקה.

חזקת שדה הבעל- שגדילה ממי הגשמים ואינה עושה פירות אלא פעם אחת בשנה, לרבי ישמעאל אם החזיק ג' חודשים בסוף שנה ראשונה שיש הממהרים לזרוע אז, וג' חודשים בתחילת שנה שלישית, וי"ב חודש בשנה האמצעית, הוי חזקה שאין אדם רואה את חבירו זורע את שדהו לאכול פרי העשוי לשנה שלימה ושותק. ולר"ע מספיק חודש בסוף ראשונה וחודש בתחילת שלישית וי"ב חודש בשניה.

וכתבו התוס' שמר"ש משמע שצריך גם לזרוע וגם לקצור בג' חודשים ראשונים, והקשו א"כ למה לא מספיק שזרוע ויקצור ג"פ בט"ו חודשים, ותי' דבעינן אכילה חשובה של י"ב חודשים באמצע, (ואספסתא מספיק ג' אכילות של ג' חודשים כיון שזה הזמן שלה). ושיטת התוס' שבג' חודשים ראשונים מספיק או זריעה בלא קצירה, או קצירה של מה שזרע הראשון, ובג' חודשים אחרונים מספיק זריעה (ולר"ע מספיק שיגדל ברשותו קצת והיינו חודש אחד), אמנם בג' חודשים אלו אין מספיק שזרוע יום או יומיים, אלא צריך שיאכלה שחת, ומה שמצינו (ל"ו) שאכילת שחת אינה חזקה, היינו כשאינה חוזרת לבוא, דאינו חזקה כדמחזקי אינשי, אבל אם אכלה באופן שאינה מתקלקלת הוי חזקה. ובשדה אילן שייך שבאותם ימים יזמור ויעכב את העצים לעצמו, או שינעול ויגדור ולא יניח לאדם להכנס לשם, דאי איכא גם זריעה מהני, אע"פ שנעילה לבד אינה חזקה.

חזקת שדה אילן- כיון שפירותיה נלקטים לפרקים (ולא בפעם אחת כשדה לבן) א"צ ג' שנים, ואם כנס את תבואתו - יין, ומסק את זיתיו, וכנס את קייצו - תאנים, שעשאן קציעות והכניסם לבית, הוי חזקה כאילו הן ג' שנים. וביארו התוס' את סדר הדברים שאע"פ שעיקר יובש התאנים הוא לפני בצירת הענבים, מ"מ קציצת התאנים היא אח"כ, או שבאמת הלקיטה היא לפני הבצירה, אך הלקיטה אינה חזקה מפני שמייבשים את התאנים במקום שגדלו, ואין החזקה אלא

בעיר אחרת י"ל אדרבה שגם החזקה אינה חזקה, שהרי אינו צריך לבוא מעיר אחרת למחות). תוס'. מועילה, ואינו יכול לטעון שלא נזהר בשטר כיון שלא שמע על המחאה, דחברא חברא אית ליה וכו'.

ג' שנים רצופות

מלבד מה שצריך ג' שנים מיום ליום ולא מקוטעות, צריך שאותם הימים יהיו רצופים ולא מפוזרים, דאל"כ יטען הבעלים הראשונים שבזמן שלא השתמש גילה דעתו שהקרקע אינה שלו, ולכן לא מוחה.

ואמנם במקום שיש שנוהגים לרוע שנה ולהוהיר

שנה כדי שלא להכחיש את הקרקע הוה חזקה דהא אחזיק כדמחזקי אינשי, ואמנם שנה שהובירה אינה עולה לחשבון ג' שני חזקה, וצריך לשמור שטרו יותר מג' שנים, ואין הבעלים הראשונים יכול לטעון שלא מוחה מפני שראה את השדה ריקנית, כי יטען המחזיק שאע"פ שלא זרעה היה עושה בה ניר שלאחר הקציר, והיה עליו להבין שלא זרעה משום שלא היה משתלם לו לשכור שומר לשדה אחת שהיא עומדת בין שדות בורות כמוותה, או כד' שתעשה יותר בשנה הבאה.

אם צריך עדים גם על הלילות

המחזיק בבתים צריך עדות גם על הלילות (אבל בשדה וכד' א"צ, מפני שאין דרך לעשות בהם מלאכה בלילה), ואין הבעלים הראשונים יכול לטעון שלא מוחה מחמת שראה שאינו דר בה בלילה, ובזה גילה דעתו שהיא אינה שלו, דאיירי כגון שיעידו השכנים גם על הלילות, או שהעדים שכרו את הבית, ומעידים שדרו שם ביום ובלילה, ואיירי שכסף השכירות אצלם והנדון הוא למי צריכים לשלם, דאל"כ הוה נוגעים בעדותם, משום שצריכים לשלם לבעלים הקודמים, ואע"פ שיכולים לטעון ששילמו ושבעות הסת לא נתקנה בזמן הגמ', אין כאן מיגו מפני שיראים שהמחזיק יזכר בדין, ויתבע מהם לשלם פעם שניה. תוס'.

למר זוטרא אם הבעלים רוצה עדים גם על הלילות

טענתו טענה אבל אנוח לא טוענים לו, ופשיטא ליה למר זוטרא שאע"פ שצריך ג' שנים רצופות, א"צ להביא עדים שיעידו בפירוש על הימים והלילות, דבסתם אמרינן שהיה דר גם בלילות, ורק אם טוען המערער ברי שלא היה דר בה בלילות, צריך להביא עדים להכחישו. **רשב"ם**. וכן תי' התוס' על קושית ריב"ם. **ולר"ת** כונת מר זוטרא שא"צ עדים על כל יום ולילה, ומספיק שיעידו שכל שעה שהיו נכנסים ביום ובלילה היו רואים אותו בביתו. **ור"ח פ"י** שמר זוטרא מדבר על הענין הקודם שהשוכרים נוגעים בעדות, ואמר מר זוטרא שאם המחזיק מביא עדים שטוענים שדרו בה ביום ובלילה ותובע שישלמו שכירות, ועכשיו דרים שם אחרים, נאמנים, שהרי הם לא נוגעים בעדות, ואם הם טוענים שדרו ושילמו למחזיק נאמנים, שהרי יכלו לטעון שלא דרו בבית.

הקודמת, וכאן ג' כ' צריך שהפרי השני לא יהיה בזמן אכילת הפרי הראשון, ואף בצלף שאכלו ג' ימים והרי הפרי קטן מאד בזמן אכילת הראשון. תוס'. הרי תחילת הפרי היתה כבר ביום הראשון. ואכילת אספסתא שגוזזים אותו ג' פעמים בל' ימים אינה מועילה, לפי שאכלה לפני שנגמר גידולה, ואם אכלה ג' חודשים שעקרה כל חודש וזרע אחרת, לפי הטעם של הולכי אושא צריך להועיל לחזקה, וא"כ הולכי אושא היינו רבי ישמעאל שאמר שבשדה האילן אם כנס תבואתו ומסק זיתיו וכנס קיצו הוה חזקה כמו ג' שנים.

ילפותא מאזהרת הנביא - ואין לומר שטעם חזקת

ג' שנים הוא ממה שאמר ירמיה הנביא "שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום" והיה זה בשנה עשירית למלכות צדקיהו, והזהירם לכתוב שטרות ולהחתים עדים, כיון שיגלו בשנה האחת עשרה ולא יספיקו להחזיק ג' שנים אלא שנתיים, (ולגירסת ר"ח הנביא עמד בשנה תשיעית והזהיר שבשנה י"א תילכד העיר ויאבדו השטרות ויסמכו על חזקת ג' שנים). דדילמא שנה אחת הוה חזקה ועצה טובה קמ"ל שיהא שטרו מוכן לראיה ולא יצטרך את העדים, כמו שמה ששלח לאותם שגלו עם יכניה י"א שנה לפני גלות צדקיהו "בנו בתים וישבו ונטעו גנות ואכלו את פריים" כיון שלא תצאו משם אלא אחרי שבעים שנה, היה זה עצה טובה, וכן יעץ להם "ונתתם בכלי חרס למען יעמדו ימים רבים", וא"כ אין מכאן ראיה שחזקה היינו ג' שנים.

כ"ט. ואין לומר שצריך ג' שנים משום שאדם מוחל

על פירות קרקעו לאדם האוכלם עד ג' שנים, דא"כ תחזור הקרקע ולא הפירות שהרי מחל עליהם הבעלים, ורב נחמן אמר שצריך להחזיר גם את הפירות.

ע"כ פירוש רש"י זצ"ל, מכאן ואילך פירוש רשב"ם.

ואין לומר שעד ג' שנים אין אדם מקפיד על הידיה לקרקע ללא רשותו, אבל על הפירות מקפיד, אבל אם שילש באיוולתו ושתק ולא מיחה ודאי מכרו לו, (וכל זה לרבי ישמעאל שהדבר תלוי בג' אכילות, כמו חזקה בג' נגיחות, אבל לרבנן שהדבר תלוי בשיהוי זמן אין שייך ללמוד משור המועד. תוס'). דא"כ לפי זה משפחת בר אלישיב שמקפידים אפי' על מעבר בקרקע שלהם, הוה חזקה מיד, וא"כ נתת דברך לשיעורים.

אלא טעם חזקת ג' שנים משום שבזמן זה נזהר

בשמירת השטר אבל אחרי ג' שנים אינו נזהר לשמור שטרו, אא"כ השני מוחה על החזקתו בקרקע. ואמנם גם מוחאה שלא בפניו והם בעיר אחת (שאם הם

כ"ט: ומודה מר זוטרא שאם הוא רוכל המחזר

בעירות ב"ד טוענים עבורו. **לרשב"ם** איירי שהמערער הוא רוכל, ובאופן זה מודה מר זוטרא שצריך להביא עדים על כל הימים והלילות אף אם אינו טוען זאת, דדילמא המחזיק החזיק בבית כיון שהבעלים לא מצוי בעיר, וכשחזר לעיר יצא מהבית, והבעלים לא ידע ולכן לא מחה. **ולר"ת** איירי שהעדים הם רוכלים, דאז א"צ להעיד שראו ממש שהרי אינם יכולים להעיד זאת, אלא יעידו שבחזקתו היה הבית ג' שנים ימים ולילות. **ולר"ח** אם העדים שגרו בבית הם רוכלים מספיק שיעידו הבית היה בחזקתם ג' שנים רצופות, אף שימים רבים לא היו בבית.

וחנויות העשויות לשימוש רק ביום א' צ"ע עדים גם על הלילה מפני שאין דירתם אלא ביום. וכתבו התוס' שבאופן זה מועיל אף ג' שנים שאינם רצופות, אך צריך שבסך הכל גרו שם ממש ג' שנים, לפי שבני אדם שאינם חנוונים דרים שם יום ולילה, ולא דמי לשדות ובית הבד שג' שנים כללות לילה, דשאני התם שכולם משתמשים כך בשדה ובבית הבד.

שנים שהחזיקו לסירוגין - שניים שהחזיקו ו' שנים לסירוגין בשפחה, כדי שלא יהיה חזקה לאחד על השני שאף ששותפין אין להם חזקה זה על זה, עשו כך כדי שלא תשתכח השותפות, (אבל אם אין עדים על השותפות יכול המחזיק בשנה ראשונה לטעון שהיא שלו). תוס'. אינה חזקה גם כלפי הבעלים הראשונים, אא"כ כתבו עיטדא שטר חלוקה בעדים, דקלא אית ליה ולכן אינו יכול לטעון שלא מחה משום שהחזיקו לסירוגין, שהרי השטר מוכיח שמחזיקים בדילוג מחמת החלוקה, והוי חזקה אחרי ג' שנים בשניהם יחד. וי"מ שכיון שיש לשטר קול הוי חזקה מיד, דהוי כמו שמכרו את הקרקע בפניו ולא מיחה, וי"מ דהוי חזקה אחרי ו' שנים, והרשב"ם דוחה ב' פירושים אלו. וכתבו התוס' שביטומים החמירו שעטדא לא מועילה.

מחזיק שאכל יבול כל השדה חוץ מבית רובע קנה את השדה חוץ מאותו בית רובע, ואם אותו בית רובע אינו בר זריעה, לרב הונא בריה דרבי יהושע קנאו אגב שאר הקרקע, ורב ביבי בר אבבי סובר שלא קנאה עד שיעמיד שם בהמות וישטח שם פירות, כדרך שקונים צונמא.

חזקה שיש עליה ערעור

אם הבעלים הראשונים טוען שהיה גר בשכונת גוואי בחדרים הפנימיים והיה עובר דרך החדרים החיצוניים, ולכן לא מחה, לרב נחמן צריך המחזיק לברר שהחזיק כדין, כמו שהלוקח בשטר צריך ראייה שהשטר נעשה כדין אם המוכר מערער על השטר, וכן בכל חזקת ג' שנים שהמחזיק צריך להביא ראייה. וכתבו התוס' דאיירי שיש לו עדים שהיה דר בחדרים הפנימיים, אבל בלא עדים אינו יכול לטעון כך,

שאין לעידי חזקה לדעת שלא היה המערער בבית כלל באותם שנים. וכתב הרשב"ם שכל דברי רב נחמן הם כשיש עדות שהיתה של המערער, אבל בלא עדות נאמן הלוקח אף לרב נחמן, דאי בעי אמר שלי הוא מעולם, והפה שאסר הוא הפה שהתיר. ולרבא המוציא מחבירו עליו הראיה, והמוכר הוא המוציא שהרי הלוקח מוחזק, ואין לחוש שהמערער היה גר שם כיון שלא שמענו זאת בלתי היום. והלכה כרב נחמן.

ל: המוכר לחבירו את כל הקרקעות שקנה מבי בר **סיסין**, וטוען שקרקע שנקראת "דבי בר סיסין" לא קנאה מבר סיסין אלא כך שמה וירושה היא לו מאבותיו, לרב נחמן הרי היא של הלוקח, שכיון שהיא נקראת **דבי בר סיסין** ונראים הדברים שנקראת כך לפי שקנאה מבר סיסין, ולכן על המוכר להביא ראייה שלא קנאה מבר סיסין, ואם יבא ראייה תהיה הקרקע של המוכר, דפשיטא שלא מכר לו אלא קרקעות שקנה מבר סיסין. ולרבא גם בזה המוציא מחבירו עליו הראיה, דאיירי שהלוקח מוחזק בקרקע זו. והלכה כרב נחמן.

אדם שהחזיק בקרקע ג' שנים וטוען המערער **בשוקי בראי הואי** במקום רחוק שאין השיירות מצויות, ולכן לא ידע שהחזיק ולא מחה, וטוען המחזיק שיש לו עדים שהמערער היה כאן ל' יום בכל שנה, וטוען המערער **בשוקאי הוה טרידנא** למכור ולקנות ולא ידע שהוא דר בביתו, ויש לו בית אחר שהיה מתאכסן שם, לא הוי חזקה. וי"מ שהיה טרוד בשוק ולא היה לו זמן למחות, והרשב"ם דוחה פירוש זה. וכתב הרשב"ם שדין זה הוא כשהיה במדינה אחרת, או באותה מדינה בשעת חירום, אבל במקום שהשיירות מצויות הוי חזקה, דכמו שמחאה שלא בפניו הוי מחאה דחברא חברא אית ליה, כמו כן אמרו לו שאדם מחזיק בקרקע שלו.

חזקה בטענה שהמוכר קנאה

מהמערער

המחזיק בקרקע בטענה שקנאה מפלוני, שאמר לו שקנאה מהמערער כיון שהוא מודה שהמערער היה בעלים, והמחזיק לא קנאה ממנו, אינו בעל דין.

ואפי' אם החזיק בה ג' שנים מוציאין אותה מידו דהוי חזקה שאין עמה טענה, ויחזור ויתבע את מעותיו מהמוכר אע"פ שאין עדים למערער, ואין המחזיק נאמן **במיגו** שהיה יכול לומר שקנאה מהמערער, דאף שנאמין לו ע"י המיגו שקנאה ממי שמכרה לו, עדיין אין אנו יודעים שהיא של המוכר (על פי הרא"ש), וכיון שהוא מודה שהיתה של המערער ושאינו יודע שמכרה או שהחזיק בה המוכר, הודאת בע"ד כמאה עדים.

ואם המחזיק טוען שהמכירה היתה בפניו או שראה שהמוכר החזיק בשדה אפי' יום אחד, לשיטת הרשב"ם נאמן במיגו דאי

וממילא היו חזקה שאין עמה טענה, יכול הלוך לטעון שכוונתו היתה ליותר מג' שנים ויש לו על זה עדים, ולא חשיב חוזר וטוען (אבל אי הושיב חוזר וטוען אף שיש לו עדים על שבע שנים אינו נאמן, כיון שהוא הכחישם בהודאתו. תוס'). אך צריך שיחזיק ג' שנים לפניו אותו שטר, דאל"כ מכירת השדה אין לך מחאה גדולה מזו, והיה עליו להזהר בשטר עד שיציא את השטר מיד השני ויקרענו. וי"א שא"צ עדים אלא על ג' שנים אחרונים, ואינו נראה. וכתבו התוס' שאם החזיק ג' שנים אינו נאמן במיגו שהיה אומר מינך זבינתה, כיון שכשטען לא ידע שיש למערער שטר שקנאה.

חזקה נגד עדים שהקרקע של אבותיו, ודין חוזר וטוען

ל"א. אדם שהחזיק בקרקע עם עדים, וטוען שהיא ירושה לו מאבותיו, והשני מביא עדים שהקרקע היתה של אבותיו, לרבה נאמן המחזיק במיגו שיכל לומר ממך קנייתה, ולאביו לא אמרינן מיגו במקום עדים, ואינו זוכה מכה החזקה, שהרי אין עמה טענה כי אם טענת שקר, והודה רבה לדברי אביו. וכתבו התוס' שאין אמרים שהיתה של אבותיו וקנאה מהם, ד"של אבותי" משמע שהיתה שלהם מעולם, אא"כ מפרש דבריו.

ואם חזר וטען שבאמת היא של אבותיו של השני וקנאה מהם, וכוונתו היתה שהוא סומך על קרקע זו כאילו ירשה מאבותיו לפי שהחזיק בה בשופי ובעדים, לנהרדעי אינו חוזר וטוען, ולעולא חוזר וטוען היכא דאינו סותר דבריו הראשונים לגמרי.

אך אם מעיקרא אמר של אבותי ולא של אבותיך אינו חוזר וטוען שהרי סותר לגמרי דבריו הראשונים, וכן אם טען את הטענה השניה אחרי שיצא מבי"ד אינו נאמן כיון שמכחיש קצת את דבריו הראשונים, מפני שחביריו יעצו לו לטעון כך, ור"י מסתפק מה הדין כשיצא מבי"ד וחזר, אם חוזר וטוען או לא.

ואם טען אבותי קנאוה מאבותיך נאמן אף לנהדרעי מפני שאינו עוקר דבריו הראשונים כלל, וזכה בה המחזיק במיגו שהיה יכול לטעון שקנאה ממנו, וכתב הרשב"ם שא"צ להביא עדים שאביו החזיק בה אפי' יום אחד, אמנם סתם יורש צריך ראייה שאביו החזיק בה יום אחד. ודעת התוס' שאף אם אינו יודע שאבותיו לקחוה, אם טוען שראה שדרו בה יום אחד, טוענים לו שמא לקחוה אבותיו.

וכן אם הטענה הראשונה היתה מחוץ לבי"ד אין בזה משום חוזר וטוען אפי' אם עוקר טענותיו הראשונות לגמרי, דעביד איניש שאינו מגלה טענותיו אלא בבי"ד כדי שחביריו לא יתן ליבו מה להשיב עליהם (אמנם המודה מחוץ לבי"ד בפני עדים שהוא חייב מנה לפלוני, אינו יכול לכפור בבי"ד).

בעי אמר ממך קנייתה, אבל התוס' כתבו שאינו נאמן, דמיגו למפרע לא אמרינן, שהרי כבר הודה לפני כן שלא קנאה ממנו, ורק אם טוען מעיקרא ממך קנייתה או שדר בה בפניו יום אחד נאמן, והוכיחו כדבריהם מהם דאמרינן בסנהדרין (ל"א). שאין אמנת בטענת פרוע במיגו דאי בעי קלתי, כיון שהחזיק השטר בבי"ד, אע"פ שהיתה יכולה לשורפו מקודם. וכן מבואר בשבועות (ל"ח): שאם הודה בשטר אין להאמינו בטענת פרוע מיגו שהיה אומר אתמול להד"מ. אמנם כתבו התוס' בשם רשב"א שאף שאין כאן מיגו אם יביא המחזיק עדים שהמוכר היה דר בה יום אחד נשאתר הקרקע בידו, דטענינן ללוקה, שהרי המוכר היה נאמן שקנאה במיגו שהיה טוען שהיתה שלו מעולם, ואף שהלוקה מודה שהיתה של המערער, מ"מ אמרינן מיגו.

וכתבו התוס' בשם הגאונים שהמחזיק אינו בעל דין בקרקע אלא המוכר, ובשם רשב"א כתבו שגם הוא בעל דין, דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבוא לידו.

חזקה בטענה שהמערער ידע מהמכירה

ל: המחזיק בקרקע ג' שנים וטוען שקנאה מפלוני, ומביא עדים שנמלך במערער שאמר לו לקנות את השדה, יכול המערער לטעון שהראשון גזלן, ואמר לו לקנותה כי נח לו יותר להתעסק עם הלוקה ולהוציאה ממנו בדין. ואף אם החזיק בה ג' שנים בלא מחאה אינה חזקה, דהוי חזקה שאין עמה טענה, שאף אם נאמינו שקנאה מהמוכר הוי כיש לו שטר על כך, וכיון שאין ראייה שהיא של המוכר א"כ אינה של הלוקה. לפירוש הרשב"ם איירי שאין למחזיק עדים שהמוכר החזיק בקרקע, שאם החזיק בה אפי' יום אחד טוענים ללוקה. אבל התוס' כתבו דאירי שהמערער הביא עדים שהמוכר גזלן, וא"כ אף אם יש למחזיק עדים שהמוכר החזיק בה יום אחד לא הוי חזקה.

ודין זה אינו רק לשיטת אדמו"ן שהמערער על שדה שהוא חתום על מכירתה, יכול לטעון שחתם מפני שנח לו יותר להתעסק בדין עם הלוקה, אלא אפי' לרבנן (והכי קיימא לן) דס"ל שהמערער איבד את זכותו, הכא שאני שלא עשה מעשה אלא דיבורא בעלמא, ועביד איניש דמיקרי ואמרי.

ואם טוען המחזיק שהמערער ביקש ממנו לפני הקניה שיקנה עבורו שדה זו, יכול המערער לטעון שהיה מעונין לקנותה אע"פ שהיא שלו כדי שלא לעמוד בדין ומחלוקת, ור"ח מפרש "איזנן דינאי" ששילם כדי לקנות את המריבה ולא לריב, אע"פ שהקרקע שלו.

מחזיק שטען שהחזיק בקרקע "שני חזקה" ולא שמר יותר את שטרו, והמערער טוען שיש לו שטר שקנאה מהמוכר הזה לפני ד' שנים והוא לא מכרה לו

והלכתא טוען וחוזר וטוען היכא שמכחיש דבריו הראשונים קצת אך אינו עוקרם לגמרי.

דיני הכחשה בעדות וחשש זילותא דבי דינא

אם אחד מביא עדים שהיא של אבותיו והחזיק בה, והשני מביא עדים שהחזיק בה באותם ג' שנים שהחזיק הראשון, והוי הכחשה, לרב נחמן בטלה העדות על החזקה, והקרקע בחזקת זה שהעידו שהיא של אבותיו כיון שעדות זו אינה מוכחשת, ולרבא כל העדות מוכחשת כיון שאחת הכתות פסולה לכל העדויות שבעולם. (והגמ' משייכת מחלוקת זו למחלוקת בשני כיתי עדים המכחישים זו את זו, וכדלהלן).

ממתי עד זומם נפסל - והנה לרבא עד זומם אינו נפסל אלא משעת עדותו והלאה, ודין זה הוא גם כאשר ב' העדויות היו בתוך כדי דיבור (כגניבה וטביחה ומכירה). והקשו התוס' אמאי הכא הוכחשה כל העדות. וכתבו שהגמ' (ב"ק ע"ב) מביאה ב' טעמים לדברי רבא, א' כיון שזה חידוש אין לך אלא משעת חידושו, ב' משום פסידא דלקוחות. וצ"ל דסוגיינו סוברת כהטעם הראשון וממילא הכא דלא הוי חידוש נפסל למפרע, אבל לטעם דפסידא דלקוחות אף היכא דליכא פסידא דלקוחות אינו נפסל למפרע. וריב"א מתרץ שגניבה וטביחה ומכירה הם שני דברים ובוזה אינו נפסל למפרע, אבל הכא הוי עדות אחת, מפני שאם לא החזיק בה היינו מעמידים אותה בחזקת השני.

ל"א: אם חוששים לזילותא דבי דינא בשינוי

הדין - באופן הנ"ל אם בא השני והביא ג"כ עדים שהיא של אבותיו, לרב נחמן מוציאים אותו מהקרקע ויהיה הדין כל דאלים גבר. רשב"ם. והתוס' כתבו שאם השני החזיק בה קודם מוציאים אותו ומעמידים אותה בידי המחזיק. ואין חוששים לזילותא דבי דינא שילגלו על ב"ד שסותרים את דבריהם. ואף שהקשו על רב נחמן מברייתא (נישאת ואח"כ באו עדים וכדלהלן), עבד ביה עובדא משום שכך מבואר מדברי ר"י ורשב"ג (גבי ערער וכדלהלן).

שני כיתי עדים המכחישים זו את זו כגון ששניים מעידים על הלואה ושניים אחרים מעידים שהלוה היה במקום אחר, ובוזה לא האמינה תורה לאחרונים יותר מהראשונים (אבל כשהעידו שהעדים היו עמם במקום אחר הוי הזמה לעדים הראשונים), לרב הונא שתי הכתות כשרות לעדות כל אחת בפני עצמה דאין מחזיקים פסול מספק, דאוקי גברא בחזקתיה, אבל אין מצרפים ב' עדים אחד מכל כת, וכן מבואר מדברי רב נחמן הנ"ל, שאם רב נחמן מכשיר באותה העדות, כ"ש בעדות אחרת, (ומה שאמר רב נחמן (כתובות י"ט) ששטר שיש תרי ותרי אם החותמים היו אנוסים או קטנים או פסולי

עדות, אין גובים בו ממון, איירי באופן שאין להם חזקת כשרות, ושמועלם היו קטנים או קרובים, ואנוסים היינו מחמת נפשות, שזה אינו סותר את החזקת כשרות. תוס'). ולרבא י"ל שרק באותה עדות אינם נאמנים, ולרב חסדא שתי הכתות פסולות לעדות דאוקי ממונא אחזקתיה, ולדבריו ודאי שגם באופן הנ"ל בטלה גם העדות על החזקה.

וכתבו התוס' שאין הכת השניה נאמנת לפסול את הראשונה במיגו שהיו יכולים להזימם, מפני שהם יראים שמא יוזמו גם הם. ואין להאמינם במיגו שילכו לפסול את הראשונים בגזלותא, מפני שכח מיגו אינו חזק מכת עדות, וטעם נוסף משום שאין להאמינן שניים במיגו, מפני שיתכן שהשני לא רצה לטעון טענה זי.

הכחשה בעדות אשה - שני עדים שמעידים שהבעל מת והאשה מותרת להנשא לאחר, או שמעידים שהבעל גירש ואם מת בלא בנים אינה זקוקה ליבם, ואם הוא חי מותרת להנשא לאחר, ושניים אחרים אומרים שלא מת או גירש, לת"ק לא תינשא דאוקי תרי לבהדי תרי והאשה נשאת בחזקת איסור אשת איש, ובידעבד אם נישאת לא תצא, והיינו כשנישאת לאחד מעדיה והיא אומרת ברי שמת, אבל בלאו הכי חייבים אשם תלוי, ולרבי מנחם ברבי יוסי אם באו עדים לפני שנישאת תצא שהרי נישאת באיסור, אבל אם באו אח"כ לא תצא דחיישין לזילותא דבי דינא. וכתבו התוס' שאם לא נישאת אסורה ואין כאן זילותא, שהרי אוסרים אותה על כל העולם, וממילא ה"ה שאסורה לעדים שלה, אבל אם נישאת שהיא כבר אסורה על כל העולם מחמת הנישואין, איכא זילותא במה שאוסים אותה על העדים.

ל"ב: עדות לדיני כהונה - לר"י עד אחד אינו נאמן להעלות אדם לכהונה לאכילת תרומה ולעבודה ולנשיאת כפים, ולרבי אלעזר ורשב"ג אם אין עוררין אלא קול בעלמא עד אחד נאמן, ואם עד אחד מערער, הרי אמר ריו"ח שאין ערער בפחות משניים ועד אחד נאמן להכשירו. רשב"ם. והתוס' כתבו שעד אחד גרוע מקול ואינו פוסל כלל, וריו"ח דיבר על משנה זו, ואיירי שיש קול לפסול ועד אחד להכשיר, ובהא קאמר שאין ערער פחות משניים, ואין לומר שרק כשיש עד אחד אין ערער פחות משניים, שהרי הקול חזק יותר מהעד. ונחלקו באופן שאביו היה מוחזק לכהן, ויצא קול שהבן הוא בן גרושה או בן חלוצה, והורידוהו דמעלה עשו בכהונה, ובא עד אחד והכשירו, והעלוהו דעד אחד נאמן נגד קול, ומה שאין בזה זילותא דבי דינא. הרשב"ם פ' משום שלא הורידוהו אלא כדי לברר את הדבר, והתוס' כתבו שלא הורידוהו אלא ממילא יד, או דליכא זילותא אלא כשהורידוהו ע"פ עדים, אבל ליכא לפרש דליכא זילותא בפעם אחת, דבשמעתתא מוכח שגם בפעם אחת איכא זילותא. ואף שאין מבטלין קלא, הכא שאין לו תקנה מבטלין, אי נמי בתרומה דרבנן הקילו. תוס'. ואח"כ באו ב' עדים שהוא בן גרושה או בן חלוצה, והורידוהו, ובא עוד עד והכשירו. לפי

יוסף וישארו המעות ביד המחזיק, הרשב"ם מבאר דמספקא ליה מה מסתבר יותר וממילא הדין המוציא מחבירו עליו הראיה. ור"י מבאר דאמרינן מיגו להחזיק ממון, וממילא בקרקע ע"י המיגו זוכה המחזיק בקרקע, ובמעות אין להוציא ממון ע"י המיגו.

ערב התובע מהלוה את החוב שפרע עבורו כגון בערב קבלן או שאמר בשעת ההלוואה שיפרע ממי שירצה, וטען הלוה שפרע לו, וטען הערב שלקח את המעות בחזרה והלוה לא הודה בכך, והנדון הוא האם כיון שחזר ולקח את המעות כאילו לא פרעם לערב, או שכיון שמודה שפרעו ממילא נמחל שעבוד השטר והוי כחספא בעלמא, והכריע אב"י שמעמידים את המעות בחזקת הלוה, שהרי הלכה כרב יוסף במעות, אמנם אם החזיר את המעות ללוה מחמת שלא היו יוצאים בהוצאה, עדיין השטר בתוקפו, והוי כטוען לא פרעת.

ל"ג. החזקת קרקע של יתומים במיגו שהיה יכול לטעון לקוחה היא בידי- רבה בר שרשום החזיק בקרקע שיצא הקול שהיא של יתומים, וטען שקיבלה מאביהם במשכנתא דסורא שאחרי מספר שנים הקרקע חוזרת לבעלים בלא לפרוע את החוב, ואכל מקרקע זו ג' שנים בימי אביהם, וכבר אכל את שני המשכנתא, אבל אביהם היה חייב לו חוב נוסף, וכעת מעלים את שטר המשכנתא, (שהרי במשכנתא אינו יכול לטעון לקוחה היא בידי, שהרי לאומן ולאריס אין חזקה, וכן בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר, או היכא שיודעים שבא לידו בתורת גזילה. תוס'), ואוכל מהקרקע עבור החוב השני כדי שלא יצטרך להשבע עליו, כדין הבא ליפרע מונכסי יתומים שאמרו רבנן שצריך להשבע, ואע"פ שיש לו שטר (ומקטנים אינו נפרע אף בשבועה, וכונתו היתה להרויח שלא יצטרך להשבע כשיגדלו. וס"ל שהטעם שאין נפרעים מונכסי יתומים הוא משום חשש שאביהם התפסיס לו צררי, וכן הלכה, אבל אם הטעם משום שאינם מצויים בפריעת החוב לא היה יכול לעכב את הקרקע), ורוצה להיות נאמן על החוב השני בלא שבועה (דאין נשבעין על הקרקעות, ועוד שהחזקה עומדת במקום שטר, וכתבו התוס' שלא היה צריך להשבע שבועת הסת, כיון שהיתומים לא טוענים ברי), במיגו שיכל לטעון לקוחה היא בידי שהרי אכלה ג' שנים בחיי אביהם.

ואמר אב"י שאינו נאמן בטענה זו, דאינו יכול לטעון לקוחה כיון שיצא הקול שהיא של יתומים, ופי' הרשב"ם שכיון שיצא הקול אין לך מחאה גדולה מזו, והיה עליך להזהר בשטר, והתוס' פי' שאם היה טוען לקוחה היה נאמן, אך במיגו דלקוחה אינו נאמן כיון שאינו מעיז פניו. ועליו להחזירה ליתומים, וכשיגדלו יתבע אותם על החוב הנוסף וישבע ויטול, אבל כשהם קטנים לא, והוא דאמרינן שאין הקטן מוכר בנכסי אביו עד גיל כ', לפרוע חוב אביו פורע מגיל י"ג, וגם

ההו"א לכו"ע מצטרף העד המכשיר עם העד הראשון שהכשיר אע"פ שהעידו זה שלא בפני זה, ונחלקו אי חיישינן לזילותא דבי דינא, או לא וכיון שיש ב' עדים מול ב' עדים, מעמידים אותו בחזקת כשרות. ולרב אשי לכו"ע לא חיישינן לזילותא דבי דינא, ונחלקו אם מצטרפים לעדות אחת. וכדאיתא בברייתא שלת"ק אין העדות מצטרפת עד שיראו ב' העדים כאחד לאפוקי אחד אומר בפני הלוה והשני אומר בפני הודה שהוא חייב לו, ולרבי יהושע בן קרחה מצטרפים אפי' אם ראו בזה אחר זה שאחד ראה הלוואה ביום ראשון והשני ראה הלוואה ביום שני, דתרויהו אמנה קמסהדי, וכן לת"ק צריכים להעיד כאחד, ולרבי נתן אפי' בזה אחר זה.

דין תרי ותרי - רש"י (קידושין ס"ו) מבאר שמה שבינאי לא הכשירוהו בתרי ותרי, משום שהחזקה היתה על האם ולא על ינאי, אבל התוס' סוברים שמדאורייתא החזקה מועילה גם על הבן, ובכל תרי ותרי הולכים אחר חזקה, ומ"מ מדרבנן הוי ספק ובסוגין איירי בתרומה דרבנן. והא דבנישאת לאחד מעדיה לא אמרינן שתצא משום חזקת אשת איש, משום דחזקה דאשה דייקא ומינסבא מערערת את חזקת אשת איש.

גביה בשטר שאינו אמיתי מכח מיגו

ל"ב: הטוען שהקרקע שלו ויש לו שטר, וטוען המערער שהשטר מזויף, ובעל השטר לא החזיק בקרקע ג' שנים, והודה לפני הדיין לטענת המוכר שהשטר מזויף, וטען שהיה לו שטר טוב והוא אבד, לרבה נאמן במיגו שיכל לומר שהשטר אינו מזויף, ולרב יוסף אף ע"י מיגו אין לסמוך על שטר מזויף. וכן נחלקו רבה ורב יוסף במלוה שתובע על פי שטר והודה לדיין שהשטר מזויף.

למה אין נאמן במיגו שהיה טוען שהשטר אינו מזויף - הרשב"ם מבאר דלא מהני מיגו אלא להאמינו בטענה אחרת שיכולה להיות אמיתית, אבל כאן הודה שהשטר מזויף, והודאת בע"ד כמאה עדים. ורבי"א תי' דלא אמרינן מיגו להוציא ממון, וחזקה בקרקע אינה כלום דזקרקע בחזקת בעליה עומדת כשאין לו לא שטר ולא חזקה. ור"י תי' שלא אמרינן מיגו היכא שהוצרך לשקר תחילה. אי נמי משום דהוי חוזר וטוען שהרי טען שזה השטר ועכשיו טוען שהיה לו שטר אחר.

מה הכונה שטר מזויף - שיטת ר"ח שאין הכונה שהשטר מזויף ממש, אלא שטר אמנה שנכתב על מכירה אחרת, והעדים מכירים חתימתם. עוד פי' הרשב"ם שהשטר מזויף ממש והעדים סבורים שזו חתימתם, או שחתמו לו עדים שקרנים, ויכול לקיים את השטר ע"י עדים אלו, ופירוש ראשון עיקר.

פסק ההלכה - רב אידי בר אבין פוסק בקרקע כרבה, ותישאר הקרקע ביד המחזיק, ובמעות פוסק כרב

במלוא על פה אם יש לו עדים ישבע שלא פרעו ויטול. וכל זה כשיצא קול שהיא של היתומים אבל אם יצא קול שהיתה של אביהם יכול לטעון לקוחה היא בידי. תוס'.

אנא קריבנא טפי - אדם שמת ויש שניים הטוענים שהם הקרובים יותר למת, והם יורשים שלו כי אין לו בנים, או שיש לו בנים אבל ציווה לתת את הדקל לקרוביו. תוס'. והדן בזה הוא כל דאלים גבר, והחזיק בה אחד שהיה אלם יותר, ולבסוף אחרי שנה או שנתיים הודה המחזיק שהשני קרוב יותר, לרב חסדא א"צ להחזיר את הפירות שאכל, כיון שהשני אינו זוכה אלא מכח ההודאה, ולאביי ורבא צריך להחזיר את הפירות כיון שהודה.

הרשב"ם מבאר שלר"ח זוכה בפירות דהוי כנותן לו את האילן במתנה ולא מן הדין, והתוס' כתבו שלפי גירסא זו כשהודה טען שלא אכל פירות, והיו עדים שאכל, וס"ל דאמרין מיגו במקום עדים, ולאביי ורבא לא אמרין מיגו במקום עדים. והביאו התוס' שיש שגורסים לסוף אודי ליה, ולא גורסים דאיהו קרוב טפי, והיינו שנתן לו את הדקל בחינם בשביל שלא להיות איתו במחלוקת, ולפי זה אביי ורבא סוברים שמסתמא לא היה מוחל אם לא היה קרוב יותר. וגירסת ר"ח לסוף אייתי סהדי דאיהו קריביה, וכיון שרב אידי הוא ודאי קרוב והשני ספק זוכה הודאי בקרקע, אבל בפירות אינו זוכה דיש להאמינו שהוא קרוב במיגו שהיה אומר שלא אכל, ולאביי ורבא אינו נאמן במיגו כיון שהדקל יוצא מתחת ידו, ועל הדקל אין לו מיגו וכתב הרשב"ם שהלכה כאביי ורבא.

ל"ג: מיגו במקום עדים - שנייה שטוענים שהקרקע היתה של אבותיהם, לאחד יש עדים שהיתה של אבותיו ולא מכרה לאבותיו של זה, ולשני יש עדים שהחזיק בקרקע, לרב חסדא נאמן במיגו שהיה יכול לטעון מוכר זבינתה ואכלתיה שני חזקה, ונאמן אע"פ שמכחיש את העדים, ולאביי ורבא לא אמרין מיגו במקום עדים, דכל היכא שאנו מאמינים מכח מה לי לשקר אינו נאמן נגד עדים, שהרי העדים מעידים שטענתו שקר. וחזקתו אינה חזקה דהוי חזקה שאין עמה טענה.

המחזיק בקרקע וטוען שהחזיק בה ג' שנים, ולא מצא עדים אלא על ב' שנים, הרי הקרקע חוזרת לבעלים הראשונים, וכן צריך להחזיר את הפירות שאכל ב' השנים שהביא עליהם עדים, שהרי לא טען לפירות ירדתי, ואין לו מיגו שהיה טוען לפירות ירדתי, שהרי בא לזכות בקרקע ולא רק בפירות, והיינו כשיש עדים שאכל, אבל אם אין עדים אף שאינו נאמן על הקרקע כיון שאין לו שטר או עידי חזקה, מ"מ על הפירות נאמן במיגו שהיה טוען שאכל רק מעט פירות הנצרכים לחזקה בקרקע, וגם הקרקע לא הוברר שאינה שלו, וצריך להשבע שבועת הסת על הפירות.

ואם מחזיק בקרקע וטוען שמכר לו את הפירות כאריס או שמכר לו פירות י' שנים נאמן למפרע על מה שאכל, וישבע שבועת הסת שמכרם לו, ואע"פ שיש עדים שאכל פירות, מ"מ נאמן כיון דלא חציף איניש לרדת לקרקע חבירו ולאכול פירות בחינם, (וכתבו התוס' שסברא זו נצרכת להיכא שאין הפירות ברשותו, אבל אם הם ברשותו זוכה בהם שהרי הוא תפוס). אבל מכאן ולהבא אינו יכול לאכול, דא"כ כל אדם יכנס לקרקע חבירו ויאמר לפירות ירדתי, שאף שעל הקרקע אינו נאמן בטענה דלא חציף איניש, משום דאמר ליה אחוי שטרך, על הפירות אין רגילות לעשות שטר. ואמנם אם מתחילה טען שהקרקע שלו אינו נאמן לומר שמכר לו את הפירות, דאינו טוען וחוזר וטוען.

וכמו שמצינו שהמלקט פירות מדקל חבירו ואין ידוע לנו שהבעלים מוחים בדבר, ואין לו עדים או שטר, נאמן לומר שמכר לו את הפירות ואם באו הבעלים אחרי שליקט את הפירות ואמרו להד"מ אינו חייב אלא שבועת היסת, דלא חציף איניש לאכול פירות שאינם שלו. ואם בא לקצוץ את הדקל אינו נאמן, שאין דרך בני אדם למכור לקוץ. תוס'.

נסכא דרבי אבא

ל"ד. החוטף נסכא מחבירו אם היו ב' עדים על החטיפה מוציאין אותה מידו, ואינו נאמן לומר שהיא שלו בלא ראייה, דאמרין העמד ממון על חזקתו, והחוטף גזלן גמור, ואם אין עדים על החטיפה נאמן לומר שאת שלו חטף במיגו שהיה אומר שלא חטף, ואם יש עד אחד על החטיפה, אם הוא מכחיש שחטף נאמן בשבועה, ואם טוען החוטף שחטף את הנסכא שלו, א"א לחייבו לשלם מחמת שמודה שחטף שהרי יש לו מיגו, ואמנם אף שאין עד אחד מחייב לשלם, מ"מ מחייבו שבעה שלא חטף, דכתיב "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת", והיינו שעד אחד אינו נאמן לחייבו ממון שהוא כופר, אלא נשבע להכחיש את העד, ואין לו להשבע שאת שלו חטף, שאין זו השבועה שהעד מחייבו, ולהשבע שלא חטף אינו יכול שהרי הודה בחטיפה והוי כגזלן וגזלן פסול לשבועה, ומתוך שאינו יכול להשבע משלם.

למה אינו נאמן לומר דידי חטפי במיגו שהיה יכול לומר לא חטפתי - תי' התוס' דלדעת ר"ת י"ל דליכא מיגו היכא שבטענה השניה יהיה מחויב שבעה דאורייתא. ור"י תי' שאע"פ שהיה מעיז פניו בפני העד לומר דידי חטפי, מ"מ לא היה מעיז פניו להשבע על כך, ושיטת ריב"ם שבאמת רב ושמואל (שבועות מ"ז) פוטרם מטעם מיגו, ורבי אבא סובר שהתורה חייבה בעד אחד דווקא שבעה להכחיש את העד או שישלם, ולא מהני מיגו.

המחזיק בקרקע ויש לו רק עד אחד על החזקה אין לדמות מקרה זה לנסכא דרבי אבא ולומר שכיון שיש עד אחד שאכל פירות צריך להשבע, ואינו יכול להשבע

שהרי מודה שאכל, ומתוך שאינו יכול להשבע משלם, דאין הנדון דומה לראיה, שהרי שם העד מעיד נגד החוטף ואילו היו שניים היו מוציאים מידו, אבל כאן העד מעיד לטובת המחזיק ואילו היו שניים היה זוכה בקרקע ואין לחייבו שבועה ולומר מתוך ע"י עד שבא לחזק את כוחו. ומ"מ למעשה הוא מפסיד את הקרקע כיון שאין לו עדים על החזקה.

ומקרה זה דומה להיכא שעד אחד מעיד שהחזיק בקרקע ב' שנים ואכל פירות, שגם כאן אם היו ב' עדים שאכל פירות חייב להחזיר את הקרקע והפירות, ואם אין עדים מחזיר את הקרקע שהרי אין לו עדים על החזקה, ועל הפירות נאמן במיגו שהיה יכול לומר שלא אכל, ואם יש עד אחד שאין כאן ב' עדים לחייבו את הפירות, והודאתו לא מחייבת שהרי טוען שזה שלו, אך צריך לישבע שלא אכל להכחיש את העד, ומתוך שאינו יכול להשבע משלם.

מתי אומרים מתוך שאינו יכול לישבע משלם - בשבועות (מ"ז). איתא שאם התובע והנתבע חשודים, לרבי יוסי יחלוקו, ולר"מ חזרה שבועה למקומה. לרב ושמואל כונת ר"מ שחזרה שבועה לסיני, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ולרבי אבא חזרה שבועה למחויב לה, ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. והק' התוס' שמדברי רב נחמן מבואר שפסק הלכה כרבי יוסי, וקיימא לן כר"ב בזנינו, בשמעתין משמע שהלכה כרבי אבא. ות"י התוס' שדווקא בששניהם חשודים פסק רב נחמן כרבי יוסי שיחלוקו, משום שקונסים את השכנגדו לפי שהוא חשוד, ובזה מודה רבי אבא, אבל בנסכא דרבי אבא ובחמישים ידענא וחמישים לא ידענא, מודה רב נחמן שמתוך שאינו יכול לישבע משלם. והא דאמר התם דעבד כרב ושמואל עבד ודעבד כרבי אבא עבד, היינו דווקא ביתומים שבאים להפרע מן היתומים (חוב של אבותיהם) שלרב ושמואל אם מת מלוה ליה לא יפיעו אלא בשבועה, אבל אם מת ליה בחיי מלוה, שכבר נתחייב שבועה לבני ליה, ואין אדם מוריש לבניו ממון שהוא מחויב עליו שבועה, חזרה שבועה לסיני והמוציא מחבירו עליו הראיה, ולרבי אבא הירשים נשבעים ונטולים, דווקא בזה קיימא לן כרב ושמואל בדיעבד, משום תקנת היתומים שחסיים עליהם שלא להפרע מהם בלא שבועה מעלייתא, אבל בשאר דינים הלכה כרבי אבא דמתוך שאינו יכול לישבע משלם. רשב"ם ותוס'.

כללי ההכרעה בממון המוטל בספק

ל"ד: ההוא ארבא - ספינה ששני בני אדם טוענים שהם הבעלים, ושניהם אינם מוחזקים בה, הדין בזה הוא **כל דאלים גבר**, ואם תפשה אחד אינה חזקה דאנן סהדי שבתורת חטיפה באה לידו. וכתבו התוס' דבשניים אוחזים בטלית הדין **יחלוקו** כיון ששניהם מוחזקים בטלית, וכן בשניים שהפקידו זה מנה זהו מאתים, חשיב שהנפקד תופס בחזקת שניהם. ור"ב"א סובר שאף אם אינם מוחזקים הדין יחלוקו, אך במקום שיש ודאי רמאי הדין כל דאלים גבר. ועוד פי' ר"ב"א שבאוחזים אומרים יחלוקו אפי' אם יש ודאי רמאי, כמו בשניים אדוקים בשטר.

ואם בא אחד מהם וביקש מבי"ד שיחזיקו בה עד שיביא עדים שהיא שלו כדי שחבירו לא ימכנה, לרב הונא בי"ד תופסים אותה, לרשב"ם הטעם הוא כיון שהבעלים לא מפסיד כלום, שאם לא ימצא עדים יוציאוהו בי"ד, וכרב פפא, ולתוס' הטעם הוא משום שמאמינים לו שיביא עדים, ותופסים אותה אף למ"ד דלא מפקינו. ולרב יהודה לא תופסים אותה, לרשב"ם הטעם דס"ל לא מפקינו, ולתוס' הטעם הוא שמא לא יביא עדים ולא ידעו בי"ד למי לתת אותה.

ואם תפסוה ולא מצא עדים ותפסוה כרב הונא, או כרב יהודה ואיירי ששניהם אמרו לתפוסה, ואמר שיוציאוהו ויהיה הדין כל דאלים בראיות או בכח גבר, לרב יהודה אין בי"ד מוציאים אותה מידם שאין בי"ד מפקירים ממון של ישראל שבא לידם, ולכן לר"י מעיקרא לא תופסים אותה כי הבעלים מפסיד, ושמא הוא הטוען שקרן וכונתו להפסיד לבעלים, אלא הדין כל דאלים גבר, ושמא יזכה בה הבעלים, ולרב פפא מוציאים אותה מידם שתפסוה עד שיתברר אם יש לו עדים. ולהלכה בי"ד לא תופסים אותה, ואם תפסו אין מוציאים אותה מידם.

זה אומר של אבותי זה אומר של אבותי בספינה או בקרקע, ואין לאחד עדות או חזקה יותר מהשני, לרב נחמן הדין כל דאלים גבר. ואין הדין בזה כדלהלן בשני שטרות, דשם הדבר לא עשוי להתברר משא"כ הכא.

ואם בא אדם שלישי והחזיק בקרקע (לקמן ל"ה:), לנהרדעי אין מוציאים אותה מידו, שהרי גזלן של רבים לאו שמיה גזלן לכופו בדיינים להוציא את מה שגזל, וכתבו התוס' שאפי' אם כתבו הרשאה זה לזה אין מוציאים, כיון שהן רשעים, (ואמנם הגוזל מאחד מחמשה מוציאים מידו), ולרב אשי שמיה גזלן ומוציאים אותה מידו כיון שאין לו טענה, ומעמידים אותה בפני השניים הראשונים, ולאו שמיה גזלן היינו שלא ניתן להשבון והוא חמור מזגלן רגיל, שכיון שבא יזכה צריך להחזירה לבעלים, ואינו יכול להפקירה לשניהם שמא יזכה בזה מי שאינה שלו, וכן גזל הרבים לא ניתן להישבון, שאינו יודע למי יחזיר. והתוס' כתבו שרב אשי איירי בגזל מאחד מחמשה, שצריך להחזיר לכל אחד ואחד וכר"ע. והביאו פירוש אחר דאיירי בחנוני שמכר במידה שאינו ישרה, שלא ניתן להשבון לפי שאינו יודע למי גזל, ואף שיכול לעשות בזה צרכי ציבור, זה לא השבה מעליא.

ל"ה. שני שטרות היוצאים ביום אחד על שדה אחת, שאין אחד מוחזק יותר מהשני, לרב יחלוקו דהוי ספק ואין כאן מוחזק דנימא המע"ה, ולשמואל עושים שודא דדייני.

ביאור מחלוקתם - הגמ' בכתובות צ"ד אומרת שרב סובר כר"מ שיעדי חתימה כרתי ושמואל כר"א דעדי מסירה כרתי, וביאור

דיני חזקה באופנים שונים

ל"ה: המחזיק בקרקע וטוען לקוחה היא ביד, ומביא עדים שסייע לו בעל הקרקע והגביה לו סל פירות על כתפיו, הוי חזקה מיד דהוי כהודאה על המכירה. ור"ח מבאר דאירי שהלוקח מביא עדים שהוא נתן לבעלים מתנה סל עם פירות מהשדה, שזה ראייה שהשדה שלו, וכתב הרשב"ם דאינו נראה. והקשה התוס' למה אינו נאמן במיגו שיכל לומר לפירות הורדתי, ות' דהוי מיגו במקום עדים, אי נמי אינו רוצה לטעון כך כי רוצה לתבוע גם את הפירות.

ואם טען הבעלים שהורידו לפירות כאריס נאמן, ודווקא בתוך ג' שנים שהיה על הלוקח להזהר בשטר, אבל אם החזיק ג' שנים הוי חזקה אפי' אם לא הגביה סל פירות, ואם האמת כדבריו שהורידו לפירות היה עליו למחות ולומר כל ג' שנים בפני עדים לפירות הורדתי לכך וכך שנים וגוף הקרקע קניו לי, ולא יכול המחזיק לומר אבד שטר, דכיון שמחה היה עליו להזהר בשטרו, וא"צ דווקא מחאה שאומר שהמחזיק גזל, דא"כ משכנתא דסורא שהמלוה אוכל פירות מהקרקע י' א' כ' שנים ואח"כ הקרקע חוזרת לבעלים, הוי חזקה, והרי תיקנו חכמים לעשות כך, (כדי שלא יהיה באכילת הפירות ע"י המלוה משום ריבית, ואע"פ שהפירות שווים כפלים מותר, דהוי קרוב לשכר ולהפסד, שהרי גם אם יהיה שדפון ינכה לו מן החוב).

ישראל הבא מחמת עכו"ם - ישראל שהחזיק בקרקע ג' שנים והוא טוען שקנה את הקרקע מנכרי שקנאה מהבעלים, דינו כנכרי שאינו נאמן ע"י חזקה אלא ע"י שטר, דסתם עכו"ם גזלנים הם והישראל ירא למחות, והיה על הלוקח לבקש מהנכרי את השטר מכירה, וחזקת הישראל הוי כחזקה שאין עמה טענה, ולא מהני שיאמר שהנכרי אמר לו שקנאה ממנו, שהרי הנכרי עצמו אינו נאמן בטענה זו, אמנם אם טען הישראל שהוא עצמו ראה את המכירה לנכרי או שראה את שטר המכירה לנכרי נאמן במיגו שהיה טוען שהוא עצמו קנאה והיה נאמן שהרי החזיק בה ג' שנים. ודווקא שטוען שקנאה מנכרי, אבל אם טוען שקנאה מישראל, אע"פ שהמוכר לא דר בה אלא יום אחד, נאמן אם הטוען החזיק בה ג' שנים.

ל"ו: המלקט פירות מדקל חבירו נאמן לומר שמכר לו את הפירות, דלא חציף איניש לאכול פירות שאינם שלו (נתבאר לעיל ל"ג).

המחזיק בקרקע שנמצאת מחוץ לגדר שיש שמשייך מחוץ לגדר מקום שזורעים בו, כדי שהחיות יאכלו משם ולא ינסו לתוך השדה, לא הוי חזקה כיון שבלאו הכי יאכלוהו החיות ולכן לא אכפת לבעלים שיאכל משם ולכן לא מחה, ולא החזיק כדרך המחזיקים.

התוס' שלרב עידי חתימה כתי, וכיון שמתוך החתימה לא ניכר מי קודם יחלוקו אפי' אם יש עדים שלאחד נמטר קודם, (אך כל זה בשטר קנין, אבל בשטר ראייה מודה רב דאמרינן שודא, דא"צ שיהיה ניכר מי קדם,) ושמואל סובר כר"א דעידי חתימה כתי וזכה זה שהמסירה שלו קדמה (אמנם לגבי שעבוד כיון שאין מוכח מהשטר אם חל השעבוד בבוקר או בערב, לא חל השעבוד אלא ממחרת), ודווקא ששניהם באותו יום, אבל ביום אחר זכה המוקדם בחתימה, דאע"פ שנמסר לו אח"כ זוכה כבר משעת חתימה, דעידי חתימתו זכין לו. ומדברי הרשב"ם מבואר שבין לרב בין לשמואל כיון ששניהם ביום אחד אין נ"מ (חוץ מבירושלים שכותבים שעות) למי נמסר קודם, (ואין חוששים שנמסרו בבי' ימים), ולכן לרב חלוקים כיון שאין מוחזק, ולשמואל כיון שאין דרך לעולם לברר עם מי הדין עושים שודא, דביחלוקו ודאי זכה אחד בחצי שלא כדין.

שודא דדייני - הרשב"ם מבאר שהדין נותן למי שנראה יותר שהנותן רצה לתת, (וכתבו התוס' שבזה אומר של אבותי שייך שודא לתת למי שנראה יותר אמיתי בדברים), והתוס' כתבו שבשודא הדין נותן למי שירצה, אך אינו יכול לתת למי שישלם לו, דכל דין שמקבל שכר אינו דין. והביאו בשם ר"ח שרק בקרקעות אומרים שומא, אך בגיטין מבואר שאומרים שודא גם במעות. עוד הביאו בשם ר"ח שרק דין מומחה עושה שודא.

המחליף פרה בחמור וילדה וקנה את הפרה בחליפין ע"י משיכת החמור, ונקנתה הפרה בכל מקום שהיא, (אבל מעות אינם קונות, ואם משך ברשות הלוקח קיימא, ואין יכול המוכר לטעון שברשותו ילדה), ואירי שהפרה באגם שאם היא ברשות אחד מהם אומרים המע"ה, או המוכר שפחתו בכסף וילדה, וכל אחד טוען שהלידה היתה כשהיתה שלו, יחלוקו. והטעם שהרי לכל אחד יש דררא דממונא, הרשב"ם מבאר שהגמ' באה לבאר למה לא אומרים כל דאלים גבר כמו בזה אומר של אבותי, שהרי יכול הדבר להתברר ע"י עדים ברשות מי ילדה, ות' הגמ' הוא שכאן הפרה והשפחה היו של שניהם בזה אחר זה, וכל אחד טוען שברשותו ילדה, וגם אם ילדה בשעת החליפין ממש אין דרך לברר של מי הולד, משא"כ לעיל שאינה אלא של אחד מהם ולא היתה של השני מעולם. והתוס' מבארים שבודל יש דררא דממונא והיינו שבלא טענותיהם יש ספק לבי"ד, (וכן בשור שנגח את הפרה ונמצא עובר בצידה, או בשור הרודף אחרי שור אחר והזוק, וכן בשאר מחלוקות סומכוס ורבנן), אבל כשהספק מחמת הטענות אומרים כל דאלים גבר. וכתב הרשב"ם דליכא למימר שודא דדייני, שלא שייך כאן לראות את מי אהב יותר כמו במכירה או מתנה. ור"מ ששאלת הגמ' מכאן על דברי שמואל, שאומר שבשני שטרות היוצאים ביום אחד יחלוקו, והרשב"ם דוחה ביאור זה.

להלכה, מתי אומרים יחלוקו ומתי המע"ה - כתבו התוס' דאין הלכה כסומכוס שאומרים יחלוקו, אלא אומרים המע"ה, (שור שנגח את הפרה ונמצא עובר בצידה, השוכר מרחץ ב"ב זהובים) לשנה ודינר זהב לחודש, שטר משכון שלא כתוב בו מוס' השנים), אמנם היכא דליכא חזקה (מחליף פרה בחמור) מודים רבנן שאומרים יחלוקו.

ל"ו: ג' שני חזקה-

לרבי ישמעאל מספיק ג' חודשים בראשונה ובאחרונה, וי"ב חודש באמצע, ולר"ע מספיק אפי' חודש בראשונה ובאחרונה, וי"ב חודש באמצע. ובשדה האילן אם כנס את תבואתו ומסק את זיתיו וכנס את קיצו בשנה אחת הרי אלו ג' שנים. ונחלקו אם פירא זוטא הוי חזקה כגון שחת או ירקות הגדלים בחודש אחד, או דבעינן פירא רבא כשנגמרה כל התבואה, וכגון שעורים ושיבולת שעול ועדשים שגדלים בג' חודשים. ואין לבאר שנחלקו אם ניר הוי חזקה (וכדלהלן), דא"כ יספיק אפי' יום אחד והיינו י"ב חודש באמצע ויום אחד בראשונה ובאחרונה.

ובשיטת חכמים נחלקו רב ושמואל, לרב צריך ג' שנים מיום ליום דטעמא דג' שנים הוא משום שעד זמן זה האדם נזהר בשטרו, ואין הולכים אחרי לקיטת פירות ג' שנים. ולשמואל צריך ג' גדירות או בצירות או מסיקות, ונ"מ בין רב לשמואל בדקל נערה ילדה, שטוענת ג' פעמים בפחות מג' שנים, לשמואל הוי חזקה בג' פעמים, ולרב לא הוי חזקה עד ג' שנים. ור"ח מפרש נערה שמשירה פירותיה לפני שנגמרו, שלרב מספיק ג' שנים, ולשמואל בעינן ג' גדירות, ולפי זה גם לשמואל אין חזקה בפחות מג' שנים, והכי קיימא לן. עוד פירש ר"ח דקל דיופין שעושה פירות פעם בחצי שנה, דלשמואל הוי חזקה בשנה וחצי ולרב בג' שנים. וכתבו התוס' שג' בצירות בב' שנים משמע שאין מועיל אפי' לשמואל. עוד י"ל דאיכא בינייהו חרפי ואפלי (שהם פחות או יותר מי"ב חודש).

חזקה ע"י חרישה - ניר, וכגון שחרש שדה בעל שנה ולא זרעה, וזרעה שנתיים, או שחרש שנתיים וזרע שנה באמצע, (אבל חרישה ב' שנים רצופות אינה חזקה לכו"ע, מפני שאין בזה תועלת). תוס'. לא הוי חזקה, מפני שהבעלים רוצה בחרישת הקרקע כדי שיוכל לזרעה אחר, וכן מבואר מדברי רבי ישמעאל ור"ע במתני', וכן סוברים רב ושמואל, ולרב אחא בשם כל גדולי הדור הוי חזקה דאין אדם רואה שחורשים את שדהו ושותק.

ל"ז. חזקה בקרקע ע"י האילנות-

אם החזיק רק בחלק מהאילנות - אביי מוכיח מדברי רבי ישמעאל דאף לרבנן הוי חזקה אם יש בשדה ל' אילנות, ובכל בית סאה יש עשרה והחזיק כל שנה בעשר אחרים, שהרי לדברי רבי ישמעאל מין פרי אחד כנס תבואתו או מסק זיתיו הוי חזקה לשאר המינים כאילו החזיק בשלשתם. ואמנם כל זה אם האילנות שאכל מפוזרים בכל השדה ג' בכל בית סאה, וכן בעינן דווקא שהאילנות האחרים לא הוציאו פרי וכגון בנות שוח שמוציאים פירות פעם בג' שנים (אבל בשאר

האוכל פירות ערלה אפי' שנה אחת מתוך השלש, או כלאים, לא הוי חזקה דלא אכפת לבעלים שהוא אוכל כיון שהדבר אסור, וכן האוכל פירות שביעית לא הוי חזקה כיון שהשדה הפקר לכל. ור"ח גורס שבג' אלו הוי חזקה, ואיירי שהחזיק ע"י שהשתמש בזמורות או בעצים שהם מותרים, ומה שמצינו שגם הזמורות נאסרות היינו כשגדלו באיסור, אבל אם זרע כלאים אחרי שגדלו הזמורות אינם נאסרים אא"כ הוסיפו אחד מומאיתם, ואיירי הכא שרק הפירות הוסיפו אחד מומאיתם ולא הפירות, דהכי הוי אורחא. תוס'.

האוכל את התבואה בעודה שחת לא הוי חזקה דכיון שלא אכל כדרך בני אדם רגלים לדבר שבגזול ירד בה ולכן הבעלים לא מוחה, אמנם במקום שרגילים לאוכלה שחת הוי חזקה.

המחזיק בקרקע מלאה בקעים לא הוי חזקה שמפני רעתה לא הקפידו למחות, ור"ח מפרש דאיירי שהחזיק בלא חרישה, אלא זרע בבקעים שנוצרו משמש ורוח שהיו אחרי הגשם.

הזורע כור וקוצר כור לא הוי חזקה שכיון שאין כאן רווח לא חשש למחות.

חזקת אנשי ריש גלותא אינה חזקה דמחמת פחד לא מיחו בהם, וצריך הלוקה להזהר בשטרו, והמחזיק בשלהם נמי לא הוי חזקה שכיון שיש להם הרבה הם לא מוחים, והם מעדיפים שיתקנו את שדותיהם, ואינם חוששים למחות כיון שיכולים ליטול את שלהם בכח. ור"מ הטעם משום שהם עסוקים בצרכי ציבור, ולא נהייה.

חזקה בעבדים וגודרות-

עבדים וגודרות בעלי חיים אין המחזיק בהם יכול לטעון שהם שלו, שכיון שהם מהלכים יתכן שנכנסו מעצמם לביתו או שהמחזיק הכניסם, ואין המחזיק יכול לטעון לקוחים הם בידי כמו לגבי שאר מטלטלין שאין יכולים להלך ואין עשויים להשאיל ולהשכיר, אמנם לאחר ג' שנים יש בהם חזקה מפני שהיה למעורר למחות ולא מיהה.

ותינוק קטן יש לו חזקה לאלתר כיון שאינו יכול להלך, ואינו עשוי להשאיל ולהשכיר, ואין אומרים שאמו הכניסו לשם ושכתו, דאין אמה שוכחת את בנה.

והמחזיק בעיזים וטוען שהם אכלו משדהו והבעלים חייב נזק שלם כדן שן ברשות הניזוק, פסק בזה אבוה דשמואל בנהרדעא שהוא יכול לתבוע עד כדי דמיהן ונאמן בשבועה, מיגו שיכל לטעון לקוחים הם בידו, שאף שאין חזקה בגודרות, עיזים הם נמצאות ביד הרועה, ואף בבוקר ובערב לא היו מניחים אותם בנהרדעא ללכת לבד.

פירות אינו מצוי כלל שכל שנה אילנות אחרים יעשו פירות, ובבנות שוח שייך חזקה, אע"ג שצריך ש"בעידנא דאיתא להאי פירא ליתא להאי פירא" כיון שעדיין נשאר שנה עד גמר הפירות באילנות האחרים. (תוס'). אבל אם אינם מפוזרים לא הוי חזקה דכל בית סאה הוי שדה בפני עצמו, וכן אם הוציא פרי ולא אכל לא הוי חזקה שבזה הראה שהשדה אינה שלו וירא להחזיק בה לגמרי, ולכן המערער לא מיחה.

ואם יש יותר מ' אילנות בבית סאה להרשב"ם הוי יער ולא הוי חזקה, והתוס' כתבו שלרבא הוי חזקה, ויש לחלק דרבא איירי שאכל את כולם, אבל כאן שאכל חלק חלק הרי יש שנה שאכל את אלו הנומדים להקרק. ואם יש יותר מבית סאה לעשרה לרשב"ם לא הוי חזקה אלא בקרקע הצריכה לאילנות, ולתוס' לא קנה קרקע כלל. עוד כתבו התוס' שאם יש ט' אילנות גדולים, ג' לכל בית סאה, לא הוי חזקה אם החזיק כל פעם בג' אחרים, דלא חשיב מפוזרים.

שיעור קרקע לאילנות לענין מכר ולענין הקדש - כתבו התוס' ד"ל ששיעור י' לבית סאה הוא לענין חזקה, דכל שיונקים מכל הקרקע הוי חזקה, אבל לענין מכר לא קנה קרקע אלא בשיעור שדרך בני אדם להחזיק, והיינו רווח שבין ח' אמות לט"ז אמות. ולענין הקדש מבואר לקמן ע"ב. שאם הקדיש י' אילנות ממטע י' לבית סאה הקדיש את הקרקע, אבל פחות או יותר לא הקדיש את הקרקע, והרשב"ם שם פ"י שמכירה תלויה בדעת מוכר והקדש תלוי בניקה, ולקמן פ"ג פירש שאין חילוק בין מכר להקדש, שאם קרובים יותר מכדי שיהא הבקר עובר וכלוי, או רחוקים יותר מותר מבית סאה לעשרה, לא חל ההקדש או המכר על הקרקע. והברייתא בע"ב. פליגא.

בעלות בקרקע מכח בעלות באילנות

אם אחד החזיק באילנות והשני החזיק בקרקע, לרב זביד זה קנה אילנות וזה קנה קרקע, ולרב פפא זה קנה אילנות וחצי קרקע וזה קנה חצי קרקע.

לרשב"ם איירי במכירה לשני בני אדם שאחד קנה אילנות ואחד קנה קרקע, והאילנות צריכות את הקרקע שהיו נטועות כדין שדה אילן, וכל אחד החזיק בשלו, והשאלה היא לגבי עצם הקנין ולא לגבי חזקת ג' שנים, ולרב זביד קנה הראשון רק את האילנות, וטען רב פפא שאף שכל זמן שהם טוענים פירות יכול להשארים בקרקע, מ"מ אם יבשו האילנות לא יטע אחרים במקומם, ואפי' בג' אילנות שהמוכרם מכר גם קרקע, הנא שמכר לשניים לא מכר בקרקע, כמו שלבעל הקרקע אין כלום באילנות, ולרב פפא קונה האילנות קנה גם חצי מהקרקע, והיינו תחתיהן וביניהם וחוצה להם כמלוא אורה וסלו, שזה הנצרך לאילנות, אי נמי היכא שכל הקרקע נצרכת לאילנות בזה קנה כל אחד חצי מהקרקע, שלשניהם מכר בעין יפה. **ולתוס' איירי לענין חזקת ג' שנים** שלרב זביד לא קנה המחזיק באילנות כלום בקרקע, ואם יבשו לא יטע אחרים במקומם, ולרב פפא קנה קרקע לענין שאם יבשו יוכל ליטע אחרים במקומם.

המוכר את הבית לא מכר את היציע ולא את הבור והדות, לר"ע צריך המוכר לקנות לו דרך, דמוכר בעין

יפה מוכר, ולחכמים א"צ לקנות לו דרך, דמוכר בעין רעה מוכר.

המוכר קרקע ושייר לעצמו אילנות אפי' לר"ע דס"ל מוכר בעין יפה הוא מוכר, הני מיילי לגבי בור ודות שאינם מכחישים את הקרקע אפי' אם זורע על שפת הבור, ולכן המוכר לא אסיק אדעתיה לשייר לעצמו כלום, אבל באילנות שמכחישים השורשים את הקרקע וגם מעכבים את המחרישה ודאי שייר לעצמו בקרקע, כדי שלא יאמר לו בעל הקרקע אחר שיבשו האילנות שיקח את האילנות, אמנם אף אי לא מכחישי ארעא יכול לומר לו שישלם כיון שיבשו, ועוד שהוא רוצה לזרוע במקום האילן. תוס'.

וכתב הרשב"ם שגם אם שייר רק ב' אילנות יש לו חלק בקרקע, דדווקא לוקח לא קנה קרקע בב' אילנות, אבל המוכר משייר לעצמו קרקע כדי מחיית האילנות וצורכם, ואם מתו יכול ליטע אחרים.

ל"ז: ואם מכר אילנות ושייר קרקע שפירש להדיא

שאינו מוכר קרקע לר"ע דס"ל שהמוכר בעין יפה מוכר, ממילא יש ללוקח חלק בקרקע ליטע אילנות אחרים כשיתייבשו אלו, ואפי' לרב זביד דס"ל ששניים שקנו קרקע ואילנות אין לבעל האילנות חלק בקרקע, שאני התם שטוען בעל הקרקע שכמו שאין לי חלק באילנות לא בעצם ולא בפירות כך לך אין חלק בקרקע וכשיתייבשו תעקרנו ותלך. ולרבנן אין ללוקח חלק בקרקע, דמוכר בעין רעה הוא מוכר כדי לשייר לעצמו, ואפי' לרב פפא שסובר שבשני לקוחות יש ללוקח האילנות חלק בקרקע, שאני התם שטוען לוקח האילנות שכמו שמכר לבעל הקרקע בעין יפה לעולם היא ופירותיה, כך מכר גם לו בעין יפה שיאכל פירות לעולם, שאם ימותו יטע אחרים, שאין אדם חוטא ולא לו למכור לזה בעין יפה ולזה בעין רעה.

לרשב"ם איירי שמכר ב' אילנות, אבל בג' הכל מודים שקנה קרקע. ולתוס' איירי שמכר ג' אילנות, אלא דאיירי שיש רק ג' אילנות והמוכר פירש שמשניר לעצמו קרקע, או שיש יותר קרקע והמוכר פירש שמשניר לעצמו את כל הקרקע, דלכ"ע אין ללוקח את גוף הקרקע, ומ"מ לר"ע קנה קרקע לענין שאם יבש יכול ליטע אילן אחר, כיון שמוכר בעין יפה מוכר. (ולענין מקדיש עיין בסוגיא ע"ב. ובתוס' כאן ושם).

המוכר אילנות רצופים הנטועים בצפיפות ט"ו בבית סאה לנהרדעי אין לו חזקה שכיון שהם עומדים להעקר הרי לא החזיק כדמחזקי אינשי, ולרבא יש לו חזקה, אמנם הלוקח אילנות רצופים כגון יותר מ' בבית סאה לר"ש אין ללוקח חלק בקרקע דלא הוי שדה אילן כיון שעומדים להעקר, אבל

שכיון שאין המחאה נשמעת לא מחה, ואין המחזיק יכול לטעון למה לא מחית, והיה עליו להזהר בשטרו, (אמנם ב' עיירות באותה מדינה אין ביניהם תגרה, וי"א שגם בזה בשעת חירום לא היה חזקה), וא"ו מחולקת לג' ארצות- יהודה, עבר הירדן והגליל, ובאותה מדינה מעיר לעיר היה חזקה, וה"ה שאר ארצות שיש חירום ביניהם, ונקט ג' אלו ללמדנו שבאלו בסתמא בשעת שלום היה שעת חירום שאין השיירות מצויות מזו לזו, אבל בשאר מלכויות בשעת שלום היה חזקה.

וכתבו התוס' אף שלגבי גט נחשב מצויים לקיימו מחמת העולין רגלים או הבתי דינים, שאני הכא שאין דרך המחזיק לחזור אחר המחאה. ומאיך לגבי גט במחוזא כיון דנייד לא חשיב מצויים לקיימו, שאני הכא שבדרך הליכתם מספרים המחאה לאחרים.

שיטת רבי יהודה שג' שנים היה חזקה אפי' באספמיא שרחוקה מהלך שנה (ויותר ממהלך שנה אין דרך להרחיק מביתו. רשב"ם. ואם הרחיק יותר לא פלוג. תוס'). בכדי שיחזיק שנה וילכו ויודיעוהו שנה ויבוא בשנה השלישית, ולכן קבעו שחזקה היא ג' שנים, וס"ל שאין חוששים לשעת חירום. וס"ל שאין טעם הג' שנים משום שזה הזמן שנזהר בשטרו, דאפי' שעה אחת אדם לא שותק אם מחזיקים בקרקע שלו, וטעם הג' שנים הוא למקרה שהבעלים הלך רחוק.

ל"ח: חזקה בנכסי בורח-

שיטת רב- לל"ק שיטת רב שאין מחזיקים בנכסי בורח והיינו שאם החזיק לא היה חזקה, דס"ל שמחאה שלא בפניו לא היא מחאה, ודלא כשיטת ת"ק דס"ל שבאותה המדינה מועילה חזקה אף שלא בפניו, אלא כשיטת ר"י. ולל"ב שיטת רב שמחזיקים בנכסי בורח, דס"ל שמחאה שלא בפניו היא מחאה, וממילא כיון שלא מחה הפסיד, דאנן סהדי שכיון שהשיירות מצויות נודע לו מהחזקה, דחברא חברא אית ליה. וכתב הרשב"ם דה"ה בכל אדם שהלך מקרקעו, ואורחא דמילתא נקט, והתוס' כתבו דדווקא בבורח איירי, אבל בסתם אדם היה חזקה כיון שיכול לבוא ולמחות. ואמר רב ענן שרב בא ללמדנו שאפי' מיחה בפני שניים שאין יכולים לומר למחזיק כגון שהם חגיגים או שמתרחקים משם היה מחאה, משום דחברא חברא אית ליה וכו'.

שיטת שמואל דפשיטא שמחזיקים בנכסי בורח כמבואר במתני', שהרי מחאה שלא בפניו היא מחאה, וממילא כיון שלא מחה היה חזקה. וכתבו התוס' דדווקא בבורח מחמת ממון, אבל בורח מחמת מרדן מודה שמואל שאין מחזיקים בנכסיו. אמנם אם מחה בפני שניים שאין יכולים לומר למחזיק לא היה מחאה.

שיטת רבא שבבורח מחמת ממון היה חזקה, דמחאה שלא בפניו היא מחאה, והוא יכול למחות, שאינו בורח אלא

לענין חזקה יש בזה חזקה, כמו ששייך חזקה במישרא דאספסתא, ולחכמים יש לו חלק בקרקע, וכמו שמצינו שנחלקו ר"ש ורבנן בכרם הנטוע שיש בין השורות פחות מוד' אמות אם אין לו דין כרם והזורע שם אינו לוקה משום כלאים ומותרים באכילה, וחוזר עליו מהמלחמה משום "מי האיש אשר נטע כרם. תוס'"), או שרואים את האמצעיים כל שורה בין שתי שורות כאילו עומדים ליעקר.

בביאור הראיה מאספסתא ביאר הרשב"ם שהראיה ממה שקנה אע"פ שהיא זרועה רצופה, אף זה אינו ראייה דשאני אספסתא דהוי אורחא ולא מכחשי בארעא, משא"כ אילנות רצופים. ועוד פ' הרשב"ם שהראיה היא שהרי עומד לעקור חלק מהאילנות, וממילא אין לו חזקה דין זה עיקר גידולם, וכן באסתפא דרך לזרוע ולעקור ולמלא מהם ערוגה גדולה.

ל"ח. הקונה דקל לנהרדעי קנה כל הקרקע עד

התהום, וביאר הרשב"ם שאע"פ שהוא דקל יחידי ולא קנה סביביו, מ"מ תחתיו קנה כיון שהאילן נצרך לקרקע שתחתיו כדי להתקיים, ויכול ליטוע אחר במקומו, וגם אין בעל השדה יכול לחפור מתחתיו אפי' בעומק אלף אמה, ולתוס' לא יכול ליטוע אחר במקומו, וקנה תחתיו רק לענין שהמוכר לא יכול לחפור שם, ולרבא בסתמא לא קנה קרקע, ואינו יכול ליטוע אחר במקומו שלא מכר לו אלא להניח האילן בקרקע כל זמן שהוא צריך לה, אבל אם הלוקח טוען שהתנו בשטר שיקנה גם את הקרקע ליטע אחר במקומו, ואכלו שני חזקה, וכבר לא נזהר בשטרו, קנה משולי האילן עד התהום, דאם לא מכר לו את הקרקע היה עליו למחות בתוך כל ג' שנים, להודיע שלא מכר לו קרקע, וע"י המחאה ידע להזהר בשטרו, ומחאה מועילה אע"פ שהמחאה מודה שהוא אוכל פירות כדן כמו במשכנתא דסורא שמוטל על הבעלים למחות, כדי שלא יחביא את שטר המשכנתא ויטען לקוחה היא בידי.

מחאה שלא בפניו

אם המחזיק נמצא במדינה אחרת מהמערער מבואר במתני' דהוי חזקה, והגמ' מבארת שהטעם הוא משום שמחאה שלא בפניו היא מחאה שאם מחה בעל הקרקע בפני שניים מן השוק אפי' שלא בפניו, היה מחאה, דחברא תברא אית ליה, וישמע המחזיק שמחה ועליו לשמור על שטרו, וא"צ לשלוח לו שליח למחות בפניו, ואפי' לא שמע המחזיק מהמחאה היה מחאה. (ולא נקט חזקה שלא בפניו, מפני שאין דרך המחזיק לברר אם יש מחאה, אבל הבעלים דרכם לברר אם החזיקו בשלהם. תוס').

והיכא דאיכא שעת חירום שיש תגרות, וממילא אין שיירות מצויות מזו לזו, לת"ק צריך להחזיק באותה מדינה, אבל במדינה אחרת אע"פ שלא מיחה לא היה חזקה,

להשתמש עד שיהיה לו שלום, ולא רודפים אחריו כיון שאין לו מה לשלם, וממילא אינו ירא למחות, אבל בבורח מחמת מרדן שהרג אדם, וירא למחות פן יבוא גואל הדם ויהרגו לא הוי חזקה, וכן הלכה.

כתבו הרשב"ם והתוס' ששיטת רבי יהודה במתני' שמחאה שלא בפניו לא הויא מחאה, ועל כן בעינן "ויבוא לשנה אחרת" שימחה בפניו, ואין לומר שכוננת ר"י שיבוא למדינה שהוא בה וימחה אע"פ שאינו בפניו, ולא מועילה מחאה במדינה אחרת, דאע"פ שחזקה נשמעת למרחוק המחאה אינה נשמעת, דא"כ היה לר"י לומר ויבוא לשנה אחרת וימחה ויודיעוהו.

נוסח המחאה שלא בפניו - צריך לומר פלניא גזלנא הוא, דנקיט לה לארעאי בגזלנותא, ולמחר תבענא ליה בדינא, שכיון שאומר שקרקע זו גזולה ולא מכרה לו עליו להזהר בשטרו, אבל אם אמר רק פלניא גזלנא הוא, לא הוי מחאה, שאין המחזיק יודע על מה הוא קורא לו גזלן, ואינו נזהר בשטרו, ואם אמר דנקיט ליה לארעאי בגזלנותא, ולא אמר ולמחר תבענא ליה בדינא, ולמחר ר"ח לא הוי מחאה, דלא הוי אלא כנותן פגם בחבירו, ושיטת ר"י בר יקר דהויא מחאה, אלא שצריך שיזכיר שהקרקע גזולה ממנו דווקא, וכן הסכימו הרשב"ם והתוס'.

ל"ט. ואם מחה, ואמר להם או שהם אמרו לו שהם לא יאמרו למחזיק לרב זביד לא הוי מחאה שהרי לא יאמרו לו, והיה עליו למחות בפני אחרים ומדלא מיחה הפסיד, ולרב פפא הוי מחאה, דיאמרו לאחרים וחברא חברא אית ליה וכו', וכוננתם רק שלא ילכו למקומו לומר לו עצמו. וכתבו התוס' שאף לשמואל שאם מיחה בפני בני אדם שאין יכולים להלך לא הוי מחאה, היינו דווקא בזמן או חולה שאין יכולים להלך, אבל כאן ילכו ויגידו לבני העיר ובני העיר יאמרו למחזיק, ואם אמר להם שלא יצא מפיהם דבר המחאה דמשמע לא לו ולא לאחרים, אמר רב זביד דלא הוי מחאה וכן הדין לכו"ע. ואם אמר להם לומר לו והם אמרו מעצמם שלא יאמרו כלל, אף לרב פפא לא הוי מחאה, ולרב הונא בריה דרבי יהושע הוי מחאה, דמילתא דלא רמיא עליה דאיניש שאינו מוטל עליו, ולא יפסיד אם יאמר, אינו נותן אל ליבו שלא לאומרו, ואמר לה ולא אדעתיה. והלכתא בכל גוונא הוי מחאה, חוץ ממתני שאמר להם שלא יצא הדבר מפיהם.

אף אם מחאה שלא בפניו הוי מחאה, וכן סוברים רבא ורב נחמן, מ"מ עצה טובה למערער שימחה בפני המחזיק, כדי שיקבל את הקרקע והפירות, שאם לא ימחה בעצמו ויוציא את הקרקע והפירות, יהיה קשה לו להוציא אח"כ את הפירות, כיון שכבר אכלם המחזיק, ולפי זה ר"י לא מצריך לבוא למחות, אלא אמר עצה טובה איך יוכל המערער להוציא את הפירות.

בפני כמה צריך למחות -

י"א בפני שניים וי"א בפני שלשה.

ל"ט. הגמ' רוצה לבאר שנחלקו בדברי רבה בר רב

הונא שאמר שדבר שנשמע בפני שלשה אין בו משום לשון הרע דחברא חברא אית ליה, וכל מילתא דעבידא לגלויי אין בו משום לשון הרע, והמ"ד שמוסיף שניים סובר שגם בשניים עבידא לגלויי ואין בזה משום לשון הרע, ולגבי חזקה הוי מחאה, וי"א שמחאה נמי יש בה משום לשון הרע, כיון שאומר שפלוני גזלן, והרשב"ם כתב דאינו נכון, שעיקר המחאה היא כדי שהמחזיק ישמע ויזהר בשטרו. לרשב"ם התר זה בלשון הרע הוא שהשומעים יכולים לומר לו שכן אמר עליו פלוני, והתוס' כתבו שכוננת הגמ' שהראשון שסיפר לשלשה לא עבר איסור, כיון שמראה שאינו חושש שישמעו הדברים לאותו אדם. עוד כתבו התוס' שמלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות דלית ליה קלא, אע"פ שנעשה בפני כמה עדים, דשאני התם דדרך ללוות בצניעא, ועוד שאין העדים יודעים מי יקנה את הקרקע כדי שיגידו לו.

והגמ' דוחה דכו"ע סבירא ליה כרבה בר רב הונא.

ונחלקו אם מחאה שלא בפניו לא הויא מחאה, וממילא צריך שלשה שע"י ששלשה יודעים כאילו כל העולם יודעים, או דהוי מחאה ומהני בפני שניים שיעידו שמחה בפניו, וכיון שמחה בפניו אין לך גלוי מילתא גדול מזה.

ולל"ב לכו"ע מחאה שלא בפניו הויא מחאה, ואית להו דרבה בר רב הונא, ונחלקו אי בעינן עדות על המחאה, וביאר הרשב"ם שצריך למחות באופן שיכול הדבר לבוא לאוזני המחזיק, ולא יתרה בהם שלא יפרסמו את הדבר, והתוס' כתבו שכיון שזה דבר שאין מסתירים אותו כמו לשון הרע ממילא הוא מתפרסם אפי' באחד, וצריך שניים מדין עדות. או דבעינן גלויי מילתא שיוודע הדבר לכל העולם וממילא יודע גם למחזיק, אבל בשניים מסתמא לא ידע. ופסק ר"ח שמחאה בפני שניים.

כל כמה זמן צריך למחות - גידל בר מניומי מחה כל שנה, דס"ל שאם לא מחה כל שנה איגלאי מילתא ששלא כדן מחה בשאר הפעמים, ואמרו לו שאם מחה בשנה הראשונה א"צ לחזור ולמחות כל שנה, אמנם שיטת ר"ל שצריך למחות כל ג' שנים שלא יהיו ג' שנים בלא מחאה, כיון שאדם נזהר בשטר ג' שנים אחרי המחאה, (אבל אין הטעם כדי שלא יוכל לטעון שמכר לו אחרי המחאה, דאינו נאמן לטעון כך כיון שמעיקרא לא יד לקרקע בתורת מכירה), וכן הלכה, אך לריו"ח א"צ למחות כל שלש, דהרי הוא כגזלן ואין לו חזקה והיה על המחזיק להזהר בשטרו כל הימים עד שילכו לדן או שיראה את שטרו לבי"ד אחרי המחאה. ופסקו הר"ח והרשב"ם כר"ל, והתוס' פסקו כיו"ח.

אם המערער שינה את טענתו במחאה השניה מגון שבראשונה טען שהמחזיק גזלן, ובשניה טען שהיא אצלו

במשכנתא, מועילה החזקה דבמחאה השניה יש הודאת בעל דין שהראשונה אינה נכונה, והמחאה השניה אינה מחאה כיון שהחזק כפרן, ואפי' ב' המחאות היו בתוך ג' שנים היו חזקה.

דיני דברים הנעשים בפני אחרים ונכתבים בשטר

מחאה צריכה להיות בפני שניים, וא"צ לומר להם שיכתבו את המחאה אלא יכולים לכתוב שלא בפניו ושלא ברשותו, דזכין לאדם שלא בפניו. וכתבו התוס' דקמ"ל שאף שלא אמר להם לכתוב והם כתבו שאמרו להם לכתוב כשר, ולא מחזי כשיקרא, דבסתמא כוונתו שיכתבו.

מ. קנין סודר צריך לעשותו בפני שניים, וא"צ שלשה דאינו כמעשה ב"ד אע"פ שע"י הקנין מוציאין מזה ונותנים לזה, אלא הוא עדות בעלמא, וכתבו התוס' דא"צ שניים לקנין אלא לראיה, אבל עצם חלות הקנין אי"צ שניים. וא"צ לומר להם כתוב, דסתם קנין לכתובה עומד דכיון שאינו ממתין למשיכה אלא גומר את הקנין מיד, מתכוון להקנותו בעין יפה, ומסתמא רוצה שיכתבו לו. ואם אמר לעדים שיכתבו ולא עשה קנין, יש מ"ד שצריך להמליך בו. וכתבו התוס' דמ"מ אם חוזר בו ולא רוצה שיכתבו אין כותבין.

הודאה על חוב ממוון היא בפני שניים, וצריך לומר להם שיכתבו דחוב הוא לו, ויתכן דלא ניהא ליה לעשותו מלוא בשטר, מפני שלא יוכל לטעון פרעתי בלי עדים.

קיום שטרות אם חושש שילכו העדים למדה"י או ימותו, ויטען הלוה פרוע או מזויף, בפני שלשה שהעדים מעידים בפני ג' על חתימת ידיהם, וכותבים בסוף השטר למטה מחתימת העדים- במותב תלתא וכו', וג' הדיינים חותמים, ולא מהני שניים אע"פ ששניים שדנו דיניהם דין אלא שנקראים ב"ד חצוף, דאין בזה תוספת יותר מחתימת העדים עצמם (רשב"ם), ועד מפי עד פסול, אבל ג' ניכר שהם ב"ד ודומה לפסק דין. תוס'.

איזה תוקף יש לשטר שנעשה שלא מדעתם- כתבו התוס' שאף שאין תוקף שטר אא"כ נעשה מדעת המתחייב, ואין תוקף עדות בכתב דהוי "מפי כתבם", מ"מ תיקנו חכמים לגבי חזקה דחשיב עדות כדי לבטל את החזקה, שמספיק לזה עדות כל דהו, וכן במודעה תיקנו חכמים דחשיב שטר כדי להציל את הנאנס, וקיום שטרות מהני מדין מעשה ב"ד שא"צ דעת המחייב. ודעת ר"ת שאין פסול מפי כתבם אלא באילם שאינו ראוי להגדה, אבל בעלמא יכולים עדים לשלוח עדותם לב"ד בכתב, ובעד אחד י"ל דאינו מועיל.

דיני מודעה

מודעה היינו שאדם שאונסים אותו למכור או לתת מתנה, מוסר מודעה לעדים שהוא אנוס בדבר, ושלא יהיה ממש בשטר שיעשה, ושיטבע אותו לב"ד וירע את השטר על פי העדים. ואין

מועילה מודעה אלא לפני עשית השטר. ואם כותבים ביטול מודעה בשטר המכירה או המתנה לא מועילה המודעה.

מודעה היא בפני שניים, וא"צ לומר להם כתובו דזכות הוא לו.

על מי כותבים מודעה- לרבה ורב יוסף אין כותבים אלא על מי שלא ציית דינא, דאל"כ יאמרו לו למה אינך תובעו בדין, (והקשו התוס' על איזה שטר מדובר, שהרי גיטין ומתנה כותבין דודאי הוא אנוס שאין יכול לתבוע בב"ד, ועל מוכר אין כותבין מודעה כלל). ואב"י ורבא אמרו שכותבין "אפי' עלי ועליך", מפני שפעמים אין ב"ד מזומן מיד.

מ. כתיבת האונס במודעה- מודעה על גט ומתנה א"צ לכתוב בה שהם יודעים במה נאנס פלוני, דאינו אלא גלוי מילתא שהרי אם לא היה אנוס לא היה כותב גט או שטר מתנה כלל, (משא"כ מוכר דשמא הוא דחוק למעות ורוצה שיוכל להחזיר את המעות ולקבל מה שמכר), ומשום הכי תיקנו בגיטין שיכתבו שהבעל מבטל את כל המודעות שמסר. ואם מבטל את הגט לפני כן לא היו ביטול, דאנן סהדי שגמר בליבו בשעת מעשה לעשותו גט גמור, ואינו ביטול אלא כשביטלו אחר כתיבה. ובמכר לרבא אין כותבין מודעה דס"ל תלייה וזבין זביניה זביני, והיינו כשאנסוהו למכור שדה אחת מתוך שדוית והוא בירר איזו שדה, אבל אם אנסוהו למכור שדה מסוימת המכר בטל גם בלי המודעה. אמנם היכא שנאנס כהמעשה דפרדיסא כותבים מודעה ששם אם לא יכתבו מודעה יפסיד בטענותיו, ובמודעה זו צריך שיכתבו במה נאנס. ומעשה דפרדיסא הוא שהמלוה איים על הלוה שאם לא ימכור הוא יחביא את שטר המשכנתא, ויטען שהפרדס לקוח בידו ואמרו זאת לא בפני העדים, דאל"כ יעידו על מה שאמרו ולא יהיה נאמן לטעון לקוחה, וצריכים העדים לשמוע שהוא טוען לקוחה היא ביד, ואח"כ יסכמו בנייהם שיכתוב לו שטר מכירה שלא בפניו, ושישלם לו על הקרקע, ואח"כ יכתבו העדים מודעה שהמכירה שלא ברצונו, ואחרי המכירה יביא המוכר את העדים שהוא טען לקוחה, וממילא יתברר שהמכירה היתה באונס.

מתנתא טמירתא- האומר לעדים שיכתבו את שטר המתנה בהחבא, אין גובין בו את המתנה, שמא נתנה לאחר או שכונתו לעשותה מודעה לשטר אחר, ואם אמר להם בסתמא שיכתבו לל"ק גובים בו, וכן סובר רבינא, ולל"ב אין גובין בו עד שיאמר להם שיכתבו בפרסום, ורב אשי סובר שחוששים לזה ואין גובים בו, ואם גבו אין מחזיירים, דספק הוא, וכן הלכה. ולכן צריך לכתוב בשטר "וכך אמר לנו כתבוהו בשוקא וחתמוהו בברא", ומהני אפי' אם אמר בסתמא, דכוונתו שיכתבו כתקנת חכמים. רשב"ם. ור"ח גורס שאמרו להם לא תיתבו בשוקא ובברייתא, והיינו שלא אמרו להם להתחבא אלא שלא יפרסמו, אבל בסתמא ודאי כשר.

המחזיק בפני הבעלים לר"י ורבי ישמעאל לאלתר הוי חזקה, ולית הלכתא כוותייהו.

מ"א: בכלל מאתים מנה בעדויות שונות- אם יש

ב' עדים על מקום הגדר, אחד אומר שהכניסה ב' שורות לשדה חבירו, והשני אומר שהכניסה ג' שורות, לרב יהודה צריך לשלם על שתי שורות, ואף שהעדים מכחישים זה את זה, ס"ל כשיטת רשב"א דס"ל שרק כששני כתי' עדים נחלקו על שיעור החוב ושניהם מדברים על אותו מקום ואותה זמן. לב"ש נחלקה עדותן ולב"ה יש בכלל מאתים מנה ועל המנה השני פטור דאוקי תרי לבהדי תרי ואוקי ממון בחזקתו, אבל בכת אחת מודים בב"ש שיש בכלל מאתים מנה, ולא סמך רב יהודה על השמועה של רב כהנא שאין הלכה כרשב"א.

וכתבו התוס' ששיטת רב יהודה שאם עד אחד אומר שהארנקי היתה לבנה והעד השני אומר שהיתה שחורה מצטרפים, אבל אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן אין מצטרפים, ולנהדרעי אף בזה מצטרפים, ומחלוקתם היא אליבא דרשב"א, אם צבע המנה הוא חלק מגוף המעשה, וכמו אחד אומר חבית יין ואחד אומר חבית שמן, או שאינו מגוף המעשה.

והקשו התוס' לב"ש שפוסלים כת אחת שאחד אומר מנה ואחד אומר מאתים, למה בשני כתי' עדים כשר, ואין בזה דין נמצא אחד מהם קרוב או פסול. ות' דב"ש סוברים שבדיני ממונות לא בטלה כל העדות, אלא תתקיים העדות בשאר. עוד ת' דאיידי שכשראו לא התכוונו להעיד. עוד ת' שכשסותרים אחד את השני אין דין נמצא אחד מהם קאו"פ.

קשתא בעיליתא- מחזיק שטוען שקנאה מפלוני

שהיה סבור שקנאה מהבעלים, לרב חייה אם יש לו עדים שהמוכר דר בבית אפי' יום אחד יש לו חזקה, וא"צ להביא עדים על המכירה הראשונה, דטוענים לירוש וללוקח, וכן יכול לטעון שהמכירה הראשונה היתה בפניו, דהוי חזקה שיש עמה טענה, ונאמן מיגו שייכל לטעון שהוא עצמו קנאה מבעה"ב, אבל בלא זה לא הוי חזקה.

רבא רוצה להביא ראיה לרבי חייה ממה שהבא משום ירושה או משום לקיחה א"צ טענה, ומשמע שראיה צריך. והגמ' דוחה שאין מזה ראיה דדילמא א"צ גם ראיה, והכונה א"צ טענה שא"צ אלא לטעון מאבי אני יורשה. או שאע"פ שירוש צריך ראיה שדר בה המוריש יום אחד, לוקח א"צ ראיה, דאי לא ברירא ליה שהמוכר קנאה מבעליה, לא שדי זוזי בכדי.

ואם המוכר רק נראה בקרקע למדוד את אורכה ורוחבה, לאביי גם זה מספיק, ולרבא אין ראיה מזה שהקרקע היתה שלו דדילמא לבסוף לא קנאה.

ב' שטרות סותרים- י"א ששיטת רבא שמתנתא טמירתא הוי מודעה לבטל מתנה אחרת שהיתה אח"כ בשטר או בגלוי, שהכונה בשטר הראשון היתה כדי שלא יחזיק בה השני, ודבר זה למדו ממה שהיה באשה שלא הסכימה להתקדש א"כ יכתוב לה את כל נכסיו, ואמר לעדים שיכתבו בהחבא שטר לתת נכסיו לבנו לפני השטר לאשה, והורה רבא שאף אחד לא קנה הראשון בגלל שזה מתנתא טמירתא, והשני בגלל המודעה. ואמר רב פפא שאין ללמוד משם, דשאני התם שודאי כתב לה מחמת אונס ולא גמר בדעתו להקנות לה, אבל בב' שטרות אין ראיה שהשני נכתב באונס, והמכירה הראשונה לא חלה כי היא טמירתא ואינו רוצה שיקנה, והשניה חלה כיון שהשטר שלה כשר.

חזקה שאין עמה טענה

מ"א: המחזיק בקרקע בלא טענה, כגון שטוען שלא

אמר לו אדם דבר מעולם, לא הוי חזקה, בין חזקת ג' שנים בקרקעות ובתים, בין חזקת יום אחד בתשמישים, ואין שואלים את המחזיק אם כוונתו שהיה לו שטר ואבד, דכיון שלא מיחה ג' שנים ודאי מכר לו או מחל. תוס'. כיון שאינו טוען זאת בעצמו, ואמנם אם טוען זאת בעצמו נאמן, ולא חשיב חוזר וטוען. רשב"ם. ואם טוען שקנאה מפלוני שקנאה מהמערער לא הוי חזקה, עד שיאמר אתה מכרת לי. תוס'. אבל אם טוען שהבעלים או אביו מכרו או נתנו לו במתנה את הקרקע הוי חזקה. ואם בא מכח ירושה שאומר שאביו היה מוחזק בה ביום מותו אינו צריך טענה דאין אדם בקי אין הגיעו הקרקעות לאביו, ומ"מ צריך להביא ראיה שהחזיק בה אביו יום אחד.

חזקה בבנית כותל בתוך השדה הסמוכה- כותל

שבין ב' שדות שנשטף ע"י בידקא, והלך בעל הכותל ובנה כותל חדש בתוך השדה הסמוכה, אע"פ שיש לו עדים שסייע השני בבנית הכותל, והחזיק יום או יומיים, אינו חזקה, ולא הוי כאילו אמר ליה לך חזק וקני, דלא עשו כך אלא מחמת טעות. והתוס' ביארו שהמחזיק טען בתחילה לקוחה היא בידי, וכשראה שאינו נאמן טען שסייע לו, והיה לו עדים שסייע או שהיה מודה בכך.

מחילה בטעות- שיטת רב נחמן שמחילה בטעות לא הוי

מחילה, וכן מצינו שרלב נחמן קנין בטעות חוזר, ושומא בטעות אינה שומא, ואין אונאה בטעות, ומה שמבואר באיזהו נשך שמחילה בטעות הוי מחילה, במוכר פירות דקל שאע"פ שלא הוי מכירה מ"מ א"צ להחזיר את הפירות, הטעם הוא דניחא ליה למוכר לעמוד בנאמנותו.

צירוף כמה אנשים לחזקה

להשאיל ולהשכיר, כיון שטוען שהביא לו לתקן, ויש לו עדים שזה היה שלו.

דיני שותפים זה לזה

מ"ב: חזקה בשותפים - שותפים בקרקע, שהחזיק אחד בכל הקרקע ג' שנים, לרב אין להם חזקה זה על זה שדרך שאחד יאכל כמה שנים והשני יאכל אחריו, ולשמואל יש להם חזקה זה על זה (ואומן שאני שאין לו חלק בו, ואין לומר מיגו שהיה לו חלק קנה הכל).

והא דאמר שמואל דשותף כיורד ברשות דמי, ומשמע שאין לו חזקה, יש לחלק בין אם מחזיק בכל הקרקע, לבין אם מחזיק בחצי המובחר וטוען שחילקו ביניהם את הקרקע, וי"ל שדווקא במחזיק בכולה יש להם חזקה שדרך השותפים לאכול יחד מפירות השדה, וכיון שאכל לבד יש לו חזקה, אבל כשאכל מחצי כך דרך השותפין, ואחר כמה שנים יאכל השני מחצי זה, וי"ל שדווקא במחזיק בחצי הוא חזקה דלא היה לו לברר הפירות אלא יחלקו את כל הפירות, אבל במחזיק בכולה המנהג הוא שכל אחד אוכל כמה שנים. ולרבינא איירי בנחית לכולה, ולא היה חזקה אלא ביש בה דין חלוקה שאז לא היה לו להניח לו לאכול הכל, אבל באין בה דין חלוקה כיון שאינו כדאי לחלק כל אחד אוכל כמה שנים שלימות, (ולפי זה בשפחה כיון שאין בה דין חלוקה אין לשותפין חזקה זה על זה, אמנם אם המחזיק יטען שאינו שותף ואין על זה עדים הוא חזקה).

שותף נוטל שבח המגיע לכתפים אפי' בשדה שאינה עשויה ליטע כדן אריס שיורד ברשות הבעלים שנוטל כשאר אריסי העיר, ואע"פ שהשותף יורד בלא רשות חבירו, אבל אדם אחר היורד שלא ברשות נוטל את השבח או היציאה וידו על התחנתו.

שבח המגיע לכתפים - רש"י מפרש דאיירי בענבים העומדות ליבצר, והתוס' הוכיחו דלא איירי בעומדות ליבצר (שהרי איתא שבעל חוב גובה שבח המגיע לכפתים, ובעל חוב אינו גובה בעומדות ליבצר), וכתבו דכוונת רש"י שסופן ליבצר, אבל לא עכשיו. ור"ת מפרש מגיע לכתפים היינו ע"י טורח, ורק בזה נוטל כאריס, אבל לא בשבח הבא בשדה מעצמה. והתוס' דנים בהא דאיתא לקמן קלה: היכא שאחד מהאחים טוען על אדם שהוא אחיהם, ואח"כ מת אותו אדם, שאם השביח את הקרקע שבח המגיע לכתפים כל האחים חולקים בזה, כמו אם קיבל אותו אדם נכסים ממקום אחר, ורבא מסתפק מה הדין בדקל שגדל או קרקע שהשביחה מעצמה, והתוס' דנים מה יבארו שם רש"י ור"ת.

מ"ג: עדות שותפים זה לזה - שותפים אין מעידים זה על זה אם בא אחד לערער על בעלות השותף מפני שהם נוגעים בעדותם שהרי שניהם עלולים להפסיד, ונמצא דלעצמו מעיד, אמנם אם המעיד כתב לו דין ודברים אין

ג' שהחזיקו בקרקע בזה אחר זה וטוען המערער שלא מזה כיון שאף אחד מהם לא החזיק ג' שנים כדרך החזקה, אם יש שטר שמכרו זה לזה אף שלאשון אין שטר שקנאה מהמערער הוא חזקה, דמכירה בשטר יש לה קול כיון שמתאספים לחותמו, וא"כ המערער ידע, ומדלא מזה הפסיד, אבל במכירה בלא שטר אין מצטרפים, דמכירה בעדים אין לה קול.

מ"ב: ואף דס"ל שרב שאף במכירה בעדים באחריות גובה ממשועבדים, אין הטעם משום שיש קול, אלא שאני התם שהיה על הלוקחות השניים לברר היטב אם לא מכרה לפני כן, אבל בחזקה לא היה על המערער לברר, אם לא יצא קול.

ואמנם במלוה בעדים מודה רב שאין גובה ממשועבדים מיורשים או מלקוחות דשעבודא לאו דאורייתא, אבל מובן חורין גובה אם הלוה מודה שלא פרע (דאל"כ נאמן דא"צ לפרוע בעדים. אמנם להלכה גובה מיורשים או מלקוחות), דשאני מלוה שאדם לוהה בצינעא, ומבקש שלא יפרסמו כדי שלא יוזלו נכסיו (ובמלוה בשטר גובה ממשועבדים אפי' אין בשטר אחריות, הרשב"ם כתב הטעם דסתם שטר לאחריות נכתב, ובתוס' כתבו הטעם כדי שלא תגעול דלת בפני לוויין, ובמכר מפני תקנת השוק).

אב וכן שהחזיקו בקרקע זה שנה וזה שנתיים אחרי מות האב, ולא מזה המערער, מצטרפים לחזקה דיוורש כרעה דאבוה, דהכל יודעים שדרך הבן לירש את האב, וכן אב וכן ולוקח שקנה מהבן בשטר שכל אחד החזיק שנה מצטרפים, כיון שיש קול למכירה.

המחזיק בפני האב והבן אחרי מות האב בפני אחד שנה ובפני אחד שנתיים, או שהחזיק בפני אב וכן ולוקח שקנה מהבן בשטר כל אחד שנה, הרי זו חזקה. הגמ' מבארת דאיירי במוכר שדותיו שהיו של אביו סתם שאומרים לו שהמכירה לא כללה שדה זו, אבל במכירה רגילה שמכר שדה זו בפני עצמה, יש לה קול, ואין לך מחאה גדולה מזו, והיה על המחזיק להזהר בשטרו, עד דמרע לשטרא דלוקח, ואפי' החזיק יותר מג' שנים אחרי המכירה לא היה חזקה. וכתבו התוס' דמוכח מכאן שהמחזיק בנכסי יורש גדול הוא חזקה, ורק בירוש קטן אמרינן שאין מחזיקין בנכסיו.

חזקה באומן - אומנים שמולכים את הכלים לביתם לתקן אין להם חזקה, שאע"פ שמתטלטלין הרי הם בחזקת מי שהם תחת ידו אפי' שעה אחת, ואפי' יש למערער עדים שהיו שלו, דסתם לוקח קונה בלי עדים ובלי שטר, מ"מ בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר אין חזקה, ואומן הוא כדברים העשויים

מתי המוכר נחשב נוגע ופסול להעיד לטובת הלוקח

מבואר בברייתא שהמוכר בית או שדה פסול להעיד לו עליהם עם עד אחר להעמידם בידו, מפני שהיבב באחריות, ואם מכר פרה או טלית כשר להעיד עליהם, מפני שאינו חייב באחריות.

הגמ' אומרת שאין הכונה כפשוטו שהנדון הוא אם הוא נאמן או נוגע בעדות כיון שיצטרך לשלם לו, דא"כ מאי שנא רישא מאי שנא סיפא שאין החילוק בין קרקע למטלטלין, אלא בין מכירה באחריות למכירה שלא באחריות.

רב ששת מבאר דאיירי רישא שראובן גזל שדה משמעון ומכר אותה ללוי, ויהודה טוען שהיא שלו ומביא עדים או שטר, ששמעון אינו נאמן להעיד שהיא אינה של יהודה כגון שיעיד שהעדים של יהודה פסולים, או שיהודה הודה שאינה שלו, ועי"ז תהיה השדה ביד לוי, כיון שהוא נוגע, שע"ז יוכל להוציאה מלוי ע"י ראייה שהיא שלו, אבל במטלטלין דאיכא יאוש ושינוי רשות נאמן וכדלהלן מ"ד.

ואף שאם יש לו ראייה יוכל להוציאה גם מיהודה, י"ל דניחא ליה להוציאה מלוי מאשר מיהודה, כי יהודה הוא גברא אלימא וא"א לדון עמו, ואין מכשירים אלא עד דודאי אינו נוגע בעדות. או דאיירי שיש עדים גם לשמעון וגם ליהודה, שהדין הוא שמעמידים את הקרקע ביד המחזיק, (וכמו שמצינו בזה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ובתרי ותרי), וממילא שמעון הוי נוגע, שאם תהיה הקרקע אצל לוי יוכל להוציאה מידו ע"י עדים ולא יוכל יהודה להוציאה מידו, אבל אם תהיה אצל יהודה לא יוכל להוציאה מידו, כיון שמתחילה ירד בדין שהרי ודאי אינה של לוי.

ואם שמעון מעיד שהיא של לוי נאמן, שכיון שהודה הודאת בע"ד כמאה עדים, ולא יוכל להוציא אותה ממנו, וא"כ לא הוי נוגע. ואם שמעון העיד שהיתה של אבותיו של לוי אינו נאמן, שהרי יכול לטעון אח"כ שקנאה מלוי, וראובן גזלה ממנו ומכרה ללוי, וממילא הוי נוגע. תוס'.

מ"ד. ולא העמיד רב ששת בגזלן עצמו שלא מכרה, ששמעון הגזל פסול להעיד לטובת ראובן הגזלן, **דבסיפא איתא שבפרה וטלית נאמן**, ואם לא מכר דליכא אלא יאוש, אין שמעון נאמן שהרי החפץ חוזר אליו, ורק אם מכר שקנה הלוקח ביאוש ושינוי רשות וכגון ששמענו שהיאוש היה לפני השינוי רשות (ויאוש אחרי שינוי רשות יש בזה מחלוקת אי קניא), נאמן, כיון שאינו נוגע שהרי לא יוציאו את החפץ מהלוקח.

לי על שדה זו, ואין לי עסק בה, וידי מסולקות הימנה, ועשו על כך קנין סודר, וקיבל עליו אחריות שאם יגבו את השדה מחמתו יחזיר לו את מה ששילם, ועי"ז אינו נוגע בעדות ונאמן. אבל בלא קנין אינו מועיל לשון דין ודברים אין לי דאין זה לשון מתנה אלא תפילה שכן יהיה, וזה אינו מועיל אלא בדבר שעדיין לא זכה בו, ששם אינו זוכה בו בעל כרחו, ואם לא כתב לו אחריות עדיין הוא נוגע, כיון שע"י העדות אם יבוא בעל חוב שהלוה לו מעות לפני כן יוכל לגבות את הקרקע ויפטר מחובו, ולא יהיה "לוה רשע ולא ישלם", אבל בלא העדות אינה שלהם ולא יוכל בעל חוב לטורפה, שהרי כל מוכר שדה אפי"ן שלא באחריות אינו נאמן להעיד עליה עם עד נוסף, אם אין לו קרקע אחרת, מפני שהוא נוגע לענין בעל חובו. וכתבו התוס' דלשון אין לי עסק כך מהני לגבי עבד, דמשמע תהא לעצמן, אבל בשדה שלא שייך שתהיה לעצמה לא הוי אלא סילוק. עוד כתבו התוס' שבלא מה שמעמידה בפני בעל חוב, לא חשיב נוגע במה שלא ניחא ליה שיהיה לו תרעומת עליו, דאין זה פוסל לעדות, אי נמי ג"מ במכיר שאינה שלו דליכא תרעומת.

סילוק בדברים המשותפים לבני העיר - מבואר הכא דמהני סילוק ע"י קנין בשותפים, ומ"מ לענין ספר תורה של בני העיר שנגנב אינו מועיל סילוק כדי שאנשי אותה העיר יהיו עדים או דיינים, דשאני ספר תורה שהוא עומד לשמיעה וא"א להסתלק כיון שהוא נהנה ויוצא בו בשמיעת קריאת התורה, אא"כ ילך לדור בעיר אחרת. אבל האומר תנו מנה לבני עירי לצורכי העיר ואינו לצורך ספר תורה, מועיל סילוק, ולא חשיב תחילתו בפסלות, כיון שאינו אלא פסול ממונ. תוס'. וכן באומר תנו מנה לעניי עירי מועיל סילוק לדיינים או עדים שהם עניינם, מלבד לענין ספר תורה, ושאר בני העיר אם לא מוטל עליהם לפרנס את העניינים א"צ סילוק, ואם מוטל עליהם לפרנס את העניינים לל"ק יכולים לתת את הסכום הקצוב עליהם ולדון או להעיד אף בלא סילוק, ול"ב לא מהני כיון שיש להם רווח במה שיש לעניינים מעות נוספים שהרי א"צ לתת לעניינים כל זמן שיש להם.

מ"ג: שותפים הם שומרי שכר זה לזה וחייבים אם נגנב מאחד מהם, ושכרו הוא שגם חבירו ישמור כשיעור הזמן דשהוא שומר (ולא אמרינן דהוי שומרי חנים כיון שבלאו הכי היה צריך לשמור הכל משום חלקו), ודווקא כשאמר שמור לי היום ואשמור לך למחר שכיון שלא שמרו יחד ליכא שמירה בבעלים, אבל בלאו הכי הוי שמירה בבעלים דפטור בעליו עמו אף שאמר בשואל לומדים גם לשומר שכר. וכתבו התוס' דאיירי שהתחילו לשמור יחד, דאז א"צ שיהיה בעליו עמו בשעת שבורה ומתה, ואם התחילו לשמור בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור. ואם אמר אשמור לך למחר לא חשיב בעליו עמו כיון שאינו משתעבד אלא למחר.

וכתב הרשב"ם דאיידי במכירה שלא באחריות, וביארו התוס' דאי איכא אחריות הוי נוגע, דאף אם יש יאוש ושינוי רשות יכול שמעון להוציא מלוי כיון שאין לו הפסד בכך.

ובביאור החילוק בין קרקע לפרה וטלית הרשב"ם מבאר שאין יאוש ושינוי רשות קונים בקרקע, דקרקע אינה נגזלת. והתוס' סבורים שיאוש קונה בקרקע אע"פ שאינה נגזלת, אלא החילוק הוא שבקרקע איירי בלא יאוש, דהכי אורחא שלא יתיישב, שאם לא יוציאנה ממנו יוציאנה ממנו, אבל בפרה וטלית איכא יאוש.

ואיידי שמת הגזלן, דפטורים היוורשים מלשלם וכ"ש הלוקח דבתירא אתי לידיה, אבל אם הגזלן חי הרי לא התייאש מדמי החפץ, וממילא הוי נוגע דעל ידי עדותו יוכל לתבוע את דמי החפץ מראובן.

הגמ' שואלת למה לא העמיד רב ששת ביוורש (המקרה כנ"ל אלא שלוי הוא יורש של ראובן ולא לוקח, והשינוי רשות הוא לרשות היוורש) למ"ד רשות יורש כרשות לוקח, (אבל למ"ד לאו כרשות לוקח דיוורש כרעיה דאבוא הוא אין כאן שינוי רשות ולא קנה ביאוש גרידא, וחוזרת הגזילה לנגזל אם היא בעין, וא"כ היוורש הוא נוגע בעדות אף בפרה וטלית). וכתבו התוס' דאיידי הכא כשהאב לא עשה תשובה, שאין היוורשים חייבים להחזיר, אבל אם עשה תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת חייבים להחזיר, והוי נוגע.

עוד הקשה אביי דבברייתא משמע שהנדון הוא האחריות, ולא אם הקרקע או המטלטלין יכולים להיות של המעיד.

הגמ' מבארת ביאור אחר בברייתא, ולא פליגי לדינא אלא בביאור הברייתא, דאיידי במוכר שלא באחריות, ויש ערעור על בעלות הלוקח, שאין המוכר נאמן להעיד שהיא של הלוקח, כיון שע"ז יגבה ממנה בעל חובו, והוא לא יהיה "לוה רשע ולא ישלם", וכנגד הלוקח אינו רשע שהרי מוכר שלא באחריות, והוי נוגע, ובפרה וטלית שלא באחריות נאמן, כיון שהלוקח לא יכול לגבות מהם, דאין מטלטלין משועבדים לבעל חוב, ואפי' כתב שגיבה גם ממטלטלין שאז גם הם משועבדים לו, אינו גובה אלא כשהם אצלו ולא כשמכרם, ואפי' עשאים אפותיקי, דלית ליה קלא ולא יזהרו הלוקחות, דאי נימא שיגבה מטלטלין אף אחד לא ירצה לקנות מטלטלין שמא יגבום ממנו, וממילא נאמן דלא הוי נוגע, (אבל עבד שיש בשעבודו קול גובה ממנו באופותיקי דהלוקחות אפסדו אנפשייהו. וכתבו התוס' דצריך אפותיקו למלוה על פה, אבל מלוה בשטר גובה אף בלי אפותיקי למ"ד עבדא כמקרקע דמי. עוד כתבו שאם הקדיש את המטלטלין פקע השעבוד אפי' בהקנה אגב מקרקעי).

מ"ד: ומה שאין חוששים ששיעבד לבעל חוב מטלטלין אגב קרקע דמיגו דחייל שעבוד על הקרקע חייל

אמטלטלי וגובה גם ממטלטלין (אם כתב לו דלא כאסמכתא דאל"כ כיון שאין זה מכירה גמורה אלא שעבוד דמי לאסמכתא דלא קניא, ודלא כטופסא דשטרא – שטר העשוי להעתיק ממנו ולא לגבות בו), וממילא הוי נוגע שהרי מעמידים בפני בעל חובו.

צ"ל דאיידי שהעדים יודעים שלא היתה לו קרקע מעולם ולא היה יכול לשעבד מטלטלי אגב מקרקעי, ונאמן להעיד אפי' אם לא קנה ומכר לאלתר, וכתב ר"ח שצריכים העדים להעיד שלא פרשו מאיש זה מעודו עד היום ויודעים כל מה שקנה, דאל"כ י"ל שקנה קרקע ולא ידעו. דאי נימא שקנה ומכר לאלתר, ניוחש דילמא שיעבד לו גם מה שיקנה אח"כ (דאיקני) אגב קרקע, ויהיה מכאן ראייה בדאיקני אי מכר או הוריש לא אינו גובה מזה דאין אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לידו אע"פ שעתיד לבוא, והיא בעיא דלא איפשטא.

התוס' מוכיחים מסוגין ומעוד מקומות ששייך אדם שלא יהיה לו קרקע, ומה שכותבים בהרשאות "ונתתי לו ד' אמות בחצרי", כיון דחוב הוא לו, שע"י הקרקע מקנה לחבירו, הודאת בע"ד כמאה עדים, ולא חיישינן למחזי כשיקרא. אמנם הכא אין חוששים שהודה לו שיש לו קרקע ושעבד לו אגב הקרקע, דכולי האי לא חיישינן, אמנם בזמננו שרגילים לכתוב כך הוי נוגע אף שיש עדים שאין לו קרקע.

המוכר שדה או מטלטלין לחבירו שלא באחריות ונמצא שאינם שלו אלא זה גזול, ובא הבעלים ונטלה ממנו, לרב פפא חוזר הלוקח ומוציא מיד המוכר את דמיהם, ולא דמי למכירה דעביד איניש דזבין ארעא בשביל פירות יום אחד, שאין הבעל חוב גובה אלא את השבח ולא את הפירות, אבל בגזילה הבעלים גובה גם את הפירות, (ולדבריו איירי הברייתא שהלוקח מכיר ומודה בפני עדים שהפרה היא של המוכר והודאת בע"ד כמאה עדים, דאל"כ אינו נאמן כיון שהוא נוגע שלא יחזור הלוקח ויגבה ממנו), ולרב זביד אינו חוזר על המוכר, דמכר לו שלא באחריות כדי שלא יחזור עליו.

מ"ה. המוכר שדה לחבירו בלא אחריות, ואין לו עוד קרקעות, אינו יכול להעיד עליה, משום דהוי נוגע, כיון שע"י העדות יכול בעל חובו לגבות ממנה, ובלא העדות יהיה "לוה רשע ולא ישלם", וכלפי הלוקח לא אכפת לו שגבו ממנו את הקרקע, דלהכי מכר שלא באחריות כדי להפטר מכל אחריות שבעולם. ומה שמרויח שלא יהיה צריך לפרוע כשיתעשר לא חשיב נוגע, כיון שעכשיו לא מרויח כלום. ואם יש למוכר קרקעות אחרות נאמן, כיון שהלוה יגבה ממנו ולא מהלוקח, דאין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין, ואפי' הם

זיבורית. וכתבו התוס' דהוה מצי לשנויי כגון שעשאה אפותיקי שאינו גובה מקרקע אחרת, וא"כ הוא נוגע שהרי אם תפול בידי המערער יצטרך לפרוע מקרקע אחרת.

המוכר חמור לחבירו ובא עכו"ם ולקחו וטען שהוא שלו, ואין לעכו"ם עדים, צריך המוכר להציל את הלוקח מהעכו"ם שיביא עדים וידון עם העכו"ם אולי יוציאנו מידו, דממה שלא לקח את האוכף (וכדלהלן) מוכח שזה באמת שלו. ואם לקחו ישראל א"צ המוכר להצילו, אלא יתבענו בדין. אמנם אם הלוקח מכיר שהיא "בת חמורו" של המוכר אין המוכר צריך להצילו דסתם עכו"ם אנס הוא, וכן אם העכו"ם לקח גם את האוכף, אין המוכר צריך להצילו. ולאמימר בכל גוונא פטור, דסתם עכו"ם "פיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר". וכתבו התוס' דמיימי שדן עמו בדיני עכו"ם וזכה בזה, אבל בלאו הכי יכול לומר לו שיביא ראיה שלקח ממנו בדין וישלם לו.

חזקה באומן

שיטת רבה להו"א- אם הבעלים מסר את החפץ לאומן בלי עדים יש לו חזקה, אם אין רואים אותה בידו נאמן שזה שלו במיגו שיכל לטעון החזרתו, או שיטען להד"מ ויהיה נאמן בשבועת הסת, ואפי' אם רואים את הטלית אצלו נאמן במיגו שהיה אומר (שלא בא לידו בתורת אומנות אלא בתורת מכר. תוס'). או שקיבלו מאחר שקנאה ממנו, ולא דמי לדברים העשויים להשאיל ולהשכיר שאינו נאמן לומר לקוחה היכא שיש למערער עדים שהיתה שלו, אע"פ שאין עדים על השאלה והשכירות, דשאני שאלה ושכירות שאדם רגיל להשאיל או להשכיר לכל שכניו, אבל באומן יטען שאינו רגיל לתקן בגדיו אצלו. רשב"ם. ור"י פירש שאפי' אם רגיל לתקן אצלו יכול לתת לעדים או לאדם נאמן, ולכן בלא עדים יש לו חזקה, אבל בשאלה ושכירות אינו יכול לבקש עדים, כיון שע"ז יהיה לו שם רע בשכניו. ואם מסר לו בפני עדים אין לו חזקה, דס"ל לרבה (להו"א) דהמפקיד אצל חבירו בעדים צריך לפרועו בעדים, ולכן אינו נאמן במיגו דהחזרתו לך, וכ"ש שאם רואים אותה בידו אינו נאמן לטעון לקוחה היא בידי, שהרי יש עדים שבא לידו בתורת פקדון. ואמנם נאמן לטעון החזרתו לך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים, אך טענה זו לא נותנת לו כח מיגו, משום שירא לטעון כח שמא יחזרו ממדה"י ויכחשוהו. וכתבו התוס' שאם מסר חפץ לחבירו בפני עדים, ולא פירש בפניהם אם זה פקדון או מכר, נאמן המחזיק לטעון שזה היה מכר, אבל באומן כיון שרגילים למסור לו לתקן אינו נאמן לטעון שזה מכר, מדלא פירש שמוסרו לו בתורת מכר. עוד כתבו התוס' בשם ר"ח דטעמא דמ"ד שצריך לפרועו בעדים הוא, דכיון דהוי כאומר אל תחזיר לי אלא בעדים, ולא האמינו בשבועה, ממילא לא נאמן גם במיגו. והתוס' סוברים שאף למ"ד צריך להחזירו בעדים נאמן במיגו.

מ"ה: רבה חזר בו וס"ל שהמפקיד אצל חבירו בעדים א"צ לפרועו בעדים, ואם יש עדים שמסר לאומן הדין תלוי, שאם ראה את החפץ ביד האומן אינו נאמן לומר שמכרו לו או שנתן לו במתנה כיון שאינו יכול לטעון החזרתו, וכאריס ואפוטרופוס שאינם יכולים לטעון לקוח הוא בידי, אבל אם לא ראה החפץ אצלו נאמן במיגו דהחזרתו (והתוס' כתבו שנאמן במיגו דנאנסו אלא שאם בא מכח מיגו זה יצטרך להשבע), ואם אין עדים יש לאומן חזקה.

והגמ' (מ"ו.) מזכירה ממתני' שאף כשאין עדים אין לאומן חזקה.

אביי סובר שא"כ אפי' במסרו בעדים נאמן לומר לקוחה היא בידי מיגו שהיה יכול לומר החזרתו, דהמפקיד אצל חבירו בעדים א"צ לפרועו בעדים, אמנם אם ראו את החפץ ביד האומן אין לו חזקה, שהרי אינו יכול לטעון החזרתו, ואינו נאמן לומר לקוחה דדמי לדברים העשויים להשאיל ולהשכיר.

ומסקנה דשמעתין שהמפקיד אצל חבירו בעדים א"צ להחזיר לו בעדים, ואפי' הפקיד בשטר, ואם הפקדון בידו לפנינו אינו נאמן, אך אם הפקיד שלא בעדים, אע"פ שהעדים מכירים שהיא של הטוען נאמן, ואומן (בכלים שהוא ראוי לתקן) אע"פ שמסר שלא בעדים אינו נאמן לטעון לקוחה היא בידי אא"כ לא ראה את החפץ אצל האומן, ובדברים העשויים להשאיל ולהשכיר אף אחד אינו נאמן לטעון לקוחה. רשב"ם.

ואם החפץ שמסר לאומן נמצא ביד אחר וטוען שהבעלים אמר לאומן בפניו למוכרו או לתנו במתנה, נאמן, במיגו שהיה טוען ממך לקחתי, שהרי הוא אינו אומן, ואיירי או בעבד וכגון שהחזיק בו ג' שנים, דאל"כ הוי כגודרות שאין להם חזקה, או דאיירי במטלטלין והחזיק בהם אפי' שעה אחת.

שכר האומן- אם האומן טוען שהתחייב לשלם לו שני סלעים, והבעלים טוען שהתחייב אחד, אם הטלית ביד האומן בעה"ב צריך להביא ראיה, ונאמן האומן עד כדי דמיו, ואם נתנה לבעה"ב- בזמנו נשבע ונוטל שכך תיקנו חכמים כיון שבעה"ב טרוד בפועליו, וכתבו התוס' דהגמ' בשבועות מעמידה דין זה כר"י, אבל י"א שבקציצה נאמן בעה"ב, דקציצה מידע ידע, ואם עבר זמנו ששקעה החמה, על השכיר להביא ראיה, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, והק' התוס' הרי הטעם שאינו נאמן לאחר זמנו הוא משום חזקה שאין שכיר משהה שכרו, ואין בעה"ב עובר על כל תליון, והכא הראי ודאי השהה שכרו של סלע אחד. הגמ' אומרת דאיירי שאין עדים על מסירת החפץ לאומן (שאם יש עדים נשאל אותם כמה התחייב), ומה

יקלקלו שדותיו, ואם האריס עובד עמהם אין לו חזקה דבכרתי גונא אין בעל השדה מקפיד.

פסול נוגע באריסות הלואה ומכירה

עדות אריס לבעלי השדה- אם יש פירות בשדה
אינו נאמן דהוי נוגע כיון שאם יזכה בה המערער יטול את הפירות כדן נגזל (וידו על התחנתונה. תוס'). ואם אין פירות ולא טרח האריס בשדה בשנה זו נאמן, דאי משום שמרויח שנשאר אריס בשדה זו, הרי יכול למצוא שדה אחרת, וגם הבעלים יכול להחליפו באריס אחר. (סתם רב נחמן הוא רב נחמן בר יעקב, ולא כמו שמשמע מדברי רש"י שהוא רב נחמן בר יצחק. תוס').

עדות ערב ללוה- ערב מעיד ללוה על קרקע שלו כנגד המערער אם יש ללוה קרקע אחרת שיכול המלוה לגבות ממנה ולא יגבה מהערב, ואין הערב חושש לב' חששות שמא לא יפרע הלוה בזמנו, וגם שמא יגבה מלוה אחר את הקרקע. וכן מלוה מעיד ללוה אם יש ללוה קרקע אחרת וכו"ל.
וכתבו התוס' שאין המלוה או הערב חוששים שהקרקע השניה גזולה, כיון שעכשיו היא בידו.

ערב קבלן שקיבל המעות מיד המלוה ונתנם ללוה, והדן שממי שירצה יפרע תחילה (משא"כ סתם ערב שאין גובים מערב, ואפי"ן אין לו קרקע בינונית כוונתה, אפי"ן העמידו את הלוה בדין וחיבוהו ואין לו ממה לשלם) "א שדינו כערב ומעיד, וי"א שאינו מעיד דניחא ליה שתהיה עוד קרקע ביד הלוה הרשב"ם מפרש הטעם כדי שלא יטען לו שהקרקע שלו טובה יותר משל הלוה, כגון שהיא בינונית ושל הלוה זיבורית, והתוס' הקשו שא"כ המלוה לא יוכל להעיד ללוה אפי"ן אם יש לו קרקע אחרת, ועוד שכשאיין ללוה אלא זיבורית גם הקבלן לא יתן אלא זיבורית, ולכן פירשו שהטעם הוא דטריחא ליה מילתא למיקם בדינא, והוא מעדיף שיהיה ללוה הרבה קרקעות שיוכל לגבות ממנו בהרווחה.

פסול נוגע בשני לוקחים- לוקח ראשון אינו מעיד ללוקח שני שקנה מהמוכר קרקע אחרת ומערערים עליה, שמא יבוא בעל חוב ויטרוף ממנו. רשב"ם. ולתוס' הטעם הוא שהלוקח חושש שהיא גזולה ויקחנה הנגזל (אבל לבעל חוב אין חוששים, דאין הלוקח יודע אם יש למוכר בעל חוב). ואם יש לו קרקע אחרת נאמן כגון שקנה הלוקח השני עוד קרקע מהמוכר, או שיש למוכר קרקע אחרת בת חורין, דכיון שיש לבעל חוב מהיכן לגבות חוץ מהלוקח הראשון לא הוי נוגע. ולוקח שני מעיד ללוקח ראשון אפי"ן אם אין למוכר קרקע אחרת, דאין לו נ"מ לענין בעל חוב שממילא יגבה ממנו, ואמנם אם הלוקח הראשון קנה באחריות חשיב הלוקח השני נוגע, כיון שאם יגבו מהלוקח הראשון יבוא לגבות ממנו. והקשו התוס' אמאי לא קאמר שלוקח יכול להעיד למוכר על קרקע אחרת אם יש לו עוד קרקע.

שהאומן נאמן לרבה נאמן במיגו דלקוחה, ולאביי איירי שלא ראה החפץ אצלו שיכול לומר להד"מ. וכתבו התוס' שמה שכשאיין עדים בזמנו נשבע ונטל, ואינו נאמן במיגו שהיה אומר לא שכרתין מעולם, י"ל דלא ס"ל האי מיגו, או שכיון שמודה במקצת לית ליה מיגו, דאינו מעיז לכפור הכל.

דיני אומן

מ"ו. אדם שהביא לו האומן כלים של אדם אחר
מותר לו להשתמש בהם ולא הוי שואל שלא מדעת, עד שיבוא הלה שנטל את טליתו מהאומן ויטול את שלו, דאיכא למימר שהבעלים אמרו לו למכור טלית זו, והאומן מכר בטעות את טליתו של זה, והוא נותן לו טלית זו בינתיים עד שיוציא ממנו את שלו, וכל זה דווקא כשנתנה האומן עצמו, אבל כשנתנו לו את הטלית אשתו ובניו של האומן לא דאיכא למימר שטעו, ודווקא כשהאומן אמר לו הילך טלית, אבל אם אמר לו הילך טליתך לא דכסבור שהיא שלו וטעות הוא, ואסור להשתמש שלא מדעת. ואם נתחלפו בגדיו בבית האבל או בבית המשתה אסור להשתמש בכלים האחרים דלא שייך בזה טעם ההתר הנ"ל, וכן הלכה.

אומן שטוען שלא מסרו לו טלית לתקן והבעלים טוען שיש לו עדים שראו את טליתו ביד האומן אף לא הכירו יפה אם היא שלו. רשב"ם. ובתוס' כתבו שראו בה סימנים כעין שלו, אך אינם מכירים בטביעות עין שהיא שלו. והאומן מסרב להראותה להם בטענה שהיא של אחרים, צודק האומן בטענתו ואין הכרח שזו טענת רמאות, דאף כשרים יכולים לטעון כך. ויכול הבעלים לומר לו שכיון שתפסה עבור חוב אחר שיוציאה וישומו אותה, ואז לא יהיה האומן נאמן, דבראה אין לאומן חזקה אך יכול האומן לומר לו שכבר שמאווה אחרים. ואם טוען האומן לקוח הוא בידי אינו נאמן, דאין לו מיגו שיטען להד"מ או החזרתי, מפני שהוא ירא לומר כך כיון שיש עדים שראו טלית כזו בידו. תוס'.

מ"ו. חזקה לאריס-

סתם אריס יש לו חזקה, שהרי עד עכשיו אכל רק חלק מהפירות ועכשיו אוכל את כולם שלש שנים, ואין זה דרך אריסים, והיה על בעה"ב למחות.

אריסי בתי אבות שרגילים הם ואבותיהם לשמור שדות משפחה זו באריסות, ואין יכולים להחליפם, והאריסים אוכלים את הפירות שנתיים או שלש ואח"כ הבעלים אוכלים, אין להם חזקה. ואם הוריד אריסים תחתיו ג' שנים, ולא עשה עמהם כלום יש לו חזקה שאין בעה"ב מסכים לזה שמא

למי לא מועילה חזקה

אלו שנתבאר לעיל שאין להם חזקה, אם הביאו ראיה שטר או עדים על המכירה מעמידים את השדה בידם, ודין זה הוא גם בכן שלא חלק ובאשה שלא נתגרשה. תוס'. אמנם גזלן אף אם מביא ראיה אין מעמידים את השדה בידו או ביד בנו או ביד הלוקח ממנו, ולענין המעות אם העדים ראו רק הודאה על המכירה אין לגזלן מעות, שלא הודה אלא מחמת פחד.

עשית דבר ע"י כפיה

ישראל שקנה קרקע מסיקריקון נכרי שהורג נפשות על עסקי ממון, בזמן שהיתה הגזירה שמי שלא הורג יהודי יהרגוהו, או שישלם ד' זוזי היתה חלה המתנה אגב אונסיה, אבל בזמן שאמרו שמי שהורג ישראל יהרגוהו אם קנה ממנו ישראל וחזר וקנה מבעה"ב, אם בעה"ב אמר לו לך חזק וקני מקחו בטל ואפי' למ"ד תליוה וזבין זביניה זביני, תליוה ויהיב לא הוי מתנה, דכוונתו לתובעו בדין, וקרקע אינה נגזלת, ואם כתב לו שטר לרב קנה דס"ל שאם לא היה נותן מעות לא היה עושה שטר. תוס'. ולשמואל לא קנה כיון שכתבו מחמת אימת הסיקריקון עד שיכתוב אחריות נכסים שרק באופן זה תולים שנתן מעות. תוס'. (וכן משמע מהברייתא). ולרב הונא דס"ל דתליוה וזבין זביניה זביני, צ"ל דמודה שמואל היכא שנתן מעות. ולרב ביבי מקבל הגזלן את מעותיו בחזרה ולא קנסוהו שיפסיד את מעותיו, וס"ל דתליוה וזבין לא הוי זביני, ודלא כרב הונא. וכתבו התוס' שמי שקנה מהאיש וחזר וקנה מהאשה, לרב אם כתב שטר קנה, והיינו כשהוסיף לכתוב שטר ראיה אחר הקנין, אבל בשטר קנין עצמו לתירוץ ראשון בתוס' לא מהני, ולת"י שני מהני.

במכירה – לרב הונא אם כופים אדם ע"י תליה או שייסרוהו למכור וקיבל הדמים חלה המכירה, ודווקא מכר דאיכא תרתי יסורים ומתן מעות, דלא מפסיד מידי, אבל מתנה כיון שאינו מקבל כלום לא גמר ומקני. ומסקנת הגמ' שאמור רב הונא דבר זה מסברא, דאגב אונסיה גמר ומקנה. ומ"מ בעי קרא בקרבן דלא נימא שכיון שאינו מתרצה אלא ע"י כפיה הוי זבח רשעים ופסול. אבל אין לדמות דין זה לסתם מכירה שמוכר מחמת אונס שהוא דחוק במעות, ד"ל דשאני אונס של עצמו מאנסוהו אחרים דלא גמר ומקני. ועיין לקמן שיטת רבא, ופסק ההלכה.

מ"ח. בקרבן – כתיב "יקריב אותו לרצונו" מדכתוב "יקריב אותו" מבואר שכופין אותו להקריב מה שנדה, ומאידיך בעינן "לרצונו", הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. ואין להוכיח מזה שהמוכר בע"כ הוי מכירה, ד"ל דשאני התם דניחא ליה בכפרה ואמר רוצה אני בלב שלם. וכתבו התוס' שאף שחיבי חטאות ואשמות

מ"ז. גזלן אין לו חזקה, לריו"ח איירי כשהוחזק גזלן בשדה זו דווקא, ולרב חסדא איירי באלו ההורגים נפשות על עסקי ממון ואין לו חזקה על שום קרקע בעולם, וקיימא לן כתרומיהו. **בן הגזלן** אם טוען שהוא עצמו קנאו יש לו חזקה, וכן אם טוען שראה שאביו קנאה ממנו נאמן במיגו שהיה טוען שהוא עצמו קנאה, ואם טוען שירש מאביו אין לו חזקה דהוי חזקה שאין עמה טענה שהרי לגזלן אין חזקה, ואם טוען שירש מאבי אביו שלא היה גזלן נאמן במיגו שהיה טוען מינך זבינתה, וכן אם יש עדים שהמערער הודה לגזלן שהיא שלו אין לו חזקה, שלא הודה אלא מחמת פחד ולכן אין הבן נאמן, אבל בן הבן שטוען שירש מאביו שלא היה גזלן נאמן, דטוענים לירש דשמא אביו היה טוען מינך זבינתה, ואם בן הבן טוען שירש מאבי אביו לרשב"ם אין לו חזקה, והקשה התוס' למה לא טוענים לירש שמא אביו היה טוען מינך זבינתה, ולכן גרסו דאיירי בבן הגזלן שיש לו חזקה, או ד"ל שטוען שאביו אמר לו שירש אותה מאביו ולא שקנה אותה, עוד כתבו שאין טוענים לירש מילתא דלא שכיחא.

בן אומן ובן אריס אם טוענים שירשו את הקרקע מאביהם אין להם חזקה, ואם טוענים שקנאו בעצמם יש להם חזקה, וכן אם יש עדים שהאב הודה לאביהם שהיא שלהם יש להם חזקה, דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי. רשב"ם. וכתבו התוס' שאם טוען הבן שבפניו הודה הבעלים לאביו שמכרה לו נאמן במיגו שהיה אומר מינך זבינתה. עוד כתבו התוס' דאין בן אומן נאמן אלא כששהו בידו שיעור שרגיל האומן להחזיר לבעלים, אבל בלאו הכי אף אם טוען לקוח אינו נאמן.

אומן שירש מאומנותו והחזיק אח"כ, וכתבו התוס' דאיירי בכלים שנתן לו אח"כ, או ששהו שיעור זמן שרגיל להחזירם, ואריס שירש מאריסותו יש להם חזקה.

בן שחלק שהפליג מאביו ואינו סמוך עוד על שלחנו, כגון שנשא אשה ואינו משתדל עוד בנכסי אביו, יש לו חזקה בנכסי אביו, ולא אמרינן שמחל לו אביו על השימוש בנכסיו.

מ"ז. אשה שנתגרשה ואפי' בספק גירושין כגון שזרק גט ספק קרוב לו ספק קרוב לה אע"פ שבעלה חייב במזונותיה משום דאגידא ביה, ואיכא למימר שנתן לה קרקע זו כדי שתזון ממנה, יש לה חזקה בנכסי בעלה, דכיון שהוא שונא אותה לא היה מייחד לה קרקע, אלא נותן לה בצמצום. והתוס' כתבו דדווקא כשייחד לה קרקע אחרת למזונותיה אין לה חזקה בקרקע זו.

אין ממשכנים אותם משום דלכפרה קאתו, שאני התם שיהם באות על חטא, אבל נדר ונדבה אינם מכפרים, וכוונת הגמ' כפרה במה שמקיים נדרו, ועולה אף שמכפרת על חייבי עשה אינה כפרה גמורה וקבועה.

בגט - גט מעושה ע"י ישראל כשר, וכופין אותו מוכה שחין ובעל פוליוס עד שיאמר רוצה אני ד"נותן" מדעתו משמע. ואין להוכיח מדין זה שהמוכר בע"כ הוא מכירה, ד"ל דשאני התם דמצוה לשמוע דברי חכמים וגמר בליבו לגרשה, וגם כאן לא מפסיד כלום דכיון שאשתו שונאתו לא תעמוד אצלו בלאו הכי. ואם עישוהו עכו"ם מדאורייתא כשר דאגב אונסיה גמור ומגרש. רשב"ם. והתוס' ביארו דאירי באלו שכופין אותם להוציא, ואין כאן פסול "לפניהם" ולא לפני עכו"ם כיון שהעשוי נעשה ע"י דיני ישראל, ואמרו חכמים שפסול וצריכה גט אחר, ואם קיבלה קידושין מאחר צריכה גט מזה ומזה, כדאי שלא תהא כל אחת הולכת ותולה עצמה בעכו"ם להחניף לו ולזנות עמו עד שיכריח את בעלה לגרשה ומפקעת עצמה מיד בעלה, ואף בדבר שכופין אותו להוציא גזרו כדן אטו שלא כדן. תוס'. ואם חכמים רוצים לכופו ע"י עכו"ם, חובטין אותו ואומרים לעכו"ם שיאמרו לו עשה מה שישראל אומר לך.

כתבו התוס' שכל דבר שהאדם מחויב לעשות הוא כמו מכר ולא כמו מתנה, כגון קרבן או גט המעושה כדן, אבל מה שמרויח כפרה או שנפטר משאר כסות ועונה אינו סיבה להחשיבו כמכר, דא"כ אף בגט שלא כדן הוא כמכר.

מ"ח: שיטת רבא שתליוהו זובין זביניה זביני וכן מחמת אונס ממון. תוס'. דווקא שכפוהו למכור שדה סתם אחת משדותיו והוא בירר איזו, תלולים שבייר שדה רעה שאינו צריך כל כך, אבל בכפוהו למכור שדה זו לא חלה המכירה, אא"כ המוכר ספר את המעות, או שהיה בידו להשתמש באיזה השתמשות שיכולה להיות כגון המתן לי עד למחר או להטעות את האנס ולא השתמש. והלכתא בכל גוונא חלה המכירה אם לא ספר את המעות ולא היה יכול להשתמש דהוי אונס גמור, ואמר רוצה אני ואפי' בשדה זו, וכמו בקידושין.

בקידושין- הכופה אשה להתקדש והסכימה י"א דהוי קידושין דדמי למכירה שמוכרת עצמה למקדש, ולמר בר רב אשי הפקיעו רבנן קידושין אלו כיון שעשה שלא כהוגן ועשו המעות מתנה דהפקר ב"ד הפקר, דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש. כדת משה וישראל, וכיון שרבנן אמרו דלא הוו קידושין נמצא שלא קידשה, ובביאה שויה רבנן לבעילתו בעילת זנות. וי"מ שקידושין כסף דרבנן וביאה דאורייתא, וטעות היא דקידושין כסף לומדים מגז"ש. רשב"ם. והתוס' כתבו דסוגיין ס"ל שיש כח ביד חכמים לעקור

דבר מן התורה, אף אם לא תלה הקידושין בדעתם, ושאלת הגמ' על ביאה היא, דכיון דאיכא עבירה וכי גם בזה עקרו, ומשני שגם בזה עקרו, והיכא שעשה כהוגן צריך לטעם דאדעתא דרבנן מקדש כדי שיפקיעו רבנן את הקידושין. עוד כתבו התוס' שאף שבמתנה תלויה ויהיב אינה מתנה, הכא בקידושין ביאה הוי כמכר לפי שמתחייב שאר כסות ועונה, שאף שלגבי גט אינו כמתנה מה שנפטר משאר כסות ועונה, שאני התם שברצונו היה נותן לה ולא מגרשה.

מודעה על מכירה באונס - לרב הונא שמכירה באונס הוי מכירה, אין העדים החתומים על השטר נאמנים לומר שמסר המוכר מודעה לפני המכירה המבטלת את המכירה דכיון שהם מודים שהשטר כשר, אינם חוזרים ומגידי, אמנם אם כתבו שטר מודעה לפני מכירת הקרקע, לא חלה המכירה, כיון ששטר המודעה קודם. וס"ל לרב הונא שכותבים מודעה על מכירה, (אבל לרבא אין כותבים מודעה על מכירה), ובמתנה לא הויא מתנה אם העדים יודעים מה האונס, ואם מוסר מודעה כותבים אפי' אין יודעים מה האונס. ואם ביטל את המודעה בשעת המכר הוי ביטול, אף אם אמר בשעת מודעה שמה שיביטל לא יהיה ביטול, דאגב אונסיה גמור ומבטל, אמנם במתנה אם יודעים מה האונס לא מועיל הביטול, אבל אם לא יודעים באונס הוי ביטול. תוס'. ולמר בר רב אשי אם אמרו מודעה היו דברינן נאמנים, מפני שדבר זה ניתן לכתב כדי להציל את האונס מאונסו, ונאמנים אפי' אם כתב ידם יוצא ממק"א, ולא חשיב חוזרים ומגידי כיון שאין פוסלים את השטר, וכמו שבאומרים תנאי היו דברינן שנאמנים, ודווקא כשאומרים שהיו קטנים או פסולים אין נאמנים שכתבת ידם יוצא ממק"א. רשב"ם. והתוס' כתבו שאין נאמנים לומר מודעה היו דברינן אלא כשאין כתב ידם יוצא ממק"א, ונאמנים במיגו, כיון שאין חוזרים לגמרי מעדותם.

עדים שאמרו אמנה היו דברינן שלא היתה הלואה וכתבו שטר והאמיניהו שלא ישתמש בזה בלי הלואה, (ואם תהיה הלואה משעבד נכסיו מעכשיו, דלא הוי שטר מוקדם), אין נאמנים אם אין כתב ידם יוצא ממק"א וצריכים אותם לקיום, כיון שקיימו חתימותיהם, עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקקו עותם בב"ד, ואין חוזרים ומגידי, וכתבם התוס' דגם מיגו לא מועיל כאן דלא אתי על פה ומרע לטרא אפי' במיגו, דמדאורייתא השטר כשר בלא קיום, ולא הצריכו רבנן קיום אלא בטענת מזויף, אבל כשאומרים קטנים או אנוסים היינו אין מודים כלל שהשטר נעשה כדן, ולהכי מהני מיגו, (ולטעון פרוע במיגו דמזויף נאמן כיון שכשטוען פרוע אינו מכחיש את השטר, ולרב הונא גם בזה אינו נאמן). וטעם נוסף כתב הרשב"ם שאין נאמנים משום שאסור להשהות שטר אמנה בביתו, ומוילא תולים שלא חתמו על שטר כזה, דאין אדם משים עצמו רשע.

דין הבעל בנכסי אשתו ואמירת אי אפשי בתקנת חכמים

אם יש לאיש חזקה בנכסי אשתו - אין לאיש חזקה בנכסי אשתו שאם הזיק ג' שנים בנכסי מילוג שירשה מבית אביה, אינו יכול לטעון שקנאם ואבד שטרו, מפני שכולם יודעים שירד לקרקע רק לפירות, (ולא דמי למשכנתא דסורא שצריך למחות כל ג' שנים, דשם שלא לא יזכרו העדים שירד לקרקע למשכון).

ואף במקום שאינו אוכל פירות כגון שכתב לה בעודה ארוסה, דין ודברים אין לי בנכסייך, מ"מ אין לו חזקה מפני שאין האשה מקפידה אם אוכל פירות שלא כדין, ויכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי בשתקתי, אבל לא מחלתי, (דאין דרך האשה למחות בבעלה מאחר שזן אותה. רשב"ם במתני''). וכתבו התוס' שצריך לכתוב "ובפירותיך", דלשון "בנכסייך" לא מהני אלא לענין שאם מכרה ונתנה קיים.

מ"ט: ודווקא כשכתב לה כשהיא ארוסה שעדיין לא זכה בנכסים יכול להתנות, דאין מזכין לאדם בעל כרחו, ודווקא בדבר שיש לו מדרבנן, וכמו שיכולה אשה לומר איני ניזונת ואיני עושה, דעיקר התקנה לטובתה היא שיתן לה מזונות, אף אם אינה עושה מלאכה, ואח"כ תיקנו שהבעל נוטל מלאכת ידיה תחתיהן, כדאמרו רבא שכל האומר אי אפשי בתקנת חכמים שעשו להנאתו שומעין לו, וכיון שכל יום זה חיוב חדש של מזונות מועיל בזה לשון דין ודברים אין לי וכו'. וכתבו התוס' שאשה יכולה להסתלק ממזונות אף בלשון דין ודברים וכו', דאי איירי בלשון טוב מהני אפי' אחרי שזכתה. ור"י ראי' הגמי' היא שאפשר להסתלק מדבר שלא בא לעולם, אע"פ שלהלכה אין אדם מקנה דשלב"ל, אפי' בלא תנאי גמור (דתנאי גמור מצינו שמועיל בע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה), ואפי' בלא בקשת האשה, ואין אומרים דהוי פטומי מילי בעלמא. ור"ל מעשי ידיה עיקר, ומ"מ היכא דלא ספקה אינו יכול לומר לה צאי מעשי ידיך למזונותיך.

אבל אם כבר לה כר זה אחר שנישאת לא מהני, וכמו שמצינו שאין מועיל לומר על שדה דין ודברים אין לי וכו' דאין זה לשון מתנה, וצריך לומר לשון מכירה או תנינה או הפקר. וכתבו התוס' דהמ"ל דאיירי כשכתב לה כשהיא נשואה בלשון טוב, או שנתנו לה ע"מ שאין לבעלה רשות בה, או שהבעל עצמו נתן לה, דאף באלו אין לו חזקה אף אם אכל פירות.

אי אפשי בפירות או בדין - כתב הרשב"ם שהבעל יכול להתנות בעודה ארוסה לא לזכות בפירות נכסי מילוג שתיקנו לו תחת פירקונה כיון שעדיין לא זכה בפירות, דס"ל לרשב"ם שפירי עיקר, אבל שיטת תוס' דפרקנה עיקר, והא דתנן שתיקנו פירקונה תחת פירות היינו שאינה יכולה לומר איני נפדית ואיני נותנת פירות, כדי שלא תיטמע בין הכני"ם, או משום שמפקעת פירקונה לגמרי, משא"כ מזונותיה יכולה לחזור בה, וטעם נוסף שאינה יכולה להפקיע את הפירות, משום דידי כידה.

האומר דין ודברים וכו' על ירושה דאורייתא זוכה בה בעל כרחו, אא"כ יתנה בלשון מתנה. ובירושת הבעל אע"פ שכתב דין ודברים וכו' אם מתה ירשנה, או משום דירושת הבעל דאורייתא, ולרב הטעם משום שחכמים עשו חיזוק לדברים כשל תורה, ודווקא ירושה דשאר היורשים הוו כנכרים לגבי בעל, אבל בנכסי מילוג שזה כלפי האשה עצמה, לא עשו חיזוק כשל תורה. או דשאני ירושה שיש לה שורש מן התורה. או דבפירות כיון דלא שכיח לא עשו חיזוק, אבל בירושה לא שכיח שלא יהיה לאשה נכסי צאן ברזל. תוס'.

בעל שמביא עדים או שטר שאשתו מכרה לו מנכסיה זוכה בהם הבעל, ואינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי ולא היתה לי גמירות דעת למכור (ולא דמי לתלוייה וזבין, ששם יש אונס, ומחמת האונס גמר ומקני'), דאיירי בנכסי מילוג שכיון שהם שלה אינה מפחדת למחות בו שלא ימכרם. (וע"ע להלן).

הקונה מהאיש וחוזר וקנה מהאשה שנתן לה דבר מועט כדי שלא תטרוף ממנו את הקרקע, שכל קרקעות הבעל משועבדים לכתובתה, שהרי כתב לה "כל נכסי אחראים וערבים לכתובתך", מקחו בטל, והיינו שמכירת האשה בטלה, ויכולה לטרוף אחרי מיתת הבעל, אבל בחייו אוכל הלוקח פירות, (והתוס' מביאים בשם רש"י שבג' השדות דלהלן בטל המקח מיד, ובשאר שדות שלו רק משעת טריפה), דיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי שלא יעס, (ולא דמי לתלוייה וזבין דהוי זביני, דכיון דהכא ליכא אונס לא גמרה בדעתה להקנות), ודין זה הוא בשדה שכתב לכתובתה שהזכירו בשטר הכתובה, או שיחד לכתובתה שאחרי הנישואין עשה אפותיקי, אע"פ שלא נכתב בכתובה. רשב"ם. ולתוס' הכונה לנכסי צאן ברזל. או שהכניסה אותה מבית אביה ושמו אותה נכסי צאן ברזל ששמים את שוים בשעת נישואין, ואם פחתו פחתו לו, ואם הותירו הותירו לו. רשב"ם. ולתוס' הכונה לקרקעות ששמו אותם לתוספת כתובה. ואף שכל נכסי הבעל משועבדים לכתובתה, בג' שדות הללו מקחה בטל, כיון שיותר סומכת עליהם לשיעבודה. וכ"ש שבשאר נכסי הבעל ג"כ מקחה בטל, דלא הסכימה למכור אלא משום איבה, שאם לא תמכור ללוקח יאמר לה עיניך נתת במיתה או בגירושין. אבל נכסי מילוג מקחו קיים שכיון שהם שלה אינה מפחדת למחות בבעלה שלא ימכור.

ג. אשה שמכרה נכסי מילוג בחיי בעלה הבעל מוציא מיד הלקוחות, ואפי' מכרה רק גוף ולא פירות (שהרי הפירות של הבעל והגוף שלה) לא חלה המכירה, ואע"פ שכשמתה לא שייך טעם דפירקונה, ואת הגוף הרי מכרה, מ"מ הבעל מוציא מיד הלקוחות, שכך תיקנו הסנהדרין כשגלתה לאושא, דאלמלא לשיעבודא דבעל משום איבה, ועשאוהו לוקח ראשון, וממנו מועילה המכירה שאם הבעל ימות בחייה יטלם הלווקח.

בעל שמכר נכסי אשתו ומת, האשה מוציאה מיד הלקוחות גוף הקרקע והפירות מכאן ולהבא, שאין לבעל אלא פירות בחייה.

אם הבעל והאשה מכרו שניהם את השדה לאדם אחר שהבעל מכר פירות והיא מכרה את הגוף, או שהאשה מכרה לבעלה, לל"ק זכה הלוקח, ואינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי, כיון שבנכסים שלה אינו מקפיד אם לא מוכרת, ובזה אם יביא ראיה בעדים או בשטר מקחו קיים. ובל"ב מבואר שהווקא אליבא דר"א (לגבי מוכר עבדו וכדלהלן) אפי' כשמכרו שניהם לא חלה המכירה, וכ"ש אם מכרה לבעלה, אבל לשאר השיטות הוי מוכר, ובכהאי גוונא אם הביא ראיה המקח קיים.

קנין גוף ופירות לדין יום או יומיים

המוכר עבדו ע"מ שמשמשנו ל' יוסוהכהו אחד מהם ועמד יום או יומיים ואח"כ מת, שהדין שבישראל אם מת אפי' לסוף שנה נהרג, וחובשין אותו, אבל בעבד שהכה האדון ומת אחרי יום או יומיים פטור (ויומיים היינו יום שהוא כיומיים, והוא מעת לעת. תוס'), ואם הכהו אחר חייב, דעבד כעני הרי הוא כישראל לכל דבריו, דיליף לה לה מאשה.

לר"מ הראשון פטור והשני חייב מפני שאינו תחת הראשון וכתוב "ומת תחת ידו", וקנין פירות קנין הגוף וקנין הגוף אינו כלום, דאין גופו עומד אלא לפירותיו. רשב"ם. ולולא טעם זה אין סיבה לדרוש תחת יותר מספופ. תוס'.

לר"י השני פטור והראשון חייב מפני שהוא ממונו של שני וכתוב "כי כספו הוא", וקנין פירות לאו קנין הגוף.

ג: לרבי יוסי הראשון פטור מפני שהוא תחתיו, והשני פטור מפני שהוא ממונו, דמספקא ליה אם קנין פירות קנין הגוף או לא וספק נפשות להקל דכתיב "והצילו העדה". רשב"ם. והתוס' כתבו דבלאו הכי לא קטלינו מספיקא, דאפי' ממון לא מפקינן מספיקא.

ולרבי אלעזר הראשון חייב מפני שאינו ממונו, והשני חייב מפני שאינו תחתיו, דכתיב "כי כספו הוא" כספו המיוחד לו, וילפינן מיתור, או מדכתיב כספו ולא כתיב כסף. וכתבו התוס' דאיתא בהחובל שלר"א מי שחציו עבד וחציו בן חורין או עבד של שני שותפין אינו יוצא בראשי אברים, וביארו דהיינו דווקא בשותפין שיש לזה גוף ולזה פירות, וחציו עבד היינו שנתן כל דמיו ואינו מעוכב אלא גט שחרורו, אבל בשותפין בגוף יוצא בראשי אברים לפי חלקו.

וה"ה לגבי נכסי מילוג אף אם מכרו שניהם מכרם בטל ויכולים לחזור בהם, כאדם המוכר דבר שאינו שלו.

ולענין דין יציאה בשן ועין באיש ואשה מבואר בהחובל שתליא בפלוגתא זו, דאיתא בהחובל ש"א שיצא רק באשה, ו"א לא

באיש ולא באשה, ומסקנת הגמ' שאם קנין פירות לאו קנין הגוף יוצא לאשה, ואם קנין הגוף אינו יוצא לשניהם, והק' התוס' שכאן מבואר שאם קנין הגוף ישנו בדין יום או יומיים לבעל הפירות, ותי' דהתם לא יוצא באיש משום שמפקיע בזה את הגוף של האשה, או דשאני התם שלא היה לבעל בגוף מעולם, משא"כ מוכר עבדו. ור"י בר ברוך גורס שהמ"ד שלא לאיש ולא לאשה סובר כרבי אלעזר, ואפי' שניהם יחד לא יכולים לשחרר, ולא שייך תקנת אושא.

דיני בעל ואשה בחזקה ומכירה וכו'

אם הבעל החזיק בנכסיה ולא מחתה אין לו חזקה, אבל אם חפר בה בורות שיחין ומערות ולא מחתה יש לו חזקה דאין לו אלא פירות ואינו יכול לקלקל את הקרקע, ואיירי בשדה שאינה עשויה לבורות.

ומה שאין חזקה לנזיקין ומשמע דלא הוי חזקה כלל כיון שלא החזיק כדמחזקי אינשי, היינו שאין שם דין חזקה שא"צ ג' שנים אלא לאלתר הוי חזקה, שאין אדם רואה שמזיקים קרקע שלו ושותקו, ולל"ב באמת אף בנזקין בעיני ג' שנים, ואיירי באדם העושה אפי' בשל עצמו קוטרא ובבית הכסא עשן וריח רע, דאפי' אחרי ימים רבים אין חזקתו מועילה להזיק את חבירו.

אם אדם מהשוק החזיק בנכסי אשה לרב לא הוי חזקה, דיכולה לומר שמסכה על בעלה שימחה (ואפי' אם כתב דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיך, מ"מ סומכת עליו שימחה כיון שאם מתה יורשה. תוס'), או שלא אכל אלא את הפירות של הבעל ולכן לא מחתה ולדייני גולה הוי חזקה, ואם אכל מקצת בחיי הבעל ושלש שנים אחר מיתת הבעל, נאמן לומר שמכרה לבעל וקנה מהבעל, מיגו שהיה טוען מינך זבינתה, שאע"פ שאריס אינו יכול לטעון שקנה את השדה, סתם אריס אין זמן לאריסותו, אבל כאן יכול לטעון שהבעל מכר לו אם הוא יירש אותה, שהרי כשמת בטלה המכירה והוי כיווד מחדש לשדה, והאשה שתקה ג' שנים. וכתבו התוס' שאם אכל מקצת בחיי הבעל ומקצת לאחר מיתתו לא הוי חזקה.

נ"א. אשה שהחזיקה בנכסי בעלה אע"פ שייחד לה קרקע אחרת למזונותיה שאין לתלות שירדה לפירות ולכן לא מיחה הבעל, אין לה חזקה מפני שאין הבעל מקפיד אם אוכלת יותר. ואם הביאה האשה ראיה שבעלה מכר לה את הקרקע, תלוי אם חל הקנין או לא, וכדלהלן, וכן בשטר הודאה זוכה האשה בקרקע. תוס'.

קנין קרקע- נכסים שאין להם אחריות נקנים בכסף שטר וחזקה, ואמר שמואל שבמכר לא קנה בשטר עד שיתן מעות, אא"כ הוא מוכר את שדהו מפני רעתה דגמר ומקני מידי ומעות הוו הלואה, או שנתן מעות

וּכְתַב לוֹ לְשׁוֹן מוֹכֵר כְּדֵי לִיפּוֹת אֶת כּוּחַו. לְרִשְׁבֵּם כּוֹתֵב לוֹ גַּם מוֹכֵר וּגַם מִתְנֶה כְּדֵי שִׁיחֶיה לֹא אַחֲרִיית כְּמוֹכֵר, וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ דֵּינָא דְּבַר מִצְרָא כְּמוֹתָהּ. וְהַתּוֹס' הִקְשׁוּ שְׂמֹתָנָה שִׁישׁ בְּהָ אַחֲרִיית יֵשׁ בְּהָ דֵּינָא דְּבַר מִצְרָא, וְעַל כֵּן בִּיאֲרוּ שְׂכוֹתֵב לוֹ שְׁתֵּי שְׂטוֹת, וְאִם יִבּוֹא הַבֵּר מִצְרָא יוֹצִיא רַק שְׂטֵר מִתְנֶה. אוֹ שִׁהִיפוּ כֹחַ הוּא לְעִנְיָן מִה מוֹכֵר יַחַד עִם הַבֵּית, וְכַדְלָהֶן ע"א. אוֹ שִׁהִימוּ בְּלִשׁוֹן מִתְנֶה שְׂאִינוּ צָרִיךְ לְשַׁלֵּם. אוֹ שְׂכוֹתֵב לוֹ רַק מְכוֹרָה אוֹ רַק נִתְּנָה, וּמְכוֹרָה הֵינּוּ יוֹפֵי כֹחַ שִׁיחֶיה לֹא אַחֲרִיית עַל הַמִּתְנֶה.

קִנְיָן שְׂטֵר – ל"ר אֶדְעִידֵי מִסִּירָה כִּרְתִי כִּשְׂר לְכַתּוֹב שְׂטֵר עַל חֵרֶס שִׁיכּוֹל לְהַזְדִּיף, וְהָא דְּאִמְרֵי לֹא הִכְשִׁיר ר"א אֲלֵא בְּגִיטִין, הַכּוֹנֵה לְכָל שְׂטוֹת קִנְיָן לְאַפּוֹקֵי שְׂטוֹת רֵאִיה, אוֹ דְּאִירֵי הַכֹּא בְּכַתֵּב יָדוֹ שְׂאִין יִכּוֹל לְהַזְדִּיף. וְלִר"מ דְּעִידֵי מִסִּירָה כִּרְתִי, צָרִיכִים הָעֵדִים לְחַתּוֹם עַל דְּבַר שְׂאִינוּ יִכּוֹל לְהַזְדִּיף, וְאִפִּי אִם יֵשׁ עִידֵי מִסִּירָה צָרִיךְ שִׁיחֶיה הַשְׂטֵר מוֹכִיחַ מִתּוֹכּוֹ, (כְּמוֹ שְׂמִצְוֵנו שִׁלְר"מ אִם כָּתֵב לְגֵרֵשׁ אֶת הַגְּדוּלָּה לֹא יִכּוֹל לְגֵרֵשׁ אִפִּי אוֹתָהּ, כִּיּוֹן שְׂאִין מוֹכֵחַ מִהַשְׂטֵר לְמִי נִכְתָּב). תּוֹס'. וְהִקְשׁוּ הַתּוֹס' מִה הַחִידוּשׁ שְׂמוּעִיל שְׂטֵר שְׂאִינוּ שׁוֹה פְּרוּטָה, בְּשְׂטֵר קִנְיָן שְׂאִינוּ קוֹנֵה בְּתוֹרַת כֶּסֶף, שְׁהֵרִי הַמוֹכֵר נוֹתֵנוּ, וְקִרְקַע אֵינוּ נִקְנָה אֲגַב כֶּסֶף.

לוֹה מִהַאֲשָׁה וְגִירָשָׁה (אוֹ מִהַעֲבֵד וּשְׁחָרָרוֹ) וְכָתֵב שְׂטֵר וְשִׁעֲבַד נִכְסֵיו, אֵינוּ חַיִּיב לְהֵם כְּלוּם, דְּכוּוַנְתּוֹ לְגַלּוּיִי זָוִי, שְׂאִי הַתָּם דְּלֹא נִיחָא לִיָּה לְהִיּוֹת "עֲבֵד לוֹה לְאִישׁ מְלוּוָה", אֲבָל בְּשְׂטֵר מוֹכֵר לֹא שִׁיךְ סְבָרָא זָו, וְאִפִּי קִיבַל אַחֲרִיית הֵרִי עִדְיִין לֹא טְרַפּוּה מְהַלּוּקָה. וְכָתֵבוּ הַתּוֹס' שִׁעֲבַד עִין חִילּוּק בֵּין לוֹה לְמוֹכֵר, דְּמָה שְׂקֵנָה עֲבֵד קֵנָה רַבּוּ.

הַמוֹכֵר שְׂדֵה לְאִשְׁתּוֹ לְרַב נַחְמֵן קִנְתָּהּ, וְאֵינְ אֹמְרִים שְׂכוּוַנְתּוֹ הַבְּעַל לְגַלּוּיִי זָוִי שְׁהַטְמִינָה מִמֶּנּוּ, וְלֹא הַתְּכוּוֹן לְמוֹכֵר, וְלִיכָא גְמִירוֹת דְּעַת לְמַכִּירָה, וְאִם כָּתֵב לְהָ שְׂטֵר מוֹכֵר פְּשִׁיטָא שְׂקִנְתָּה דּוּדָאִי אֵין כּוּוַנְתּוֹ לְגַלּוּיִי זָוִי, וּגְמוּר וְאִקְנִי לְהָ. וְאִם אִמְרוּ אֵי בְּעִינָא בְּכִסְפָּא אִקְנִי אֵי בְּעִינָא בְּשְׂטֵרָא אִקְנִי, קִנְתָּה בְּכִסְפָּא בְּלֹא שְׂטֵר, וְלֹא אִמְרִינְ לְגַלּוּיִי זָוִי קָא בְּעִי, וְכֵן בְּכָתֵב שְׂטֵר וְאִח"כּ נִתְּנָה דְּמִים. תּוֹס'.

נ"א: וְלְעִנְיָן אֲכִילַת הַפִּירוֹת בְּשָׂדֵה שְׁהַבְּעַל מוֹכֵר לְהָ, לְרַב וְלְרַב הוֹנָא בְּרַב אֲבִין הַבְּעַל אוֹכֵל פִּירוֹת דְּלֹא גֵרַע מִשְׂדֵה שְׂנַפְלָה לְהָ בִּירוּשָׁה, וְרַק בְּמִתְנֶה ס"ל לְרַב שְׂאִינוּ אוֹכֵל פִּירוֹת דְּנוֹתָן בְּעִין יָפָה הוּא נוֹתָן. וְלְרַבִּי אֲלֵעָזָר וְרַבִּי יוֹחָנָן בֵּין בְּמִתְנֶה בֵּין בְּמוֹכֵר אֵין הַבְּעַל אוֹכֵל פִּירוֹת, מִפְּנֵי שְׂכוּוַנְתּוֹ לְשֵׁם מִתְנֶה, וְכָתֵב לְשׁוֹן מוֹכֵר כְּדֵי לִיפּוֹת אֶת כּוּחַו. וְלְרַבִּי אָבָא וְרַבִּי אֲבָהוּ וְכָל גְּדוּלֵי הַדּוֹר לְגִירַסַת הַסְּפָרִים ס"ל שְׂאִין הַבְּעַל אוֹכֵל פִּירוֹת, וְלְגִירַסַת ר"ת הַבְּעַל אוֹכֵל פִּירוֹת. וְלִר"י הַמוֹכֵר לְאִשְׁתּוֹ לֹא קִנְתָּה וְרַק בְּמִתְנֶה קִנְתָּה.

שִׁיטַת רַבָּא שְׂאִם קִנְתָּה בְּמַעוֹת טְמוּנִים לֹא קִנְתָּה דְּלְגַלּוּיִי זָוִי הוּא דְּבְעִי, וְאִם קִנְתָּה בְּמַעוֹת שְׂאִין טְמוּנִים קִנְתָּה וְהַבְּעַל אוֹכֵל פִּירוֹת, דְּלֹא שִׁיךְ כְּאֵן גְּלוּיִי זָוִי.

הַמְגֵרֵשׁ אִשָּׁה ע"י שְׂרוּק גֵּט לְחֻצְרָה הוּי גָט, וְאֵע"פ הַבְּעַל אוֹכֵל פִּירוֹת, דֹּא"צ שְׂתֹאכַל פִּירוֹת אֲלֵא שְׂתוֹכֵל לְמוֹכֵר אוֹ לְתַת לְמוֹכֵר, כִּיּוֹן שְׂלֹא נִתְּנָה לָהּ עַל דְּעַת לְמוֹכֵר, אֵינָה יִכּוֹלָה לְהַתְּגַרֵּשׁ, וְאִף שְׂשִׁכְרוֹת מוּעִילָה לְקִנְיָן חֻצְרָה, שְׂכִירוֹת עֵדִיפָה מֵאִשָּׁה, דְּשְׂכִירוֹת עוֹבֵרַת בִּירוּשָׁה, אֲבָל בְּאִשָּׁה אִם מִתָּה הַבְּעַל מוּצִיא מִיַּד הַלְּקוּחוֹת. וּבִירוּשָׁלַיִם מִשְׂמַעוֹ שְׂזִכִּיתָ הַאֲשָׁה תְּלוּי בְּאֲכִילַת פִּירוֹת הַחֻצְרָה, וְהַתְּגַרֵּשׁ ר"י שְׂרוּק כִּשְׁהַשְּׂאִיל הַבְּעַל מְקוּם לְאִשָּׁה אֵינָה יִכּוֹלָה לְהַתְּגַרֵּשׁ בְּקִנְיָן חֻצְרָה, אֲבָל בְּמִתְנֶה קִנְתָּה וְאֵין הַבְּעַל אוֹכֵל פִּירוֹת, וְכָתֵב עוּד שְׂאֵע"פ שְׂאִין הַבְּעַל אוֹכֵל פִּירוֹת, מ"מ יִקַּח בָּהֶם קִרְקַע וְהוּא אוֹכֵל פִּירוֹת. תּוֹס'.

נ"ב. אֵין מְקַבְּלִים פְּקוּדוֹת מְנַשִּׁים עֲבָדִים

וּתִינוּקוֹת שְׂמָא גְּנָבוּם מִבְּעִלְיָהֶם וְאִדּוּנְיָהֶם וְבַע"ב שְׁהַקְּטִינִים גְּרָיִם שֵׁם, וְאִסוּר לְסִיעֵי יָדֵי עוֹבְרֵי עֵבֶרָה, וְאִם לֹא יִקְבְּלוּ מֵהֶם יַחֲזִירוּם לְמְקוּם שְׂגָבּוּ, וְאִם קִיבַל מִהַאֲשָׁה יַחֲזִירָהּ לָהּ שְׂאִין לְהַחֲזִיקָה שְׂגָבָהּ, וְאִם מִתָּה יַחֲזִיר לְבַעַל שְׂאֵף אִם הֵם שְׂלָה הוּא יוֹרְשָׁה, וְאִם קִיבַל מִהַעֲבֵד יַחֲזִיר לוֹ, וְאִם מוֹת יַחֲזִיר לְאִדּוֹן דְּבִסְתָמָא כֹּל מָה שְׂקֵנָה עֲבֵד קֵנָה רַבּוּ, (וְהָ אִם נִשְׁתַּחֲרַר הַעֲבֵד וְאִח"כּ מוֹת, דְּסַתֵּם עֲבָדִים גְּזֻלִּים הֵם, אֲבָל בְּאִשָּׁה אִם נִתְּגַרְשָׁה וְאִח"כּ מִתָּה יַחֲזִיר לִירוּשָׁה), וְאִם קִיבַל מִהַקְּטָן יַעֲשֶׂה לוֹ סְגוּלָּה שְׁהֵרִי אֵינוּ יוֹדַע לְשִׂמּוּר, וְיִשְׁמַרְם עַד שִׁיגְדֵל, י"מ סְפֵר תּוֹרָה לְלַמּוּד בּוֹ וְהִקְרָן קִיִּים, וְי"א דְּקַל שִׂיאַכֵּל מִמֶּנּוּ וְהִקְרָן קִיִּים, אֲבָל בְּעַסְקָא לֹא שְׂמָא יֵאבֵד הַקְּרָן, וְאִם מוֹת הַקְּטָן יַחֲזִיר לִירוּשָׁיו, וְאִם אִמְרוּ בְּשַׁעַת מִיתַתָּן (אוֹרְחָא דְּמִילְתָא נְקֵט), דְּבַזְמַן אַחַר יִכּוֹלֵם לְהַחֲזִיר בְּעַצְמָם) שֵׁל פְּלוּנִי הֵם, יִתְּנֵם לְמִי שְׂאִמְרוּ, וְאִם לֹא כְּגוֹן שְׂאִינִם נִאֲמָנִים אוֹ שְׂנִרְאָה שְׂאִינִם אִמְוִידִים הַמְּפִקִידִים, וְי"מ שְׁהֵם לֹא אִמְוִידִים שִׁיתְּנוּ לָהֶם ע"מ שְׂלֹא יִהְיֶה לְבַעֲלֵיהֶם חֵלֶק בּוֹ יַעֲשֶׂה פִּירוּשׁ לְפִירוּשֵׁם וְיַחֲזִירוּם לְבַעֲלֵיהֶם וְלֹא לְמִי שְׂאִמְרוּ, מִפְּנֵי שְׂמִתְבַּיִשִּׁים לּוֹמוֹר שְׁהֵם שֵׁל הַבְּעַלִּים וְגָבּוּ מֵהֶם.

דֵּין מַעוֹת שְׂבִיד הַאֲשָׁה – אִם הַאֲשָׁה אוֹמֵרַת תָּן לְפְלוּנִי שְׁהֵם שְׂלוֹ, נִאֲמַנְתּ בְּמִיגוֹ שִׁיכְלָה לְתַת לְהֵם בְּעַמָּה, וְאִפִּי אִם הַבְּעַל אוֹמֵר שְׁהַמְמוּן שְׂלוֹ, אֵין לוֹ כֹּחַ לְהוֹצִיא מִיָּדָה, וּבְשַׁעַת מִיתַתָּה אֵין לָהּ מִיגוֹ, וְכֵן אִם תִּקַּף הַבְּעַל מִיָּדָה אֵין לָהּ מִיגוֹ, וְדוּקָא בְּמַעוֹת טְמוּנוֹת, אֲבָל בְּמַעוֹת שְׂאִין טְמוּנוֹת הֵרִי הֵם שְׂלָה וְאִם תִּקַּף מוּצִיאִים מִיָּדוֹ. וְאִם הֵיא נוֹשֵׂאֵת נוֹתְנַת בְּבֵית אֵינָה נִאֲמַנְתּ לּוֹמֵר שְׁהַמַּעוֹת שְׂלָה אוֹ שֵׁל פְּלוּנִי, וְעַלִּיהָ לְהַבִּירָה רֵאִיה, וְאִם אֵינָה נוֹשֵׂאֵת נוֹתְנַת בְּחַיִּי בַעֲלָהּ, וּמוֹמָן בַּעֲלָהּ מוּצִי אֲצֵלָה, יְלֵה"ס אִם דִּינָה כּוּוַשַׁת נוֹתְנַת אוֹ לֹא.

אִשָּׁה שְׂנַתְּגַרְשָׁה יֵשׁ לָהּ חֻצְקָה כְּשֹׂאֵר כֹּל אָדָם.

חֻצְקָה בְּאֵב וּבֵן – אֲב וּבֵן אֵין לָהֶם חֻצְקָה זֶה עַל זֶה, וְאִם חֵלְקוֹ לְרַב יוֹסֵף אֵין לָהֶם חֻצְקָה, וְלְרַבָּא יֵשׁ לָהֶם חֻצְקָה, וְכֵן הַלְכָה, וְכֵן מְבוּאָר בְּבִרְיַתָּא.

דרך להטמין, (וגרסו אחרת בגמ' שבועות מ"ו). עוד כתבו התוס' דסתם ספרים עשויים להשאיל ולהשכיר, ומה שמבואר בב"ק קי"ד שאם יצא על החזיק שם גניבה ישבע כמה הוציא ויטול, ואינו נאמן במיגו שיטען השאלתי לך, י"ל דאירי באדם שאין דרכו להשאיל לו, או דאינו נאמן במיגו משום דהוי מיגו להוציא, אע"פ שנטול דמים שהוציא.

הלכה - לר"ח הלכה כשמואל, שכשהגמ' מסיימת ב"קשיא" לא בטלו דברי האומר, אבל כשהגמ' מסיימת תיובתא דפלוני תיובתא בטלו דברי האומר, ולרשב"ם אין הבדל בין קשיא לתיובתא דבטלו דברי האומר, ותיובתא היינו ממשנה או ברייתא, וקשיא היינו מדברי אמוראים, ואין הלכה כשמואל.

קנין חזקה

נעל או גדר או פריץ בפני עדים הרי זו חזקה מיד ואינו יכול לחזור בו, וקונה במתנה או נכסי הגר או חלוקת ירושה, וכל האמור לעיל בתנאי חזקה איירי בחזקה שיש טענה כנגדה.

הקובע **מנעול בדת** לנעול בו הוי חזקה.

המוסר מפתח לחבירו למכור או להשכיר לרשב"ם הוי חזקה, ולתוס' לא הוי חזקה, ולא מהני מסירת מפתח אלא שאצ"ל לומר לך חזק וקני, ורק בבדיקת חמץ חייב מי שהמפתח אצלו, מפני שהוא בידו לבדוק.

הסוגר את הדלת ונועל במפתח לרשב"ם לא הוי חזקה, דאינו אלא עושה מצוה לשמור בית חבירו, ומבריה ארי הוא, ולתוס' קנה, ולא דמי למבריה ארי דהכא מוכחא מילתא שהבית שלו, שהרי בנעילה הוא מונע מכולם להכנס.

מתי צריך לומר לך חזק וקני - אם מחזיק בפני המוכר אין צריך המוכר לומר לך חזק וקני ואם נתרצה המוכר בכך וכך מעות, והחזיק בפניו קנה, דניחא ליה בהאי חזקה ולכך שתק, והלוקח חייב לתת לו דמי מקחו, ושללא בפני המוכר כגון שהוא בעיר אחרת, או באותה העיר ומחזיק שלא מדעתו, צריך לומר לך חזק וקני, ובמקום שרגילים לכתוב שטר אפי' נתן מעות אינו קונה עד שיכתוב שטר, אא"כ פירש שיקנה בכסף. ורב הסתפק במתנה אולי אף שלא בפניו אצ"ל לך חזק וקני, דבעין יפה הוא נותן שמחמת חיבה נתן לו וניחא ליה שילך ויחזיק והוי כאילו אמר לו שיחזיק, ולשמואל אם במכר שנותן לו מעות עכשיו או אא"כ צריך לומר כ"ש במתנה שמפסיד מומו ויש לומר שעד שהחזיק כבר חזר בו, וס"ל דלא אמרינן שנותן בעין יפה אלא לאחר שהחזיק ונתקיימה המתנה.

נ"ג. שיעור החזקה - המוסיף על הגדר והשלימה לעשרה, אם כבר קודם לא היו יכולים לעבור דרכה שהיתה בנויה בשיפוע או על מקום מדרון לא הוי חזקה דהוי בנין בלא צורך, ואם היו נכנסים בה ברווח ועכשיו

אחד מהאחים שהתעסק בירושת כל האחים ויצאו שטרות קנין והלואה על שמו, וטוען שהמזמון שלו מבית אבי אמו ואין אחיו מן האב יורשים עמו, לרב עליו להביא ראיה שזה שלו דבסתמא כיון שהוא מתעסק בנכסים נרשמו השטרות על שמו, ואינו יכול להוציא את המזמון מחזקת האב, ולשמואל על האחים להביא ראיה שזה לא שלו כיון שבשטר כתוב שזה שלו, וצריכים לפסול את השטר. ובברייתא מבואר כשיטת רב.

נ"ב: וכן אם האשה התעסקה בירושה ויצאו שטרות על שמה, עליה להביא ראיה שהם שלה, ואע"פ שכבוד הוא לה שסומכים עליה ב"ד, ובני אדם משבחים אותה על כך, מ"מ אינה נאמנת, דאדרבה יש לחוש שיש לה הוראת הטר כיון שטורחת עבור היתומים. תוס'. ואיתא בירושלמי שלאחר מיתת האב או הבן או הבעל או האשה יש חזקה בנכסיהם.

בביאור שיטת רב -

רב חסדא אומר שדווקא אם אין חלוקים בשום דבר בעולם אפי' בעיסתם עליו להביא ראיה דאז אין במה לתלות שהגיע לו מזמון אחר, אבל אם חלוקים בעיסתם על האחים להביא ראיה, שהרי יתכן שקימץ מעיסתו שהיה עצרן ביותר ומזה נתעשר. וכתבו התוס' שאף שטוען שזה ירושה מאבי אמו, נאמן במיגו שהיה טוען שמעיסתו קימץ.

נחלקו רבה ורב ששת איזה ראיה צריך להביא, לרבה צריך להביא עדים, ולרב ששת צריך לקיים את השטר וכיון שקיימוהו ודאי חקרו כראוי, והשטר הרי רשום על שמו. ולהלכה צריך עדים.

לשמואל רב מודה היכא שאותו אח מת, שדווקא אביהם יכול למצוא ראיה שזה שלו, אבל היתומים אינם יודעים היכן יש ראיה. וכתבו התוס' שאין הטעם משום שטוענים ליתומים שאם אביהם היה קיים היה מביא ראיה, דא"כ למה יורשים צריכים להחזיק ג' שנים, דילמא לאביהם היו עדים, אלא הטעם משום דמוכחא מילתא שהם של אביהם כיון שרשומים על שמו, ומ"מ אביהם כיון שיכול להביא עדים, אם אין לו עדים נראה שאינם שלו.

ורב פפא מקשה על שמואל שהרי אין טוענים לכן מה שאביו לא היה יכול לטעון, ומה שמצינו שחזקה ליורשים הוי חזקה אע"פ שאינם טוענים שאביהם קנאה, התם הרי אביהם היה יכול לטעון לקוח הוא ביד. וכמו שמצינו שרבא הוציא מיתומים זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא, אף שהמערער לא הביא ראיה שהשאלים לאביהם, מחמת שהם דברים העשויים להשאיל ולהשכיר, דאינו נאמן לטעון בהם לקוחים הם ביד.

וכתבו התוס' שבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר אינו נאמן לטעון לקוחים הם ביד, אפי' בדברים שאין דרך למכור ואין

נכנסים בדוחק, אף שהוסיף רק כל שהוא היו חזקה, ודין זה הוא גם כשהשלימה לפחות מ"י, ואורחא דמילתא נקט. וה"ה בנעל אם סתם פירצה כל שהוא שהיו נכנסים ברווח ועכשיו נכנסים בדוחק היו חזקה.

וכן בפירצה אם כבר לפני שהוסיף על הפירצה היו יכולים להכנס לא היו חזקה, ואם היו נכנסים בדוחק ועכשיו כשהוסיף כל שהוא נכנסים ברווח, היו חזקה.

הסותם נקב בנכסי הגר או בקונה מחבירו ע"י צרור ועצר את המים שלא ישטפו את השדה מלהכנס לשדה, או שפותח נקב ע"י נטילת צרור ויצאו המים מהשדה, לא היו חזקה, דאינו אלא מבריה ארי וכל ישראל נצטוו להציל ממוון חבריהם מנזק, ואינו קונה אלא כשגדר או פרץ או תיקן תיקון הנצרך לגוף השדה, כגון משקה או זומרו או זורע או קוצר, והסותם נקב שלא יצאו המים שבה הנצרכים להשקיית השדה, ודמי לחורש שמיפה את השדה, או שפתח פתח שיוכלו המים מהנהר להכנס לשדה היו חזקה.

חזקה בשתי שדות סמוכות-

שתי שדות שיש מיצר ביניהם אם החזיק באחת כדי לקנותה קנה, ואם התכוון לקנות גם את השניה לא קנה אלא אותה מפני שהמיצר מפסיק, (ולולא המיצר היה קונה את הכל אף בלא כוונה אלא בסתמא), ואם התכוון רק לשניה לא קנה כלום דאין אדם קונה שלא מדעת.

נ"ג: והגמ' מסתפקת אם כוונתו לקנות את שתיהם עם המיצר, או שהחזיק במיצר וכוונתו לקנות את שתיהם, האם קונה כיוון שהמיצר הוא אחד עם הקרקע, או שכל שדה נחשבת בפני עצמה שהמיצר מופלג מן השדה גבוה או נמוך, ולא קנה אפי' את המיצר. ואף אם החזיק בשדה לא קנה את המיצר, 'ל שאם החזיק במיצר קנה את השדה, כיון שהוא משועבד לשדה לשומרו, כמו שקונה י' בהמות באפסר אחד כיון שהאפסר משמר את הבהמות, או דילמא לא קני, ולא דמי לאפסר כיון שאין איגודו בידו. ודווקא בנכסי הגר (או במתנה. תוס'), אבל במכר יכול לקנות י' שדות נפרדות ע"י שמחזיק באחת, וסדנא דארעא חד הוא, ודווקא כשתנן למוכר דמי כולם, ואל"כ לא קנה אלא כנגד מעותיו.

שתי בתים זה לפני זה יכול לקנות כל בית ע"י חזקה בו, ואם החזיק בפנימי יכול לקנות גם את החיצון אם לכך נתכוון כיון שיש לפנימי דריסת רגל בחיצון לצאת משם, אבל לא יכול לקנות ע"י הפנימי רק את החיצון, ואם הזיק בחיצון לא יכול לקנות גם את הפנימי כיון שאינו משועבד לחיצון.

הבונה פלטרין גדולים בנכסי גר שמת לא קנה, דליבני בעלמא הוא דמפיך דתחילת הבין אינו עיקר אלא גמרו, ומעיקרא עיילי בה ברווח, והשתא עיילי בה ברווח, ואם בא אחר והעמיד שם דלתות השני קנה, ד"נעל" היינו העמדת דלתות, אבל בנה לא קתני. וכתבו התוס' דלא דמי לסיוד וכיוור שהשביח את הבנין, אבל הכא עד הגמור לא השביח את הקרקע, עוד כתבו דמה שמועיל בקרקע רפך בה פורתא, היינו דווקא בשדה העומדת לחרישה.

המוצא פלטרין בנכסי הגר ואין לו מה להוסיף ולגמור את הבנין, וסד בהם סיוד אחד, או כיוור אחד, אמה על אמה כנגד הפתח ששם רואים יותר לנוי, קנה, אבל במקום אחר צריך יותר מטפה.

המציע מצעות בנכסי הגר ושכב שם על הקרקע קנה, ואע"פ שלא תיקן את הקרקע אלא השתמש בה, והמקור של חזקה הוא מ"ו"שבו בעריכם אשר תפשתם" או מדכתיב "וירשתם אותה וישבתם", ושכיבה בכלל ישיבה. וכתבו התוס' שאם הלך בבית או שכב אפי' על מיטות מוצעות לא קנה, ודווקא בהציע קנה. וכמו שמצינו שקונים עבד כנעני ע"י שהעבד משמש את רבו הנעיל את מנעלו או התייר מנעלו, או שהולך כליו אחריו לבית המרוחץ, או שהפשיטו או הרחיצו או סכו או גרדו או הלבישו או הגביהו להעלותו למיטתו, ושימש לרבו שנסמך עליו, וכן כשנסמך ונשען בשכיבתו על הקרקע קנאה. ואם הגביה העבד את האדון לת"ק לא קנה שאין הגביה קונה בבני אדם שאין דרך להגביהם, אלא במטלטלין, ולר"ש קנה, שהגביה קונה בכל מקום אפי' ברשות מוכר, משא"כ במשיכה ומסירה, וגם קונה ברה"ד ובסימטא.

נ"ד. הזורע לפת בנקעים של קרקע הגר ולא כיסה עפר או דבר אחר, לא היו חזקה, דהזריעה אינה משביחה את הקרקע, (משא"כ רפך ביה פורתא שהוא מעשה בגוף הקרקע שיש בו שבח), והשבח אח"כ הוא בלי מעשה, ואכילת הפירות אינה חזקה כיון שאין בזה תיקון לקרקע, וגם לא נהנה גופו מן הקרקע (כמו במציע מצעות בנכסי הגר).

הקוצץ ענפים מדקל של קרקע הגר אם בא להשביח את הדקל והיינו שקצץ משני הצדדים, קנה, ואע"פ שיתכן שהתכוון להאכיל בהמותיו, מ"מ מסתמא להחזיק נתכוון. ואם קצץ כדי להאכיל לבהמותיו לא קנה ואינו יכול לטעון שנתכוון להשביח את הדקל. ואע"פ שממילא יש תועלת לדקל היו כמחזיק שלא מדעת, ואף אם מתכוון לקנות היו כהולך בשוק ומתכוון לחזקה, דבעינן שיתכוון בתיקון עצמו לשם חזקה, ואם קצץ מצד אחד שמקלקל את האילן לא קנה.

המחזיק בשטרותיו של גר לא קנה, שטרות לא קנה מפני שאין כוונתו להחזיק את השטרות שלא מדעתו כמו חצר, דהיכא

שיודע ואינו מתכוון לקנות אינו קונה שלא מדעתו. (וכן בדבר שאינו רגיל שיהיה אין החצר קונה שלא מדעתו). תוס'.

במענה אחד את כל אורך השדה, ולא משמע בסוגיא שקונה את כל השדה.

המנקה את הקרקע מוקיטמים ועשבים רעים, אם כוונתו ליפות את הקרקע קנה, והיינו באופן שלקח את הגדולים והקטנים, שאז אפשר לתלות שכונתו לקרקע, אבל אם כוונתו לקיטמים, והיינו באופן שלקח רק את הגדולים הראויים לשריפה, לא קנה, דלקיטת פירות לא קונה את הקרקע.

המוציא את התקלות מהקרקע מסמיך את המכשולות ומשוה פני הקרקע, אם כוונתו ליפות את הקרקע שתהיה חלקה ולא תישבר המחרישה קנה, והיינו באופן שלוקח מהתל וזורק לגומא, אבל אם כוונתו לעשות בי דרי גורן, והיינו שהשוה את סביבות התל לתל שלא יהיה התל זקוף כ"כ, ואת סביבות הגומא לגומא, ונמצאת הקרקע מחולקת למקומות מקומות, לא קנה, דכיון שאחרי הגורן ירצה לזרוע שם ולא יוכל היו קלקול, וכל בכל תיקון ססופו לסתור מעיקרא לאו מתקן הוא, אמנם כתב הרשב"ם שאם רצה לעשות שם גורן רבוע נראה שאין לך חזקה גדולה מזו, אבל שיטת ר"י דארוליינ"ש שאין דרך לדעת אם כוונתו לקבוע, ופירש בסוגיא דבי דרי היינו מקום להעמדת בהמות.

וכל החזקות הללו הם בין בנכסי הגר בין באחים שחלקו בין במתנה בין במכר. רשב"ם.

הפותח פתח לכניסת מים אם כוונתו להשביח את הקרקע ע"י השקית השדה, והיינו שפתח רק בצד אחד שיתעכבו המים ויהיו הדגים ניצודים מאליהם, קנה, ואם כוונתו לצוד דגים, והיינו שפתח משני צדדים, אחד להכניס ואחד להוציא, לא קנה.

האוכל פירות דקל רק מצד אחד שלו, ובא אחר ורפך תחתיו פורתא, השני קנה, מפני שהראשון לא אחזיק כדמחזקי אינשי.

המצייר בכורת בית של גר שמת, צורת חיה או עוף, קנה, וא"צ שיהיה אמה על אמה וכנגד הפתח.

איך קונה את כל השדה - שדה שמיצריה מסומנים בד' רוחותיה והכישי בה מכוש אחד והשדה עומדת לחרישה, לרב קנה את כולה בין במכר בין בנכסי הגר, ולשמואל לא קנה אלא מקום מכושו בלבד, ודווקא בנכסי הגר, אבל במכר יכול לקנות י' שדות בי' מדינות ע"י חזקה באחת, והלכה כרב, ושדה שאין מיצריה מסומנים לרב קונה כשיעור חרישת צמד שוורים שורה אחת וחזרה עוד שורה, וכתב הרשב"ם ששורה היינו מוקצה לקצה, וכיון שקנה שתי שורות קונה את כל השדה. והתוס' כתבו שבשדה גדולה לא היו חורשים

נ"ה. דינא דמלכותא דינא מיסים ואנוניות ומנהגים שהנהיגו המלכים במלכותם הוי דינא, שבני המלכות מקבלים אותם עליהם מרצונם, תדע שהרי אנו עוברים על גשרים שנבנו מדקלים שהפקיע המלך.

נ"ד: קנין ישראל מנכרי - נכרי המוכר קרקע לישראל ונתן הישראל מעות ועדיין לא החזיק, לשיטת שמואל יצאה הקרקע מרשותו, לרשב"ם הטעם משום דעכו"ם כל קניינו בכסף, ולתוס' דווקא בעבד עברי כל קניינו של עכו"ם בכסף, אבל בעלמא אין קונה בכסף אלא במשיכה, וקונה קרקע בכסף כדאשכחן בעפרון, אבל בשטר לא קני, והישראל לא קונה עד שמוגיע השטר לידו דאפי' מישראל אינו קונה בלא שטר, במקום שרגילים לכתוב שטר, וכ"ש עכו"ם דסתם עכו"ם אנשים הם ואין בדעתו לקנות בלי שטר, (ואנן סהדי שאין כוונתו לקנות אלא בשטר כמו שקונה מישראל, כיון שלא אמר אי בעי בכספא איקני. תוס'). וכל המחזיק בקרקע זו זכה. והביא הרשב"ם י"א שצריך להחזיר מעות ללוקח ראשון, והרשב"ם סובר שא"צ לתת מעות, ואם יכול הלוקח לתבוע את המעות מהעכו"ם יתבע, (אע"פ שעי"כ יחזור העכו"ם ויגזול את המחזיק, ולמחזיק מותר להשתמש מן העכו"ם אע"פ שהלוקח הראשון מפסיד, אל אם המחזיק רוצה לתת מעות ללוקח, והלוקח מפקיע ממנו את הקרקע ע"י העכו"ם, הוי מסור מומש). אמנם השני נקרא רשע, דלא גרע מעני המהפך בחררה. ובלוקח מישראל אע"פ שלא קנה השני לא יצאה הקרקע מיד הראשון, ושניהם יכולים לחזור בהם, ואין אחר יכול להחזיק בה.

אביי שואל שדברי שמואל הללו סותרים את דעתו שדינא דמלכותא דינא, שהמחזיק על פי חוק המלך הנהוג בעיר אין בו משום גזל, והרי המלך אמר שא"ל לקנות בלי שטר, וא"כ איך יזכה בה השני, אלא יזכה בה הראשון על פי דינא דמלכותא כשיגיע השטר לידו. ורב יוסף אמר שכדברי שמואל הנ"ל פסק רב יהודה, שרוב שמועותיו משמואל רבו, וס"ל לרב יוסף שאין בזה דינא דמלכותא. וענה לו אביי ששם בעלי השדות לא היו משלמים טסקא, וחוק המלך שמשלם הטסקא מקבל את הקרקע, וא"כ הראשון לא יכול למכור, והשני שהחזיק ע"מ לתת טסקא למלך קנה, אבל קרקע שבכח הנכרי למוכרה, מוציאים אותה מהמחזיק ונותנים אותה לראשון כשהיה שטר ביזו.

שיטת ר"ח שאין הלכה כשמואל, שהרי יש סתירה בדבריו, ולרשב"ם הלכה כשמואל, כמו שפסקו כמה אמוראים.

רב נחמן סובר כשמואל שהקונה קרקע מעכו"ם בכסף הקרקע הפקר, (וכן שלח רב הונא בר אבין בשם רבותינו), וס"ל כרב שהמכיש מכוש אחד בקרקע קנה כולה.

אריסות של פרסיים היא מ' שנים, שאם החזיק העכו"ם מ' שנים בקרקע של ישראל, ואין לו שטר, וקנה ממנו ישראל אחר, הוי קנין גמור, אע"פ שאין לעכו"ם חזקה. אי נמי בארץ פרס במקום ג' שנים לחזקה צריך מ' שנים.

קנין קרקע ע"י תשלום המס - עשירים המשלמים את המס שעל הקרקע במקום בעלי הקרקע, קנו את הקרקע, שכן דינא דמלכותא, ואין הבעלים הראשונים יכולים להחזיר להם מה ששילמו ולקחת את הקרקע, ואם שילמו מס המוטל על ראש הבעלים ולא על הקרקע, לרבה לא קנו את הקרקע דאין זה דינא דמלכותא, ולרב הונא בריה דרבי יהושע הכל משתעבד למס ואפי' מטלטלין, וא"כ קנו העשירים את הקרקע, ואין לטעון דא"כ נכסי המוריש נחשבים "ראוי" שאין הבכור נוטל בהם פי שניים, שהרי המלך יכול לגבותם, דשעבודו עדיף משאר שעבודים והוי כגבוי, ובתוס' הוסיפו שהקרקעות עיקרם של המלך וכבר הוא מוחזק בהם, ואפי' קרקע של אלה זוז משועבדת לדבר מועט, (אבל בשאר חובות שיש לאדם הרי בעינין אדרכתא ואכרזתא ושומא וגביה), דאיירי ששילם האב את המס של כל אותה השנה לפני מותו. ולענין הלכה אף שכותבי השטרות של רבא אמרו שהלכה כרב הונא בריה דרבי יהושע, לא אמרו כך אלא כדי לקיים המכירה שמכרו קרקעות מחמת מס המוטל על הבעלים ולא על הקרקע.

אדם הבטל ממלאכה ומלימוד ומדרך ארץ ואינו עוסק בישובו של עולם כלל צריך להשתתף עם בני העיר בתשלום המס, ואיירי שבאו לגבות ממנו ובני העיר אמרו להם שיפטרוהו כי אין לו, והיו צריכים השאר לשלם יותר, אמנם באנדיסקי שמעצמם פטרוהו מחמת ששכחוהו או שסברו שאין לו ממון פטור, אע"פ שהשאר שילמו יותר. ולתוס' אנדיסקי היינו שכותבי שטרות המלך כתבו לו שהוא פטור מהמס.

הפסק ע"י מיצר או חצב וכו' -

חצב היינו אילן או עשב, היורד ויונק כנגדו ולא מהצדדים.

המחזיק בנכסי הגר ויש בין השדות מיצר או חצב לא קנה את השדה השניה שהרי אפי' בשדה אחת יש מ"ד שלא קנה אלא מקום מכושו, ובשתי שדות לכו"ע לא קנה, דבענין שיחזיק בכל השדות.

נ"ה: פאה - נחל, שלולית מקום קיבוץ מי גשמים, וי"א אמת המים, דרך הרבים ט"ז אמה או היחיד ד' אמות שביל הרבים שהולכים שם רבים ברגליהם ולא עגלות וסוסים או היחיד שהילוכם קבוע בין בימות החמה בין בימות הגשמים שלא זורעים שם, (לרשב"ם לא זו אף זו קתני. ולתוס' קמ"ל דרך הרבים שלאילנות אין מפסיק אלא גדר, ושיל הרבים קמ"ל שבעינין שיהיה קבוע גם בימות הגשמים), מפסיקים

לפאה והיינו שצריך להניח פאה בשתי המקומות, המיצר והחצב לרב אסי אין מפסיקים, ולרבין מפסיקים.

טומאה - הנכנס בימות הגשמים לבקעה שדינה כרה"י כיון שבימות הגשמים אין מהלכים שם, ובאחת משדותיה יש טומאה, ואינו יודע אם נכנס לשדה זו, לחכמים טמא, ולר"א טהור (התוס' גורסים רבי אלעזר) דספק ביאה טהור, ורק ספק מגע טמא, ואם יש מיצר או חצב בין השדות אליבא דר"א, לרב אסי אין מפסיקים, ולרבין מפסיקים.

ביאור מחלוקת ר"א וחכמים בספק ביאה - לרשב"ם חכמים מטמאים כיון שזה נחשב ספק אחד אם הלך עד הקבר והאהיל או לא, ולר"א יש ב' ספיקות, א' אם נכנס, ב' אם נכנס יש ספק אם הגיע למקום הטומאה. ולרשב"ם בע"ז ע. איירי בשדה מלאה טומאה שיש רק ספק אחד, וטעמא דר"א דס"ל דספק ביאה טהור, דספק טומאה ילפינן מוסוטה, ושם יש ודאי סתירה, וטעמא דחכמים משום שיש רק ספק אחד. ולר"ת רבנן מטמאים אפי' בכמה ספיקות (ולומדים זאת מוסוטה, ואף ששם זה רק ספק אחד, מ"מ גם בזה היה צריך להיות טהור), ולר"א אינו טמא אלא בספק אחד, דאין לך בו אלא חידוש.

שבת - המוציא חצי גרוגרת לרה"ר והניחה, וחזר והוציא חצי גרוגרת, לת"ק בהעלם אחד חייב אפי' בשתי רשויות, בשתי העלמות פטור דאם נודע לו ביתים שהוא שבת ידיעה מחלקת, ולרבי יוסי אף בהעלם אחד אם הוציא לשתי רשויות פטור, ושיטת ר"ח שאם הוציא לשני רה"ר חייב, כמו שמצינו שהכותב אות אחת בציפורי ואת אחת בטבריה חייב, ורבי יוסי איירי שהוציא משתי רשויות, ולר"ת נראה ששאני כתיבה שנגמרה המלאכה בכתיבת ב' אותיות, אבל בהוצאה לא חשיב הוצאה עד שיקרבם.

נ"ו. איזה הפסק יש בין שתי הרשויות - לרבה צריך רשות היחיד ביניהם, אבל כרמלית מגון בקעה לא, דמדאורייתא בטלה להכא ולהכא. ולאביי אפי' כרמלית אבל פיסלא תחיתק עץ או עמוד לא, (לרשב"ם איירי בגבוהה ל' או פחות ואין ברוחבה ד', והיא מקום פטור, ומותר אף מדרבנן לטלטל משום לרה"ר או רה"י או מהם לשם, ולתוס' איירי ברוחבה ד' ונמוכה מ', והיא כרמלית אך כיון שהיא קטנה אינה חשובה להפסיק בין הרשויות), ולרבא אפי' פיסלא מפסיק דלא גרע ממיצר וחצבא, דס"ל שרשות שבת כרשות גיטין שכמו שאם הקנה לה חצירו כדי שתתגרש, ונפל הגט על הפיסלא, אינה מגורשת, מפני שלא השאיל לה אלא מקום אחד ולא שתי מקומות, ה"ה לענין שבת הפיסלא מחלקת בין הרשויות, ולשיטתו אף מיצר וחצב מפסיקים, אבל לרבי יוחנן אין מיצר וחצב מפסיקים.

אם אין מיצר וחצב ושתי השדות נקראים שדה בלשון יחיד (בי גרוגתא דפלניא) דינם כשדה אחת, ואם

נקראים שדות אינם כשדה אחת. לרשב"ם איירי לענין לקנות כולה ע"י מכוש אחד, ולתוס' איירי לענין טומאה.

גבולות הארץ -

יהושע תיחם את הארץ ע"י החצב.

לא מנה יהושע אלא עיירות העומדות על הגבולין, משום שבא להראות את תחומי הארץ. וכתבו התוס' דאיירי בגבולות של כל שבת ושבת.

כל מקום שהראה הקב"ה למשה דכתיב "ויראהו ד' את כל הארץ את הגלעד עד דן" חייב במעשר, דזה מקום ז' עממין, אבל מקום קיני וקניזי וקדמוני שניתנו לאברהם בברית בין הבתרים פטורים, לעת"ל, אי נמי אם כבשו מהם ישראל אחרי מות יהושע, דכתיב "זאת הארץ" למעוטי הני שנתוספו לאברהם על השבועה, וארץ רפאים לא נתעטה, דהיינו חייו. וכתבו התוס' דס"ל שקדושה ראשונה קידשה לעת"ל, אבל למ"ד לא קידשה לעת"ל כל מקום שלא כיבשו עולי בבל פטור ממעשר. לר"מ היינו נפתואה ערבאה ושלמאה, ולר"י הר שעייר עמון ומואב והא דמצינו שנהגה שביעית בעבר הירדן היינו ארץ סיחון ועוג שלא היתה מעמון ומואב, או דאיירי במקומות מעמון ומואב שלא כבש סיחון. תוס'. ולר"ש ערדיסקיס אסיא ואספמיא, ומה שמצינו שעיברו שנה באסיא, אף שאין מעברים אלא ביהודה, האי עיבור היינו חישוב. תוס'.

עדים זוממים על חזקה

עדים שהעידו שאחד החזיק ג' שנים, ונמצאו

זוממים שבאו עדים אחרים ואמרו בזמן החזקה עמנו הייתם במקום פלוני, משלמים הכל דמי הקרקע שזממו להפסידו, חוץ מהקרקע עצמה שיטול מהמחזיק.

נ"ו: ואם על כל שנה העידה כת אחרת לתנא

דמותני' הוי חזקה, ואם הוזמו כל כת משלמת שלישי, ואין נעשים זוממים עד שיוזמו כולם, (וכתבו התוס' שאף שהמעידים על נגיחה שלישית אינם חייבים אלא חצי נזק, מפני שטוענים שלא התכוונו לעשותו מועד, הכא כיון שבאו להעיד לטובתו, ודאי באו כדי להחזיקו בקרקע). ולר"ע לא הוי חזקה, דכתיב "על פי שניים עדים יקום דבר" ולא חצי דבר, ואין כאן ב' עדים המעידים על חזקה שלימה, ולרבנן ממעטים עדות של שניים על שערך אחת בגבה ולא בדקו יותר, ושניים אחרים מעידים על שערך אחת בכריסה ששם הם בדקו, ולולא קרא היה כשר שהרי אין מכחישים זה את זה, וראו את ב' השערות בשעה אחת (דאל"כ שמוא הראשונה נשרה ואינם אלא שומא), אבל בחזקה בהכרח כל אחד מעיד על זים אחר, והתוס' ביארו שבחזקה יש משמעות לכל יום לענין התשלום על הפירות, אבל בשערות אין שום נ"מ

עדות ולא חצי דבר, דאין כאן אלא עד אחד לכל שערך, ועד אחד אינו נאמן לעשותה בת עונשין.

וכתבו התוס' דבחמשה בקר יש מחלוקת אם דורשים ולא חמשה חצאי בקר או לא, אבל הכא כיון שזה מיותר דורשים לכו"ע למעט חצי דבר, או שלא דורשים מדבר אלא מ"יקום" שמשמע שכל העדות תקום על פיהם, אבל בממון אין נ"מ על כמה מעיד, דמה שגנג ישלם. והמיעוט חצי כופר הוא שאין אדם מביא חצי כפרה, והמיעוט חמש סלעים ולא חצי חמש הוא שהמצוה לא מתקיימת בפחות.

ואם עד אחד אומר שהחזיק בשדה ע"י חטים

והשני אומר שהחזיק ע"י שעורים לרב יהודה הוי חזקה, והקשה רב נחמן דאטו עד אחד על שנה ראשונה שלישית וחמישית, והשני על שנה שניה רביעית ושישית, הוי חזקה, הרשב"ם מבאר שהבין ר"נ שחטים ושעורים זה לא באותה שנה אלא שנה אחרי שנה כמו המנהג לזרוע שנה חטים ושנה שעורים, דאף לרבי יהושע בן קרחה ששתי כיתי עדים בזה אחר זה מצטרפים, וטעמו משום דתרווייהו אמנה קמסהדי, הכא חזקה בדילוג אינה כלום. ולתוס' כוונתו לשאול האם גם כשעד אחד אמר שהחזיק בראשונה שלישית וחמישית ובשנה רביעית ושישית הניחה בורה, האם גם שם יהיה חזקה אע"פ שמכחישים זה את זה, כיון דתרווייהו אמנה קמסהדי, וענה לו רב יהודה דשם כל אחד מעיד על שנים אחרות, אבל כאן מעידים על אותם שנים, דבין חטים לשעורים לא דייקי אינשי, ואע"ג דדייקי בין מנה שחור ללבן, שם צריכים לדעת איזה מנה חייב לשלם, אבל כאן בין בחטים בין בשעורים הוי חזקה. ואמנם בין חטים לקטנית עדותן בטלה כיון שאפי' בלא דקדוק אין טועים בזה. תוס'.

נ"ז: ואם העידו ג' אחים כל אחד על שנה אחרת

ועד אחד העיד על ג' השנים, הרי אלו ג' עדויות והוי חזקה דאין כאן ב' עדים קרובים בעדות אחת, (והרי אפי' אותו אדם יכול להעיד על שלשת השנים. תוס'). ולהזמה הוו כעדות אחת, שאם הוזמו משלשים ביניהם, ואין נעשים זוממים עד שיוזמו כולם.

ואמנם שטר שמת אחד העדים החתומים בו שאינו יכול לקיים חתימת עצמו, אלא צריך שניים שיקיימו את החתימה של המת, והחי יקיים את חתימתו, ואינו יכול להצטרף עם אחר להעיד על חתימת חבירו, דא"כ ג' רבעי הממון יצאו על פיו, וכן אין אח של העד החי יכול להצטרף עם עד אחר להעיד על החתימה, משום שנמצא שג' רבעי הממון יצאו על פי שני אחים, ושאני מעדות על חזקה שרק חצי מהממון יצא על פי האחים, והתורה פסלה קרובים משום דחשיבי כאיש אחד, וכיון שעד אחד מצטרף עמהם לא יצא על פי האחים אלא חצי הממון. וכתבו התוס' שבחתימות יכול החי לחתום על חרס חתימה ויקיימו חתימתו, ואז הוא

מצטרף להעיד על החתימה השניה, ורבינא סבר שאף בלא זה יכול להעיד כמו בחזקה.

חזקת תשמישין

אלו דברים הוו חזקה - מפני שהם תשמישים קבועים שאדם מקפיד עליהם. עשית מחיצה עשרה לבהמתו או לתנור או לכיריים או לריחים הוי חזקה על המקום שתוך המחיצות, הכנסת תרנגולים לתוך הבית, עשית מקום עמוק ג' או מחיצה גבוה ג' לזבל כדי שלא יתפזר. ובאלו אם החזיק בתשמיש זה ג' שנים ולא מחה, יכול לטעון שנתן לו תשמיש זה או מכרו לו, דודאי על פיו עשה וברשותו.

אלו דברים אינם חזקה - שהם דברים המיטלטלים ואינם קבועים, ואין בעל החצר מקפיד עד ד' וה' שנים, ויכול לטעון שעד עכשיו לא הקפיד ומעכשיו הוא מקפיד. העמדת בהמה בחצר, העמדת תנור ריחים וכיריים, גידול תרנגולים, נתינת זבל בחצר.

באיזה מקום איירי שאין מקפידים על העמדה אלא על מחיצה, דבסתמא מקפידים אף על העמדה, ומדלא מוחו הוי חזקה -

עולא רצה לבאר שרק דבר שקונה בנכסי הגר וקונה בנכסי חבירו אם אמר לו לך חזק וקני, הוי חזקה, אבל דבר שאינו קונה בנכסי הגר שלא עשה שום תיקון בגוף הקרקע, לא הוי חזקה, אמנם הכנסת תרנגולים לבית אף דהוי חזקה אינה קונה בנכסי הגר, ואף אם נעל בפניהם אינו אלא מבריא ארי.

והגמ' דוחה שעשית ניר קונה בנכסי הגר, אך לא הוי חזקה כיון שאינו מפסיד שהרי הבעלים יזעו ויאכל פירות. ואכילת פירות הוי חזקה אם יש עדות שקנה הקרקע מהבעלים, ואינה קונה בנכסי הגר דאין זה נעל וגדר.

נ"ז: רב נחמן רצה לבאר דאיירי בחצר השותפין

שאינם מקפידים זה על זה על העמדה ואינם מוחים כל זמן שזה לא מפריע להם, אבל על מחיצה קפדי. והגמ' שואלת שגם שותפין מקפידים על העמדה, שהרי שנינו שאם שותפין נדרו הנאה זה מזה הם אסורים להכנס לחצר, ואי נימא שאינו מקפיד הרי השדה כהפקר לענין עמידה ולא נחשב שנהנה מהשותף. ורב פפא מבאר שיש כאלו שמקפידים ויש כאלו שלא מקפידים, וממילא במזמן הולכים לקולא שמוותר לשותף לעשות העמדה, (ולא הוי גזלן כשואל שלא מדעת), ולא הוי חזקה כיון שיכול לטעון ששתק משום שהוא מאלו שלא מקפידים, וכל היכא שיש טענה למערער למה לא מיחה לא הוי חזקה, ובאיסורא בנדרים לחומר א דספק דאורייתא לחומר. ולרבינא באמת שותפין לא מקפידים, והאיסור

במודר הנאה הוא רק לפי ר"א הסובר שאף ויתור אסור במודר הנאה, כגון תוספת שרגיל התנוני להוסיף לכל הלוקחים, דרבנן שרו כיון שבשביל המקח הוא מוסיף, ור"א אוסר.

וכתבו התוס' דהא דאמר לעיל מ"ב דשותפין אין מחזיקים זה על זה, ואע"פ שמקפידים, יש לחלק בין נחית לפלגא לנחית לכולה, כמבואר שם, או דהתם איירי בשדה, אבל בחצר שנכנס דרכה לבית לא היה מניח לו להשתמש אם לא מכרה לו. עוד כתבו התוס' שהאיסור בנדרו הנאה זה מזה הוא בין ביש בה דין חלוקה בין באין בה דין חלוקה, ואף שאין יכול למחות עליו מלהכנס יכול לאסור עליו להכנס, כמו שמצינו שמשכיר יכול להקדיש את השדה, (ואמנם בעל חוב שהקדיש יכול המלוה לגבות, דהקרקע יוצאת מיד הלוה לגמרי). עוד כתבו התוס' דהא דקאמר דלא קפדי אדריסת הרגל, איירי בבקעה, אבל בחצר קפדי, ואף המודר מאכל אסור בדריסת רגל בחצר.

רב נחמן מבאר דאיירי ברחבה של אחורי הבתים שאין מקפידים על העמדה אלא רק על מחיצה, אבל לפני הבתים שצריך מקום פנוי מקפידים אף בהעמדה.

שותפים יכולים לעכב זה על זה בכל התשמישים הקבועים בחצר, אם שאר השותפים לא רוצים לעשות כך, חוץ מכביסה שיכול לעשות בלי הסכמת השותפים, משום צניעות.

ההולך בדרך שיש בה נשים העומדות על הכביסה, אי איכא דרכא אחרינא רשע הוא אע"פ שעוצם עיניו, שהיה עליו ללכת בדרך אחרת, ואי ליכא דרכא אחרינא אנוס הוא אף אם מסתכל דרך הליכתו, דאנוס רחמנא פטריה, ואמנם צריך לאנוס את עצמו שלא להסתכל להטות עיניו לצד אחר, ואז הוא חסיד.

הנהגת תלמיד חכם -

חלוק ת"ח אין בשרו נראה תחתיו שהוא ארוך עד כף הרגל.

טלית ת"ח שמכסה בה שאר הבגדים, אין החלוק נראה מתחתיה טפח וכ"ש שאם אינו נראה כלל איכא צניעות טפי.

שלחן ת"ח שני שלישי של רוחב השלחן ממוסס מפה לקנה פיהם ולתת שם פת, ושליש מגולה ושם נותנים קערות וירק שלא ילכלכו המפה ויתבזו האוכלים. וי"א שהמקום המגולה הוא באמצע. ושלחן עם הארץ דומה למדורה וקדרות מקיפות אותה. ולענין מקום הטבעת שתולים אותו בה לל"ק אם יש תינוק ישים מבחוץ שלא ישחק התינוק בטבעת וינענע את השלחן, ואם אין תינוק ישים מבפנים במקום הסמוך לו, כדי שלא יכשל בה השמש. ולאב"א איירי כשאין תינוק, וכשיש שמש יעשנה בפנים, וכשאין שמש יעשנה בחוץ שלא יזוק

בה האוכלים. ולל"ב איירי כשיש שמש, וביום יעשנה בחוץ כדי שלא יהיה המקום צר לאוכלים, ובלילה שאין השמש יכול להזהר יעשנה בפנים.

נ"ח. מיטת ת"ח אין תחתיה אלא סנדלים בימות החמה ומנעלים בימות הגשמים, דאוכלים שתחת המיטה רוח רעה שורה עליהם אפי' מחופים בכלי ברזל, ושל עם הארץ דומה לאוצר בלום.

רבי בנאה היה מציין מערות קבורה, ולפי שהיה אדם גדול וחשוב הותר לו להכנס בקברי צדיקים, אבל לאחר לא, והיה נכנס ומודד ומציין למעלה היכן יש טומאה (דבקבר סתום הטומאה בוקעת ועולה, ואף שאין קברי עכו"ם מטמאים באהל דכתיב "אדם", אברהם ואדם הראשון נקראו אדם. תוס') ומציין בסידי, וכשהגיע למערת אברהם אמר לו אליעזר (שהוא אחד מז' צדיקים שלא מתו) שאברהם שוכב בין זרועותיה של שרה והיא מעיינת בראשו, ואמר אברהם שרבי בנאה יכול להכנס, כיון שידוע שאין יצר בעוה"ב, ונכנס רבי בנאה ועיין ויצא. וכשהגיע למערת אדם הראשון יצאה בת קול ואמרה שדי שנסתכל בדמות דיוקנו יעקב, ולא יסתכל בדיוקני עצמה שאדם הראשון נברא בצלם אלוקים, וא"צ למדוד את המערה כי גודלה כמו המערה השניה (החיצונה ששם היו ג' אבות ואמהות, וי"א שהשניה היתה תחתיה) ואמר רבי בנאה ששני עקביו של אדם הראשון דומים לשני גלגלי חמה, והא דכתיב "ואל עפר תשוב" היינו שעה אחת לפני תחית המתים.

הכל בפני שרה כקוף בפני אדם, וכן שרה בפני חוה, וחוה בפני אדם, ואדם בפני שכינה. שופריה דרב כהנא מעין שופריה דרב, ודרב מעין דרבי אבהו, ודרבי אבהו מעין דיעקב אבינו, ולא חשיב רבי יוחנן משום שלא היה לו הדרת פנים. תוס', ודיעקב אבינו מעין דאדם הראשון.

ההוא אמגושא שהיה חטיט שכבי להפשיט המתים מבגדיהם, וכשהגיע למערת רב טובי בר מתנה תפשו בזקנו, ושחררו לבקשת אביי שהיה אוהבו, ולשנה אחרת לא שחררו עד שגזר אביי את זקנו.

חכמתו של רבי בנאה - בירר מהי כוונת האב שצויה לתת לבניו חבית עפר (-קרקע) חבית עצמות (- בהמות) וחבית מוכין (-בגדים), והאב עשה כך כדי שלא ידעו שהוא עשיר. בירר מהיו הבן שנולד מאביו ולא מזנות, שרק הוא לא הלך לחבוט על קבר אביו שהממזרים הם עזי פנים, ויפה דן דלא שייך הכא אלא שודא דדייני, והלשינו עליו ואסרוהו, וכשהסביר לבית המלך

מה הכונה עבדא חד וכו' (שאמרה אשתו), וראו חכמתו, והושיבוהו בשער העיר, ואמר להם לכתוב שכל דיין שהוציאו ממנו ממונו בדין לאו שמיה דיין ופסול לדין, דגזלן פסול לדין שמו יקבל שוחד, (ואיירי שכפר, אבל אם שילם במקום להשבע כשר. תוס'), (במקום לכתוב כל שתבעוהו לדין, שהרי כל אחד יכול לתבעו). ולכתוב שהדם הוא ראש לכל המחלות שלא הקיז דם, והיין ראש לכל הרפואות אם ישנה יין כמו שצריך. (במקום לכתוב שהם הגורמים לחיים ומות, שהרי שייך למות בנפילה, ולא בכל מקרה יין מציל ממות).

נ"ח: אנפק אנבג ואנטל הם מידה אחת, ונ"מ למקח וממכר, ואנטל היינו רביעית של תורה ביצה ומחצה, לדי' כסות (כנגד ד' לשונות של תורה והוצאתי וכו', וכן לניזיר ועוד דברים שיעורם רביעית).

המשך דיני חזקת תשמישין

מרזב - הוא צינור קטן שנותנים בסוף המזחילה כדי להרחיק את קילוח המים מהכותל, אין לו חזקה לפי שראגלים להופכו לכל צד שירצו, וכיון שאין לו קביעות לא מחה בעל החצר. ואיתא במתני' שיש למקומו חזקה. שמואל מבאר שאין חזקה באיזה רוח ישים אותו, ויכול בעל החצר להעבירו לצד השני, דאינו קבוע דווקא בצד זה, אבל באחד משני הרוחות יכול לשים אותו ואין יכול בעל החצר לעוקרו לגמרי, דבאחד הצדדים הוי קביעות כיון שסתם בית א"א בלא מרזב והיה על בעל החצר למחות. והתוס' ביארו בשם ה' יוסף שאם המרזב ברוח מזרחית יכול להטותו לצפון או לדרום אבל לא למערב, ור"ח מפרש שאם הוא באמצע רוח מזרחית יכול להעבירו לשליש או לרביע הגג, אבל לא לרוח מערבית. ולרבי חנינא אין חזקה לענין שיכול בעה"ב לקצרו אך לא לסלקו אפי' לצד אחר. ולרבי ירמיה בר אבא יכול בעה"ב לבנות תחתיו שלא נתן לו בעה"ב את הקרקע שתחתיו, אך אינו יכול לסלקו ולהגביה בניינו במקום שהיה המרזב.

מזחילה - אם בעל הגג הניח מזחילה לאורך הגג יש לו חזקה דמילתא דקביעות היא ומדשתיק ודאי נתרצה בדמים, ולרבי ירמיה בר אבא הנ"ל איירי במזחילה של אבנים, שאומר בעל המזחילה שאינו רוצה שתתקלקל המזחילה, מקול הפטיש וכו', (אבל במרזב לא חשיב כל כך, אי נמי סתם מרזב הוא של עץ). אבל בסתמא מה איכפת לו שיבנה תחתיו. וכתבו התוס' שכיון שיכול בעל החצר להעביר את המרזב לצד השני, א"כ אין החזקה אלא שלא יוכל לעקור את המזחילה ממקומה, אבל צריך להזיזה ולהגביה את הצד השני כדי שיפלו המים, או דאיירי במזחילה ישראל.

נ"ט. צינור של שופכין, לשמואל ורבי אושעיא בעל החצר יכול לעכב על בעל הגג שלא יסתום את הצינור, משום שהחזיק במים של הגג להשקות בהמותיו, ודמי למקח וממכר ששעבדו זה תמורת זה ואין אחד מהם יכול לחזור בו, ולרבי חמא אביו של רבי אושעיא אינו יכול לעכב, ולרבי ביסא אביו של רבי חמא יכול לעכב, וקרו עלה "והחוט המשוולש לא במהרה ינתק" שאחרי ג' זורות התורה מחזרת אחר אכסניא שלה, וכתבו התוס' דאיירי בראו זה את זה, (וכתבו שרבי אושעיא מוזכר לפני אביו מפני שהיה גדול יותר מדאי, ולא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו).

סולם - הנותן סולם בחצר חבירו לעלות לגגו, אם הוא סולם המצרי והיינו שאין לו ד' שליבות אין לו חזקה דאין בעל החצר מקפיד, ולצורי סולם גדול יש לו חזקה.

חלון - העושה חלון בכותל ביתו לחצר חבירו, אם הוא חלון המצרי שהוא קטן וראשו של אדם יכול להכנס שם, בין למעלה מד"א בין למטה מד"א אין לו חזקה דאינו דבר קבוע, ואין השכן יכול למחות, ולר"י אם יש לו מלבן משקוף לחלון מכל הצדדים יש לו חזקה, ולחלון צורי- לרבי זירא אם הוא למטה מד' אמות מקרקע הבית יש לו חזקה, ויכול בעל החצר למחות, שכיון שהוא גדול ונמוך ויכולים להסתכל ממנו לחצר ודאי ברשותו עשה, ואם בא שכנו לבנות מול החלון צריך להרחיק ד' אמות, ולמעלה מד' אמות אין לו חזקה ואינו יכול למנוע מבעל החצר לבנות כנגד הכותל ואין בעל החצר יכול למחות. שיטת התוס' שהחילוק בין למטה מד' למעלה הוא בחלון מצרי, אבל בחלון צורי שהוא קבוע אפי' למעלה מד' יש לו חזקה. ולרבי אילעא אף למעלה מד"א יכול למחות, אך אין לו חזקה, ואף דס"ל דכופין על מידת סדום, מ"מ אומר לו שיתכן שישים ספסל מתחת החלון ויראה בחצירו. חלון העשוי לאורה אפי' כל שהוא יש לו חזקה כיון שהוא דבר קבוע, והיה לבעל החצר למחות בתוך ג' שנים, ומדלא מיחה ודאי ברשותו עשה, ומתני' איירי בחלון העשוי לשמור גינות ופרדסים ולא לאורה.

נ"ט: זי -

המכניס זיז (-עקען נטר או קורה הבולט מהעליה לחוץ וראוי לתלות חפצים) לחצר חבירו, אם הזיז הוא פחות מטפח אין לו חזקה ויכול בעל החצר לבנות שם, דפחות מטפח לא חשיב ולהכי לא קפיד, ואין בעל הגג יכול למחות בבעל החצר שלא ישתמש בזיז, דכיון שיכול לסלקו לגמרי אין לו הפסד במה שמשתמש בו, אי נמי אין בעל הגג יכול למחות בבעל החצר שלא יקבע זיזים סמוך לכותלו, שהרי אין הזק ראיא, כיון שהוא עליון.

ובעל החצר לרב יהודה אינו יכול למחות שלא יכניס זיז בחצירו, דאף דהזק ראיא שמיה הזק מ"מ כיון שאינו ראוי לתשמיש אלא לתלות עליו, והוא יחזיר את פניו בשעה שתולה עליו, שאם לא יחזיר פניו יהיה נתפס עליו כגנב, וכתבו התוס' דאין חוששים שמא יפול על בעל החצר (כדחיישינן בעירובין דילמא נפיל ואתי לאתויי) כיון שבעל החצר אינו עומד שם כל הזמן, אי נמי להניח אסור אבל בתליה לא חיישינן לנפילה. ואף שחייב בעל הגג במעקה הוא יכול להשתמש בזיז אם הוא בקרן זזית בסוף המעקה. ולרב הונא יכול למחות שמא מתוך פחד ליפול מהגג יסתכל לחצר ומיילא יסתכל גם בלא פחד ולא יהיה נתפס כגנב, ואיכא הזק ראיא, ולא הוי זה נהנה וזה אינו חסר.

ואם הזיז הוא טפח יכול בעל החצר למחות, ויש לו חזקה ואין בעל החצר יכול לבנות בנין ולסתור את הזיז, דמדלא מיחה איכא למימר ברשותו הוציא, וכתבו התוס' שגם בעל הגג יכול למחות בבעל החצר, כיון שעל טפח יכול להניח דברים גדולים המכבידים על הכותל, או שיניח כלי מלא מים וישפך ויקלקל את הכותל, ואיירי לפני שהחזיק ג' שנים. עוד פירשו דאיירי אחרי ג', ויכול למחות בעל הגג בבעל החצר כיון שבעל הגג רוצה להשתמש בו, אבל בתוך ג' אין בעל הגג יכול למחות, ובעל החצר יכול למחות.

ואם הזיז הוא טפח ואורכו ארבעה יכול לשים זיז ברוחב ארבעה דכיון שנתרצה באורך של מקום חשוב נתרצה ג"כ ברוחבו, דאין מקום חשוב בפחות מד' על ד'.

פתיחת חלונות לחצר - אין לפתוח חלונות לחצר משום הזק ראיא, ואפי' לחצר השותפין אסור, כתבו התוס' שלרשב"ם איירי בחצר שאינו שותף בה, ור"י סובר שגם הוא שותף, והאיסור הוא משום שעכשיו הוא מייק לו מעוד חלון, דעד עכשיו לא היה צריך להצטנע ממנו בבית אלא בחצר שהיה נזהר בחצר שלא יראהו מפתח ביתו, ועכשיו גם בבית צריך להזהר שלא יראהו מהחלון הגבוה, אי נמי עד עכשיו לא היה נזהר אלא כשהשני בחצר, ועכשיו צריך להזהר גם כשהוא בבית. ואם פתח ולא מחו וטוען שפתח ברשות בני החצר, לרבי ישמעאל ברבי יוסי יש לו חזקה דסבר דלאלתר הוי חזקה, ולרבי חייא אין לו חזקה עד ג' שנים, אמנם מודה רבי חייא שאם בנו מול החלון ושתק הוי חזקה מיד, שאין אדם שותק כשסתמים את אורו והוי הודאה שמתחילה החזיק שלא כדין.

ס. רבוי דיורים - הקונה בית בחצר הסמוכה לא יפתחנו לחצר השותפין, ואפי' לביתו כדי שלא יכנסו משם לחצר השותפין. תוס'. מפני שמרבה את העוברים וליכא צניעות כדמעיקרא, אבל מותר לחלוק חדר לשניים, או לחלק גובה דירתו הקיימת ולעשות שם עליה, ולפותחם לביתו ולא לחצר השותפין שהרי יכול למלא

את ביתו באנשים, אבל להוסיף על הבנין אסור מפני שמרבה את העוברים.

אסור לפתוח לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון ואפי' יש לו חזקה, והטעם משום צניעות דכתיב "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו", ואמר "מה טובו אהליך יעקב", שאין פתחיהם מכוונים זה לזה, ואמר ראויים אלו שתשרה עליהם שכינה, ומחנה ישראל כחצר השותפין, שלא היה רה"ר אלא במחנה לויה.

אסור להגדיל את הפתח היצא לחצר השותפין, לא מיבעיא אם היה ברוחב ארבע שאסור להגדילו לשמונה, שע"ז נוטל ח' אמות בחצר כנגד כל הפתח כמבואר לעיל י"א. אלא אפי' שתיים לא יעשהו ארבע, משום שיותר קשה להצטנע בפתח גדול. ואסור לחלק פתח אחד לשניים, לא מיבעיא אם היה ד' אמות שלא יחלקנו לשניים, מפני שע"ז יטול ח' אמות בחצר, אלא אפי' אם היה ח' אמות לא יחלקנו לשניים מפני שיותר קשה להצטנע בשני פתחים, שאף אם אחד נעול השני פתוח.

לרה"ר מותר לפתוח פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון, ולהגדיל פתח או לחלקו לשניים, מפני שהוא בעצמו צריך להצטנע מבני רה"ר שרואים דרך פתח הבית, ורובי הסוסים רואים דרך החלונות.

הזק לבני רה"ר

אין עושין חלל תחת רה"ר אע"פ שישלם את הנזק, מפני שאין רוצים להתדיין עמו, והיינו בורות שיחין ומערות. ור"א מתיר אם עגלה טעונה אבנים יכולה ללכת שם דאזיל בתר השתא, ולרבנן אסור שמא יתקלקל המכסה ולא ישים לב.

ס: אילן הנוטה לרה"ר אם מקפידים על כך בני רה"ר מפני שמפריע לגמל ורובו צריך לקוצצו, ורבי ינאי היה לו אילן נוטה לרה"ר, וכשבא אחר לשאול על אילנו וראה שמקפידים בכך, קצץ את שלו, ואח"כ אמר לו לקצוץ, דכתיב "התקוששו וקוששו" קשוט עצמן ואח"כ קשוט אחרים.

אסור להוציא זיזין קורות קטנות וגזוזטראות קורות גדולות לרה"ר שמא ישלם בהם בני רה"ר, ואם רצה כונס לתוך שלו כשיעור הזיזין ומוציא, ואם כנס ולא הוציא

לריו"ח יכול להוציא, ולר"ל אינו יכול להוציא. וביאר רבי יעקב שלכו"ע יכול להוציא, ונחלקו אם יכול להחזיר את הכותל למקומו, שלריו"ח אינו יכול להחזירו, דמיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו, ולר"ל יכול להחזירו, כיון שיש לבני רה"ר רווחא דסתם רה"ר מרווח.

ואם קנה חצר ובה זיזים וגזוזטראות הרי זו בחזקתה שודאי המוכר כנס, דטוענים לירוש וללוקח, אבל המוכר צריך להביא עדים או חזקה, ואם נפלה יכול לחזור ולבנותה. ורבי אמי היו לו זיזים למבוי כיון שבני המבוי מוחלים, אבל לרה"ר לא דאין בזה מחילה.

זכר לחורבן

אסור לסייד ולכייר צורות, וי"א דהיינו סיד לבן יותר, ולפי"ח צורות של מיני צבעונים, בזמן הזה, ואם עשו כך לפני כן הרי זו בחזקתה, ואם נפלה אפי' נבנתה בהתר. תוס'. אינו חוזר ובונה אותה (ושאני מזיזים דהכא הוי איסורא), ואם עירב בסיד חול שמכה את הלבן לת"ק מותר ולר"י אסור, ואם עירב בו תבן מותר אף לר"י.

אחרי החורבן היו פרושים שרצו להמנע מאכילת בשר שהרי היו מקריבים ממנו ע"ג המזבח ועכשיו בטל, ולהמנע משתית יין שהרי היו מנסכים ממנו על המזבח ועכשיו בטל, ואמר להם רבי יהושע שא"כ גם בלחם הרי בטלו מנחות, ובפירות מז' מינים הרי בטלו ביכורים, ובמינים הרי בטלו נסכים, ומי בורות אף שפסולים לנסכים הרי הם ממין הכשר. תוס'. וכיון שא"א לא להתאבל כלל, וא"כ לגזור גזירה שאין הציבור יכול לעמוד בה ומסכימים לגזירה, צריך בסיד לשייר אמה על אמה כנגד הפתח, ובסעודה לשייר כסא דהרסנא דגים מטוגנים בשמנם בסולת, ובתכשיטים לשייר בת צדעא, ולתת אפר מקלה אפשר כירה השרופה באש בראש חתנים במקום תפילין, וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה.

רבי ישמעאל בן אלישע אמר שבגלל הגזירות היה ראוי לגזור שלא לישא אשה ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאיליו בענין טוב, ולא יבטלו מצוות, והתוס' כתבו דאיירי אחרי שהוליד בן ובת שקיים פרו ורבו. אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגים ויחשבו שאין איסור בדבר ואל יהיו מזיזים, שאם יגזרו על כך לא יקימו ויהיו מזיזים. וכתבו התוס' שדין זה הוא בדבר שידוע שלא יקבלו, אבל בספק אם יקבלו צריך למחות.